

Марина Рагуш

Повратак српског ЈУНАКА

**Српска радикална странка
Београд 2009.**

Марина Рагуш
Повратак српског јунака

Рецензенти

Зоран Красић
Мр Александар Мартиновић

Директор издавачког сектора
Огњен Михајловић

Редакција

Ивана Борац, Љубинка Божовић, Весна Зобеница, Зорица Илић,
Весна Марић, Лазар Мацура, Љиљана Михајловић,
Биљана Олујић, Северин Поповић, Марина Ристић, Златија Севић,
Бранкица Терзић, Драгица Томић, Милица Шешелъ

Издавач

Српска радикална странка
Трг победе 3, Земун

За издавача

Др Војислав Шешелъ

Штампа

Штампарија ДОО „Драгић“, Зрењанин

За штампарију

Момчило Драгић

Тираж

10.000 примерака

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

32 : 929 Шешелъ В. (82)

ПОВРАТАК српског јунака / (приредила)
Марина Рагуш. - Београд : Српска радикална
странка, 2009 (Зрењанин : Драгић). - 217
- стр. : стр. ; 25. cm

Тираж 10.000. Стр. 3-7: Предговор / Марина
Рагуш. - Библиографија уз поједине радове.

ISBN 978-86-7886-056-0

1) Рагуш. Марина (уредник) (аутор додатног
текста)

а) Шешелъ, Војислав (1954-) Зборници

COBISS.SR-ID 167508748

Сведок истине

„На вратима ове установе, удаљене од Бога, а блиске Сатани, требало би да стоји упозорење: Правда не станује овде!

Суд у Хагу је крив!

То кажем ја, епископ Филарет, слуга Божји и челник Милешевске епархије, сведок злочина, егзодуса и геноцида над Србима, који се не разуме претерано у законске параграфе и друге судске списе, али се добро разуме у Божју правду и свето Јеванђеље”. (епископ Филарет)

Чини се да у пар ових, очигледно много пута проживљених реченица, стане сва истина о Трибуналу, о времену које је претило да погуби цео један пркосни народ...о њему ..и помало о свима нама.

Живимо у времену преиспитивања и искушења, и трагајући за сопственим идентитетом верујемо наивно у подлости које нам се као паразити увлаче под кожу... ту се хране, нарастају и полако управљају нашим мислима и осећањима.

Тако, док су други предњачили у југословенству, такмичили се у космополитизму и мондијализму – он је само био Србин!

Док су се други позивали на звучна имена француске, немачке и британске филозофске мисли, он се позивао на Русе и знамените Србе... у књижевности, историји, науци!

Сада се његови противници питају: Како је знао? Како је могао и да претпостави да ће бити у праву?

Е, то је иста она особина коју су имали и неки пре њега и завештали нам хронику свог времена као мапу пута којим треба ићи када нас стигну освајачке хорде!

Као некада наши славни преци, тако данас он сведочи о истини... о народу ком припада... о себи... о свима нама помало.

Др Војислав Шешел – идеолог српског национализма, председник Српске радикалне странке, сужањ Хашког трибунала, јеретик у тоталитарном систему, симбол отпора!

„Међународни политички суд у Хагу је на примеру др Војислава Шешелја дефинитивно показао да се са пуним правом може називати политичким анти-српским судом.

Без обзира на пресуду, др Војислав Шешел је себе, још кад је пошао на добровољну предају, принео на жртву потврђујући да је у за-

---

Повратак Српског јунака

стидном времену чак и из хашке тамнице истински био и остао човек жртве и сведок непоклека. Нека га као таквог прати благослов његове покојне мајке, чијој сахрани није могао да присуствује баш због хашких кадија и судија! (Протојереј Велибор Сомић)

Ово су тек назнаке мисли и осећања преточених у речи подршке српском јунаку чији повратак чека поробљена Србија!

Патриоте, уметници, научници, политичари овај пут и на овом месту пишу о њему, себи, времену желећи само да оставе траг у овом бескрајном лутању у тами.

„Хашки трибунал, хашка тамница, хашки затвор. Сва зла која се у њему дешавају, све пресуде, сва убијања и слања на робију, као да су измишљена онда када је први Србин стигао у тај мрачни казамат и када је почело иживљавање над српским родољубима, патриотама, председницима и генералима.

Мото Хага је – криви сте што сте рођени као Срби, нема невиних међу Србима, правда је за друге народе, за друге нације”. (Лидија Вукићевић, глумица)

Неправда тако очигледна и тако неподношљива не може да вас остави по страни. Ово је време које нас све ставља пред исто искушење. Неки су се определили за практични материјалистички приступ, њих смо такође представили у овој књизи. Да ли кроз препознатљиве анти-српски расположене невладине организације које су врло предано правиле медијску слику у којој је само требало пресудити српским радикалима за најтеже злочине савременог доба, а онда их бацити на ђубриште историје!

Други су остали доследни бескомпромисној борби за опстанак српског народа и хвала им на томе! То су такође невладине организације, али с истакнутим патриотским обележјима, као и аутори чланака и многих анализа у патриотским часописима!

Битно је рећи, да овде нисмо изоставили и контекст најјачег удара на Српску радикалну странку од њеног оснивања до данас, па кад прочитате неколико анализа биће вам потпуно јасно да се оно што се српским радикалима десило, септембра прошле године, припремало дуго. Реч је о озбиљном пројекту скројеном од стране моћних непријатеља које је др Шешел стекао својим отвореним и врло оштрим ставовима, када је реч о злочинима над Србима! Пројекту који је за циљ имао преузимање Српске радикалне странке од стране Западу лојалних (сада) напредњака, проглашењу др Шешела почасним председником.

То је требало да буде крај једне идеологије и једне странке!

„Како је могуће да нам се бивши председник тамо де факто убије, а да о томе не буде прављена никаква шира истрага? Како је могуће да се др Шешел држи толике године у заточеништву због вербалног де-

ликта? Како је могуће да се све то дешава што се дешава?” (Исидора Бјелица)

Ова је књига направљена као кратки подсетник за будуће генерације српских радикала, будуће генерације оних који Србију виде као отасбину. Желели смо да подсетимо на време у ком се у име истине плаћала највиша цена... и како су неки падали ... а како су се неки дизали.

Тако овде можете да прочитате: „И ево нас пред једноставном сликом – НАТО аждаја жари и пали нашим завичајем, нико „нормалан” не сме да јој се супротстави, мало нас је још слободних и који се још боре. Али, аждаја има своју тамницу на северу, а то је Хашки трибунал и његови казамати. И један човек је имао храбрости да им уђе у утробу, да им се преда (иако то од њега нису тражили), да им дође у сусрет, на мегдан... И ево плодова које заслепљени магијом опипљивих чињеница нису у стању да виде...

Цео народ се полако буди из сна, опојног, апатичног, окупационог сна... Цео покорени народ почиње да др Војислава Шешеља посматра као оног храброг несмајника који је успео да оде у Хаг и да аждају доведе до апсурда, да уништи сваку опојност њихове снаге, да покаже колико човек који не пристаје на предају, човек који слободу брани на све начине (па и псовком и хумором), да покаже колико такав човек, само једноставно лично храбар, може да разори темеље најмоћнијег тоталитаризма на прагу новог века...” (Владан Глишић, Двери)

Пред вашу правду

*Долазимо добровољно, знамо где долазимо.
Општинске вам зајнице, погрешно вам дојавили.
Сви су пред вашиом правдом, господо.
Сви господо, а не увек исти.
Товарише нам на њећа и Бљесак, и Олују,
Не видише, не знаше, одобраваше.
Црним словима се у историју светиа уписујете.
Општинска ваша нова кухиња.
Нова јела, а Срби и даље стижу за вашу тирезу смрти.
За тирезом ћете и ви и ваши господари завршити.
Злом ћете се својим нахранити.*

(Тома Курузовић)

„За то време и управо у овом контексту траје једна епска битка у Хашком трибуналу. У личности, делу и судбини др Војислава Шешеља има много од српске епске народне традиције. Није ли он нови Марко Краљевић који „оре царева друмова” и који је близу да „дотера цара до дуvara”? Хашки двобоји „летњи дан до подне” заиста јесу епска надметања између добра и зла, силе и слободе, неправде и правдољубивости”. (Бошко Обрадовић, Двери)

Повратак Српског јунака

Намера је била да представимо та сада већ јасно видљива два фронта, један националистички и патриотски, и други пробриселски и вашингтонски, то јест мондијалистички, који су се јасно поделили око савремене српске Голготе – Хашког трибунала... око подвига др Шешеља!

Ако претпоставимо скори долазак српског ратника, сада већ јунака... онда се Србија спрема да дочека нову зору!

Та измучена, осрамоћена и осиромашена Србија, коју почесто потценимо и занемаримо, показала је и у тежим историјским моментима надљудску снагу да преокрене цели свет! Изгледа, биће тако и овај пут.

Док журите с посла на посао, застаните покатак и ослушните народ, зароните им у срца испод дотрајале одеће... можда вам тада буде јасно о чему пише аутор ових редова.

Неуобичајено јесте, али је прави пример оданости и преданости очувању српске мисли, неизмерно се захваљујем људима које, нажалост, немате прилике да видите али без њих све ово не би било могуће. Хвала им што не знају за умор, и што годинама вредно припремају хронике нашег времена. Они су Северин Поповић, Весна Марић, Златија Севић, Ивана Борац и бројни чланови редакција „Српске слободарске мисли” и „Велике Србије”!

Хвала свима вама који сте остали верни идеологији српског национализма!

Марина Рагуш

Писмо Војислава Шешеља грађанима Вождовца

Доказаћемо да смо најбољи!

Уколико одлучите да седмог јуна заокружите број 4, одлучили сте се за пут радикалних промена.

Избор ће бити: или они или ми! Или мито и корупција, или домаћинско пословање! Или лажна обећања или с речи на дела! Или фонтане или вртићи! Или ропство или живот достојан човека.

Од вас зависи колико је Вождовац спреман да преузме судбину у своје руке!

Од вас зависи да ли за Србију има наде.

Од вас зависи да ли заслужујемо бољи живот.

Не сумњам да ћете донети праву одлуку!

За живот достојан човека! За Српску радикалну странку!

Браћо и сестре, поштовани грађани Вождовца,

Политичка и економска криза у Србији је све већа. Грађани Србије су опљачкани и понижени деловањем неспособног режима. Нашом државом влада клептократија – у којој они у извршној власти отимају све што стигну од становништва.

О свему томе говоре и најновији примери. Градско земљиште Луке Београд од 220 хектара, чија је вредност 2,5 милијарде евра, продато је за 40 милиона евра тајкунима Милану Беку и Мирославу Мишковићу. У афери око пословног центара Ушће државна и градска каса су оштећене за нових 40 милиона евра, док ће нас једнострана примена Споразума о стабилизацији и придруживању са Европском унијом коштати, по самом признању владе, 267 милиона евра.

Спољни дуг Републике превазишао је износ од 30 милиона долара. Поврх свега, режим Бориса Тадића се определио за ново задуживање. Само у мају ове године републичка влада је задужила грађане Србије за нових 155 милиона евра. Ово је учињено потписивањем и реализацијом два уговора са Европском инвестиционом банком и једног уговора са Међународном банком за обнову и развој. Наравно, камате за ове кредитне аранжмане ће плаћати грађани Србије, док ће њихови корисници бити углавном милијардери попут Мишковића и Бека, као и западне банке у нашој земљи.

Поштовани грађани Вождовца. Многи од вас су узели кредите код страних комерцијалних банака у Србији. Називамо их страним банкама, јер су под контролом својих централа у иностранству, иако за обавезе одговарају само имовином у Србији и регистроване су као српска акционарска друштва. Сви ви који сте се задужили код западних банака могли сте да приметите једну невероватну чињеницу. Иако је еурибор – референтна каматна стопа на позајмице у еврима међу првокласним банкама, преполовљена од почетка 2009. године, великом броју грађана је повећана рата за кредит.

Ово се дешава због тога што су стране, западне банке, међу којима предњаче оне из Аустрије, Италије, Француске, Мађарске и Немачке, без вашег знања увеле променљиву каматну стопу и у делу везаном за маржу. Тако су комерцијалне банке са фактичким седиштем у иностранству у ваше уговоре о кредиту неприметно уметнуле клаузуле по којима „банка задржава право промене каматне стопе у складу са својом пословном политиком.” Иако је ова одредба у сваком уговору о кредиту зеленашка, па самим тим и противзаконита, неспособна власт није ништа учинила да заштити грађане. Уместо тога, ауто-плацеви су препуни на силу одузетих возила, јер становништво више не може да отплаћује високе камате. Грађани све теже враћају и дугове за стамбене кредите, а режим благонаклоно гледа на противуставно и противзаконито деловање западних банака и ћутањем одобрава њихову пљачку. Управо због тога стране фирме у Србији ангажују приватна предузећа за утеривање дугова и шаљу своје батинаше пред врата дужника, иако је то противзаконито.

Исто тако, оног тренутка када је гувернер Народне банке Србије одлучио да преполови обавезне резерве банака, ослобођене девизе су

Повратак Српског јунака

готово тренутно пренете у Западну Европу где су већим делом седишта поменутих банака. Динар је због тога и ослабио. Уместо да девизе остану у Србији, оне су употребљене за санирање економске кризе на Западу.

Поврх свега, неспособни режим је ове године отпустио већ 40 хиљада радника, а планирају, према сопственим подацима, да до децембра 2009. године отпусте и нових 200 хиљада људи.

Од чега ће онда да живе породице отпуштених радника? Како ће да враћају дугове и кредите? На та питања републичка влада не даје одговоре, јер искључиво штити интерес својих тајкуна.

У то сте, драги грађани Вождовца, могли и сами да се уверите. У марту ове године Министарство економије и регионалног развоја и Министарство правде упутили су допис Врховном суду Србије у којем од њега траже да утиче на ниже судове како би они прекинули сва суђења у којима радници траже заштиту својих права из радног односа. Дакле, републичка влада је преко својих министарстава наредила судовима да стопирају поступке у којима радници туже послодавце. Иако овакав поступак режима представља јасно противуставно деловање, он на најбољи начин осликава однос владе према радницима. Њих једноставно није брига за раднике, за њихове породице, за обичне људе. Они отворено траже да се сви запослени у Србији поклоне тајкунима као новим феудалцима.

Тако нешто Српска радикална странка никад не би дозволила. Ми би веома ефикасно, потпуном применом законских прописа, спречили тајкуне да пљачкају грађане Србије и заштитили би права свих радника. Свима је јасно да криза никад не би била овако тешка да режим није систематски пљачкао народ више од девет година.

Сетимо се само на који начин је спроведена приватизација предузећа у нашој земљи. Многа предузећа су продата за будзашто, поједине шећеране за 3 евра. Примера ради, Драган Ђилас, један од најбогатијих људи у Србији, отворено пљачка грађане главног града. Како је Савет за борбу против корупције Српске радикалне странке открио, једна од Ђиласових фирми „Емоушн Продакшн” је без икаквих дозвола и под изговором да гради „објекат за смештај деце, културно-забавну и спортивно-рекреативну намену” отела градско грађевинско земљиште и изградила објекат – тзв. Кућу Великог брата. Драган Ђилас је при том накнаду за градско грађевинско земљиште платио по цени 20 посто нижој од стварне, док је скоро 2 хиљаде квадратних метара пословног простора закупио за свега 416,6 евра месечно. Ево како овај функционер Демократске странке отима од Београђана. То је само један од примера, јер Драган Ђилас има у власништву чак 16 фирми које уживају потпуну заштиту режима.

Ђилас је свој пословни објекат изградио на месту на којем је забрањена градња према изводу из Генералног урбанистичког плана Београ-

да до 2012. године. Међутим, он због тога није имао никаквих проблема. Проблеме су имали грађани Вождовца којима је корумпирани режим срушио објекте у близини „Плавог моста”. То значи да су данас Драган Ђилас и функционери Демократске странке изнад закона.

Поштовани грађани Вождовца. Да би их заједнички вратили у оквире закона и да би им показали да су сви грађани једнаки пред законом, подржите Српску радикалну странку и наше кандидате на предстојећим локалним изборима. Зауоставићемо пљачку Београда заједно.

Кључне тачке економског програма Српске радикалне странке

Стоп дужничком ропству

Економски савет Српске радикалне странке зна која су најбоља решења за превазилажење социјалне и економске кризе и на многа од тих решења указивали су наши посланици у Народној скупштини.

Влада се упорно окреће Међународном монетарном фонду (ММФ) и Светској банци (СБ), иако нас аранжмани са њима воде у дужничко ропство.

Примера ради, сви се сећамо каква криза је задесила Аргентину, иако је она испунила све захтеве и поштовала сва упутства ММФ-а. Аргентински спољни дуг је 2004. године био 130 милијарди долара, иако је Аргентина у периоду од 25 година исплатила више од 200 милијарди долара.

Од 1982. до 2000. године цела Латинска Америка је исплатила свим страним кредиторима невероватну суму од 1.450,00 милијарди долара, што је 4 пута више од њеног дуга из 1982. године. Јула 2000. године надлежни аргентински суд је, у пресуди образложеној на 195 страна, разоткрио нелегитимну природу дуга и кривицу ММФ-а због сиромашења земље. Слично томе, ММФ је у Мексику обезбедио себи право да због неплаћених дугова експлоатише природне ресурсе те земље.

Ми не смемо да дозволимо да се слична ситуација понови и у Србији.

Уосталом, ММФ је прва међународна организација која је признала владу терориста под покровитељством САД на Косову и Метохији, што је у овом тренутку најважнији разлог због којег наша земља под хитно мора да напусти чланство у овом лихварском удружењу.

Српска радикална странка непрестано указује да постоји алтернатива Тадићевом самоубилачком путу и да је Руска Федерација спас за територијални интегритет Србије.

Сарадња са Руском Федерацијом чини Србију богатијом

Решење које нуди Српска радикална странка је економска сарадња са Русијом. Такође, нашој земљи стоје на располагању и повољни кредити Руске Федерације, која Србији не поставља политичке и економске услове како то чине ММФ и Европска унија. Ту могућност су већ искористиле бројне земље.

Подсећања ради, режим Бориса Тадића је спречавао руске банке осам година да дођу у Србију. Тек прошле године је одобрено првој руској банци – Московској банци, да почне са радом у нашој држави. Улазак Гаспром банке, једне од највећих банака, још увек се чека, или боље рећи стомира. Велике руске банке већ имају спремне аранжмане у оквиру којих су спремне да рефинансирају кредите у привреди и да нашим предузећима понуде знатно повољније и ниже каматне стопе. Иста прилика би била пружена и становништву. Дакле, рате за отплату кредита би биле мање.

Поред тога, Руска Федерација ће изградњом стратешког пројекта гасовода „Јужни ток” обезбедити енергетску сигурност Србије у наредних пола века. Морам да истакнем да ће „Јужни ток” својим проласком кроз централну и северну Србију – Војводину помоћи очувању територијалног интегритета државе и охладити усијане главе сепаратиста у северној српској покрајини. Реализацијом овог пројекта и његових пратећих пројеката отвориће се нова, бројна радна места у нашој држави. А то је само почетак сарадње са Русијом.

Обустава једностране примене Прелазног трговинског споразума

Српска радикална странка непрестано истиче да режим Бориса Тадића свесно вуче потезе који су погубни за српску привреду, пре свега зато што беспоговорно следи захтеве Брисела. Таква је и катастрофална одлука владе о једностраној примени Прелазног трговинског споразума са Европском унијом. Ниједна друга држава није направила такав погубан потез по сопствену земљу. Домаћа производња, а поготово пољопривреда, биће уништене због тога што домаћи произвођачи нису спремни да се такмиче са конкурентском робом из Европске уније. Такође, наша држава је ускраћена и за средства од Европске уније која су предвиђена за земље које добију статус кандидата, а то су добиле све државе које су смањивале царине за робу из Европске уније.

Србија се једностраном применом Прелазног трговинског споразума одрекла прихода у висини од око 267 милиона евра, што су процене представника власти. Српска радикална странка указује да је неопход-

но да се одмах обустави једнострана примена овог Споразума. Што пре, то боље, почињена штета биће мања.

Оснивање развојне домаће банке

Ми, српски радикали, се још од 1996. године у свом економском програму залажемо за оснивање развојне домаће банке, која би, под повољним условима, помагала наше извознике, наша предузећа и пољопривреднике.

Свака држава која жели да буде независна мора да има сопствену развојну банку, као и да контролише централну банку на својој територији.

Сада је сасвим јасно да је неопходно обнављање и јачање домаћег банкарског сектора који је тенденциозно уништен од стране досовског режима. Само на тај начин се поново може покренути производња у нашој земљи.

Заштита пољопривредних произвођача

Влада је и буџетом и додатно, ребалансом буџета, смањила субвенције за пољопривредне произвођаче, и очигледно доказала да тенденциозно урушава пољопривредну производњу, која не само да храни наше становништво, већ би, уз малу подршку државе, представљала праву шансу за повећање извоза наше земље..

Неопходно је да се под хитно забрани увоз меса и осталих пољопривредних производа који се производе у нашој држави. Све самосталне државе у свету штите своју производњу.

Такође, од кључног значаја је да се пољопривредницима обезбеди да пласирају своје производе и на иностраним тржиштима, пре свега, на огромном тржишту Руске Федерације. Србија би, на пример, могла целокупну производњу јабука и шљива у наредних 15 година да извезе у Русију, али на жалост, наша држава не користи Уговор о слободној трговини са овом земљом.

Пољопривреда је и даље најперспективнија привредна грана у Србији и управо због тога држава мора да заштити пољопривредне произвођаче.

Такође, неопходно је увести мере за подстицај домаћих извозника, а не увозника. У том смислу треба повећати царине на увоз иностраних производа.

Промена пореске политике

Српска радикална странка непрестано истиче да је неопходно променити пореску политику. Пре свега, потребно је смањити порезе и доприносе на зараде како би се подстакло запошљавање. Уједно, био би решен статус многих радника који нису пријављени или им се обрачунавају мање зараде од оних које стварно примају.

Повратак Српског јунака

Неопходно је и смањење пореза на додату вредност – ПДВ. На тај начин повећала би се продаја и производња. У супротном, овакав ПДВ погађа најсиромашније слојеве становништва. Међутим, влада се спрема да по налогу ММФ-а настави да повлачи катастрофалне потезе. Прво је гувернер Јелашић обелоданио да је услов ММФ-а повећање ПДВ-а, а онда је и министарка финансија Дијана Драгутиновић најавила да ће та мера бити реализована у јуну ове године.

Економске мере владе, као и ребаланс буџета, не нуде решење за економске и социјалне проблеме наше земље. Трагична је чињеница да најсиромашнији подносе највећи терет економске кризе, јер режим штити тајкуне и доноси мере у корист богатих.

Смањење државних трошкова

Очигледно је и да власт нема намеру да уради било шта како би смањила гломазну државну управу. Треба нагласити да смањење трошкова државе неће утицати на решавање кључног проблема, а то је покретање привреде. Међутим, када је у питању ова врста штедње, влада очигледно није хтела да завуче руку у свој џеп и да равномерније распореди терет кризе, већ све сваљује на леђа најсиромашнијих.

Српска радикална странка упорно истиче да је прави начин за смањење трошкова укидање многобројних владиних агенција и регулаторних тела. Србија данас има чак 102 агенције и регулаторна тела, као што су разне управе, комисије, савети и сличне институције осмишљене за извлачење пара, пре свега за богаћење одабраних припадника Демократске странке. Новац се најчешће узима по основу огромних плата, али и разних пројеката који, по правилу, завршавају у фиокама.

Ове и овакве узалудне агенције режим је перманентно оснивао од октобра 2000. године. Српска радикална странка је увек инсистирала у својим амандманима да се чланови закона, који предвиђају оснивање агенција, бришу, јер су то паралелни државни органи који обављају посао који је већ у надлежности министарстава.

Нико у Србији данас не зна шта те агенције раде, нити колико имају запослених. Те агенције представљају места за запошљавање страначких кадрова и ту се никада нико није запослио преко конкурса.

Државна управа данас има око 30.000 државних службеника, а 2000. године је имала свега 8.000, што представља заиста превелико оптерећење пореских обвезника, чак и у државама далеко већим од Србије.

Опорезивање западних банака

Српска радикална странка сматра да се додатно морају опорезовати иностране, значи западне банке, зато што су монополисти на нашем тржишту и зато што су управо те банке у Србију увеле највеће камате

у Европи. Овакав потез је оправдан и због тога што су наведене западне банке тајно увеле противуставне зеленашке камате, директно уперене против нашег становништва и привреде. Ова мера опорезивања се посебно односи на аустријске банке које покривају око 30 одсто нашег тржишта. Западне банке, упркос кризи, остварују у Србији екстрапрофите, а терен им је припремљен затирањем домаћег банкарства, што је привреду и становништво оставило без икакве кредитне помоћи.

Као први корак, треба укинути девизне клаузуле кредита и ограничити каматне стопе. То је једини исправан пут за уједначавање последица кризе између банака и корисника њихових услуга. Овако, банке не осећају економску кризу, јер је сав терет на грађанима и домаћој привреди.

Опорезивање трговачких монополиста

Сада је прави тренутак да социјалну одговорност покажу они који су од деведесетих, па до данас, на сумњив начин стекли богатство. Решење на којем инсистира Српска радикална странка је додатно опорезивање трговачких монополиста, никако осиромашених грађана. Треба опорезивати монополисте као што је, на пример, „Делта Холдинг“ Мирослава Мишковића.

Веза власти и тајкуна

Јасно је да држава има начина да попуни своје приходе, а да поштеди најсиромашније слојеве друштва. Разлог због којег то не чини актуелна власт, јесте њена дубока уплетеност у финансијско клупко са свима знаним тајкунима, преко којих су и обезбедили долазак на власт. Јавна је тајна да су одлучујућу улогу у формирању ове владе, поред британског и америчког амбасадора, имали и Мирослав Мишковић и Милан Беко. Они су, такође, преко Томислава Николића, који је тада радио на покушају разбијања Српске радикалне странке, спречили формирање владе у којој би учествовала Српска радикална странка, народњачки блок, који чине Демократска странка Србије и Нова Србија и Социјалистичка партија Србије.

Владајућа већина је приграбила себи неограничену моћ преко тајкуна којима је омогућено да постану кључни фактор у политичком животу Србије, што је, на жалост, трагична чињеница. Србијом данас владају интереси западних земаља, пре свих Сједињених Америчких Држава и Велике Британије, природно повезаних са циљевима и интересима крупног капитала – тајкуна, а апсолутно су скрајнути интереси грађана, интереси обичног човека.

Овим моћницима просечни грађани требају само као потрошачи или, у најбољем случају, као гласачи. Као потрошачи да се на њима за-

---

Повратак Српског јунака

ради, па макар нам исцедили и последњу пару. Као гласач, данашњи грађанин Србије потребан им је из два разлога: да се задовољи привид демократије, те да Тадићев режим неометано доведе државу до потпуног колапса. То им је циљ и намера, не занима њих шта ће бити са народом. Кофери су им спаковани, паре одавно пребачене у иностранство, још је само остало да упале моторе приватних авиона.

Глас за Николића и Вучића је глас за Тадића, Ђиласа и Демократску странку

Поштовани грађани, желим да вам скренем пажњу и на историју која се понавља. Када су настали у 19. веку, напредњаци су под кнезом Миланом Обреновићем подржавали прозападну политику, тада аустроугарску политику. Данас ти нови напредњаци подржавају такође прозападну политику – политику Вашингтона и Брисела. Хабзбуршка монархија је одувек настојала да ограничи утицај Русије. То данас чине управо Вашингтон и Брисел.

Што се тиче самих Николића и Вучића, не желим да трошим речи на ову двојицу издајника. То су моралне ништарије, бедници.

Драги пријатељи, треба да знате да сваки глас који дате Николићу и Вучићу и тој њиховој Напредној странци, јесте глас за Бориса Тадића, тајкуна Драгана Ђиласа и Демократску странку.

Никада са издајницима Николићем и Вучићем

Ја могу да кажем да, док год сам жив, никада Српска радикална странка неће на било који начин сарађивати, улазити у коалиције или имати било какве везе са највећим олошем, Николићем и Вучићем. Не верујте, браћо и сестре, њиховим пропагандним манипулацијама, јер вас лажу да су, та Николићева и Вучићева странка, тзв. Напредна странка и Српска радикална странка једно исто и да је могућа било каква коалиција са њима. Никада неће бити могућа никаква сарадња између нас.

Николић и Вучић су покушали заједно са Тадићем, Ђиласом, Мишковићем, америчким и британским амбасадором, да униште Српску радикалну странку, само да би добили могућност да се понуде Тадићу и Демократској странци као марионетски коалициони партнер. Сада је Тадић у Вучићевој и Николићевој странци добио оруђе које служи за одржавање привида демократије, добио је квазиопозицију, која је спремна да му у сваком тренутку прискочи у помоћ као коалициони партнер. То потврђује и Николићев позив, који је недавно упутио Тадићу, да направе концентрациону владу.

Сасвим је јасно да је Николићева и Вучићева странка у потпуности преузела програм Демократске странке Бориса Тадића и сигурно им је ближа него многи тренутни партнери у Влади Србије. Ивица Дачић је

у једном од својих интервјуа отворено рекао да Вучић и Николић свакога дана пију кафу са Тадићем и Ђиласом.

Не заборавите, понављам, сваки глас који дате Николићу и Вучићу је глас за Тадића, Ђиласа и Демократску странку.

Савезништво Николића, Вучића и Тадића

Драги пријатељи, ви сте видели да су незадовољни и разочарани учесници неуспелог пуча спремни на све. Демократска странка је легализовала крађу и отимачину 21 мандата Српској радикалној странци у Народној скупштини. У међувремену је промењен и Пословник Народне скупштине са једним јединим циљем – да се посланици Српске радикалне странке ућуткају. Демократска странка нескривено демонстрира силу одузимајући права посланицима Српске радикалне странке да раде посао за који сте нас бирали и који нам Устав гарантује. Сваки покушај посланика Српске радикалне странке да одбране своја права и интересе грађана које представљају, завршава се опоменама и избацивањем. Они, којима су уста пуна демократије, били су задовољни тек када су избацили читаву посланичку групу Српске радикалне странке из парламента.

Вождовац као нови почетак

Поштовани грађани. У општини Вождовац Демократска странка влада дуго – предуго. За грађане нису ништа добро урадили. Напротив, годинама их пљачкају. Осилили су се опстајући на власти захваљујући, пре свега, медијским манипулацијама. Мисле да су недодирљиви. Али сада је дошао њихов политички крај. Наши кандидати на овим изборима су вишеструко бољи и стручнији од кадрова Демократске странке.

Марина Рагуш, наш кандидат за председника општине, месец дана је сама успешно водила битку са целим режимом у Скупштини Србије. Видели сте тада колико је стручна и успешна. Без обзира на велики број тачака дневног реда и још већи број предлога закона, она је успела да одлично и потпуно припреми све ове теме. Није било бољег говорника од ње тада у Скупштини. Само је један представник Демократске странке покушао да полемисе са Марином Рагуш, али је брзо, разочаран у свој неуспех, одустао од тога. Томислав Николић, кога је неколико пута оптужила за кршење закона и махинације, није ниједном смео да јој одговори.

Управо стручност и темељну припрему коју је демонстрирала Марина Рагуш у Скупштини Србије, и то из дана у дан без предаха, примењиваће и сви кандидати Српске радикалне странке и у општини Вождовац.

Поштовани грађани. Уколико нам укажете поверење на власт ће доћи некорумпирани, млади и стручни људи који знају да решавају про-

---

Повратак Српског јунака

блеме. То ће бити сигуран гарант најпре за потпуно заустављање и сламање корупције, а потом и за нови почетак. Вождовац ће дисати пуним плућима. Општином више неће руководити представници Демократске странке који су на своје функције дошли пласирајући лажна обећања, а онда су освојене позиције искористили да се обогате преко ноћи. Уколико победи, Српска радикална странка ће покренути нове пројекте на Вождовцу и олакшаће живот свих грађана.

Демократска странка – симбол корупције

Лицемерно звуче изјаве Бориса Тадића о спремности да спроведе борбу против корупције и криминала, док високи функционери из Демократске странке откривају да је ова странка главни извор корупције и криминала у последњих девет година. Бивши градоначелник Зрењанина и председник војвођанског одбора Демократске странке, Горан Кнежевић, признао је, у исказу пред истражним судијом, да се та странка финансирала из анонимних донација у готовини које су уплаћиване мимо рачуна, те да су чуване у приватном сефу.

Што је још горе, признао је да су Тадићеве демократе финансиране и новцем од јавних предузећа покрајинских институција. Скандалозно је да су средства из НИС-а и Фонда за капитална улагања Војводине завршавала у сефу Демократске странке. Тог Кнежевића су представљали као веома значајног политичара Демократске странке, налазио се на високој позицији, хвалили су га као човека са визијом, човека који је на правом путу, а сада га се одричу и жртвују, јер износи чињенице које Демократска странка покушава већ годинама да сакрије.

Демократска странка је чак уступила просторије НАТО пакту у Министарству одбране Републике Србије, док је Сједињеним Државама продала 4,2 хектара елитног градског земљишта по цени нижој за 13 милиона долара од тржишне. За толико су том приликом оштетили државни буџет и град Београд..

Српска радикална странка је гарант борбе против корупције

Ви добро знате да једино за Српску радикалну странку никада није била везана ниједна криминална или корупционашка афера. Ми смо показали да смо спремни да се обрачунамо са корупцијом у својим редовима чим сазнамо за такав случај. Једино Српска радикална странка има Савет за борбу против корупције и криминала и озбиљну стратегију за борбу против корупције. Грађани се свакодневно обраћају Српској радикалној странци и износе проблеме у вези са корупцијом, а Савет обрађује појединачне случајеве и даје савете о могућим начинима решавања проблема.

Поштовани грађани, могли сте да приметите у јавности, а пре свега пратећи седнице Народне скупштине, да је Савет за борбу против корупције Српске радикалне странке израдио свеобухватне анализе корупције у аферама: Лука Београд, ПЦ Ушће, Б92 у којем 39 процента власништва има осведочени србомрзац и потписник петиције за бомбардовање Србије Џорџ Сорош, Ђилас, ненаменско трошење средстава у Дому Народне скупштине, нелегално надзиђивање стамбених зграда у Београду, ненаменско трошење средстава у градским општинама итд. Притиснут снагом аргумената које је изнела Српска радикална странка, затечени режим је по објављивању свих тих података покушавао да заташка наведене афере. Ми ћемо се и даље у потпуности борити против свих видова корупције и паразитизма.

Приоритети за будући развој општине Вождовац Модернизација управе

Српска радикална странка је увек тежила брзом решавању свакодневних проблема и потреба грађана. Може да се уради још много на плану побољшања ефикасности управе и зато је један од приоритета у нашем програму и пројекат модернизације, пре свега применом информатичких технологија.

Недопустиво је да грађани чекају у редовима за издавање појединих докумената, или да одлазе у општину из истих разлога. Будући да живимо у 21. веку, већи део тог посла може и мора да се обави од куће.

Исто тако, локална власт је специфична и она омогућује већу блискост и чвршће везе грађана са изабраним представницима, него што то омогућује републичка власт. Управо због тога, ми сматрамо да учешће становништва у раду општине мора да буде веће и значајније. Општинска власт може свакодневно од грађана да добије велики број информација, да прилагоди свој рад њима и прихвати њихове иницијативе и предлоге.

Нови пројекти

У општини Вождовац уложићемо посебан напор у заштити и образовању деце. Паркови, улице, јавна места морају да буду чисти и безбедни пре свега за децу и најмлађе. Општина Вождовац под радикалском влашћу ће чинити све што може у том правцу. Натераћемо и Град и Републику да се укључе у те пројекте.

Омогућићемо младима да се бесплатно образују у информатичким технологијама, учењу страних језика, уметности, култури итд. При том, нећемо заборавити на развој физичке културе, јер нам није циљ да у Србији буде све више оних који не одвајају очи од монитора и на тај начин нарушавају своје здравље. Будући да смо нација веома талентована у

Повратак Српског јунака

спорту, обнова терена за спортске активности и изградња нових биће наш задатак.

Асфалтираћемо улице у потпуности квалитетним материјалом који се неће деформисати и који неће пропасти само пар месеци од почетка употребе.

Уз помоћ грађана, заједно ћемо отерати наркодилере са наших улица, даље од дечјих паркова и школа.

Грађанима ћемо представити решења која доносе уштеду домаћинствима у потрошњи енергије и која чине живот лакшим и безбеднијим.

Нове инвестиције

Српска радикална странка ће моћи да привуче нове инвестиције, јер је већ успоставила модел успешне сарадње са озбиљним инвеститорима. То се најбоље види на примеру општине Земун и великог светског произвођача грађевинског материјала „Кнауф“. У време претходног мандата, „Кнауф“ је изградио своју фабрику на територији општине Земун, на обали Дунава. Ова позната компанија је имала великих проблема у добијању локације, све док се није обратила општини Земун. Радикалска општинска власт је била кључна у решавању тог проблема, што је од фундаменталног значаја и за општину и за грађане који ће бити запослени у фабрици. Тај пројекат је вредан неколико десетина милиона евра.

Велика предност Српске радикалне странке је и та што, за разлику од ДС-а, никад не тражи провизију од инвеститора и не повећава трошкове на тај начин. Са друге стране, поједини челници Демократске странке су, попут министра Божидара Ђелића, од „теткиног кауча“ на којем је, по сопственом признању, спавао када је стигао у Србију, стигли за кратко време до 11 милиона евра у акцијама „Меридијан банке“.

Посебну шансу за инвестирање нашој држави, граду Београду, као и његовим општинама, пружа сарадња са Русијом. Руске фирме су заинтересоване за улагања у нашу земљу, пре свега као вид подршке стратешким пројектима Москва у Србији, али и због повољних услова које омогућава Споразум о слободној трговини. Српски стручњаци су увек били на цени, а Српска радикална странка зна како да на најбољи начин у интересу грађана искористи повољности сарадње са Руском Федерацијом.

Легализација

Још један приоритет у програму Српске радикалне странке је легализација. Ми ћемо наставити да чинимо све да објекти, који су изграђе-

ни без дозволе, буду у што краћем року легализовани под прихватљивим условима за грађане, уколико не угрожавају постојећу инфраструктуру од виталног интереса, и ако је за њих предат захтев за легализацију. То је начин да се сузбије једно од најраспрострањенијих поља корупције и криминала.

Равномеран развој свих делова Вождовца

Општина Вождовац има огроман потенцијал који мора да буде искоришћен у потпуности. Равномеран развој свих делова Вождовца ће ову општину учинити препознатљивом и још атрактивнијом за живот и улагања. При свему томе, ми нећемо закидати на квалитету ни у једном делу Вождовца.

Глас за Српску радикалну странку је глас за нови и бољи Вождовац

Власт Демократске странке је у Београду, а самим тим и на Вождовцу, показала да се не придржава својих обећања. Говорили су да ће запослити нових 200 хиљада људи, а они ће до краја године отпустити скоро 250 хиљада запослених.

При свему томе, они преко Министарства правде прете судијама и запосленима да „замрзну” радне спорове. У исто време, док се домаћи олигарси и тајкуни попут Мирослава Мишковића богате, грађани Србије сиромаше. Ко може да верује једној такој власти?

Са друге стране, Српска радикална странка је показала да је способна да превазиђе и реши најозбиљније проблеме и кризе, како у самој странци, тако и у општинама у којима је на власти.

Нигде се нисмо компромитовали. Појединци су напуштали Српску радикалну странку јер нисмо желели њихов приватни интерес да ставимо изнад државног и општег интереса – интереса грађана.

У ситуацији у којој нас у медијима и даље бојкотују, ми смо показали да имамо младе људе, попут нашег кандидата за председника општине Вождовац Марине Рагуш, који су стручни, јасни и одговорни. У исто време, они располажу неисцрпном енергијом и штите опште добро стављајући интересе заједнице изнад сопствених.

Управо због тога глас за Српску радикалну странку и Марину Рагуш је глас за бољи, лепши и нови Вождовац.

Војислав Шешељ
Хаг, 20. мај 2009. године

Владика Филарет, епископ Милешевски

Бог ће судити суду у Хагу

На вратима ове установе, удаљене од Бога а блиске Сатани, требало би да стоји упозорење: Правда не станује овде!

Суд у Хагу је крив!

То кажем ја, епископ Филарет, слуга Божији и челник Милешевске епархије, сведок злочина, егзодуса и геноцида над Србима, који се не разуме претерано у законске параграфе и друге судске списе, али се добро разуме у Божију правду и свето Јеванђеље.

У Јеванђељу су јасно исказане Божије заповести, међу којима су и оне које ниједан земаљски суд не би смео да сметне са ума: Не убиј, не кради, не сведочи лажно, не пожели ништа што је туђе, што не желиш да теби чине не чини ни ти другима!

А пред судом у Хагу били су они који су убијали, који су крали, који су лажно сведочили и били су они који нису само пожелели туђе, него они који су отимали туђу земљу, туђе куће, туђе светиње, туђе ливаде и пашњаке, туђе шуме, туђе гробове...

И шта је учинио суд у Хагу с онима који су убијали, крали, отимали, лажно сведочили, плачкали? Ништа! Ослобађали су их кривице и слали својим кућама како би, спокојни и под заштитом, наставили свој крвави посао!

А шта је суд у Хагу учинио с оним Србима чија кривица није била потврђена и којима пресуда, она у писаној форми, није била изречена?

И њих је суд у Хагу враћао својим кућама, али у мртвачким сандуцима! По пресуди суда у Хагу!

Овде, у Милешевској епархији, столује широм света познати Бели анђеоло који бди над овим манастиром и над душама верника које одржава у моралној чистоти и страху од Господа Бога. Тамо у Хашком трибуналу, да би се наругао Богу и његовој правди, столује „милосрдни анђеоло” из чијих крила излећу бомбе које, ужарене и смртоносне, падају на српске куће, возове, мостове, на сеоске вајате, на српске цркве и манастире, на српску децу, на сеоске џаде, архиве, телевизијске установе, болнице... и то су докази да иза ових разарајућих бомби не стоје само НАТО и његови пилоти, иза ових некажњених злочина стоје они који се Бога не боје, а људи не стиде! Узроке овој трагедији која је данима потресала српски народ треба тражити и у Хашком трибуналу, међу судијама и тужиоцима, лажним сведоцима и фалсификованим записима које су судије, следећи мржњу појединих светских моћника према српском народу, проглашавали истином. Лаж је пресуђивала!

Једва се понеко срчан усудио да пита зашто се у Хагу није судило „милосрдном анђелу” који је сејао смрт, жарећи и палећи по земљи Ср-

бији. Није се то упитао ни Савет безбедности Уједињених нација, без чије се сагласности водио овај крвави рат. Нико да подсети: Анђели не убијају, анђели штите сваку крштену душу.

Суд у Хагу је крив!

То кажу монахиње Пећке патријаршије које су голим рукама од пламена отимале књиге староставне, тапије и повеље српских владара који су градили ове светиње у славу Бога и на спасење душа оних који су се живим Богом заклињали да ће чинити само добра дела. То сведоче и монахиње манастира Девича оплетене жицом у двадесетом и двадесет првом веку – веку демократије, људских и верских права. Оплетене жицом „милосрдног анђела” да не могу из манастирске порте крочити до својих ливада, пашњака и своје економије.

Ни за три људска века не би стигле да испричају зулуме које су једва преживеле од шиптарских насилника. И Хашки трибунал зна да су они имали само један циљ – да протерају Србе са прадедовских огњишта, да отму њихове цркве, куће и имања, њихову светињу.

Сада је тај циљ замењен новим: да на српској земљи, на тапијама српских светиња, на тапијама српских кућа, на српским гробљима прогласе неку своју независну државу! Покушавају да је створе и уз помоћ суда у Хагу, који ослобађа од кривичне одговорности оне чије су руке дубоко у крви српског народа. Који би још суд у свету, ма како се звао, ослободио злочинца који је подметнуо мине под градски аутобус и тако изазвао смрт многих путника, међу којима је било и деце? Јауци рањених стизали су у све крајеве света, само нису могли да се пробију до слуха тужилаца и судија Хашког трибунала који је овог злочинца ослободио сваке кривице и тако потврдио да је овај суд основан само да би се судило Србима.

Овај суд је ослободио од кривичне одговорности злочинца који је својом руком, својим језиком, у својој књизи описао злодела која је починио, наводећи, при том, откуда му та жеља да убија Србе и како је нестрпљиво чекао време и прилику да злочине почини. Суд је знао да је злочинац побио и сведоке својих злочина, па је тако олакшао суду да пресуди: нема доказа о кривици! А то што је злочинац својом руком написао имена жртава, време и место почињених злочина – томе овај суд није поклатио поверење.

Суд у Хагу је крив!

Суд се својом несмотреношћу нашао у великим невољама: три године је држао у притвору једног Бошњака са презименом са „ић”. Оптужница је била крцата злочинима. После се Хашки трибунал досетио да тај јесте злочинац, али да је Србе клао у самоодбрани, па му је „одрекао праведну” казну: две године затвора! Две године затвора а он „мученик” издржао три! И док тај зликовац ужива у слави својих сународ-

---

Повратак Српског јунака

ника, Хашки трибунал стрепи од могућности да му плати онај „вишак” затворских дана.

Суд у Хагу је крив!

То каже српски народ на Косову и Метохији који деценијама живи као у нацистичком концентрационом логору: без хране, воде, струје, и на нишану шиптарских злочинаца које је суд у Хагу ослободио сваке кривице и тако им омогућио да наставе са злочинима.

Суд у Хагу је крив!

То кажу српска деца којима је страх одузео детињство и која стрепе од просутог отрова и касетних бомби које је НАТО посејао по насељима и плодној земљи Србији.

Када се буде писала историја европског правосуђа у двадесетом и двадесет првом веку, најтамније и најсуровије поглавље носиће наслов: Хашки трибунал. Нико неће моћи да порекне мржњу коју је овај суд кривде испољавао према српском народу. Биће свима видљиво да је пресуде Србима изрицала – мржња.

Суд у Хагу је крив!

Крив је и зато што је натерао лажно оптужене Србе, њихове браниоце и сведоке да га ословљавају речима „часни суде”. А част је била далеко од тога суда.

Суд у Хагу је крив!

Зна се ко ће судити судијама у Хагу: Бог! Његова ће бити последња.

Знају, ваљда, и судије у Хагу да је све пролазно и да је вечан само Бог.

Протојереј мр Велибор Цомић

Свједок непоклека

Ни као човјек, ни као православни хришћанин, ни као православни свештеник, ни као правник, ни као Србин не могу да одбијем позив Српске радикалне странке да изнесем свој став о суђењу др Војиславу Шешељу у Хашком трибуналу, не заборављајући да је до сада, мимо права и правде, само у хашкој тамници провео шест Божића, шест Васкрса, шест крсних слава, шест и по година.

Не могу да се отмам утиску да је чувени писац Франц Кафка, приликом писања потресног романа „Процес”, могао и да наслути, а камоли да помисли да ће се осамдесетак година касније не само поновити, него и надићи онаква неправда о којој је писао и да ће икада започети процес који ће наликовати оном који је описао у свом роману.

Кафка је свој роман започео реченицом: „Мора да је неко оклеветао Јозефа К.” Војислав Шешељ по годинама проведеним у хашком казамату до почетка суђења и само у тој учињеној му неправди (да не говоримо о другим) превазилази Кафкиног оклеветаног Јозефа К. И ми

данас, мирне душе, гледајући процес(е) др Војиславу Шешелу у Хашком трибуналу, можемо да поновимо Кафкину реченицу: „Мора да је неко оклеветао др Војислава Шешелу!“

Као човек, као православни хришћанин и као православни свештеник подсећам и себе и друге да се у литургији Светог Василија Великог, архиепископа Кесарије Кападокијске, уз остало молимо и за то да Господ „сужње ослободи“ и да „помене оне под судским ислеђењем, и оне по рудницима, и оне у изгнанству, и оне на тешким радовима, и све оне који су у било каквој невољи, и тескоби, и опасности“. Такву молитву свештенослужитељи вековима приносе за све православне хришћане без обзира на име и презиме, пол и старост, виност или невиност.

Др Војислав Шешел се, пошто га је неко, а из процеса се већ сазнало о коме се ради, оклеветао како би пред Хашким трибуналом био суђен и осуђен, добровољно предао и пуних пет година чекао почетак суђења иако никоме од хашких кадија и судија није падало на памет да помисли да сваки човек, па и др Војислав Шешел, има право на суђење у разумном року.

Хашки суд је на примеру др Војислава Шешелу непобитно посведочио нове видове робијања. Најприје се људи преко медија прогласе кривима, па се онда по више година, на правди Бога, држе у тамници како би Хашко тужилаштво за то време скупљало нешто што се ни по једном правном параметру не би могло назвати доказима.

Време које је др Војислав Шешел проводио чамећи у хашкој тамници, чекајући почетак суђења, тј. чекајући да хашки истражитељи прикупе некакве своје доказе, није, како се показало, било изгубљено. Поред активности на припреми своје одбране, др Војислав Шешел је у тамници написао неколико веома значајних књига, како о Хашком трибуналу као политичком суду, тако и о одређеним националним темама и питањима којима је одавно посветио своју научну и политичку пажњу.

За своја права у монтираном судском процесу, а посебно за право за непосредну одбрану без наметнутих бранилаца, др Војислав Шешел је морао да се избори вишенедељним исцрпљујућим штрајком глађу.

Његова бескомпромисна борба за остваривање права на непосредну одбрану на прави и најбољи начин је најавила његову бескомпромисну одбрану пред Хашким трибуналом коју сам, заједно са милионима својих српских сународника, пратио из ноћи у ноћ.

Многи Срби, управо због Шешеловог вишегодишњег бављења политиком, нису имали прилику да ближе упознају ниво његове правничке свести и на делу виде његове изванредне правничке способности.

Др Војислав Шешел је својом одбраном већ на почетку суђења сваком разумном човеку, а посебно правницима, доказао да су и процес који се пред Хашким трибуналом води против њега, али и процеси који су

Повратак Српског јунака

вођени или се још увек воде против већег броја других Срба – хашких заточеника и сужања, заправо монтирани процеси. Монтирани хашки процеси у својој суштини, а посебно у форми (која је у праву од велике важности) представљају пораз идеје правде и свих начела на којима је до суђења др Војиславу Шешељу почивала правна наука.

Ако би ми неко као правнику тражио да укратко дам дефиницију овог монтираног процеса, рекао бих: успешно сам против свих!

Правном науком се бавим преко двадесет година – од како сам у Краљеву 1986. године закорачио у Средњу правну школу до дана данашњега. Све до процеса др Војиславу Шешељу нисам могао да сањам, а камоли да поверујем да надобудним европским правницима, данашњим хашким кадијама и судијама, могу да падну на памет такве ствари, недопустиве у праву, какве су нам показали већ од почетка монтираног судског процеса. Поставка хашког тужилаштва не представља само пораз права, него и пораз логике и здравог разума на којима право почива.

Комунизам и судство у њему нису, на жалост, последњи режим и последње судство које је почивало на монтираним процесима, лажним сведоцима, фалсификатима и уценама. Глобалисти и мондијалисти као изумитељи и духовни оци Хашког тужилаштва и суда на још гори, дрскији и неправничкији начин настављају судску праксу комуниста и комунистичких судова. Постоји и једна, не мала разлика. Комунисти су за ликвидацију својих противника оснивали тзв. преке судове у којима се обично није налазио ниједан правник. Преки комунистички судови су служили за брзо убијање противника комунистичког режима. Глобалисти и мондијалисти су као нови безбожници основали Хашки суд како би противнике мондијализма и глобализма мрцварили и споро убијали. Док су у преким комунистичким судовима људима судили бравари, дотле у овом мондијалистичком суду људима, изигравајући правду, суде они који су правне науке изучавали по престижним европским и америчким универзитетима. Комунисти су народе плашили мртвима, а мондијалисти и глобалисти све народе преко хашких судија и кадија плаше живима које су и пре процеса, доказа и пресуде осудили на тихо умирање.

По свему судећи двоједна међународна политичка институција – хашки суд и хашко тужилаштво, на жалост човечанства, не почива на савременим правним начелима. По свему судећи, они су утемељени на начелу окупаторске османлијске псеудо-правде кадија и судија. И зато се баш сада, када их је др Војислав Шешељ у процесу који против њега воде демаскирао, јавно показало да представљају застиће модерне правне науке!

Управо је одбрана др Војислава Шешеља у монтираном процесу пред Хашким трибуналом због свега тога од велике важности за будућ-

ност не само српског народа, него и сваког народа који држи и који ће држати до свога бића, достојанства, идентитета и образа. Сурови комунизам се обрачунавао са својим противницима и од њих је кроз злочин над њима стварао мученике. Мондијализам и глобализам од људи покушавају да направе крпе и пачавре које ће се понизити до нивоа самопоништења тако да се ни од сопствених понижења, самопорицања и самооптуживања неће застидети ни пред Богом, ни пред собом, а ни пред људима. У томе је ово глобалистичко-мондијалистичко зло које обезличава људе и народе горе од црвеног зла, које је прошло и стравичне последице за собом оставило.

Парадоксално је, али истинито, да ово није први монтирани процес др Војиславу Шешељу. Не знам како се бранио на претходним монтираним процесима у време комунистичког режима, али знам да је у овом процесу показао нешто што одавно није виђено у судницама. Због тога је од историјске важности да се све оно што чини овај монтирани процес, све што је изговорено, емитовано, процесуирано или унето у списе предмета, што пре објави у неколико стотина томова књига. Дубоко сам уверен да ће Српска радикална странка на томе истрајати и на тај начин задужити не само Србе, него и правну мисао за будуће време! Не сме се губити из вида да ће те књиге бити оптужница и пресуда хашким кадијама и судијама и њиховим лажним сведоцима од којих су, на жалост, најгори они са српским именом и презименом, а туђинско-слугерањском беспамећу у главама!

Међународни политички суд у Хагу је на примеру др Војислава Шешеља дефинитивно показао да се са пуним правом може називати политичким антисрпским судом.

Без обзира на пресуду, др Војислав Шешељ је себе, још кад је пошао на добровољну предају, принео на жртву, потврђујући да је у застидном времену чак и из хашке тамнице истински био и остао човек жртве и сведок непоклека. Нека га као таквог прати благослов његове покојне мајке, чијој сахрани није могао да присуствује баш због хашких кадија и судија!

Бошко Обрадовић, секретар Управног одбора Српског сабора „Двери”

Хашки контранапад

О тзв. Међународном трибуналу за бившу Југославију са седиштем у Хагу, наизглед, све је речено. Свет се дубоко поделио на оне који из најразличитијих интересних разлога у хашкој судници виде међународно-правно и праведно мерило и оне који вођени основним моралним и правним принципима и слободарским погледом на свет ово место неправде сматрају лажним судом и тамницом. Сада је једино питање: на којој смо од ове две стране?

Повратак Српског јунака

У српском народу никада није било, нити данас има већине која би подржавала рад и последице рада Хашког суда. Напротив: већини је јасно да се у Хагу не суди појединцима, већ српском народу и држави у целини, нашој прошлости, садашњости и будућности. Када се упореди статус Срба и оптужених из других народа пред овим квази-судом, онда је више него јасно да је суђење главницом усмерено према само једном народу, а не објективно према свим учесницима у крвавом распаду бивше Југославије.

Упркос више него видљивом политичком смислу постојања овога лажног суда, интересантно је то да донедавно највећа светска сила, са својим сателитима, ипак не може да силује светску историју како год жели, већ је приморана да своме понашању подари какав-такав ореол правне исправности. Пошто су Америка и НАТО, заједно са својим балканским протекторатима, директно одговорни за учињени геноцид над српским народом у последњој деценији прошлог века, онда је то потребно покрити правним објашњењем да се заправо радило о хуманитарној борби против једног злочиначког режима и заштити угрожених малих нација од вишевековних српских хегемонистичких претензија.

Тако је прича о индивидуалним кривицама за почињене злочине на тлу бивше Југославије са више народа сведена само на један, а суђење том народу постало покушај накнадног моралног и правно-историјског самооправдања пред светом за геноцид који је учињен над тим истим народом.

Последице хашке биографије српског народа

Пошто нашој националној наивности и глупости, да о издаји и не говоримо, понекад нема граница, могуће је да у овом тренутку нисмо ни свесни свих последица хашких пресуда. Њихова директна мисија јесте прекрајање и измена биографије српског народа и онемогућавање реализације српске државотворне идеје на Балкану. Циљ је да се у историјско-научној, правној, политичкој и медијској сфери пројектује пожељна слика српског народа која ће бити усвојена као непромењива историјска и правна истина из које проистиче формирање свих врста односа према српском националном питању данас. То конкретно значи да народ са хашком биографијом пуном геноцида, етничког чишћења и сваке друге врсте злочиначке историје нема и неће имати ни у будућности своја национална и државна права, јер би свако испољавање тих права било бременисто потенцијалним новим злочинима. Стога хашка политика означава не само суђење прошлих дела, већ и суђење и превенцију будућих националних помисли, а камоли дела у области заштите легитимних националних и државних интереса српског народа.

Ова хашка проблематика има директне последице и на унутрашњој политичкој сцени у Србији. После политичке манипулације резултати-

ма последњих избора из маја 2008, свенационалне медијске цензуре која тренутно влада, постепеног укидања парламента, следи и завршни ударац комплетној опозиционој сцени у Србији под видом „предлога Закона о забрани манифестација неонацистичких или фашистичких организација и удружења и забране употребе неонацистичких и фашистичких симбола и обележја”. Али какве то везе може имати Други светски рат, грађански рат у бившој Југославији у последњој деценији 20. века и Хашки трибунал? И коме је у интересу и због чега да се ова веза успостави у истом законском предлогу?

Најбоље ће бити да погледамо члан четири предлога овога закона који ту везу успоставља: „Забрањује се производња, умножавање, складиштење, презентација, ширење или на било који други начин употреба симбола којима се врши пропагирање или оправдање идеја, радњи и поступака лица оптужених или осуђених пред Међународним кривичним Трибуналом, или лица осуђених или оптужених пред домаћим судовима за кривична дела ратних злочина”.

Овај члан је скандалозан по више основа. Најпре, откуда уопште овде Међународни кривични трибунал? Какве он везе има са неонацистичким организацијама и симболима које треба забранити овим законом? А шта тек рећи за чудесни правни изум који жели да онемогући „употребу симбола којима се врши пропагирање или оправдање идеја, радњи и поступака лица” не само осуђених, већ и оптужених пред Међународним кривичним Трибуналом или домаћим судовима, чиме се они који су до тренутка пресуде невини унапред осуђују за ратне злочине. Размере примењивања овога законског члана према политичким неистомишљеницима су бескрајне и више је него јасан крајњи циљ, а то је да се под маском борбе против тоталитарних идеологија из прошлости постепено уводи нови тоталитаризам, пише нова историја и гуши свака родољубива мисао у Срба. То је очито и прави мотив предлагача овог антидемократског закона: да под правном формом законског регулисања спорних неонацистичких и фашистичких елемената у савременом српском друштву (који су, успут буди речено, далеко испод просека оваквих појава на Западу) прође и застрашивање и забрањивање националног организовања и деловања уопште.

Изгледа да је цео овај закон написан управо због овог члана, који доноси обрачун са сваким другачијим мишљењем по питању савремене историје Срба и рада Хашког трибунала, и може се третирати као нова домаћа законска подршка Хашком суду.

О мотивима за доношење овог закона довољно говори да је предлагач Лига социјалдемократа Војводине, уз подршку НАТО-испоставе на НВО и медијској сцени Србије. Они који годинама покушавају да једино српски народ оптуже за све злочине учињене на Балкану у последњих 100 година и тиме остваре свој смисао постојања и оправдају уло-

---

Повратак Српског јунака

жено у њих, сада су се коначно домогли близу законског покрића за све што су наумили. Највећи проблем је у томе што се овде не ради само о онемогућавању политичких противника, већ о забрани и прогону читавог корпуса националног опредељења, организовања и деловања.

За то време српски народ трпи хуманитарну катастрофу и тортуру од „наших европских савезника” на Косову и Метохији, а НАТО-фашизам достиже крајње размере широм света. Где су домаћи душебрижници да се огласе о овим видовима савременог фашизма и до када ћемо трпети да се српско родољубље доводи у овако негативан контекст и практично забрањује у нашој држави Србији?

Епски јунак

За то време и у управо овом контексту траје једна епска битка у Хашком трибуналу. У личности, делу и судбини др Војислава Шешеља има много од српске епске народне традиције. Није ли он нови Марко Краљевић који „оре цареве друмове” и који је близу да „дотера цара до дуvara”? Хашки двобоји „летњи дан до подне” заиста јесу епска надметања између добра и зла, силе и слободе, неправде и правдољубивости.

За добровољни одлазак у хашку тамницу било је потребно много политичке храбрости, спремности на дуготрајну правно-историјску борбу на живот и смрт, личне и породичне жртве, као и поистовећивања своје судбине са националном. То су све елементи једне савремене епопеје која ће остати видно забележена у српској историји.

Предмет овог чланка није и не може бити Војислав Шешељ пре Хага, нити Војислав Шешељ после Хага. И о оном некадашњем и о овом потенцијалном политичару Шешељу имало би се шта рећи, што би могло бити и полемички интонирано. Али се у свакој расправи о Шешељу пре и после Хага некако заборавља где је он тренутно. А он се налази у затвору, на шест година дугој робији због вербалног деликта.

Ако смо хришћани, онда нам је строго остављена хришћанска обавеза да се сетимо свих ближњих који су у затворима, да их посетимо, помолимо се за њих и упутимо им сваку могућу помоћ. Тим пре ако они у затвору воде неку важну националну битку за коју ми нисмо способни, иако на слободи.

Контранапад из Хага

Много је, и готово све, о запечаћивању националне судбине српског народа, па и самог др Војислава Шешеља у Хагу, већ изречено или написано. Оно што можда није довољно примећено јесте да Хаг, ма колико био место покушаја новог писања српске историје и рушења последњих остатака државотворности српског народа на Балкану, може постати и место српског контранапада. Да ли је такво нешто уопште могуће и у ком смислу?

Пре свега, та велика судска фарса, монтирани процеси и неправда не могу се сакрити од јавности и наметнути као светска мера свих ствари у вези са грађанским ратом у бившој Југославији. Установа помоћу које се желео оптужити српски народ и уништити његово право на живот, сада се може претворити у место осуде самих налогодаваца овога суда. Ево на која два начина:

1. Судско покретање повратка у историјску прошлост као начина открића корена тзв. српског злочиначког гена коначно је створило шансу да се исприча историја српског народа и његовог страдања. Били смо близу да занемаримо и заборавимо сопствену страдалну историју, и они који су нас оптужили дали су нам заправо прилику да подсетимо и себе и друге на почетке и узроке свега што се десило на Балкану приликом распада бивше Југославије. Нама ова врста историјске ревизије и суочавања са прошлошћу одговора: историјска истина и правда су на нашој страни, ми смо жртве троструког геноцида у 20. веку, а противничке стране су на том геноциду створиле своје државе, које се могу сматрати геноцидним творевинама. Оптужбе за геноцид и злочине који се приписују нама на крају ће уперити пажњу на истинске вековне злочинце и на српски народ као жртву учињеног геноцида.

2. Потреба да се пронађу инспиратори злочиначких дела у сфери интелектуалних и духовних снага српског народа, одлично је осветлила траг ка инспираторима злочина над српским народом из редова интелектуалних, политичких, културних, војних и духовних елита Запада (са посебним освртом, рецимо, на улогу Ватикана и НАТО-а). Идеја удруженог злочиначког подухвата, којом смо ми почашћени, сјајна је констатација организоване србофобије која је заиста постојала спрам српског народа много деценија уназад и која још увек постоји. Кад боље размислимо, јасно нам је да Хашки трибунал у ствари ради по принципу своје слике у огледалу која се пројектује на неког другог да би се одбацила сурова истина о једној злочиначкој и геноцидној цивилизацији која је иза себе оставила пустош где год је интервенисала у последњих више од пола века.

Овај духовно-морални, интелектуални, политички и међународно-правни контранапад у име српског народа повео је др Војислав Шешел, и то је најзначајнија и сада већ историјска чињеница и последица његовог хашког двобоја. Он није само бранио себе, он није само изнео истину о свему што се дешавало у последњих 20 година, он је покренуо спознају читавог историјског контекста у коме вековима страдално претрајава српски народ на Балкану. Та врста спремности и одлучности да се не само пружи ваљана самоодбрана и заустави талас оптужница и денацификације читавог народа, већ и крене у контранапад и судијама из сенке испостави рачун за сопствене злочине које су осмислили, у који-

---

Повратак Српског јунака

ма су учествовали и које сада желе да оправдају пребацивањем одговорности на другога, представља истинску и недовољно уочену хашку револуцију.

То што овај контранапад не прати српска духовност, култура и политика у српским земљама и расејању, и што смо ми на слободи изгледа више изоловани од могућности да се бранимо него један затвореник, више говори о нама. Но, за такву мртву Србију не би се ни вредело борити било где, па ни у Хагу. Шешелјева борба, међутим, зна да Србија, упркос свим окупацијама, још увек живи и да не може никада бити побеђена. Тако и овај контранапад започет у садашњости мора имати одјека у будућности и ова искра мора наћи удар у камену српског опстанка и опоравка.

Рад Хашког трибунала истиче. Време лажи и манипулације српском историјом полако пролази. С друге стране, време за контранапад, започето у Хагу, тек долази. Требало је издржати и још увек треба. Али победа се већ назире и њен почетак крије у оној храбрости да се из наметнуте улоге оптуженог израсте у онога који оптужује и који поставља питања од истинског националног интереса. Хаг тако може постати једно исувише мучно и трагично, али и лековито место нашег суочавања са самим собом и сопственом (не)спремношћу да хашким контранападом одбранимо истину о самима себи и своје право на националну будућност.

Бранимир Нешић, оснивач и главни и одговорни уредник часописа „Двери Српске”

Српски победник

Први јавни скуп радикала и Војислава Шешелја на којем сам присуствовао био је оног прохладног мартовског дана 2003. године. Сигуран сам да нисам био једини почетник на радикалским митинзима. Дошло је много народа, са свих страна, различитих социјалних и интелектуалних провинијенција. То је добро, помислио сам, цела је Србија овде. Да, права Србија, одана непоклеку, слободарског духа, распета али с вером у Васкрсење, била је те вечери на Тргу слободе у Београду. Испраћала је Војислава Шешелја. Испраћала га је са дужним поштовањем, али и са стидом, знајући да је таквих Срба данас мало, можда он једини и сам. На десетине хиљада људи је дошло да искаже поштовање човеку који храбро и достојанствено иде непријатељу пред нишан, човеку који се добровољно жртвује за све нас.

Врло брзо сам схватио да се у Хагу не суди појединцима, него да се преко појединаца суди целом српском народу. Разбијена на десетине и десетине српских индивидуалних оптужница, хашка тиранија је годинама

слагала своју вештачку и лажну слагалицу о српским злочинима. Доласком Војислава Шешелја у хашки притвор, српска страна је коначно добила човека чија интелектуална и национална величина може да обухвати и прими све Србе осуђенике, како оне затворене у Хагу тако и оне прогнане из западне Славоније и Книнске крајине, као и окупиране Србе у Републици Српској, Црној Гори и Србији, да нас све прими у себе и да, што је најважније, достојанствено и храбро говори у име свих нас. У то сам се уверио у ових последњих шест година. Др Војислав Шешел, човек недужно утамничен, шест година говори у име и за правду оне праве, слободарске Србије.

Шест година тамнице

Како се данас препознају прави Срби, који нису свој образ и образ свога народа продали за 30 сребрњака? Препознају се по уморним али задовољним лицима у раним јутарњим сатима, када говоре између себе: „Јеси ли га гледао синоћ? Разбио их је!”

Више од шест година. Није мало, много је, превише. Размишљај, за последњих шест година ја сам добио двоје деце, овај старији ће следеће године у школу. Иде живот, лети. А Шешел заточен свих ових година. Деца српска стасавају, а он се бори! Бори се и за нас, родитеље, како бисмо могли једног сунчаног и топлог дана, поново на Тргу слободе, своју децу да доведемо и да јој покажемо – српског победника. Преко њега, победника и ослобођеног, победиће и ослободиће се цео српски народ, а денацификаторска хашка политика доживеће потпуни крах.

Владан Глишић

Хашки трибунал је пао само им то још увек нико није рекао

Србија је велика тајна. И све што се са њом дешава и све што се на њу односи увек је тајна. Зато су се сви завојевачи опрезно кретали по Србији, никада нису били сигурни да ли је нека варница почетак велике ватре, да ли је и које окупљање почетак великог и непредвидивог устанка. Србија је једна од последњих земаља у Европи која има своју земаљску историју, земаљску стварност сурово дефинисану односом снага, ону политичку стварност у којој су НАТО окупационе власти све ставиле под контролу и у којој једина политика која може да се води јесте политика сарадње са окупатором. Али Србија има и своју другу стварност, своју другу историју, своју небеску динамику. Они који не разумеју Србију, они који не познају Србе, они се ругају свему што је „небеско” у Србији. Ти приучени полуинтелектуалци, скроз огрезли у евроунијатски менталитет, никада нису суштински упознали ни дух праве Европе, оне Европе чији је Србија последњи бранилац. Европа коју сада чини

Повратак Српског јунака

само Србија, Европа архетипских вредности, та Европа увек је имала осећај и за небеску стварност. Та, права Европа увек је знала да из небеске стварности долазе ненадане олује, урагани и цунамији који, када се наврши пунота времена, бришу као куле од карата све привремене моћнике и силнике на земаљском плану. Како год да изучавате пад многих империја што су некада стамено владале Европом (а то је тада био цео свет), видећете да су урушавања увек имала неку невероватну дозу случајности. Само они који знају духовну историју Европе знају да те „случајности” никада нису биле случајне. Оне су биле само трагови у времену, пукотине кроз које је олуја небеске стварности дунула и обрисала наизглед недодирљиве бастионе земаљске стварности.

Међутим, никада та духовна стварност није била фаталистичка, никада се ствари нису одвијале саме по себи. Увек је у центру небеских догађаја на земљи морао да стоји неки витез, неки незграпни партибрејкер, онај кога многи нису разумели, који је многим изгледао као замлата која само квари забаве и никоме се не уклапа у рачунице. Такав човек (у словенској митологији су га звали змајевитим човеком) увек би чинио оно што је супротно законима логике, али је добро разумљиво само онима који познају праву, духовну историју Европе, духовну стварност човечанства.

И ево нас пред Србијом данас: стварност видљива голом оку је мрачна. Србија је делимично протекторат, делимично окупирана, економски разорена, војно разоружана, политички доведена до слугерањства са полтронима на врху свих установа. Нема снаге у народу да се бори, нема наде у Србину да ће бити слободан и поносит још дуго времена...

А онда погледаш мало боље и видиш: једино у Србији још има људи који се јасно боре за јасне вредности и ништа није случајно. Све је архетипска борба добра и зла.

Појавно, и добро и зло су различитих изгледа. Зло има и неко пријатније лице (разне маске) а добро често није баш најсветлије, најсјајније али када се загребе испод површине зло је само и једино зло а добро је ипак само и једино добро. Дакле, архетипска слика Србије изгледа овако: земља и народ су под влашћу злих завојевача, малобројни слободни људи се боре, море народа спава у својој апатији и чека великог витеза, великог несмајника који ће имати снаге да пробуди народ и да га дигне на устанак, у борбу против злог сна – мртвила које је цео народ обузело.

Све је као у бајци: народ спава сном омађијаног и чека свог витеза који ће га пробудити из сна, који ће мач из камена извадити, који ће Бащелика погубити, који ће тамницу разорити.

И тамница постоји. Тврда, мрачна тамница на хладном Северу, тамо где се линија хладног мора и сивог неба једна у другу претапају. И многи витезови српски су бежали од те тамнице, потурице су их јуриле и као некада хајдуке хватали и окупатору предавали како би некакав откуп стекли (наводно за народ а уствари за себе и још по неки грам слугерањске власти). Многи су бежали и бежећи себе огадили у народу и дали непријатељу прилику да их као кукавице представља. Само један је схватио да се аждаја побеђује не тако што се од ње бежи, не тако што се пред њом за милост моли, плаче, стрепи. Свака аждаја, у свим временима, са свакаквим, па и НАТО обележјима, побеђује се тако што јој се иде у сусрет, што јој се улази у утробу (као у библијским причама), тако што се улази у тамницу (као у новозаветним приказима) и у „срцу зла”, у његовој утроби, постојано и храбро избрани ратник пробада својим копљем суштину зла, бит аждаје (као у Башчелику).

И ево нас пред једноставном сликом: НАТО аждаја жари и пали нашим завичајем, нико „нормалан” не сме да јој се супротстави, мало нас је још слободних и који се још боре. Али, аждаја има своју тамницу на северу и то је Хашки трибунал и његови казамати. И један човек је имао храбрости да им уђе у утробу, да им се преда (иако то од њега нису тражили), да им дође у сусрет, на мегдан... И ево плодова које заслепљени магијом опипљивих чињеница нису у стању да виде...

Цео народ се полако буди из сна, опојног, апатичног, окупационог сна... Цео покорени народ почиње да др Војислава Шешеља посматра као оног храброг несмајника који је успео да оде у Хаг и да аждају доведе до апсурда, да уништи сваку опојност њихове снаге, да покаже колико човек који не пристаје на предају, човек који слободу брани на све начине (па и псовком и хумором), да покаже колико такав човек, само једноставно лично храбар, може да разори темеље најмоћнијег тоталитаризма на прагу новог века...

Претерано величање Шешеља, претерано величање једног деструктивног и неразумног војводе, рекли би они који стварност виде само по површини... Али они други, они који осећају дамаре више стварности и виде пукотине на полираној површини тренутног стања – ти људи осећају да се у Србији нешто из темеља променило...

Војислав Шешељ је сахранио Хашки трибунал, свеједно да ли ће се у Србију вратити као слободан човек, или мртав херој, он је почетак великог таласа ослобођења Србије... То место је стекао храбром жртвом јер је знао да великих дела нема без велике жртве...

А писац ових редова има право на ово величање Шешеља, пошто се дуго година политички борио против Војислава Шешеља, дружио се са људима који су имали само речи осуде на рачун лика и дела др Војислава Шешеља... Сада ти људи у најмању руку ћуте и њихово ћутање од-

---

Повратак Српског јунака

звања ... а много је и оних који су спремни да сваку реч овог текста и сами потпишу.

Да ли је то мали доказ да је Шешелъ извојевао велику победу... Да ли је недавна сцена у једној од београдских општина мало речита: представник Демократске странке и високи општински функционер води уобичајено оштру расправу са представницима Српске радикалне странке, у којој падају тешке речи... Али у једном тренутку он каже да је лично обожавалац Војислава Шешелъа и да то што Шешелъ ради има једну димензију а да његова дневнополитичка расправа са људима у Српској радикалној странци нема никакав утицај на то што он поштује лик и дело др Војислава Шешелъа... Да ли је ово мала победа?

И наравно, Шешелъ у својој архетипској борби против хашке ажда је више није власништво само Српске радикалне странке, више није чак ни припадник само српске борбе за слободу... Он је већ одавно постао чињеница у светској антиглобалистичкој борби... Он је већ одавно постао тековина слободног света!

Марко Живковић, дипломирани историчар и члан редакције часописа „Двери Српске”.

Историјска димензија хашког суђења Војиславу Шешелъу

Хашки трибунал, као и за време трајања суђења Милошевићу, и даље инсистира на једној историјској димензији распада Југославије и грађанског рата. Свака тачка оптужнице почиње некаквим историјским паралелама које би, по Тужилаштву, требало да објасне наводе оптужнице. Нема никакве дилеме да се на суђењу Војиславу Шешелъу истовремено суди и просуђује и о српској историји. Толико о појединачној одговорности, а не о колективној кривици. Без икаквог разумевања српских интереса и српске националне идеје, Тужилаштво поново истиче идеју „Велике Србије” као главни разлог распада Југославије, и Војислава Шешелъа као њеног главног заговорника. Међутим, није први пут у српској прошлости да се организују политичка суђења која су имала страشان ефекат на положај и позицију српског народа.

Загребачки процес

Почетком 20. века Срби у Хрватској су постепено јачали своје културне и националне институције, а од посебне важности је то што се српски народ ослањао на своју цркву и свештенике у очувању свог идентитета. Јачање српског фактора није прошло без одговора друге стране, тако да су у Загребу 1902. организоване антисрпске демонстрације. Ипак, Срби су успели да кроз те догађаје сачувају присебност и добре односе са већином Хрвата, па је тако 1905. настала Српско-хрватска коалиција која је објединила Србе који су желели да се ослободе и уједи-

не са матицом и оне Хрвате који су сањали о самосталној држави. Само стварање овакве велике коалиције је код аустроугарских власти изазвало велику сумњу, а када је ова коалиција остварила већину у Сабору, Беч је одмах кренуо у политичку акцију обрачуна са виђенијим Србима у политичком животу Хрватске, и распустио је Сабор.

Два су разлога за овакву енергичну одлуку. Први је тај што се по први пут ствара јединствена партија Срба и Хрвата која постаје снажан чинилац и власти не могу више да користи њихове међусобне сукобе да би лакше управљале Хрватском, а други је тај што се Аустроугарска спрема да изврши анексију Босне и Херцеговине и требало јој је политичко оправдање пред својим грађанима, али и пред светом. Изабрани су нови подобни посланици, а посебно је важно што влада у Бечу почиње да се ослања на Хрватску странку права, која је позната по свом шовинистичком односу према Србима. Ову странку је водио Јосип Франк, а која је, што је занимљиво, била организована попут фашистичких партија које је Европа тек видела 30 година касније: јасно лидерство, наоружане легије – војне формације састављене искључиво од Хрвата, јасан расистички однос према Србима. Франк је понудио своје услуге Бечком двору и хтео је да искористи почетак Велеиздајничког процеса са намером да поведе рат против српског становништва и позивао је на њихово физичко истребљење.

Министар спољних послова Аустроугарске је у пролеће 1908. наредио управитељу Хрватске, Рауху, да почне са припремом доказа који би били искоришћени у оптужби виђенијих Срба да су издајници. Истовремено је Франк са својим присталицама, на јавним говорима пуним мржње према Србима, припремао и мобилисао хрватску јавност. Хапшења су почела у августу и трајала су до краја 1908. Хапшења су била противзаконита и вршен је претрес кућа и насилно саслушавање. Ухапшено је 53 лица, која су и јавно понижавана на тај начин што су везивана ланцима и јавно одвођена до полицијских станица (од којих можемо поменути Адама и Валеријана Прибићевића, Јована Орешчанина, Лаза Бачића). Код Срба се појавио страх не само од хапшења, већ и од насиља Франкових легија. Истовремено је извршена анексија Босне и Херцеговине, и то управо у тренутку када је српској политици у Хрватској задат веома јак ударац. Оптужени су седели у затворима читавих година дана, а да нису ни сазнали због чега су оптужени. Оптужница је подигнута тек наредне године и она је својом неозбиљношћу запрепастила и српску и европску јавност: Срби су оптужени да су клицали краљу Петру, да су својим говорима величали Српство и да су певали националне песме. Ово је свакако јединствен случај у историји да се неко хапси због певања песама.

Повратак Српског јунака

Само суђење је била обична фарса: требало је да сведоци посведоче да је оптужени у некој кафани певао српске националистичке песме или да је негде величао Српство. Треба напоменути да су сведоци углавном били из Франкове партије и да су и те како усмеравани од стране Тужилаштва. Тежак ударац оптужници су дали адвокати оптужених, којих је било око 38. Они су доказали прво саму бесмисленост судског поступка, а онда и износили доказе у корист оптужених. Велику улогу су одиграли и српски интелектуалци и српска дипломатија, која је упознала европске престонице са чим се Срби суочавају.

Суђење се завршило осуђујућом пресудом за 31 лице, а пресуда је гласила да су криви јер су ширили српску државну идеју – Прибићевић је осуђен на 12 година, а остали на по три или осам година затвора. Истовремено је Хрватски сабор донео одлуку којом се Србима забрањује слављење крсне славе и употреба ћирилице. Срби су се, ипак, спасили погрома које су им спремале Франкове легије, претече усташа, и успели су да сачувају своје институције и своју националну посебност. Ипак већи део јавности у Хрватској али и у Европи је био на страни оптужених Срба, тако да је читава акција много више штете донела самим покретачима овог процеса. Беч није хтео да се преда и како је Србија заузимала све чвршћи став према анексији Босне тако је политика према Србима била ригиднија, па је убрзо дошло и до нових суђења.

Наставак велеиздајничког процеса је био Фридјунгов процес који је покренут да би се јавност Аустроугарске окренула против Срба и припремила на евентуални рат због анексије Босне. Фридјунг, државни тужилац, је веома вешто саставио оптужницу која је повезивала Франа Супила, једног од вођа Српско-хрватске коалиције, и српско министарство спољних послова са намером како је он успоставио контакт са српским агентима и да ради за српску тајну полицију. Суђење је прошло поразно за Беч јер су вештаци из Србије, Мирослав Спалајковић и Божидар Марковић, указали пред читавом европском јавношћу да су документа на којима је Фридјунг заснивао оптужнице фалсификат и да су у служби политике Беча према Србима у својој држави, али и према Србији. Веома брзо се одустало од оптужница да се сама Аустроугарска не би више компромитовала.

Загребачки процес је важан јер по први пут у 20. веку су организовани судски процеси Србима са јасним политичким циљем: да се уништи политичка елита једног народа и спречи да он постане јак политички фактор у Аустроугарској. Такође је битна и одлука Хрватског сабора о забрани ћирилице и прославе крсне славе. Србија је верно пратила догађаје у Загребу и дала веома добар допринос у обарању оптужница. Овај процес је био уперен против Србије и користио је пре свега спољној политици Аустроугарске како би оправдала анексију Босне и Хер-

цеговине. Нажалост, време и страдање Срба у Другом светском рату ће показати да идеје Јосипа Франка нису престале да постоје.

Казна за деликт мишљења о идеји југословенства

Ревизија српске историје на суђењу Војиславу Шешељу почиње стварањем Краљевине Југославије. Само Тужилаштво уноси ову историјску димензију желећи да прикаже идеалну слику једне вишенационалне државе чију је хармонију нарушио великосрпски хегемонизам. Ту се јасно види неразумевање односа Срба и Хрвата током заједничког живота. Јавне критике идеје југословенства од стране Шешеља су за Хашки суд необориви докази да је српски национализам крив за све. Износе се насумичне тврдње о периоду Краљевине Југославије тако да се јасно види несретни покушај да се заједнички живот прикаже у што романтичнијем светлу. Заборавља се политика предратне хрватске интелигенције и активност усташког покрета. Шешељ се критикује зато што са ове историјске дистанце јасно говори да је Југославија од самог почетка била једна илузија због које је српски народ платио страшну цену. Уосталом, и само време је показало ко је у праву. Хашки суд, али и део српске јавности, сваку критику југословенства доживљава као позив на рат у име великосрпске идеје. Српски народ који је у темеље заједничке државе уградио и жртвовао своју државотворност је исувише касно схватио сву погубност овог пројекта. Догађаји из деведесетих су показали још једном ко је искрено веровао у ову идеју а ко не. Бесмислено је да се суочавање са, пре свега, својим великим националним поразом прогласи позивом на сукобе са Хрватима или као жељу за разбијањем Југославије.

Релативизација периода Другог светског рата

Када говоримо о Другом светском рату, најпоразнија чињеница за Србе је да се преко суђења Војиславу Шешељу релативизује и оправдава постојање НДХ и геноцида над Србима. Поново се понавља иста прича и српска реакција се искључиво наводи као узрок сукоба. И раније, али и током трајања суђења се врши поистовећивање усташког и Равногорског покрета. Све се поставило у исту равн, што је за последицу имало амнестију усташког покрета. Стално су присутне благе формулације када се говори о НДХ и Јасеновцу. Геноцид који се десио Србима у Хрватској је оставио последице пре свега на психу српског народа који је тешко могао да заборави оно што му се десило. А нарочито када се то сећање намерно потискивало за време владавине Јосипа Броза.

Поред догађаја у Хрватској, на мети Хашког тужилаштва је и Равногорски покрет Драже Михајловића. Тужилаштво то посебно истиче

Повратак Српског јунака

јер је сам Војислав Шешел један од обнављача четничког покрета. Прво што је приметно је поистовећивање усташког и четничког покрета и представљање и једног и другог као одраза чистог национализма. Хашке тужиоце уопште не интересују историјски докази и чињенице, већ имају, што је посебно парадоксално, исти онакав однос какав су имале комунистичке власти. Сам назив „четник” или „равногорски покрет”, па и само име Драже Михајловића, током трајања процесу у Хагу имају подруглив и пежоративан значај. Нити се улази у то како је сам назив четник настао, нити се озбиљније проучава Равногорски покрет, већ се само износе квалификације које, по Тужилаштву, говоре саме за себе.

Злочини и народни судови 1945. године

У антисрпске судове морамо убројити и тзв. народне судове које је успоставила комунистичка власт после револуције. Пре свега, ова суђења су имала искључиво политички карактер: победници су судили онима који су изгубили у грађанском рату. Судило се војној елити српског народа: Дражи Михајловићу, официрима краљевске војске, и то под оптужбом за великосрпски национализам и хегемонизам. Судило се и интелектуалцима и виђенијим Србима који се нису уклапали у нови поредак. Без оптужница, без права на одбрану, на поштено суђење и адвоката. Нажалост, велики број пресуда се завршавао смртном пресудом. Морамо поменути и судске процесе који су били праћени и одузимањем имовине предратних капиталиста. Одузимање имовине која је стицана генерацијама је физичко и имовинско страдање не само власника већ и читаве породице. Закон о одузимању имовине је имплементиран у условима не баш велике компетентности револуционарних судова, а често је у питању био и лични анимозитет према власницима. После рата се кренуло у стварање новог судства и нових судија који нису били на висини задатка и по свом образовању али и по својим моралним вредностима. У ту срху је донето око 35 законских и подзаконских аката који су подразумевали национализацију и конфискацију имовине. Оптужбе против тих људи не само да су биле неосноване, већ су они лишени било каквог поштеног суђења, а често им је имовина одузimana без икакве судске одлуке, већ само одлуком неког комесара Партије или одлуком комисије.

Рецимо, у Нишу је било око 379 насилних одузимања имовине, а у целој Србији се то процењује на око 80.000 лица. Сви смо сведоци колики је то проблем јер и данас не знамо тачан број и ко зна колико ће то оптерећивати српску економију и друштво у будућности.

Нова власт није поштедела ни универзитет, где се одмах ушло у обрачун са непослушним професорима под изговором да су радили на фа-

култетима за време окупације и на тај начин оправдавали владу Милана Недића. Укинут је значај универзитетских савета и све је пало под утицај ректора који су на основу политичке подобности одређивали професоре. Одржано је на стотине саслушања која су трајала све до осамдесетих, на којима су универзитетски професори понижавани и деградирани. Чак је Миловану Ђиласу наређено да непослушне професоре са Београдског универзитета пошаље на друге факултете, најчешће је помињано Сарајево. Колики је број професора уклоњених са својих радних места не можемо са сигурношћу да утврдимо, али је битно напоменути да су се таква саслушања, која су често вршена и од стране њихових колега, трајала кроз читав период владавине Комунистичке партије. Ова суђења српској интелектуалној елити су имала за циљ разбијање евентуалног језгра опозиције и важна су због тога што су на дужи период ослабила и српски универзитет и спречила стварање националне елите.

Зашто тзв. народне судове можемо ставити у концепт антисрпских судова: прво – обрачун са елитом једног народа и економском и интелектуалном, друго – уништавање најважнијег стуба српске државности, Српске цркве и њеног свештенства, и оно што је најважније, све то је провучено кроз борбу против великосрпског хегемонизма и великосрпске буржоазије.

Можемо ту видети и извесну паралелу између народних судова и Хашког суда. Када повлачимо паралеле између два историјска процеса, морамо бити веома пажљиви. Народни судови 1945. су били обрачун нове власти са класним, политичким непријатељем, али је све то имало један јасан политички предзнак у борби против српског национализма и политичких идеја које су произашле из српске политичке историје. Ту паралелу не можемо повући у правном смислу, али можемо у политичком. Као што се тада, 1945, судило појединцима па су оптужнице против њих коришћене у обрачуну са противницима и идејама, оцрњујући читаве институције (факултет) или покрете (Равногорски покрет), тако и данас одлуке хашких судија имају јаку политичку тежину у осуди српске политике, српске политичке и војне елите и српске државне идеје. Комунистичка партија је сматрала да је све што не ваља у Краљевини Југославији кривица српског руководства и да је управо српска политика и довела до слома 1941. и грађанског рата. И данас чујемо исте оптужнице од стране Хашког тужилаштва и сличне изразе налазимо у пре-судама хашких судија.

Распад Југославије и обнова Равногорског покрета

Почетком деведесетих, када су стеге комунистичког режима попустиле, српска јавност је први пут могла јавно да проговори о многим та-

---

Повратак Српског јунака

бу-темама. Први пут је процурила истина о злочинима комуниста или о Јасеновцу. Српски народ је почео да се суочава са својим сопственим заблудама и да после педесет година почиње да размишља о својим националним интересима. Један од највише присутних српских интелектуалаца који је говорио о овим темама је управо Војислав Шешељ. Тужилаштво ни данас не схвата који су били разлози националног буђења српског народа, посебно када су поново почели да се појављују симболи из усташке митологије.

Настанак Српског четничког покрета је управо био одраз националног препорода и реакција на догађаје у Хрватској. Равногорски покрет је почетком деведесетих био једина институција у српској прошлости која је имала довољно националног и демократског потенцијала за који би српски народ у том периоду могао да се ухвати и поистовети. Српски народ се у распаду Југославије поистоветио са покретом који је био признат од стране савезника и који је дао огроман допринос борби против фашизма, што се за хрватску политичку елиту не може рећи.

Али Тужилаштво не интересују чињенице, већ се упорно све релативизује. Згражава чињеница да отворени сепаратизам Хрватске за Тужилаштво није узрок распада Југославије, већ су то реакције српских политичара и интелектуалаца. Реакција Војислава Шешеља, као тада већ политичког фактора, на тежак полагај Срба и његови говори у којима се говори о неким историјским догађајима се узимају као крунски доказ намере да се створи Велика Србија.

Фамозна „Велика Србија”

Хашки трибунал је током трајања суђења извукао једну тезу да су Срби ратовали да би створили „Велику Србију”, Ша су чак на основу тога и доводили сведоке и писали оптужнице. Управо је то највише приметно на суђењу Војиславу Шешељу. Само Тужилаштво се усудило да извлачи полуистине засноване на идеолошком погледу на српску историју и борбу за ослобођење и уједињење 1804-1918. Тако се током самог суђења искристалисао један веома популаран мит о „Великој Србији” на који су се сведоци и само Тужилаштво често позивали. Овај мит заслужује да га објаснимо.

Сама идеја о некаквом националном уједињењу није ни поменута током Српске револуције 1800-1813, иако је можда постојала само као жеља. Једини проблем којем се српска тадашња елита посветила је било ослобођење од османлијске власти и стварање организоване државе на ослобођеној територији. Морамо напоменути да је уједињење српског народа истовремено значило и рат против два царства: Аустроугарског и Турског. За разлику од неких европских народа код којих је национално уједињење била ствар политичке воље њихових елита, код

српског народа се уједињење једино могло остварити оружјем. Та чињеница и те како одређује саму суштину српског ослобођења и уједињења. Само Тужилаштво и историчари који су се појављивали као сведоци полазе од чувеног „Начертанија” као националног програма који је имао за циљ стварање „Велике Србије”. Овај први српски национални програм, за тадашњу европску интелигенцију није представљао ништа изненађујуће. Сама средина 19. века је обележена појавом једног националног романтизма и стварање различитих политичких и националних програма је била уобичајена појава код многих народа у тадашњој Европи. Сам програм је подразумевао ослобођење српског народа који је живео под Турском и више је пажњу Србије скретао ка југу: ка Косову и Македонији. У њему се не може наћи било какав призив шовинизма или мржње према неком народу посебно. Чак напротив, у њему је и те како присутна идеја словенства и саосећања са нашим суседима који су се налазили под окупацијом Отоманског и Аустроугарског Царства.

Колико је „Начертаније” утицало на српску интелигенцију најбоље показује сам начин како се српска борба за ослобођење завршила 1918. Жртвујући своју државотворност, Србија је прихватила идеју стварања заједничке државе са Хрватима и Словенцима. Идући и на своју штету, српска интелигенција је највише остала верна тој идеји чак и када је она била потпуно одбачена од свих осталих народа који су чинили југословенску федерацију. Велике Србије није никад било у оном смислу у ком неки желе да је представе. Српски национални програм је подразумевао једино уједињење српског народа на националној основи, на праву самоопредељења, не на штету неког другог народа и не на тај начин да би се негирало њихово постојање. Историја напада на српски народ, у смислу да тежи стварању своје државе на штету других народа, је веома дуга и често је служила као оправдање политике која се водила према нама. Све је почело од Аустроугарске и њене спољне политике према Балкану. Показавши посебно интересовање за Босну, влада у Бечу је у Србији видела свог највећег конкурента и противника. У новинским чланцима који су били под утицајем аустроугарске владе често се управо користио израз Велика Србија како би се Београд искомпромитовао и како би се нашло оправдање за агресивну политику према овим просторима (анексија Босне и Херцеговине, дипломатски напори како би се раздвојила Краљевина Србија и Краљевина Црна Гора, итд). Нарочито је хрватска интелигенција предњачила у тим нападима, не само пре рата 1914-1918, већ и касније током суживота Срба и Хрвата. Веома је важно истаћи да су југословенски комунисти у потпуности прихватили ове конструкције и често истицали своју борбу против „великосрпског хегемонизма” и „великосрпске буржоазије”. У периоду владавине кому-

---

Повратак Српског јунака

ниста, теза „великосрпског хегемонизма” је постала и део историјских уџбеника. Врхунац напада се десио почетком деведесетих када се распа-ла Југославија и почео грађански рат. Велике силе су често потезале овај аргумент зарад својих интереса, како у медијској сатанизацији Ср-ба тако и у политичким одлукама.

Када узмемо у обзир историју српског народа у 20. веку, сва страда-ња, геноцид, прогоне и суђења од стране различитих освајача, онда суд-бина Војислава Шешеља у Хашком трибуналу представља историјски континуитет терора, неправде и злочина светских моћника и њихових балканских савезника над нашим народом, али, уверени смо, и непокле-ка, претрајавања и победе вечне истине и правде, а са њима и нашег оп-станка и устанка као нације.

Радован Тврдишић, председавајући Удружења грађана „Српски сабор Двери”

Хашки судија

Неправда прати човечанство одувек.

У свом историјском ходу људска цивилизација била је сведок број-них, мање или више успешних, покушаја прављења разних институција (од инквизиције преко нацистичких и комунистичких монтираних процеса) за систематско претварање неправде у „правду”.

Али тек крај двадесетог и почетак двадесет и првог века можемо означити као историјску прекретницу у стварању једног заиста глобал-ног инструмента за потврду силе и њеног претварања у правду (јер Ха-шки трибунал иако ад хок установљен само за подручје бивше Југосла-вије уствари је преседан који указује на будуће правце глобалног „прав-ног” деловања).

Дакле, сваком здравомислећем и политички елементарно обавеште-ном човеку је јасно да се у Хашком трибуналу не дели правда, већ ин-ституционализује неправда и легализује сила.

Довољно је само подсетити се ужасних несразмера у укупној висини казне по националној припадности, па схватити да његов циљ није никакво помирење, већ сатанизација једног народа.

Свима су доступни подаци према којима су Срби од стране Трибу-нала осуђени на укупно 904 године затвора, Хрвати на 171, муслимани на 39, а косовски Албанци на 19.

Заинтересован посматрач може и чак преко оваквих „политичко-коректних” и „незамерајућих” националних медија да се суочи са прав-ним и цивилизацијским парадоксима у којима се ослобађају и они који-ма су доказани најстрашнији злочини (Харадинај, Љимај, Орић...), а са-да већ седму годину, кршећи елементарна људска права и слободе, др-жи у притвору др Војислав Шешељ оптужен за вербални деликт.

Политичке последице деловања Хашког трибунала

Јасно је да је оваква страшна али реална политичка стварност настала као последица прихватања, притисцима наметнуте, сарадње са овим специјалним Судом.

Изручење српских грађана је, нажалост, регулисано једним крајње проблематичним, али у Скупштини донесеним и ратификованим законом. Самим тим делимично је легитимисан овај правни провизоријум, чиме је умногоме смањен маневарски простор актуелне али и бивших власти.

На крају је таква државна грешка постала и кључни изговор одговорних власти за толерисање у почетку нелагодне сарадње а на крају потпуно понижавајућег односа у коме се институцијама суверене државе у циљу даљих европских интеграција забрањује чак и било какво критичко коментарисање Хашких „пресуда”.

Али, ако уз велики напор добре воље и усвојимо овај политички изговор, никакво слично оправдање не можемо наћи за необјашњив недостатак жеље надлежних институција да, бар на нивоу систематске и организоване помоћи породицама оптужених као и прикупљања материјала за њихову одбрану, помогну својим грађанима.

За овакав однос не постоји никакав рационални изговор, а када се он објективно упореди са деловањем других држава у окружењу неминовно се намеће питање да ли је такав третман према својим грађанима последица неоправдавајућег нехата или системске зле намере?

Правне последице деловања Хашког трибунала

Очигледно је да следе покушаји међународне и унутрашње интерполације пресуда Хашког трибунала.

Међународни суд правде (као угледна и легитимна установа основана у складу са међународним правом) је већ користио исте (у тужби БиХ против Србије), а предлог закона Чанкове Лиге о забрани неонацистичких и фашистичких организација садржи и одредбе у којима се кажњавају и оне организације које помињу оптужене у Хагу, чиме се најављују и будући покушаји пуне интеграције Трибунала у унутрашњи правни поредак.

Тако се кроз овај законски памфлет, који има за циљ да једним ударцем убије више мува, промовише антиуставно и антиправно деловање (јер се у случају хашких оптуженика негира чак и неспорно правно начело да је свако невин док се супротно не докаже) и у исти кош убацују фашистичке и нацистичке са патриотским организацијама.

Дакле, суштинско стављање читавог једног народа на оптуженичку клупу које се кроз безброј монструозних појединачних пресуда врши у Хагу има за циљ одузимање правне легитимности за било какво будуће национално деловање.

Историјске последице деловања Хашког трибунала

Као резултат неадекватног политичког и правног третирања ове квазиинституције неминовно следи и већ је у току промена биографије Србије и српског народа.

Довољно је само прелистати нове оптужбе западних „историчара” (Зиндхаузенев памфлет је само најсвежији пример), па схватити да ће свако будуће национално деловање бити под оштром лупом дежурних историјских судија и њихових идолопоклоничких поданика жељних каријере, славе и новца, а не објективних научних увида.

Суштинско стављање читавог једног народа на оптуженичку клупу, које се кроз безброј монструозних појединачних пресуда врши у Хагу, има за циљ одузимање и историјске легитимности на било какво будуће национално деловање.

Геополитичке последице рада Хашког трибунала

Нашем народу је, као и више пута у прошлости (од Косовске битке преко Првог и Другог српског устанка до Првог светског рата и најновијег НАТО геноцида), поново запала та незахвална улога катализатора нове фазе геополитичких збивања у којој не постоји добро и зло, жртве и целати већ подобни и неподобни, корисни и бескорисни, послушни и непослушни.

Старе политичке елите нису препознале време једне смене епоха у коме су се САД из својих интереса наметнуле као неприкосновен и кључни промотер антисрпског деловања.

Нове политичке елите данас не препознају нову смену епоха и почетак нове мултиполарности у којима се национални интерес може много успешније остваривати.

Хашки суд је мост између ове две дезоријентисане елите. Врло лоше и неуверљиво игра своју улогу судије српског народа. Хашки судија ће у том контексту несумњиво донети своју историјску пресуду. По њој ће Срби бити главни кривци за све што се на просторима бивше СФРЈ догодило. Али без обзира на силу којом располаже пресуда неће бити легитимна док год је осуђени не прихвати као праведну и легитимну.

Ако Србија кроз херојску одбрану својих најистакнутијих политичких представника у самом Хагу настави да се легитимише као антиглобалистичка и слободарска земља која бранећи себе брани и међународни правни поредак, и која је због свог непристајања на глобално зло претрпела биолошки, духовни и правни геноцид, може доћи до новог историјског парадокса у коме ће Давид победити Голијата, а оптужени постати тужилац.

Да би се овакав, на први поглед утопијски, преокрет десио, мора се обрнути редослед корака који је до садашњег стања довео.

Неопходно је системско међународно оспоравање правног легитимитета овог правног Франкештајна.

Добар показатељ правца деловања је међународна научна конференција о Хашком трибуналу одржана у Москви 23. и 24. априла 2009. године на којој су донети закључци о укидању његовог рада као и ревизији и преиспитивању свих његових одлука.

Серија оваквих правних конференција у неутралним земљама створила би услове и за историјско и политичко превредновање рада Хашког трибунала, али и историјске слике о улози српског народа у грађанском рату деведесетих.

Борис Алексић, правни саветник др Војислава Шешеља

Говор са „Међународне научне конференције – делатност Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију: садржај, резултати, ефикасност”

Даме и господо, драги пријатељи,

Најпре бих желео да се захвалим организаторима овог величанственог скупа на позиву, као и да изразим своју радост што сам данас са вама у Москви, престоници Руске Федерације, која учествујући у стварању мултиполарног света даје нову наду човечанству образованом да цени слободу и демократију.

Рад који вам данас представљам никад не би угледао светлост дана без помоћи и подршке Зорана Красића, шефа правног тима који је и један од аутора овог рада, Марине Рагуш, руководиоца предмета, и магистра Дејана Мирковића, правног саветника др Војислава Шешеља. И ја им се и овом приликом захваљујем.

Међународни кривични трибунал за бившу Југославију у Хагу основан је 1993. године у време униполарног света, супротно Повељи Уједињених нација и то од стране Савета безбедности. Савет безбедности је властан да оснива помоћне органе, а међу њима комисију, комитет и известиоца за посебна питања. Он никад није имао овлашћења да оснује суд. По некима, Трибунал у Хагу је основан у складу са Главом 7. Повеље УН, ради успостављања мира. Међутим, као што је познато, улога суда је да утврди постојање индивидуалне кривичну одговорност, а не да успоставља мир. Ипак, чак и кад би прихватили да је задатак Трибунала у Хагу да доведе до мира, поставља се питање због чега он делује и након 1995. године када је потписивањем Дејтонског споразума успостављен мир у бившој Југославији. Мислим да је свима јасно да је Трибунал у Хагу опстао и након те године јер су господари рата још тада планирали агресију на СРЈ и Србију која се и догодила 1999. године, док је требало да им сам Трибунал послужи као вид додатног притиска на српско руководство.

Пред тим и таквим Трибуналом у Хагу нашао се и др Војислав Шешељ.

Повратак Српског јунака

Професор Војислав Шешељ је добровољно отишао у Међународни кривични трибунал за бившу Југославију (МКТЈ) у Хагу, 24. фебруара 2003. године, након што је обавештен да је против њега потврђена оптужница. Претходно је пет пута обавестио јавност и Трибунал да добровољно иде у Хаг чим добије званичан позив. И пре званичног позива, покушавао је неколико пута да отпутује у Холандију како би се информисао о наводним оптужбама пред МКТЈ о којима су писали медији у Србији, нарочито након 5. октобра 2000. године.

Након што је Тужилаштво саставило текст оптужнице против проф. др Војислава Шешеља и након што је она поднета Трибуналу, њу је 14. фебруара 2003. године потврдио судија Квон. Веома брзо, 24. фебруара 2003. године, проф. др Војислав Шешељ је о свом трошку добровољно дошао у Хаг. До данас му МКТЈ није рефундирао трошкове авионске карте, мада су они минимални са гледишта МКТЈ, који је до сада према званичним подацима потрошио више од 1 милијарде долара из фондова Организације Уједињених нација (ОУН).

Према томе, од 24. фебруара 2003. године до данас проф. др Војислав Шешељ је непрекидно у притвору у Притворској јединици ОУН у Шевенингену (Холандија). Шевенинген је, иначе, био нацистички логор у којем су Хитлерови следбеници за време Другог светског рата држали заробљене припаднике покрета отпора. Поруке чланова антихитлеровског покрета могу и дан-данас да се прочитају јер су урезане на зидовима Шевенингена, а најчешће су исписиване непосредно пред стрељање.

Шта се дешавало са оптужницом против др Шешеља за шест година притвора? Дана 1. новембра 2004. године Тужилаштво је поднело предлог измењене оптужнице, коју је Претресно веће потврдило одлуком од 27. маја 2005. године. Претресно веће је затим наложило Тужилаштву да поднесе *corrigendum* измењене оптужнице. Тужилаштво је поднело *corrigendum* 7. јула 2005. године. Дана 8. јула 2005. године Претресно веће је делимично одобрило *corrigendum* и наложило Тужилаштву да поднесе „модификовану измењену оптужницу”, што је оно и учинило 15. јула 2005. године.

Након вишемесечног дописивања између Тужилаштва и Претресног већа, дана 8. новембра 2006. године светлост је угледала и редигована верзија „модификоване измењене оптужнице”. Због алкавости и неуредности, Претресно веће је у марту 2007. године наложило Тужилаштву да достави скраћену „модификовану измењену оптужницу”. Када је Тужилаштво то напokon урадило, 25. јуна 2007. године, тужиоци су без трунке стида доставили захтев којим траже сагласност за измену и те варијанте оптужнице како би она сада била Друга измењена оптужница.

Очигледно је да је Тужилаштво увек, када се постави питање зашто се крши право проф. др Војислава Шешеља на експедитивно суђење, тражило измене оптужнице и тиме покушавало да очигледно оправда своју неспремност за суђење.

Ако се има у виду да Тужилаштво подиже оптужнице након спроведене истраге, онда суђење мора врло брзо да почне након проглашења оптужнице, јер се оптужница подиже да би се судило, а не да би се вршила истрага. Дакле, оптужница и оптужбе против проф. др Војислава Шешеља представљају чист акт произвољности Тужилаштва.

Мада је првобитна оптужница имала 14 тачака, оне су нумерисане са 15 редних бројева. Та врста очигледне алкавости је од почетка присутна, а она постоји и у верзији оптужнице са „само” 9 тачака, где је последња тачка обележена са редним бројем 14. О зацрњеним и прецртаним (цензурисаним) деловима оптужнице и не треба трошити речи. Да све то угрожава право проф. др Војислава Шешеља на правично суђење, сведочи и захтев Тужилаштва од 25. јуна 2007. године којим од Претресног већа тражи одобрење да измени скраћену „модификовану измењену оптужницу”, где признаје да су се поткрале грешке у верзији оптужнице од 8. новембра 2006. године, а на основу те верзије, са трапавим називом „редигована верзија модификоване измењене оптужнице”, 27. новембра 2006. године, са неуспехом је покушано да се почне са претресом.

Након свега, и из самог Тужилаштва су се појавили подаци да је оптужница против др Војислава Шешеља подигнута на основу лажних информација и фалсификованих доказа – из политичких разлога. Бивши главни тужилац МКТЈ Карла дел Понте је у својој књизи „Лов: ја и ратни злочинци” написала да је др Шешељ оптужен пред Трибуналом у Хагу јер су то тражиле тадашње власти у Србији (2003. године) како би га склониле са политичке сцене! Тадашњем режиму нарочито је сметала Шешељева традиционална и логична проруска политика, и то у време када је нова влада ДОС-а искључиво величала Запад, САД и ЕУ, док је Исток путем својих медија лажно осликавала као „заостао и нецивилизован”. Изношење наведених доказа у књизи Карле дел Понте би у демократским државама било сасвим довољно да се све оптужбе против др Шешеља одбаце, да се он пусти на слободу, а одговорни за фалсификовање оптужби против њега строго казне.

И поред свих измена и дорада оптужнице, јавност је имала прилику да у фебруару 2009. године, 18 часова од истека рока који припада Тужилаштву за испитивање сведока, види потпуни крах Трибунала у Хагу. Наиме, Тужилаштво које је орган тог „инстант” суда, у последњој верзији оптужнице навело је податак да је митинг Српске радикалне странке (СРС) у Малом Зворнику на којем је говорио проф. др Шешељ, одржан 1992. године иако је он уствари одржан 1990. године. Дакле, две

Повратак Српског јунака

године раније. Тужилаштво је фалсификовало датум одржавања митинга како би себи оставило простора за лажну тврдњу да је лидер радикала наводно потпиривао ратни пламен у БиХ (1992. године). Ратни сукоб у БиХ је избио 1992. године након што је Алија Изетбеговић, после састанка са амбасадором САД Цимерманом, повукао параф са Лисабонског споразума који су претходно парафирали и др Радован Карацић испред српског народа и Мате Бобан испред хрватског народа. Фалсификовање доказа је озбиљно кривично дело у свим демократским земљама, за које је запрећена вишегодишња казна затвора.

Од почетка поступка, проф. др Војислав Шешељ је износио своју одбрану јасно и прецизно, не скривајући ништа. Рекао је да је добровољно дошао у Хаг и да је спреман да суђење почне одмах. На једној од статусних конференција у јесен 2004. године, проф. др Војислав Шешељ је обавестио Претресно веће да Тужилаштво намерава да започне суђење тек 2007. године. По обичају, нападнут је и од стране Тужилаштва и Претресног већа да износи дезинформације. Ипак, испоставило се да је био у праву.

Једини предмет пред МКТЈ у коме Тужилаштво врши истрагу после подизања оптужнице је предмет против проф. др Војислава Шешеља. Делује невероватно, али у списима предмета налазе се претежно „докази” Тужилаштва који су обезбеђени после 24. фебруара 2003. године, дакле након што је др Шешељ добровољно отишао у Хаг.

Уосталом, све те повреде је прилично добро систематизовао на статусној конференцији од 13. марта 2007. године и претпретресни судија Антонети.

Поврх свега, 12. фебруара 2009. године тужиоци Кристин Дал и Дерил Мандис затражили су додатно време за испитивање сведока иако им је у том тренутку остало свега 7 часова за извођење сведока. Они су од Претресног већа захтевали 23 и по сати и тиме још једном показали да одуговлаче поступак и крше основна права др Шешеља.

Проф. др Војислав Шешељ је четири године водио борбу да му се призна право да се сам брани. Два пута су жалбена већа морала да потврде то његово право. Од 28. фебруара 2003. године Тужилаштво је непрекидно и упорно истрајавало на томе да се проф. др Војиславу Шешељу наметне бранилац, како би са таквим браниоцем завршило предмет, наравно на штету проф. др Војислава Шешеља.

Од првог дана притвора Тужилаштво је директно и индиректно истрајавало да се према проф. др Војиславу Шешељу успоставе и наметну такве забране и ограничења како он ни у притвору не би могао да се припрема за поступак. Забрана комуникације, забрана пријема у посету у Притворској јединици, одређивање ко може бити пријатељ проф. др Војиславу Шешељу, наметање посебних услова и обавеза да супруга

проф. др Војислава Шешелџа мора да потпише до тада непознату додатну изјаву која се не тражи ни од кога другог ако жели да види супруга, наметање ограничења у погледу дужине захтева и поднесака до 800 речи тако да за сваки поднесак мора да тражи одобрење, одбијање пријема и завођења поднесака проф. др Војислава Шешелџа, обелодањивање материјала на енглеском језику (који проф. др Војислав Шешелџ не разуме) и у електронској форми (уместо у писаној), увођење у оптужницу нових, до тада непознатих међународних кривичних дела која нису предвиђена одговарајућим документима МКТЈ (попут Удруженог злочиначког подухвата), конструкција нових, до тада непознатих појмова у пракси МКТЈ (попут појма „српске снаге“) којима се брутално гази принцип индивидуалне кривичне одговорности и на мала врата уводи колективна кривица, одлука да се обелодањивање идентитета заштићених сведока не врши 30 дана пре почетка претреса, него 30 дана пре дана сведочења тог сведока, најаву ускраћивања и редуковања права на унакрсно испитивање, преко достављања неисправног видео плејера и великог броја, што лакших што тешких повреда права, представљају континуитет и јасну поруку да нема фер и правичног суђења у предмету против проф. др Војислава Шешелџа.

Невероватно звучи податак да је др Шешелџу административни орган – секретар Трибунала у Хагу – забранио привилеговану комуникацију са његовим правним саветницима. Наиме, према верзији Правилника МКТЈ на енглеском језику, секретар може притворенику да забрани привилеговану комуникацију, док по француској верзији истог тог правилника таква могућност не постоји.

Подсетимо се да је за суђење увек био спреман само проф. др Војислав Шешелџ, а Тужилаштво и Претресно веће само када су сигурни да су створени услови да суђење не буде фер и правично. Томе се мора додати и континуирани напади и политичке изјаве Тужилаштва, а врхунац свакако представља забрана комуникације када се у Србији одржавају избори и проф. др Војислав Шешелџ „може утицати на формирање нове владе“. (Овде речи „нове владе“ треба читати као „владе која неће бити прозападно оријентисана“). Наиме, децембра 2003. године, у то време заменик секретара Дејвид Толберт, забранио је Војиславу Шешелџу да комуницира са спољним светом, са свима изван Притворске јединице, и та забрана је трајала све до 14. јула 2004. године.

Тек на крају четврте године притвора проф. др Војислав Шешелџ је добио прилику да прими у посету своје правне саветнике, а још увек секретар Трибунала није извршио одлуку Претресног већа о финансирању одбране проф. др Војислава Шешелџа.

У тај муљ повреда и злоупотреба процесних овлашћења уклапа се и покушај Тужилаштва да води поступак против проф. др Војислава

Повратак Српског јунака

Шешелја за непоштовање суда и покушај спајања суђења. Просто невероватно звучи податак да је судско веће одлучило, почетком 2009. године, да покрене поступак против председника СРС за непоштовање суда због наводног „заstraшивања сведока”, тј. наводног објављивања идентитета тројице сведока, и то без иједног доказа, иако је шиптарског терористу Рамуша Харадинаја пустило на слободу и поред тога што је Харадинај елиминисао најмање 4 сведока Тужилаштва. Примера ради, Домагој Маргетић, по националности Хрват, који је открио јавно идентитет 102 сведока (Предмет бр. ИТ 95-14 Р77.6) осуђен је на свега три месеца и новчану казну од 10 хиљада евра. Будући да је проф. др Шешелј већ више од 6 година у притвору Трибунала у Хагу, стиче се утисак да овакав потез Тужилаштва представља куповину времена и одуговлачење поступка.

Поред тога, интересантан је податак да је Влада Србије народним посланицима у Скупштини Србије доставила „Информацију о реализацији Националног програма интеграције (НПИ) Србије у ЕУ”, у којој се између осталог наводи да Тужилаштво МКТЈ користи Министарство унутрашњих послова (МУП) Србије и Безбедносно-информативну агенцију (бивши Ресор државне безбедности) у проналажењу и саслушавању сведока, као и у прибављању доказа против оптужених Срба. Наиме, Влада Србије је посланицима у Народној скупштини Републике Србије доставила „Информацију о реализацији Националног програма интеграције (НПИ) Србије у ЕУ” 10. октобра 2008. године, у којој се, између осталог, наводи: „Тужилаштву Трибунала у Хагу је до сада обезбеђено на стотине хиљада докумената, укључујући поверљиве документе са седница Врховног савета одбране, Министарства одбране, државних безбедносних агенција, МУП и других органа. Од средине 2006, Тужилаштво МКТЈ има општи и директан увид у све архиве државних органа Републике Србије”.

Затим се у истом документу наводи: „Влада Републике Србије је до сада ослободила чувања државне, службене и војне тајне преко 500 припадника војске, полиције и других сведока. У овој области сарадње, Србија пружа ефикасну помоћ Тужилаштву МКТЈ у проналажењу и узимању изјава од сведока и осумњичених”. Док се у делу под насловом „Правни оквири сарадње” истиче да је постигнут „споразум са Тужилаштвом МКТЈ о отварању Канцеларије Тужилаштва у Београду, којим се даје врло широк круг овлашћења представницима Тужилаштва у погледу приступа сведоцима, и уопште кретања и комуникације на територији Републике Србије”. У документу се наводи и да свега 2 до 3 процента захтева Тужилаштва нису решени. Са друге стране, више од 50 одсто захтева одбране упућених државним органима Србије није обрађено или је одбијено.

Као што се види, могућности и права које има Тужилаштво, др Шешел нема, чиме се нарушава право на правично суђење и правило о „једнакости оружја”, тј. равноправности оптужбе (Тужилаштва) и одбране. Исто тако, ови подаци говоре у прилог томе да Тужилаштво Трибунала у Хагу може по својој вољи да ангажује репресивни апарат Републике Србије, те обезбеди себи „монопол физичке силе” у Србији и користи га у остварењу својих циљева.

Као што је познато, проф. др Војислав Шешел је био принуђен да 28 дана штрајкује глађу, од 10. новембра 2006. године до 8. децембра 2006. године, да би се изборио за своја основна права гарантована сваком оптуженом, а пре свега за право да се сам брани које је чак потврђено и Статутом Трибунала у Хагу. Његов предмет је једини који је други пут започео испочетка, и то после четири године притвора. Друго, ново суђење почело је пред Претресним већем III 7. новембра 2007. године. Пре тога, у претпретресном поступку одржано је 34 статусне конференције.

Са чим је све лидер радикала суочен сигурно говори и чињеница да је био приморан да поднесе кривичну пријаву против представника Тужилаштва који су ометали спровођење правде и тиме учинили кажњиво дело непоштовања суда. Та кривична пријава није одбачена, али је одлучено да се о њој донесе одлука тек када се заврши поступак против проф. др Војислава Шешела.

Довољно је само поменути да 600 хиљада страна материјала Тужилаштво није обелоданило проф. др Војиславу Шешелу, иако је то морало да учини према Одлуци Претресног већа, затим редиговане – цензурисане верзије материјала, мноштво *ex parte* додатака, као и податак да главни сведоци и неће сведочити, већ ће њихове изјаве из преткривичног поступка пред Тужилашвом моћи да се уносе у судски спис како проф. др Војислав Шешел и не би могао у потпуности да их испитује (правило 92 тер).

Али да видимо шта је Тужилаштво обелоданило др Шешелу. Преко пет и по кубних метара материјала Војислав Шешел је добио од Тужилаштва. Довољно је рећи да се у примљеној документацији налазе и љубавна писма војника ЈНА на одслужењу војног рока као и упутство за употребу пегле, усисивача и сл. То је очигледан метод затрпавања оптуженог материјалом како би он на правно безвредна акта трошио своје време. До данас још није решен статус 6.600 часова видео материјала, који треба да се достави Војиславу Шешелу.

Подсетимо још да је поступак против др Шешела био планиран са 144 сведока. Затим је Тужилаштво тај број свело на неких 100 сведока. Два пута су одустајали од 25 сведока и враћали исте те сведоке. Затим су и два нова сведока „убачена” у фази извођења доказа. Војислав Шешел је једва 15 дана пред њихово појављивање у судници сазнао ко су и шта су, и какве су њихове изјаве из неке од ранијих фаза.

Повратак Српског јунака

Даље, јула 2006. године, Јадранка Шешел није могла да се види са супругом и да обави посету, јер је била у обавези да претходно потпише додатну изјаву за посетиоце Хашког трибунала да никоме неће причати у каквом је здравственом стању њен супруг. Ово су све изузеци који се примењују само према Војиславу Шешелу и ни према једном другом притворенику у Хашком трибуналу. Они изазивају подозрење нарочито када се сетимо случаја Слободана Милошевића, који је због погрешног лечења буквално ликвидиран у Трибуналу. Сетимо се да је бивши председник СРЈ и Србије, Милошевић, апеловао да га прегледа тим српских и руских лекара, те да до санирања болести буде упућен на лечење у Русију, што су представници Трибунала у Хагу глатко и нехумано одбили.

Све наведене повреде људских права др Шешелја, као и многе друге, обрађене су у преко 300 поднесака одбране из којих се јасно утврђује да није испуњен ниједан услов за фер и правично суђење. Прекорачени су сви рокови за фер и правично суђење и нанете су трајне и неотклоњиве штетне последице.

Суђење би било политичко и осветничко против онога који је приликом првог појављивања у МКТЈ јасно, прецизно и јавно саопштио дијагнозу тог и таквог трибунала у Хагу. Проф. др Војислав Шешел је указао на чињеницу да МКТЈ, пре свега, прогони Србе, да је највише новца уложио у истраживање наводних српских злочина, те да је на крају, кроз појам „српске снаге”, све припаднике српског народа прогласио за злочинце. Појам „српске снаге” укључује све Србе под оружјем, у униформи, ЈНА, територијалну одбрану, добровољце итд., а обухвата и ненаоружане позадинске јединице. Са друге стране, докази о злочинима над Србима у бившој Југославији су на волшебан начин нестајали или уништавани чим се на њих позвао неки од оптужених Срба (попут највеће изложбе о геноциду над Србима аутора Бојане Исаковић која је обухватала период од 1941. до 1945. године и период од 1991. до 1992. године, а која је запаљена у парохијском дому Српске православне цркве у Врању где је била сакривена након 5. октобра 2000. године, само две недеље пошто је уврштена у доказни материјал одбране Слободана Милошевића. Уништена су и оригинална документа која су послата у Трибунал од стране СРЈ и Републике Србије на почетку рада тог суда. Исто тако, у Хагу је уништено и 3000 ДНК узорака отетих и киднапованих Срба са подручја јужне српске покрајине Косова и Метохије). Да ли ико након ових података верује да је тако нешто случајно?

Поред свега тога, МКТЈ издваја најмање средстава за истраживање злочина над Србима иако је у бившој Југославији убијено и протерано највише припадника српског народа, иако је прва жртва рата био Србин, док је први верски објекат који је уништен у рату била српска православна црква.

Креатори Трибунала у Хагу, намерно нису желели да му обезбеде

надлежност за суђење по најтежем злочину у међународном праву – злочину против мира. Из злочина против мира произилазе сви злочину у рату, укључујући и геноцид. Архитекте „новог светског поретка” желели су по сваку цену да избегну расправу о злочину против мира који је иначе био окосница рада суда у Нирнбергу, јер су управо западне силе, а пре свих САД и Немачка, наоружавањем словеначких, хрватских, муслиманских и шиптарских паравојних и терористичких снага, као и слањем инструктора, извршиле овај злочин. Агресија на СРЈ 1999. године била је још један очигледан пример најтежег злочина по међународном праву – злочина против мира.

Др Војислав Шешељ се успешно супротставља тзв. концепту удруженог злочиначког подухвата (УЗП). Реч је о делу за које суди МКТЈ, а које није наведено у његовом статуту. Почели су да га примењују тек 8 година од формирања Трибунала 2001. године, и то у поступку против Србина Душка Тадића. Од тог тренутка Тужилаштво МКТЈ, УЗП сматра „сребрним метком за Србе” јер се готово 80 процената оптужница против припадника српског народа заснива на том измишљеном концепту. Према анализама познатих правника у свету, УЗП, а нарочито његова трећа категорија представљају невешто прикривен концепт колективне кривичне одговорности. (Трећа и најдалекосежнија категорија УЗП обухвата и кривична дела ван оквира „заједничке замисли и плана”. Жалбено веће МКТЈ, у споменутом суђењу Душку Тадићу, закључило је да оптужени који намерава да учествује у остваривању заједничког плана и замисли може да буде проглашен кривим и за дела ван оквира те замисли, ако су таква дела „природна и предвидива последица спровођења тог заједничког циља”. Жалбено веће није јасно одредило да ли се предвидивост, као елемент ове категоризације, процењује субјективно или објективно).

Данас се концепт УЗП-а примењује само у Трибуналу у Хагу и америчком војном логору Гвантанамо, у којем се киднаповани људи излажу тортури.

Зато бих на крају истакао да је наша обавеза као правника, као слободних људи, да се супротставимо стварању „инстант” трибунала попут оног у Хагу јер они на најгрубљи начин крше људска права.

Мезјајев А. Б.

Главни правни проблеми оснивања и делатности Међународног трибунала за бившу Југославију

1. Правни проблеми оснивања МТБЈ
2. Главни правни проблеми основних процеса (процеси Слободану Милошевићу, Војиславу Шешељу, Милану Милутиновићу и др.)
3. Основни предлози

Данас се међународна заједница налази пред чињеницом незаконитог оснивања и делатности међународне судске установе која отворено гази норму важећег међународног права. Таква ситуација се не може толерисати и захтева одговарајућу реакцију, како држава тако и представника науке.

1. Правни проблеми оснивања МТБЈ

Основне теза: Међународни трибунал за бившу Југославију (МТБЈ) био је основан уз кршење норми важећег међународног права. На тај начин, МТБЈ је незаконито основан орган. Према томе, он нема јурисдикцију у складу са међународним правом, а његове одлуке немају правно обавезујућу снагу.

Као што је познато, првобитна варијанта Статута МТБЈ била је припремљена као пројекат међународног уговора.¹⁾ Па ипак, под изговором да ће потписивање међународног уговора одузети сувише много времена, Трибунал је основан резолуцијом Савета безбедности УН.²⁾ Дакле, оснивачи Хашког трибунала одлично су знали да раде противзаконито.

Ипак, може се поставити питање: зар је тако важно каква је процедура оснивања Трибунала? Одговор може бити само један: не само да је важна, процедура је од принципијелне важности. Оснивање правног органа путем потписивања међународног уговора предвиђа уважавање интереса свих његових учесника, а одредбе уговора се не односе на државу чији интереси нису били узети у обзир. Међутим, Резолуција СБ УН заснована је на израженој вољи само неколицине држава. Да су оснивачи Трибунала свесно тежили да искључе свеопште учешће у доношењу решења сведочи и чињеница да питање није било изнето на разматрање Генералне скупштине УН – органа у коме су заступљене све земље чланице. Али, суштина је у другом: оснивањем МТБЈ од стране СБ УН нарушени су темељни принципи и норми међународног права.

Размотримо основне аргументе који доказују нашу тезу.

Аргумент 1. У Резолуцији СБ УН бр. 827 (1993) недостаје правна основа за оснивање међународног трибунала.

Резолуција СБ УН бр. 827, од правних аргумената позива се једино и искључиво на „главу VII Статута ОУН”. Међутим, такво позивање није толико доказ правне заснованости оснивања Трибунала, колико је доказ да исте уопште нема. Као прво, у глави VII нема никаквих чланова који би оправдавали оснивање међународног трибунала. Друго, позивање на *главу*, а не на конкретан члан (па чак и на конкретне ставове члана), како је то уобичајено у јуриспруденцији, доказује да су аутори Резолуције бр. 827 одлично схватили да немају никакве правне основе за доношење ове одлуке.

Аргумент 2. СБ УН нема пуномоћја за оснивање међународних судских органа.

Овај аргумент, у суштини, не захтева доказивање јер само одражава објективну реалност: ниједан члан Статута УН, укључујући чланове главе VII, не указује на право Савета безбедности да оснива међународне трибунале, као ни било које друге судске органе. То је и потпуно логично јер Савет безбедности УН није судски орган и нема судска овлашћења. У складу са општепризнатим принципом права: *Nemo ad alium plus juris transferre potest, quam ipse habet* (скраћена варијанта: *Nemo dat qui non habet*) – „Нико не може предати другоме више права него што сам има”. Ако СБ УН нема судска овлашћења, он их не може пренети било ком органу. Судско веће МТБЈ, у предмету Тужилац против Д. Тадића, покушало је да докаже постојање судских овлашћења СБ позивајући се на оснивање Административног трибунала ОУН. Али овај аргумент није убедљив и више ради против тезе коју суд доказује, него за њу. Прво, овај трибунал УН је „административни” и, што је најважније, интерни орган УН и има компетенције само у односу на сараднике ове организације. Нико не спори право међународне организације да оснива интерне органе који ће разматрати административна питања која се односе на сарадника УН. МТБЈ има савршено другачију јурисдикцију, па поређење с Административним трибуналом не може никога убедити.

Аргумент 3. Савет Безбедности УН грубо је искорачио ван граница својих компетенција.

Сагласно Статуту ОУН, Организација се не може мешати у искључиву надлежност држава: „Овај статут ни у којој мери не даје права УН да се мешају у послове који по суштини спадају у унутрашњу компетенцију било које државе...” (тач. 7 члана 2). Оснивање Хашког трибунала нарушило је принцип суверенитета јер је Савет Безбедности основао орган коме је доделио компетенције које ни сам нема – да суди физичким лицима, грађанима држава, чланица УН.

Аргумент 4. СБ УН прекршио је одредбе члана 14 Међународног пакта о грађанским и политичким правима.

Тачка 1, члана 14 Међународног пакта о грађанским и политичким правима (1966) потврђује право сваког човека да му суди суд успостављен на основу закона. Резолуција СБ УН лишила је овог права грађане бивше Југославије. Судско веће МТБЈ у предмету Тужилац против Д. Тадића, покушало је да оповргне овај аргумент, али је то учинило веома неспретно. Тако је веће „разјаснило” да речи „успостављен на основу закона” значе „успостављен законито”.³⁾ Ипак, општепознато је да да тумачење не сме да измени смисао норме ради угађања конкретним околностима. Да би се доказало да „разјашњење” судског већа није исправно треба ићи на телеолошко тумачење и задати себи питање: у чему је сврха овога члана? Због чега је било потребно унети овакав члан у Пакт? Ствар је у томе да је Пакт побудио државе да признају да судо-

---

Повратак Српског јунака

ви могу бити оснивани само на основу посебне врсте нормативног акта – закона, односно на основу одлуке законодавне власти. На тај начин, основни смисао тачке 1, члана 14 Пакта о грађанским и политичким правима јесте, да је право сваког човека да му суди само такав суд, који је успостављен на посебан начин и одлуком највишег законодавног органа државе. У националном праву то су само судови које је основала законодавна власт, а уопште – то су органи које је основао онај ко на то има право. Овај принцип се у пуној мери односи и на међународно право. У међународном праву такође постоји својеврсна подела власти – једна врста овлашћења својствена је државама, а друга – међународним организацијама и њиховим посебним органима. У случају МТБЈ, Савет безбедности је извршио радње на које није имао право. „Разјашњење” Хашког трибунала, према коме „успостављен на основу закона” значи „успостављен законито”, врло је примитивно и у потпуности изврше смисао норме. Интересантно је приметити да Жалбено веће МТБЈ, у решењу по овом истом предмету, даје другачије тумачење члана 14, али, такође, изврше његов смисао. Веће је изјавило да фразу „успостављен на основу закона” треба схватати као „основан у духу закона” што, по његовом мишљењу, „најбоље одговара у датом случају”.⁴⁾ Као што се види, судије су у оба случаја, као прво, протумачиле норму члана 14 Пакта без дужног објашњења разлога за свој став (Судско веће: „тако сматра”; Жалбено веће: „по његовом мишљењу”) и друго, у оба случаја судије су изврнуле смисао норме.

Други аргументи:

Треба нагласити да се у литератури могу наћи и други аргументи присталица законитости оснивања МТБЈ. С тим у вези веома је интересантно подвући да су се, одмах после оснивања МТБЈ, док се још није пуном снагом огласила критика те одлуке, западни научници бацили на посао да утемеље и докажу законитост оснивања МТБЈ.⁵⁾ То је, такође, веома индикативно. Непостојање правних основа за оснивање МТБЈ било је очевидно, не само СБ, већ, наравно, и самим правницима.

1) Жалбено веће МТБЈ у одлуци по предмету Тужилац против В. Тадића, у својству заснованости права СБ да оснује међународни трибунал, позива се на члан 41 Статута ОУН. Међутим, члан 41, у ствари, не даје никакве основе за мишљење како је СБ УН у праву да оснује МТБЈ. Члан 41 гласи: „Савет безбедности се овлашћује да решава које мере, невезане са коришћењем оружаних снага, треба примењивати ради остварења његови одлука, и он може захтевати од чланова Организације примену тих мера. Ове мере могу укључивати потпуни или делимични прекид економских односа, железничких, поморских, ваздушних, поштанских, телеграфских, радио или других средстава саобраћаја, а такође прекид дипломатских односа”. Како се види, у овом чла-

ну се не помиње могућност оснивања трибунала. Ово празно и лажно позивање на члан 41, Жалбено веће МТБЈ покушало је да утемељи на томе што мере наведене у члану представљају „само примере”. Веће је игнорисало суштину, да СБ УН нема судска овлашћења. Судски орган УН је Међународни суд. Чак је и он изведен ван оквира Статута УН. Мада се формално подвлачи да Статут Међународног суда представља саставни део Статута УН, ова подела омогућава државама које нису чланице УН, да буду учеснице Статута Међународног суда, а даје и могућност чланицама УН да имају посебан став о суду. Овим се још једном подвлачи да СБ УН, као извршни орган, нема правна овлашћења. Међународни суд пак делује на основу посебног међународног уговора – Статута Међународног суда. На крају, мора се нагласити да је самим разматрањем питања законитости свог сопственог оснивања, Жалбено веће МТБЈ прекршило основни принцип права *Nemo iudex in causa sua* („Нико не може бити судија у сопственом предмету”). Тај факт био је толико очевитан да је изазвао случај без преседана, да један међународни суд коментарише други. Октобра 2000 г. председник Међународног суда УН, Ж. Гијом, изјавио је да одлуке такве врсте изазивају сумњу и МТБЈ је морао да затражи консултативни закључак Међународног суда. Па чак и после тога, МТБЈ, без било каквог утемељења, одбија оптуженима такве захтеве. Тако у одлуци по предмету Тужилац против Слободана Милошевића и по предмету Тужилац против Војислава Шешелја, Хашки трибунал обојици оптужених одбија захтев да се затражи консултативни закључак Међународног суда, само на основу тога што је то питање већ решило Жалбено веће МТБЈ.

2) Низ западних научника потеже аргумент да је СБ УН имао право оснивања међународних трибунала на основу члана 29 Статута УН којим се предвиђа да „Савет безбедности може оснивати такве помоћне органе какве он нађе за сходно, ради остваривања својих функција”. Међутим, ни овај аргумент се не може прихватити. Судски орган у принципу не може бити помоћни орган политичког института. И зато је јасно да оснивање судског органа не може бити обухваћено садржајем члана 29.

3) Најзад, треба поменути и аргумент према коме је МТБЈ, независно од тога колико је правно утемељено његово оснивање, постао законит орган зато што је његово оснивање признато од свих држава, укључујући и државе бивше Југославије.⁶⁾ Овај аргумент се не може прихватити из два разлога. Прво, законитост оснивања МТБЈ нису признале све државе. Све до данас, у другој деценији постојања МТБЈ, своје протесте изражавају такве државе као што су Индија, Мексико и низ других. Осим тога, Савезна Република Југославија такође није признавала МТБЈ. Друго, прећутно признавање незаконитог акта не може аутоматски довести до његове законитости.

Дакле, ниједан од аргумента које су наводиле присталице законитости оснивања МТБЈ, није издржао критику.

2. Основни правни проблеми главних процеса

Основна теза: Практично сви процеси који су одржани пред МТБЈ, карактеришу се грубим кршењем међународног права. У низу процеса кршења су достигла највиши ниво, ниво који дозвољава да се исти квалификују као злочини.

У вези с тим могу се издвојити две групе процеса. Прва група: процеси против оптужених против којих су подигнуте лажне оптужнице са циљем да им се припише одговорност за злочине које су починили други. То су процеси Слободану Милошевићу, Војиславу Шешелу, Момчилу Крајишнику и Милану Милутиновићу и др. Друга група: процеси против реалних злочинаца против којих је подигнута оптужница са циљем да се Трибунал заштити од критике за дискриминациону политику према Србима. Оптуженима из ове групе, реално, нико није судио с обзиром да је унапред било решено да се ослободе оптужби. То су процеси против Н. Орића, С. Халиловића, Харадинаја и других.

Од главних прекршаја у делатности МТБЈ морају се именовати:

1. Кршење норми међународног права и „права МТБЈ”.
  1. Одбијање права на личну одбрану. Насилно натурање адвоката.
  2. Суђење *in absentia*.
  3. Кршење принципа презумпције невиности.
  4. Кршење принципа једнакости страна.
  5. Кршење принципа правне опредељености, посебно када је реч о изрицању казне.
  6. Кршење принципа забране ретроактивне примене права.
  7. Кршење принципа независности и непристрасности суда.
  8. Кршење принципа законитости одлука које доноси трибунал.
- 2) Злочини
  1. Незаконите оптужнице.
  2. Лажни сведоци
  3. Убиства оптужених.

У овом излагању немогуће је подробно разобличити све прекршаје у пуном обиму. О њима сам објавио три монографије и низ чланака чији списак прилажем тексту мога излагања. Зато, размотримо сада само неке примере кршења права оптужених.

1. Кршење норми међународног права и „права МТБЈ”

1. Одбијање права на одбрану. Одбијање права на личну одбрану. Насилно наметање адвоката.

МТБЈ није обезбедио у пуној мери право на одбрану низу оптужених. У предмету Тужилац против Слободана Милошевића МТБЈ је током целог процеса непрекидно уцењивао оптуженог наметањем адво-

ката, а у септембру 2004 г. насилно му именовано адвоката. У предмету Тужилац против Момчила Крајишника МТБЈ је одбио оптуженом право на личну одбрану. У предмету Тужилац против Благојевића и Јокића, МТБЈ је одбио оптуженом право на заштиту наметнувши му адвоката који је радио против свог штићеника. У предмету Тужилац против Војислава Шешеља МТБЈ је одбијао оптуженом право на личну одбрану, све дотле док он није спровео месечни штрајк глађу. Уцена претњама о наметању адвоката Шешељу и даље траје.

У предмету Тужилац против Радована Караџића МТБЈ настоји да максимално компликује положај оптуженог, са циљем да га присили да одустане од намере да се брани лично. У тек донетом решењу (26. марта 2009. године) МТБЈ је одлучио да Радован Караџић „зна енглески језик довољно за потребе Правила процедуре МТБЈ”. Та одлука значи да је Трибунал скинуо са себе обавезу да преводи све судске документе на српски језик. Јасно је да је та одлука противправна и да је усмерено на то да принуди Р. Караџића да одустане од намере да се брани лично. У сваком случају она има за циљ да подрије одбрану јер чак и у случају одбране уз помоћ адвоката, оптужени мора инструктирати свог браниоца. При томе треба подвући да је Трибунал директно изјавио да су сви проблеми бреме личне одбране.

У свим случајевима деловања МТБЈ јављају се прекршаји међународног права и права самог МТБЈ, јер и Међународни пакт о грађанским и политичким правима (1966. год.) и Статут МТБЈ утврђују право оптуженог на одбрану лично, у својству минималног права оптуженог, односно права које не подлеже ограничавању.

Важно је нагласити да постоје правни докази предумишљеног карактера тих прекршаја. Они су садржани у самим одлукама МТБЈ. Све одлуке које су усвојене уз кршење норми међународног права садрже аргументацију која показује да су судије биле свесне да крше право и зато су износиле неке аргументе који су излазили из оквира извора међународног права. Као што се зна, предумишљај се утврђује управо на основу објективних чињеница. Савршено је јасно да неослањање на изворе међународног права, већ коришћење различитих неправних аргумената, јесте доказ предумишљаја при доношењу незаконите одлуке. Строго правно гледано, прекршаји који су напред наведени, такође су злочини. У националном праву сваке земље изрицање неправосудне казне јесте злочин. Ипак, у наш одељак „Злочини” уврстили смо само најтеже радње које је извршио МТБЈ: то је припрема лажних оптужница, припрема лажних сведока за доказивање тих оптужница и, најзад, убиства оптужених.

1. Лажне оптужнице

Најјаснији и најочигледнији случај лажне оптужнице јесте оптужница против Слободана Милошевића. Ова оптужница припремљена је у току неколико дана и не садржи, и није могла садржати, доказе довољне да је прихвати дежурни судија МТБЈ, чак ни по сниженом стандарду *prima facie*. У таквим условима, подизање оптужнице против актуелног шефа државе изложене агресији, значи да је оптужница била искоришћена као једно од оруђа те агресије. То покреће питање одговорности тужиоца МТБЈ, дежурног судије који је прихватио оптужницу, целокупног руководства МТБЈ које није укинуло оваку одлуку. Продужетак те оптужнице постала је оптужница против Милана Милутиновића и других.

Други пример лажне оптужнице јесте Оптужница против Војислава Шешеља. Постоји немало доказа да је ова оптужница била састављена из чисто политичких разлога, ради мешања у унутарполитички живот Србије, између осталог и на захтев бившег премијера Ђинђића. Штавише, судски процес против Шешеља нису могли да започну више од пет година. Много је чињеница које указују да Тужилаштво до последњег момента није имало никаквих доказа против Шешеља. Чак и сам ток процеса показује да оптужба и даље тражи сведоке који би могли „доказати” лажну оптужницу. При томе суд не само да показује стрпљење према таквим радњама тужилаштва, већ их у потпуности покрива. То доказује да суд и Тужилаштво раде заједно са заједничким циљем: по сваку цену осудити Војислава Шешеља. Оно што се дешава са процесом у данашње време је посебно опасно. Данас је постало савршено јасно да је оптужбени део процеса против Шешеља срушен. Ниједна тачка оптужбе није убедљиво доказана. Напротив, у настојању да докаже лажну оптужницу помоћу лажних сведока, Тужилаштво је, по ко зна који пут, обнажило кухињу фалсификације доказа. Правно, оно што смо видели током тужбеног дела представља основ за покретање кривичног гоњења и самог Тужилаштва и суда. Вероватно да се чак и Тужилаштво плаши да заврши свој део процеса и зато предузима напоре да отпочне нови процес. Ствар је у томе што је Тужилаштву још у јануару 2009. године остало свега пет сати да заврши изношење својих доказа. После тога треба обавити саслушања по правилу 98 бис у одбрану оптуженог, у односу на оне тачке оптужнице по којима су били изнети докази недовољни за пресуду или нису изнети никакви докази. Потпуно је јасно да је немогуће осудити на основу онога што је изнело Тужилаштво. Управо зато, Тужилаштво је захтевало заустављање процеса и, за сваки случај, иницирало почетак новог процеса (за непоштовање суда).

2. Припрема лажних сведока

Сведоци који говоре неистине нису нешто необично за суд. Такви сведоци су могући на било ком суду и у било ком процесу. Ипак, оно што се види на МТБЈ специфичан је случај, јер су лажи сведочења правило, а не изузетак. Они су део система трибунала. Штавише, они су објективно неопходан елемент његове делатности, јер доказати лажне оптужнице могуће је само помоћу лажних сведока.

Лажни сведоци у процесу Слободану Милошевићу постали су само још један доказ лажности оптужнице против њега. Лажност исказа апсолутне већине сведока била је доказана за време унакрсног испитивања самог С. Милошевића.

Лажни сведоци у процесу Милану Милутиновићу и другим. Процес Слободану Милошевићу, који је показао лажљивост исказа многих сведока, одразио се и на процес Милану Милутиновићу и другима. Тако је судско веће било принуђено да искључи из оптужнице две најважније тачке оптужбе, које су биле садржане и у оптужници против Слободана Милошевића – догађаје у Рачку и догађаје у затвору „Дубрава“. Образложење суда у вези са искључивањем ових тачака је смешно за сваког ко је гледао како је Слободан Милошевић разбио сведоке који су покушавали да докажу ове „злочине“.

У марту 2009. године, један број ветерана српске војске, који су били на „рехабилитацији“ у центру финансираном од стране западне организација за „заштиту права“, открио је да су албански сведоци у МТБЈ дали изјаве у своје име, али које у потпуности понављају њихове приче у поменутом центру. Ветерани су говорили да су зверства албанских бојовника била таква да они ни после много година нису могли да спавају и надали су се да ће у центру добити психолошку помоћ. Међутим, сарадници центра су само детаљно записивали све њихове изјаве и на томе се њихова помоћ завршила.

Лажни сведоци у процесу Војиславу Шешељу. – Може се рећи да је најважније питање данас – питање лажних сведока у процесу Војиславу Шешељу. Тај процес још увек траје, па реакција на ове сведоке мора бити што бржа. Још пре почетка процеса, судско веће МТБЈ добило је доказе да Тужилаштво уцењује сведоке са циљем да их натера да дају лажне изјаве против Шешеља. О томе постоје изјаве на десетине сведока регистроване у судовима у Србији. Па ипак, уместо да предузме неопходне истражне мере, суд је, на челу са П. Робинсоном – садашњим председником МТБЈ, донео одлуку да „одложи“ разматрање тог питања до завршетка судског процеса. Ова одлука је додатни фактор који појачава ризик убиства Војислава Шешеља, с обзиром да Хашки трибунал очигледно не зна шта да ради са таквим сведоцима.

3. Убиства оптужених

За време рада МТБЈ, од 1993. године убијено је више осумњичених и оптужених од стране Трибунала. Неки од њих били су убијени за време покушаја хватања, а други – за време боравка у затвору Трибунала. Постоје довољне правне основе да се такозвано самоубиство Милана Бабића и такозвана смрт услед природних узрока Слободана Милошевића оквалификују као убиства. Резултати мојих истраживања и правне анализе, публиковани су, а списак публикација приложен је уз овај реферат.

3) Основни предлози за решавање поменутих проблема

Главни циљеви наше конференције су како заједничка анализа главних проблема делатности МТБЈ, укључујући правне проблеме, тако и израда научних и практичних препорука за решавање тих проблема.

У вези с тим, желео бих да предложим да се на нашој конференцији размотре правни проблеми од којих би се најважнији могли формулисати на следећи начин:

Проблем 1. Какве су правне последице утврђивања незаконитости оснивања МТБЈ?

Проблем 2. Какве су правне последице утврђивања противправне делатности МТБЈ?

Проблем 3. Потреба за увођењем одговорности судија и других сарадника МТБЈ у вези са: 1) кршењем одредби Статута МТБЈ и Правилника о процедури и доказима; 2) вршењем противправних радњи, укључујући и злочине против оптужених.

Списак научних публикација А. Б. Мезјајева које садрже проширену правну анализу теза изнетих у овом реферату

* Монографије

Мезјајев А.Б, Процес против Слободана Милошевића у Хашком трибуналу. Записи из суднице. „Титул-Казан“, 2006, 400 стр. *(на руском)*.

Мезјајев А.Б, Говоре сведоци одбране. Суђење Слободану Милошевићу. (ко-аутори: Рџжков Н.И, Примаков Е.М, Ивашов Л.Г. и др) – М.: Вече, 2005, 480 стр. *(на руском)*.

Мезјајев А.Б, (у коауторству). Дупли стандарди у заштити права човека. Замршени случај доктора Шешеља. М, 2009, стр. 15-98. *(на руском)*.

* Чланци

Мезјајев А.Б, Процес против Слободана Милошевића у Хашком трибуналу: неки међународноправни проблеми, //Русски џежегодник међународног права – 2004, Санкт-Петербург, 2005, стр. 91-112 *(на руском)*.

Мезјајев А.Б, Докази у процесу Тужилац против Слободана Милошевића у Хашком трибуналу. Део 1 – Сведоци, //Међународно право – Интернационал Лањ, 2005, Но3, стр. 351-386 *(на руском)*.

Мезјајев А.Б, Докази у процесу Тужилац против Слободана Милошевића у Хашком трибуналу. Део 2 – Сведочанства, //Међународно право – Интернационал Лањ, 2005, Но4, стр. 276-307 *(на руском)*.

Мезјајев А.Б, Међународни трибунал за бившу Југославију: Нека међународно-правна питања//Русски џидрически џурнал, 2006, Но3, *(на руском)*.

Мезјајев А.Б, Међународни трибунал за бившу Југославију, //Международное право. Учебник. Под редакц. Ковалева А.А., Черниченко С.В. 3-е издание, Дипломатическа академија МИД РФ. М. 2008 (на руском).

Мезјајев А.Б, Именовање адвоката на процесу против Слободана Милошевића у Хашком трибуналу: нека међународно-правна питања//Московски журнал международного права, 2005, Но2, стр. 99-118 (на руском).

Мезјајев А.Б, Делатност међународног трибунала за бившу Југославију и индивидуална кривична одговорност по међународном хуманитарном праву, // Русски ежегодник международного права. Специздање – 2006, Санкт-Петербург, 2009, (на руском)

Мезјајев А.Б, Међународноправни аспекти судског процеса против В. Шешеља у Међународном трибуналу за бившу Југославију // Московски журнал международного права, 2007, Но3 (на руском).

Мезјајев А.Б, Убиство Слободана Милошевића у Хашком трибуналу, Руски ежегодник международного права – 2006, СПб, 2007. (на руском).

Мезјајев А.Б, Моја оптужница у књизи: „Руски венац Слободану Милошевићу”, Москва Алгоритм, 2007, стр. 51-80 (на руском).

Мезјајев А.Б, Мемоари секретара за штампу главног тужиоца Међународног трибунала за бившу Југославију Ф. Артман, „Мир и казна”// „Казански журнал международного права” 2008, Но2 (на руском)..

Мезјајев А.Б, Делатност Међународног трибунала за бившу Југославију 2007. године// „Казански журнал международного права” 2008, Но2 (на руском).

Мезјајев А.Б, Делатност Међународног трибунала за бившу Југославију 2006. године// „Казански журнал международного права” 2007, Но1 (на руском).

Напомене:

- 1) Draft Convention on an International War Crimes Tribunal for the Former Yugoslavia, //The Alleged Transnational Criminal Law Seminar, ed. Atkins R.D, Martinus Nijhoff, International Bar Association, 1995, p. 30-50.
- 2) Резолуција Савета безбедности УН бр. 827, усвојена 25 маја 1993. г.
- 3) The *Prosecutor v. Tadic*, Decision of Trial Chamber on the Defence Motion on Jurisdiction of 10. 8. 1995 //ICTY, Judicial Reports. 1994-1995. Vol 1, UN, 1999. p. 89.
- 4) Види: *Prosecutor v Tadic*, Decisin of Appeals Chamber on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction of 2. 10. 1995, // ICTY, Judicial Reports. 1994-1995, UN, 1999. p. 355-509.
- 5) Види, нпр: Lescure K, Le Tribunal Penal International por l'ex-Yugoslavia, Editions Montchrstien, Paris, 1994, p. 59-87.
- 6) Види, нпр: Марусин И.С. Међународне судске институције у којима, као страна у спору, имају право наступа физичка лица: нове тенденције развоја и усавршавања њихове делатности. Аутореферат дисертације за степен доктора правних наука из области „Међународно право. Европско право”, Санкт Петербург, 2009 (на руском).

Закључци

Међународне научне конференције

„Делатност Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију (МКТБЈ): садржај, резултати, ефикасност”

У Москви је, 22. и 23. априла 2009. године, у оквиру Руске академије наука, на Институту за славистику РАН, уз сарадњу Фонда „Историјски пројекат Сребреница” (Холандија), била одржана међународна конфе-

---

Повратак Српског јунака

ренција на тему: „Делатност Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију (МКТБЈ): садржај, резултати, ефикасност”. У раду конференције учешће је узело више од 30 научних радника из Русије, Србије, Републике Српске (Босна и Херцеговина), Бугарске, Велике Британије, Холандије и САД. По први пут, правници, историчари, патолози, демографи и истраживачи из других области подвргли су анализи правне норме на којима се заснива рад Трибунала и ефикасност и објективност његове делатности. Поред тога, спроведена је анализа већ завршених судских процеса и оних који су још увек у току, и то по етничкој припадности оптужених, по изреченој казни, по примењивању правних норми, итд. Покренуто је и питање Сребренице, једне од епизода рата у Босни и Херцеговини (БиХ) која лежи у основи многих оптужби МКТБЈ против Срба.

На конференцији су били предочени нови подаци који приказују необјективност и једностраност МКТБЈ. Научници су показали необјективност Трибунала у низу параметара: у примени правних норми, у нарушавању начела процесног права, у испитивању сведока и вештака, у припремању и коришћењу лажних сведока, у пристрасном избору и коришћењу докумената, у злоупотреби појма геноцид, у игнорисању чињенице постојања тероризма на Косову и Метохији и делатности муџахедина у БиХ, у одбијању да се истраже злочини, почињени током агресије НАТО против Југославије 1999. године итд. Анализа низа процеса показује да је МКТБЈ био коришћен као једно од оружја у оквиру те агресије (предмет Слободана Милошевића) и да се упустио у отворено мешање у унутрашње ствари Србије (предмет Војислава Шешеља). У оба случаја, МКТБЈ је покренуо кривични поступак без да је имао доказе кривице за Слободана Милошевића и Војислава Шешеља. На конференцији је било посебно подвучено да је оптужба против вође главне проруске странке у Србији, Војислава Шешеља, највећим делом усмерена не против њега лично, колико против оријентисања Србије на Русију, дакле уперено је против Русије.

Били су обнародовани подаци према којима су Срби од стране Трибунала били осуђени на укупно 904 године затвора, Хрвати на 171, муслимани на 39, а косовски Албанци на 19. На конференцији су, између осталог, били предочени нови материјали који се односе на демографску анализу становништва Сребренице, судско-медицинска истраживања муслиманских жртава Сребренице, која се упечатљиво разликују од цифре коју истиче Трибунал, као и нова документација везана за проучавање повлачења из Сребренице 28. муслиманске дивизије.

Учесници конференције су дошли до следећих закључака:

1. Незаконитост формирања МКТБЈ

Оснивање Међународног трибунала за бившу Југославију представља прекршај постојећих норми међународног права. На конференцији су била анализирана сва документа која се користе у сврху доказивања правне утемељености МКТБЈ и било је показано да она не могу да послуже као ваљани основ за формирање једног међународног правосудног органа.

2. Нарушавање норми међународног права у делатности МКТБЈ

Стало се на становиште да је ефикасност Трибунала била занемарљива, с обзиром на чињеницу да је Трибунал у свом раду и приликом доношења пресуда показао очевидну пристрасност. Анализа решења МКТБЈ, посебно у предметима Р. Крстића, С. Млошевића, С. Галића, М. Крајишника, В. Шешења, Д. Милошевића, и других, показује да Трибунал грубо крши норме међународног права, прихвата лажне информације као валидне доказе, и да сам фалсификује доказе. Таква решења се не могу признати као правоваљана ни са правног ни са фактичког становишта. Трибунал је давно изгубио ауторитет као објективни орган међународног права.

3. Штета нанета систему међународног права

Трибунал се показао као инструмент одређених политичких снага из епохе униполарног уређења света. Резултат делатности Трибунала представља огромну штету систему међународног права и опасан преседан који прети да даљи развој међународног права преусмери у правцу самовоље.

Препоруке конференције

Учесници на конференцији су закључили да је неопходно да МКТБЈ без одлагања буде укинута, а да његова делатност буде подвргнута озбиљној критичкој анализи. Поред грубих кршења међународног права и сопствених правних начела, и принцип *Rebus Sic Stantibus* је довољан да послужи као разлог за укидање МКТБЈ.

Неопходна је радикална ревизија свих аката МКТБЈ у складу са општеприхваћеним нормама правне процедуре.

Неопходни су суштинска ревизија и преиспитивање свих изречених пресуда, како осуђујућих, тако и ослобађајућих (на пример, у односу на припаднике ткз. Ослободилачке армије Косова), узимајући у обзир дискриминаторску политику коју води Тужилаштво МКТБЈ везано за неподизање оптужнице против главних криваца за кршење међународног хуманитарног права, као и доказана кршења процесних норми, кривотворење доказа и кршење права оптужених, посебно у предметима Војислава Шешеља, Р. Крстића, С. Галића, М. Крајишника, Д. Милошевића, М. Мартића, и осталих.

Повратак Српског јунака

Покренути питање о одговорности судија и других сарадника МКТБЈ за кршење норми међународног права и правних начела самог Трибунала.

Питање Сребренице и такозваног геноцида муслиманског становништва и припадника војних снага, мора се подвргнути свестраној и исцрпној анализи у светлу нових података и свих доказних материјала који се налазе на располагању.

Посебна пажња треба се посветити предмету генерала Р. Крстића, где је МКТБЈ потпуно неосновано догађаје из јула 1995. године у Сребреници окарактерисао као „геноцид”. Такав закључак био је донет у супротности са доказима који су се налазили на располагању суда. Истовремено, управо је та пресуда послужила као основа за низ других кривичних гоњења пред МКТБЈ, као и за неутемељено решење Међународног суда правде, донето у фебруару 2007. године, везано за наводну кривицу Србије услед неиспуњавања одредби Конвенције о геноциду (1948. г.).

Озбиљној анализи треба, такође, да буде подвргнут жалбени поступак пред МКТБЈ: свим Србима се, по правилу, казне повећавају, а муслиманима и Хрватима – смањују или они чак бивају ослобађани.

Наставити са озбиљним научним проучавањем свих епизода војних сукоба на територији бивше Југославије између 1991. и 1999. године, као што су, на пример, напад на колону ЈНА у Добровољачкој улици, експлозије у улици Васе Мискина и на пијаци Маркале, итд., а делатност МКТБЈ подвргнути озбиљној научној експертизи.

Изабрани текстови

Шешел ускоро у Србији?

Лидер радикала Војислав Шешел одустао је од извођења својих доказа пред Хашким судом, што неки процењују као очекивање оптуженог да ће Трибунал одредити симболичну казну или чак донети ослобађајућу пресуду, после које би се Шешел брзо могао наћи на слободи. Ипак, планове за брзи завршетак процеса квари нова оптужница за непоштовање суда.

Нагађања да ће се лидер радикала, Војислав Шешел, ускоро наћи на слободи, појачана су након што је оптужени саопштио да одустаје од извођења својих доказа. Но, пракса Трибунала у Хагу, али и јучерашња додатна оптужница против Шешела за непоштовање суда, донекле квари планове оптуженом председнику Српске радикалне странке.

Шешел је првог радног дана у години судијама рекао да неће изводити доказе одбране, те да је свом правном саветнику Зорану Красићу наложио да припреми завршни поднесак, како би могао да изнесе завршну реч, одмах након што Тужилаштво у Хагу приведе крају свој доказни поступак, за шта је остало још 18 радних сати.

Иако је Шешел тада рекао да одустаје од извођења својих доказа због тога што му Трибунал надзире све контакте са правним саветницима и одбија финансирање одбране, процењује се да оптужени очекује малу казну или чак ослобађајућу пресуду.

У суду не желе да спекулишу на ову тему, али кажу да још увек није примио никакво писано обавештење од Шешелја да одустаје од извођења својих доказа.

У самом трибуналу због тога одбијају да спекулишу и какав ће то утицај имати на брзину доношења пресуде, али наводе да процедура предвиђа да се у случају да оптужени одустане од своје одбране, судије повлаче како би написале пресуду.

Пракса Трибунала је да време проведено у притвору урачуна у казну, али и да готово без изузетка осуђеници излазе на слободу пошто издрже две трећине казне.

Планове Шешелју за брзи излазак, осим што нико не може са сигурношћу да рачуна на ослобађајућу пресуду или ниску казну, квари и чињеница да је јуче оптужен и за непоштовање суда, што би, у случају да буде проглашен кривим, могло да продужи његов боравак у Хагу.

Пресуде у поступцима за непоштовање суда се, међутим, у Хагу не доносе брже него оне за ратне злочине, па су тако Астрит Хараџија и Бајруш Морина добили пресуду на пет, односно три месеца затвора због утицаја на сведоке у предмету „Харадинај” пет месеци од краја тог суђења, а процедуром није предвиђен рок за доношење пресуде, мада никада није трајао дужи од десетак месеци.

(Српска аналитика)

Шешел не сме бити враћен у Србију!

Суђење лидеру радикала у Хашком трибуналу напрасно је прекинуто до даљњег јер би његово ослобађање по многим аспектима било исуврше ризично за актуелну власт у Србији.

Хашке судије су прегласавањем одлучиле да прекину суђење Војиславу Шешелју у тренутку када је Тужилаштву остало само седам сати за извођење доказа. Ако нема доказа да Шешел буде осуђен, треба употребити додатна скандалозна противправна средства, јер како Шешелја сада пустити у Србију. То би изазвало тектонски поремећај на нестабилној политичкој сцени Србије, коју Запад не сме да ризикује.

Судско веће Хашког трибунала изненада је, на захтев Тужилаштва, одлучило да на неодређено време прекине суђење лидеру Српске радикалне странке Војиславу Шешелју! Представница Трибунала Нерма Јелачић изјавила је да је веће председавајућег судије Жана Клода Антонетија, већином гласова, одлучило да до даљег не саслуша преосталих неколико сведока оптужбе.

Повратак Српског јунака

Из до сада саопштеног произлази да је судија Антонети био против прекидања суђења, а да су за прекид суђења гласале судије Фредерик Хархоф и Флавија Латанци. Суђење је, иначе, прекинуто у тренутку када је Тужилаштву остало само седам сати за извођење доказа против Шешелја! О томе када ће и да ли ће суђење бити настављено, судско веће ће одлучити накнадно.

Овакву одлуку Хашког суда већина правних стручњака оцењује као „очајнички потез Тужилаштва”, које у досадашњем суђењу није успело да докаже наводе из оптужнице. Такође, правници подсећају да је Шешел већ шест година у притвору, и наглашавају да му се овом одлуком крше елементарна људска права.

Војислав Шешел је јуче рекао да су судије оваквом одлуком заправо спречиле да процес против њега буде окончан ослобађајућом пресудом, и онда се лично обратио судији Антонетију речима:

– Господине судија, ви бисте у том случају морали донети ослобађајућу пресуду и исплатити ми одштету за шест година проведених у притвору и све патње... Али, јасно ми је да се с тим никада неће помирити НАТО, САД, ЕУ, макар ми приписали да сам убио Џона Кенедија и бацрио атомску бомбу на Хиросиму.

Шешел је додао да су судије, прихватајући захтев тужилаца за прекид суђења, „пристале да буду инструмент сила изван Трибунала”.

– Лидер СРС је поновио да је 2003. „оптужен по налогу Зорана Ђинђића”, тадашњег премијера Србије, и да је то у својим мемоарима потврдила бивша главна тужитељка Карла дел Понте.

– Ово суђење је одавно изгубило интегритет због оноликог дефилеа лажних сведока оптужбе – рекао је у судници Шешел, узвраћајући на аргумент Тужилаштва да је „интегритет поступка компромитован” претњама сведоцима, због чега су судије прекинуле суђење.

(4. 2. 2009/15:16 nacional on line)

Хрвоје Симићевић

Посљедње исмијавање Хага: Шешел би ипак износио обрану, а Караџића звао као свједока

Један од кључних српских ратних заповједника већ је шест година иза решетака, а уколико му се пресуди објективна казна која ће надилазити неколико година досадашњег притвора, могао би, с обзиром на пријашње примјере, на слободи бити непосредно након окончања суђења. Шешел је то добро знао, па је неријетко поприште суђења за неке од најстрашнијих злочина на Балкану претварао у фарсу.

Војислав Шешел, који се од самог почетка одлучио сам бранити, службено је најавио како ће износити властиту обрану, уколико му суд

плати све вишемилијунске трошкове парничења. Након што је недавно изненађујуће најавио како одустаје од изношења властите обране, Војислав Шешел се прије два дана побринуо за још један реторички обрат. Наиме, оптуженик за злочине почињене над несрбима у Босни и Херцеговини, Хрватској и Војводини, доставио је у уторак Хашком суду захтјев у којем тражи додатне финансије, али и подмиривање рачуна за досадашње парничење у овом поступку.

Другим ријечима, Војислав Шешел, који се од самог почетка одлучио сам бранити, ипак размишља о изношењу властите обране. У овом је захтјеву ипак највеће изненађење Шешелјева службено изнешена могућност да у процесу као свједока обране позове недавно утамниченог Радована Караџића! Конкретно, Шешел од Хага тражи укидање забране комуницирања између њега и Караџића, које је наводно уведено одмах након доласка потоњег осумњиченика, који је, као што је познато, дио посљедњих година у бјегу користио алиас Драган Дабић.

Шешел је то образложио тезом да ће разговором са Караџићем утврдити постоје ли евентуално разлози и сазнања према којима би се ова два осумњиченика за тешке злочине нашла у једној хашкој судници. Суд је наводе о спречавању њиховог комуницирања данас резолутно демантирао, истичући како не постоји одредба која би забранила да се њих двоје виђају. За сада није позната позадина и намјера Шешелевих најновијих захтјева, ако се у обзир узму мотиви његових досадашњих иступа и ставова по питању суда у Хагу.

Наиме, Шешел је недавно објавио како чека завршетак доказног поступка тужитељства, јер након тога неће прионуту изношењу обране, што значи да ће се суђење формално завршити прије него што је било предвиђено. Многи су у овим изјавама видјели Шешелеву превелику сигурност у ослобађајућу пресуду. Ону исту сигурност и самодопадност која је неријетко служила за редикулизирање и провоцирање институције Хашког трибунала. Но, с друге стране, бројни аналитичари сложни су да је прилично реално како би Шешел, умјесто из Хашког затвора, из Београда убрзо могао кројити радикалну србијанску сцену.

Шешел је казао како би могао звати Радована Караџића за свједока обране, али му Трибунал забрањује контакте с њим. Из Хага су то демантирали. Наиме, од самог почетка Хашком трибуналу предбацује се да у овом конкретном случају нису били довољно припремљени, првенствено по питању обликовања оптужнице, која је већим дијелом недоказива. Један од кључних српских ратних заповједника већ је шест година иза решетака, а уколико му се пресуди објективна казна која ће надилазити неколико година досадашњег притвора, могао би, с обзиром на пријашње примјере, на слободи бити непосредно након окончања суђења. Шешел је то добро знао, па је неријетко попримште суђења за неке од најстрашнијих злочина на Балкану претварао у фарсу.

Но, уколико се покаже да је Шешел мислио озбиљно кад је јучер затражио финансије за своју обрану, питање је да ли је то технички оствариво. Управо би финансијски дио могао пресудити да се суђење заврши кад је, уосталом, и до прије неколико дана Шешел то прижељкивао. Наиме, податак да је челник радикала прије двије године трибуналу доставио рачун од 6.350.000 долара за финансирање своје обране, илустративно показује о каквим се новцима ту ради. Хашки суд то је одбио, а у јучерашњем захтјеву, непопустљиви Шешел још је једном одлучио употријебити прокушане методе, па је од судског вијећа затражио да хитно донесе одлуку о финансирању његове обране, која би према распореду требала почети за неколико тједана.

Правило суда је да такве одлуке доноси Тајништво, али они до сада према Шешелу то нису чинили како је он хтио, па сада од Вијећа тражи да то исправи. Шешел је између осталог тражио исплату трошкова за фазу која је претходила суђењу, а трајала је од 2003. године, до 2007. године, као и подмирење трошкова који су услиједили све до данашњег дана. Пошто судско вијеће нема праксу доношења оваквих одлука, и тај је захтјев резолутно одбијен. У завршним редцима захтјева, Шешел је поручио суду како ће одустати од властите обране уколико му се не испуне жеље, те ће 'Вијећу препустити да оконча процес на неправичан и нефер начин.'

Обзиром да је прилично неизгледно како ће Трибунал пристати на ове захтјеве Војислава Шешела, то би значило како ће суђење доиста завршити након што тужитељство заврши посао, уколико Шешел испуни обећање да ће одустати од обране. Он вјеројатно то на крају крајева и прижељкује, без обзира што се чини да је промијенио мишљење. Сасвим је сигурно како ће судско одбијање његових захтјева Шешел искориштавати као адут за додатно подривање интегритета и непристраниности суда, кад год га судац или пак оптужба у надлазећим данима нешто приупита.

(Human rights watch)

„Једно је злочин, друго је вербални деликт”

Већа група професора права, политичара и уметника окупила се 22. јануара у београдском Сава центру да искаже подршку Војиславу Шешелу, оптуженом пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију (МКСЈ). Више учесника је поновило два правна аргумента која би, изречена од познатих правника, требало да звуче као ауторитативна критика Трибунала. Оба аргумента су, међутим, евидентно погрешна.

Војислав Шешел, како су устврдили правници који га подржавају, оптужен је за „вербални деликт”. Уз то, Тужилаштво МКСЈ га је навод-

но оптужило за нешто што ниједно национално законодавство, па ни Статут самог МСКЈ, не познаје – учешће у заједничком злочиначком подухвату.

Не треба много напора да би се схватила фриволност прве тврдње. И просечно обавештен лаик наслућује да Шешел мора да је оптужен за нешто озбиљније од исказивања свог мишљења. Заиста, оно за шта је оптужен зове се „подстицање на извршење (ратних) злочина”, и забрањено је и домаћим правом.

Марта 1992, према оптужници, Шешел је изговорио следеће речи на митингу у Малом Зворнику, који само река Дрина раздваја од Зворника: „Драга браћо четници, нарочито ви са друге стране реке Дрине, ви сте највећи јунаци. Очистићемо Босну од пагана и показаћемо им пут који води на исток, где им је и место”. Оптужница такође наводи да је Шешел у говору у Хртковцима (Војводина) позвао на протеривање Хрвата. Снага тужиочевих доказа којим поткрепљује оптужбу остаје да се види, али називати ту оптужбу криминализацијом легитимно израженог мишљења, захтева нарочиту дрскост.

Друга тврдња изречена у Сава центру је да је Тужилаштво МКСЈ измислило доктрину заједничког злочиначког подухвата. Да би се показала неоснованост ове тврдње, потребно је нешто дуже објашњење, јер је концепт заједничког злочиначког подухвата још увек неразумљив већини посматрача.

Према међународном обичајном праву, особа учествује у заједничком злочиначком подухвату када свесно учествује у криминалној активности са другим лицима, са њима дели заједнички план или циљ и доприноси остварењу тог циља. Што је најважније, та особа је кривично одговорна не само за првобитно дело са чијим извршењем се сложила, него и за све друге незаконите радње које су уследиле као природна и предвидива последица тог дела, чак и ако се није изричито сагласила са њима.

На пример, ако током оружане пљачке један члан групе чека напољу у колима, а други убије особу у банци, особа напољу биће кривично одговорна не само за пљачку (са којом се сагласила) него и за убиство (са којим се можда није сагласила, али које је било предвидива последица пљачке). Други пример: група људи има заједничку намеру да уклони припаднике одређене етничке групе из њиховог града, села или области (да изврши „етничко чишћење”, другим речима), током извршења, једна или више жртава буде убијена. Они међу учесницима заједничког злочиначког подухвата који су се сагласили само са етничким чишћењем, биће одговорни и за убиства, јер ова су природна и предвидива последица „чишћења”.

Повратак Српског јунака

Овај потоњи пример заједничког злочиначког подухвата је, наравно, оно за шта је Шешел оптужен. Други МКСЈ оптуженици који су оптужени за учешће у заједничком злочиначком подухвату чији је циљ био етничко чишћење су, између осталих: Слободан Милошевић, Небојша Павковић и Милан Бабић, а на хрватској страни Анте Готовина и Иван Чермак. Сврха заједничког злочиначког подухвата у МКСЈ случају против Фатмира Лимаја, Харадина Баље и Исака Муслијуа, била је другачија – застрашивање, затварање, насиље и убиства српских цивила и наводних албанских сарадника власти.

Па, да ли су МКСЈ тужиоци измислили доктрину заједничког злочиначког подухвата? Тешко. Одлука Жалбеног већа од 15. јула 1999. да је детаљан приказ случајева после Другог светског рата у којима је доктрина коришћена, иако под другачијим именом (доктрина заједничког циља) или без посебног имена. Жалбено веће је такође дало приказ судске праксе у земљама које су примењивале ову доктрину и пре оснивања МКСЈ.

Након Другог светског рата, судови које су успоставиле америчке и британске окупационе снаге у Немачкој примењивали су доктрину у поступцима против немачких нациста. Исто је чинио и италијански Врховни суд у суђењима италијанским фашистима. Што се тиче случајева невезаних за Други светски рат, Жалбено веће МКСЈ је цитирало бројне одлуке италијанских судова од 1960-их до 1990-их, одлуке Касационог суда Француске из 1947. и 1984, као и судску праксу у Енглеској, Велсу, Канади, Сједињеним Државама, Аустралији и Замбији.

Напокон, док је истина да Статут МКСЈ не користи експлицитно термин „заједнички злочиначки подухват”, Жалбено веће МКСЈ је објаснило да је учешће у заједничком злочиначком подухвату обухваћено појмом „извршење” из члана 7(1) Статута.

Група из Сава центра је изгледа заборавила оно што зна сваки студент права – да пре примене права на чињенице треба знати шта право каже.

(Фебруар 10, 2005)

Суђење за ратне злочине

Шешел се одриче блиских сарадника

Предсједник СРС-а Војислав Шешел оптужен је за злочине над Хрватима и Бошњацима у Хрватској, Војводини и БиХ од 1991. до 1993.

Хашки оптуженик и вођа Српске радикалне странке (СРС) Војислав Шешел у расправи на суду оптужио је донедавно најближег сарадника Томислава Николића да ради за западне обавјештајне службе. Такођер се одрекао и другог блиског сарадника Александра Вучића јер му је Тајништво ИСТУ-ја одбило финансирати долазак правних савјетника.

Предсједатељ суда Жан Клод Антонети пренио је сумњу судске управе да се телефонски разговори и контакти Шешелја и његових правних савјетника Зорана Красића и Славка Јерковића не односе на поступак који се води. Додао је да би било незамисливо и не би служило на част суду да његов прорачун служи за финансирање политичких активности. Сумња се да Шешелј телефоном умјесто припрема обране усклађује политичку стратегију СРС-а, јављају београдски медији.

– Ја разговарам са савјетницима и можда понекад промакне и нека опаска о временским приликама итд... Тко то сад може утврдити? Нитко. Међутим, има један нови момент.

Бивши вођа тима за моју обрану Томислав Николић, кога су у међувремену неке западне обавјештајне службе врбовале како би покушао разбити СРС (...), по нечијем налогу сада изјављује како сам ја телефоном давао и неке политичке сугестије – рекао је Шешелј.

Додао је да су Николићеви иступи у Београду координирани с иницијативом Тужитељства ИСТУ-ја да му се наметне бранитељ. Суду је препоручио да Николића доведе као свједока или да његове изјаве одбаци.

Томислав Николић, који је недавно напустио дужност замјеника предсједника СРС-а и саму странку, те основао заступничку скупину „Напријед, Србија”, која ће вјеројатно прерасти у странку, одбацио је Шешелјеве оптужбе и рекао да се само састаје с руским велепослаником. Изјавио је да му је жао Шешелја, али и да је и даље спреман помоћи му у обрани. У изјави за Телевизију Б92 ипак је оптужио Шешелја да је годинама градио политичку каријеру уз помоћ Службе државне сигурности.

Предсједник СРС-а Војислав Шешелј оптужен је за злочине над Хрватима и Бошњацима у Хрватској, Војводини и БиХ од 1991. до 1993. Драговољно се предао Хашком суду 2003. и очитовао се да није крив ни по једној точки оптужнице. Инзистира да се сам брани пред судом.

(24. септембар 2008)

Simon Yennings, извештач IWPR-а из Хага.

Хелсиншки одбор за људска права у Србији

Да ли ће се наметање браниоца Шешелју показати као контрапродуктивно?

Неки посматрачи тврде да би ускраћивање права окривљеноме да се брани самостално могло да угрози читаво суђење.

Након што су тужиоци затражили да се србијанском националистичком лидеру Војиславу Шешелју одреди бранилац, неки посматрачи су изјавили да би то што се окривљеноме ускраћује право на самосталну одбрану могло да изазове контраефекат.

Тужилаштво је захтев да се Шешељу одреди бранилац поднело 28. јула, тврдећи да окривљени „суштински и упорно опструира процес”. Међутим, посматрачи кажу како је, уколико се судије сагласе са предлогом из тог поднеска, мало вероватно да ће Шешел пристати на сарадњу, што би могло да доведе до додатног ометања судског процеса.

Шешел би браниоцу могао да каже да не предузима ништа, што би пак могло да доведе до пат-позиције у односима између окривљеног и судског већа – каже професор Мајкл Владимироф. Он је на суђењу бившем србијанском председнику, Слободану Милошевићу, који је умро пре окончања процеса, суделовао као амикус кури. У овом контексту, амикус кури, или „пријатељ суда”, заправо је неко ко је ангажован као саветник оптуженика који се брани сам.

„Не знамо шта ће он учинити. Не бих се изненадио, пошто је склон прилично радикалним поступцима, да каже: 'Имам само једно упутство, а то је да не радите ништа’”, изјавио је Владимироф за IWPR.

Шешел је прошле седмице поднео тајни одговор на предлог Тужилаштва. Њему се пред Хашким трибуналом суди за ратне злочине који су у Хрватској и Босни почињени у периоду од 1991. до 1993.

Према важећем статуту Трибунала, осумњиченици за ратне злочине имају право да се бране самостално. Члан 22 каже како окривљеник има право „да му се суди у његовом присуству, и да се брани самостално или да по властитом нахођењу одлучи ко ће га заступати”.

Милошевић се бранио самостално све док му је здравље то дозвољавало, док је Радован Караџић, бивши председник босанских Срба који је ухапшен у јулу ове године, такође најавио како намерава да учини исто.

По речима Зорана Красића, једног од Шешелевих заступника и члана његовог београдског тима правних саветника, окривљени жели да искористи своје законско право да се самостално брани, јер сматра да је баш он најквалификованија особа за обављање тог посла.

„Др Шешел има докторат и професор је Правног факултета у Београду”, казао је Красић.

Он оспорава и валидност оптужби против Шешеља.

„Говоримо о лажној оптужници против др Шешеља и ... др Шешел је особа која зна много о тим стварима”, каже Красић. „За др Шешеља, одбрана од ових лажних оптужби, које заправо фалсификују историјске догађаје, представља неку врсту професионалног изазова.”

Тврдње о застрашивању сведока

Тужиоци, међутим, траже да се Шешељу право на одбрану ограничи, с обзиром да, како кажу, он застрашује сведоке и користи судницу за изношење сопствених политичких ставова.

Према наводима из поднеска главног тужиоца Сержа Брамерца, Шешелъ злоупотребава и право на тајне телефонске разговоре са саветницима из Београда, који наводно врше притисак на сведоке у процесу.

У београдској невладиној организацији Фонд за хуманитарно право (ФХП) кажу како Шешелјеви представници ступају у контакт са сведоцима оптужбе и убеђују их да сведоче за одбрану.

Један сведок оптужбе, који се пред судом појавио протекле седмице, испричао је како је одбио да се покори представницима Шешелјеве Српске радикалне странке (СРС), који су од њега затражили да промени страну. Рекао је и како „пола града” зна да је отишао да сведочи у Хагу, иако је он заштићени сведок чије име није било обелодањено.

Шешелјеву заштићену комуникацију из притворске јединице Уједињених нација у Хагу, која му је омогућена због тога што се брани самостално секретар Трибунала Ханс Холцијус је укинуо на 30 дана и током тог периода ће његови разговори са београдским саветницима бити надзирани.

По речима портпаролке Трибунала Нерме Јелачић, ова одлука је донета због Шешелјеве „злоупотребе права на поверљиве разговоре”, с тим да о томе нису дате никакве додатне информације.

Међутим, Шешелјев тим бранилаца негира учешће у било каквом застрашивању сведока.

„Није било никаквог застрашивања сведока од стране правних саветника окривљеног”, рекао је Красић за IWPR.

Красић је осудио Холцијусову одлуку да обустави Шешелјеву поверљиву комуникацију, тврдећи да се тиме крши окривљениково право на поштено суђење.

„Уколико не постоји ненадзирана комуникација међу члановима тима одбране, говоримо о класичном облику угрожавања права на правично суђење”, рекао је он.

Иако Јелачићева није могла да коментарише збивања која се тичу конкретног суђења, она је за IWPR изјавила да право на самосталну одбрану може бити подвргнуто извесним ограничењима.

„Конкретно, судско веће може ограничити право на самосталну одбрану под одговарајућим условима – уколико окривљеник суштински и трајно опструира адекватно и ефикасно спровођење суђења”, рекла је она.

Правила Трибунала омогућавају да бранилац буде додељен „када год то интерес правде захтева”.

Адвокати са којима је IWPR разговарао сагласни су око тога да судије, уколико буду процениле да Шешелъ све време опструира правду, имају и право да му доделе браниоца.

Повратак Српског јунака

„Ако не играте по правилима игре и кршите их, онда ви губите то право на самосталну одбрану”, рекао је краљичин саветник Стивен Кеј, бранилац који је био додељен Милошевићу.

Шешел је већ био у сличној ситуацији. У јесен 2006, судско веће, у саставу другачијем од садашњег, одлучило је да му именује браниоца.

Оптужени је након тога кренуо у штрајк глађу, уложивши жалбу на пресуду судског већа. Та жалба је и усвојена, након што је Жалбено веће пресудило да је судско веће погрешило.

У свом поднеску, тужиоци су овом приликом од судија затражили да приликом разматрања захтева игноришу Шешелеве претње да ће штрајковати глађу.

„Веће не може претње о ступању у штрајк глађу третирати као разлог за одбацивање предлога. Пре ће бити да се ради о још једном покушају оптуженог да од већа преузме контролу и блокира поступак”, наводи се у поднеску.

Посматрачи кажу како Шешел жели да се брани сам како би поткопао суђење и добио публицитет код куће.

„Њега не интересује одбрана, он жели да од свакога у Трибуналу начини будалу”, сматра Војин Димитријевић из београдског Центра за људска права.

Шешелу се пребацује да своје суђење користи у политичке сврхе.

Чак и у хашком притвору, он је остао председник СРС-а – партије која је на изборима који су одржани ове године важила за фаворита, али ју је напослетку победила Демократска странка (ДС).

„Сама егзистенција и статус политичара зависе од њиховог присуства у јавности и излагања ставова, а судница им као арена пружа исте могућности као и парламент”, каже Кеј.

Но, Шешелеви правни саветници негирају да је његова одлука да се брани самостално политички мотивисана и поново истичу његову правничку спремину.

„Не. Апсолутно не”, каже Красић. „Једини разлог за инсистирање на Шешелевој самосталној одбрани је то што се др Шешел ту налази на свом терену. Он представља најбољи избор за сопствену одбрану.”

Процедуралне бриге

Правни експерти кажу да одређивање браниоца противно жељи окривљеног отвара озбиљна процедурална питања.

Правила и процедуре у Трибуналу почивају како на систему општег, тако и на систему цивилног права.

Правила Трибунала предвиђају и меру додељивања браниоца, независно од тога да ли окривљени то жели, што је одредба која потиче из правног система општег права. Она је пак супротна систему цивилног

права какав постоји у већини европских земаља, по којем је додељивање браниоца недопустиво уколико је противно жељама оптуженика.

„Као холандски адвокат, не мислим да бих могао да учиним било шта са клијентом који не жели да га неко заступа. То би било противно мом кодексу понашања”, изјавио је за IWPR Мишел Пестман, адвокат амстердамске фирме Белер Франкен Копе Вијнгарден.

„Клијент би могао да се жали на мене холандској адвокатској комори ако бих имао намеру да га браним против његове воље.”

Но, према правилима Трибунала, изведеним из општег права, додељени бранилац је званичник суда и стога мора заступати клијента на начин на који то прописује секретаријат.

„У погледу додељивања адвоката Шешелу, у општем би праву адвокат могао да прихвати то именовање, јер је он званичник суда и не жели да вређа суд”, објаснио је Владимироф.

Упркос овој разлици, опште и цивилно право поседују и један заједнички именитељ који би се могао испоставити као препрека на суђењу Шешелу, јер адвокат нема овлашћења да чини било шта уколико за то није добио инструкције од стране клијента.

„Није важно из којег система адвокат долази, он не би смео да чини ништа против Шешелове воље ... Правила вам не могу сугерисати да поступате противно вољи свог клијента”, казао је Владимироф.

Службени бранилац не би имао никакав проблем у ситуацији када му окривљени даје инструкције, каже Кеј. Када је у септембру 2004. он био именован за Милошевићевог браниоца, Милошевић је био кооперативан. Он је давао упуте Кеју, а прва од њих је била та да је од њега тражио да се жали на одлуку о свом именовању.

„Успоставио сам однос са Милошевићем, он је почео да ми даје инструкције и случај је настављен, напредовао је”, казао је он.

Али, уколико Шешелу буде додељен бранилац, а он потом одбије да му да било какве упуте, адвокат неће моћи ништа да учини.

„Уколико се окривљени определи за потпуно порицање и одбије да призна суд, онда имате проблем”, рекао је Кеј. „Адвокат може да поступа искључиво по инструкцијама. Ја сам од Милошевића добијао упуте. Да нисам, не бих учинио ништа.”

Јавно изругивање

Алтернатива наметању браниоца у настојању да се обузда Шешелово недолично понашање у суду била би, по речима посматрача, та да се ограничи публицитет који се у Србији придаје овом суђењу.

„Шешел има слободну позорницу за обраћање својим присталицама... путем државне телевизије”, каже Димитријевић. Он сматра да Шешел не покушава толико да се брани колико да се наруга Трибуналу, а

Повратак Српског јунака

од судија направи будале, што публицитет који прати ово суђење још више потиче.

Председница београдског Хелсиншког одбора, Соња Бисерко, такође сматра да је Шешељева судска реторика усмерена ка телевизијској публици код куће.

„Он увек искористи неке ситне детаље, од којих неки нису значајни за кредибилитет сведока, већ само за србијанску јавност”, каже Бисерко.

Неки се залажу за то да се телевизијски преноси суђења укину.

„То је више проблем односа јавности него правни проблем”, каже Димитријевић. „Друга опција је да му се дозволи да се брани самостално и забране свакодневна појављивања на србијанској телевизији.”

Кеј такође сматра да би редуковање телевизијских преноса суђења помогло.

„То је свакако нешто што бих ја као судија размотрио уколико већ мислим да се суђење намерно претвара у телевизијски циркус. Размотрио бих укидање те врсте публицитета.

Не видим како судија може бити спречен у томе. У правилима не стоји да свако суђење мора бити на телевизији.

Међутим, Трибунал посебно инсистира на праћењу суђења путем медија. У његовом статуту стоји да ће, уз истовремену заштиту сведока и жртава, „окривљеном бити обезбеђено правично и јавно саслушање”. А настојање да се жртве ратних злочина упознају са процесима је „једна од главних карактеристика Трибунала”, додао је Владимироф.

Владимироф прави разлику између заседања која се емитују посредством интернета, онако како се одвијају, и селективнијег покривања догађаја на телевизији.

Задржавање преноса на интернету, али уз ограничавање телевизијског емитовања, могло би да буде корисно, казао је он.

Међутим, он је и упозорио да ће судије морати да изнесу веома чврст аргумент уколико не желе да Шешељ тврди како је жртва неправичног поступка.

Остали, пак, кажу да би било погрешно ограничити преношење суђења.

„Јавност суђења је веома важно право и веома важан јавни интерес”, каже др Горан Слуитер, професор права на Амстердамском универзитету.

Слуитер сматра како би ограничавање преноса суђења ишло на руку самом Шешељу.

„То би могло да буде нешто што би Шешељ желео да они ураде, ту врсту драстичног потеза, како би могао да прогласи победу. Могао би да каже: 'Видите, ово је неправичан суд'. То није опција.”

(ТУ бр. 572, 10. октобар 2008.)

Павел Домоњи

Округли сто: Национализам од идеологије до варварства

Ово је трећи од укупно четири панела који, захваљујући подршци Националног фонда за демократију, организује Хелсиншки одбор за људска права. Поред тога што организује панеле, Хелсиншки одбор прати и суђење Војиславу Шешељу, шефу Српске радикалне странке. Текст Ива Томића који је прослеђен учесницима овог разговора написан је за потребе Хашког трибунала.

Назив данашњег панела је „Национализам – од идеологије до варварства”. Учесници панела су Драгољуб Ђорђевић, Ђокица Јовановић, Јован Живковић и ја, Павел Домоњи. Прва три учесника су професори универзитета, ја сам из Хелсиншког одбора.

Једна од тема коју је данас у Србији готово немогуће избећи тиче се формирања републичке владе. По свему судећи, политичка формација За европску Србију ће ући у коалицију са СПС, како би обезбедила скупштинску већину за формирање републичке владе. Морам истаћи да је ова понуда сјајна прилика за СПС, коју она није заслужила, да тако кажем, захваљујући самој себи, својим напорима да се реформише, модернизује и критички разрачуна са политиком коју је водила са Милошевићем на челу, а и након њега. Не, ову сјајну прилику СПС је стекла захваљујући слабостима, недоследности, опортунизму тзв. демократског блока. Налазимо се у потпуно перверзној ситуацији. Данас се из ДС указује на програмске блискости са СПС, како би се обезбедила његова подршка у формирању владе, док је СПС, у току своје предизборне кампање, цинично и не кријући задовољство, подсећала све остале странке, па и ДС, да су дошле на позиције њихове политике пре Рамбујеа. Не социјалне, него националне политике.

Пре неки дан председник Републике је изјавио да је Србији потребна не само социјално одговорна влада, него и национално помирење. Не желим да се бавим политичком каријером овог појма, али желим да вас подсетим да се је, не тако давно, много говорило о помирењу партизана и четника. Но, да се вратим предлогу председника Републике. Ко треба да се помири? Пре свега политичке снаге које су Србију водиле деведесетих година, са снагама које су политичко вођство преузеле након 2000. године. Оне прве су биле политички организатор рата и водиле су Србију у сукобе, како са народима бивше Југославије, тако и са међународном заједницом, довеле су до изолације земље, њеног економског колапса, бомбардовања и, да не заборавимо, до оптуженичке клупе Међународног суда правде у Хагу. Оне друге су обећавале прекид са дотадашњом политиком, нормализацију, модернизацију и интеграцију са Европом. Обећавано је и штошта друго. Рецимо, лустрација и суоча-

---

Повратак Српског јунака

вање са прошлошћу. Сада ће се, коалицијом са СПС, ако до ње дође, нека од малопре поменутих питања гурнути под тепих и маргинализовати, а СПС пружити прилика да се растерети прошлости а терет мрачног наслеђа препусти Коштуници и Српској радикалној странци, као настављачима националистичке и изолационистичке политике.

Идеолошка нарација о националном помирењу потребна је, дакле, извесним политичким актерима како би, преко ње, обезбедили подршку за формирање владе. Насупрот овој врсти помирења из ускостраначких и прагматичних интереса, Србији је потребно дубоко морално и политичко узнемирење. Зашто? Зато што су у име српске нације и српских националних интереса, а не у име пролетерског интернационализма и социјалне правде, на подручју бивше Југославије почињени стравични, ужасни злочини, чиме је, узгред буди речено, Балкан у очима западних посматрача потврдио своју репутацију најкрвавијег дела Европе.

Обично се истиче да су осуда злочина и кажњавање злочинаца потребни како би се жртвама пружила сатисфакција. Никаква сатисфакција, ни правна, ни политичка, нити било каква друга, није потребна онима који више нису међу нама, онима који су побијени. Ако је икоме потребна, сатисфакција је потребна онима који су преживели, и потребна им је због правде, слободе, једнакости и људског достојанства, као доказ да је нормалан и цивилизован живот након свега могућ, али и као опомена да ће свако узнемиравање, малтретирање, прогањање и убијање из етничких или верских разлога бити санкционисано. Нисам сигуран да је демократија, као поредак који почива на људским правима и моралној вредности сваког појединца, могућа ако се не суочимо са прошлошћу и не одговоримо на нека питања. Рецимо, шта је то што је српски национализам одвело у варварство, у геноцид? Како је могуће да се и данас, толико година након ужасног злочина, говори о ослобађању Сребренице, а људи оптужени за злочине уздижу као хероји? Како је било могуће да игноришемо моралне и цивилизацијске стандарде? Како да објаснимо себи нашу властиту регресију и ропско, просјачко држање?

На неколико места у свом извештају Ив Томић помиње како су српски националисти увек гледали с ону страну државних граница, на територије на којима су живели Срби. То, другачије речено, значи да су разним пројектима, начертанијима и програмима границе постојеће српске државе узимане као нешто што је привремено и провизорно. Из овога произлазе два закључка:

– први, фиксација на територије онемогућавала је српске националисте да се посвете изградњи државе засноване на формалноправном систему у коме је сваки појединац једнак сваком другом појединцу,

– други, баш зато што је био више заинтересован за уједињење и ин-

теграцију са Србима изван Србије, него за интеграцију унутар саме Србије, српски национализам је могао проговорати и на начин елиминационистичких политика. Дакле, насиље и етничко чишћење нису никаква случајна девијација, никакво несретно скретање у злочин, него нужна последица демонстрираних политика. Једноставно речено: идеја уједињења свих Срба у једну државу рачуна са територијалним ширењем Србије, а пошто територијално ширење није могуће без сукоба, рат се намеће као једино легитимно средство остварења националистичких циљева.

У чему је проблем етничког национализма? Проблем је у томе што он стално изневерава своје узвишене циљеве. Не видим како је могуће у једном модерном, сложеном и плуралистичком друштву остварити интеграцију преко етничитета. Модерном друштву су потребни другачији обраци интеграције, ако оно не жели да се поцепа по етничким шавовима. Друштва која игноришу вредност права и значај интеграције преко права, на пример, осуђују себе на стагнацију, сукобе и неразумеваше онога што се збива око њих. Србијанска политичка и интелектуална елита није разумела промене које су се, сломом комунизма, догађале у Европи крајем XX века. Нису идеје владавине права, политичких слобода и демократије оно што је тада у Србији будило политичке сентименте, него је то чињено преко евоцирања славних битака, разних јама, испуњавања завета и остваривања узвишених етничких идеала. Од политике „јединствене Србије” (да Србија из три дела поново буде цела) до „суверене Србије” (Србија без једног дела), српски национализам је не само описао пун круг, него је и показао своје ужасавајуће, варварско лице.

Договорили смо се, пре почетка панела, да говоримо следећим редом – прво професор Јовановић, затим професор Живковић и на крају првог круга професор Ђорђевић. Други круг је резервисан за ваша питања, коментаре, извесна појашњења и прецизирања, ако буде потребе за том врстом интервенција и допуна.

(Округли сто, Ниш, Медиа центар, 23. мај)

Ђокица Јовановић

О злој нарави национализма

Кренућу од једне чињенице која је нама, па и у нашој науци, врло мало позната, а по моме мишљењу је врло индикативна, ако не и значајна.

Све до средине XIX века у балканским језицима уопште није постојао појам за појединца, нити је постојао појам *persona*, *individua*. То значи да је до средине XIX века у балканским културама постојао само по-

---

Повратак Српског јунака

јам колектива и колективитета. Постоји само запис да је један бугарски монах, Пајсије, употребљавао појам персона, али само за човека нарочитих физичких карактеристика. Дакле, не у класичном смислу персонализма на коме почива Европа, још од ренесансе до данас. Када кажем ренесанса, мислим већ на касни XIV или XV век. Шта то даље значи? То значи да је на овом нашем поднебљу идентитет поседовала само група, а не појединац. То је очигледно и у нашој књижевности из периода романтизма. Ако за пример узмете Његоша, неко ће рећи да у његовом делу има ликова са именом и презименом! Да, тачно. Али у тој великој поезији ти ликови су симболи, они су знакови, знамења колектива којима припадају. Не представљају себе.

У тој муци да се да одговор на питање шта је национализам, јер је XX век био вероватно најсуровији век у људској историји, а свакако је био најсуровији у историји Европе. И XX век је био век када је људе најстрашније жртвовао управо национализам. Мислим и на Први и Други светски рат, мислим на сијасет ратова и криза на Балкану, мислим на крвави карактер револуција.

Један амерички теоретичар је покушао, у првој половини XX века, да дефиницију национализма. Његово име је Ханс Кон и до сада његова типологија није озбиљно доведена у питање. Према његовој типологији, европски национализам се испољава на, углавном, два начина: један подразумева грађански или рационални национализам, а други подразумева етнички или ирационални национализам. Грађански или рационални национализам настао је у западној Европи после грађанских револуција и нарочито после индустријске револуције. Тада се конституише трећи сталеж, који је био у супротности са прва два сталежа, дакле, са племством и са клером. Тај трећи сталеж, практично, представљају људи који живе од својих послова и свога рада – то су први индустријалци, први радници, први грађански слојеви, који свој интерес дефинишу управо према свом материјалном и социјалном положају у друштву. И они конституишу нацију. Није случајно речено да је француска грађанска револуција била у ствари национална револуција трећег сталежа из које су изопштени и црква и племство. Тај процес је био на делу у Енглеској, још пре но у Француској. Био је на делу у Сједињеним Државама. У Белгији, Холандији...

У Немачкој, у Русији, на Балкану је био други процес на делу. Како каже Ханс Кон, ради се о земљама у којима није било трећег сталежа као рационалног, модерног сталежа, то су земље које нису имале еманципаторско искуство ренесансе у смислу ослобађања појединца, персоне од стега традиционалних ауторитета, политичких и клерикалних. То су земље, углавном, руралног карактера. Земље инертне културе. И онда се идеја о заједници конституише у главама интелигенције, консти-

туише се на пољу културе. Овде национализам није одговор појединаца свесних свог социјалног положаја и својих социјалних претензија. Не, јер таквих појединаца (осим изузетно ретко) нема. Како овде људи виде карактер заједништва? Једино као припадност роду, народу (наравно, родити се, народити се у заједници). З

анимљиво је да и овде припадници властелинских слојева себе не сматрају припадницима „народа”. Они, чак и не говоре „народним” језиком. На руском двору, на бугарском... се говори на другим језицима (француски, немачки...). Интелигенција, која се окренула романтизму, попут интелигенције на западној страни Европе, хоће да артикулише оно што је национално. Међутим, интелигенција западне Европе је пратила тај велики друштвени процес, објашњавала га, критиковала... Истовремено, интелигенција на истоку Европе није у прилици да прати сличан процес, јер га нема. Она преузима себи у задатак да га створи, измашта, смисли и осмисли. И она је критички окренута према властодржачким слојевима, али своје упориште тражи у ономе у чему може. У недостатку ренесансног рационализма, самосвесног појединца, индустријализма, просветитељске, позитивне... филозофије, филозофије емпиризма... упориште налази у реалијама које су на делу овде и сада. А то је народни мит, народна поетика, народна сећања и традиција... И тај се национализам назива етничким и културним национализмом. Тако настају два тока национализма. Крећу се према принципима њихових иманентних логика. И ево.

Нарочито руска интелигенција (уз подразумевајуће изузетке), у сучељавању са резултатима које постиже Запад, пре свега у науци и у политичком уређењу и сагледавајући ситуацију у Русији која је увек била под јармом самодржаца и властодржаца, осим, донекле, у периодима Петрових и Катарининих реформи које, на жалост, нису успеле, осећајући јак ресантиман, излази са идејом о тзв. „народној души”, о народном карактеру. Тај народни карактер Руса, па, онда и Словена уопште, је „широк”, „душеван”, „човекољубив”, сам по себи „дубокоуман и изворно христолик”, уроњен у метафизичко као универзално и свевремено... дакле, битно другојачији од егоизма и профане свакодневице, од површности и несазрелости западног човека. И нарочито код немачке интелигенције настају сличне идеје – неки оптужују Хердера да јесте одговоран за настанак немачког национализма, чак нацизма, а неки кажу неки да није покретач тих суморних идејних концепција. Ја га не бих оптужио тако сурово. Јер је Хердер, по мом мишљењу, ипак базирао своју идеју нације на језику и језичком идентитету, а не на неким темама јуначким и темама религијског мистицизма, до којих се не може допрети. Имао је, при том, врло високо мишљење о словенским културама. Гете, такође, не спада међу родоначелнике те суморне националне идеје.

Повратак Српског јунака

И, не само Хердер и Гете... Али, без обзира на то, немачка интелигенција излази на националну бину са речју о „духу народа”, о „непоновљивој народној идеји”, „о самом јединственом средишту немачког духа” који је, као такав, моћнији и надмоћнији у односу на „идеју” других народа. Етнички национализми су, по својој природи, ексклузивистички национализми. Просто, „ми смо јединствени, супериорни, у свему различити и бољи од других”.

Етнички национализам, дакле, према таквој својој природи, подразумева да је појединац, самим тим што је рођен у оквиру једне етничке заједнице, нужно припадник те етничке заједнице. Другим речима, он нема никакву могућност да бира и креира свој идентитет. Рационални, грађански национализам, према Коновој типологији, или како ми данас кажемо политички национализам, подразумева право избора, да се човек, као политичко биће, опредељује да буде припадник ове или оне заједнице.

Најбољи пример (о томе је својевремено писао Талкот Парсонс) је конституисање америчке нације, где су људи консензусом дефинисали сами себе као припаднике америчке нације (мисли се на САД), а они су етнички пореклом, као што знате, Кинези и Јапанци, Руси, Европљани уопште, Африканци, Роми... Дакле, практично цео свет се налази у Сједињеним Америчким Државама. То је, дакле, у најгрубљим цртама, разлика између етничког и политичког национализма. Анегдотално звучи, али то је истинито, имам информацију из прве руке, ево сада, у В. Британији, нарочито уназад неколико година од како је Шкотска добила свој парламент, на делу је тзв. шкотски сепаратизам у односу на Британију. Знате који је одговор – условно речено – многих обичних етничких Енглеза? Њихов одговор је следећи: пошто су наши Шкоти наши пријатељи, ми ћемо помоћи да направе сопствену државу. Из наше перспективе, та реченица је просто немогућа. Са друге стране, тако благонаклон став великог броја енглеских интелектуалаца и самих грађана практично тупи ону могућу агресивну оштрицу шкотског национализма која је била и те како видљива, рецимо, у Ирској. Али, да се вратим сада овим нашим питањима.

Националистичка идеологија је увек једна идеолошка реминисценција. Када кажем реминисценција, мислим на право значење ове речи – магловито сећање, присећање. У нашем случају, реминисценција је и измаштано сећање, као конструисано сећање, јер национализам у овом етничком смислу у овом, да тако кажем, арогантном смислу како се испољава код нас – и ту не мислим само на српски национализам, мада смо ми у Србији дужни да прво о томе говоримо – дакле, тај сурови национализам је морао да тражи нека упоришта као своја исходна места на основу којих ће конституисати своју идеологију. Пошто тих упори-

шта у реалној историји нема, онда су та упоришта идејно ревидирана. Једно од упоришта српског национализма је тзв. косовски мит и Косовски бој.

Према свим хроникама, а и према каснијим тумачењима, косовска битка је једна омања, сасвим просечна битка средњовековна! Тако су се решавали међдржавни спорови уопште у Европи. Сукобљене стране изађу на поље, па се бију. По последицама ова битка јесте преокренула даљи историјски ток Балкана. Али, као што знамо, ни та битка није одмах судбоносно решила будућност Балкана и Србије. Примера ради, Турцима је требало још неколико деценија да допру до Смедерева. Следећи мит на коме почивају ове идеје је мит о јуначком чину убиства султана Мурата. Сасвим је познато и извесно да Обилић није постојао, то је, дакле, један песнички лик. Када погледате мало у литературу, видећете да у Турској, такође, постоји косовски мит као што постоји и у нашој литератури, али се сада тамо тражи образложење како је то Мурат могао да погине окружен толиком војском, дакле, био је неодговорно чуван и брањен, па су онда Турци морали да измисле разлог, те су нашли разлог у постојању ратника-неверника Кобилића, Кубиле, Кобила (о чему исцрпно пише Миодраг Поповић). Према етимолошком значењу обилић, могуће је, долази од турског израза кобила, што значи „онај који зна задати ударац”. Оно што је, такође, занимљиво, то је да се косовски мит у српској поезији први пут јавља у XVI и XVII веку али горе, у Далмацији, а не у овим крајевима, па онда отуда долази овде. То је сада једна друга генеза, да сада не разговарамо о томе на који начин се тај мит селио и дошао у поезију са северних подручја у којима живе Срби.

Трећа окосница мита је тзв. светосавски мит. Оно што се такође мање зна, светосавље као појам улази у оптицај из политичких разлога тек крајем тридесетих година XX века. Пре тога светосавље као појам није било у употреби чак ни у оквиру црквене идеологије, него се управо из ових разлога националистичког или националног сједињавања Срба, светосавски мит конституише и постаје практично политички употребљив. У књизи коју је уредио и уводну студију написао Мирко Ђорђевић под насловом „Српска конзервативна мисао”, стоји и то да је основа народног живота у народној цркви. Такође се у јавности мање зна да је „филетизам” или „етнофилетизам”, рецимо, „национализам” у свету православног хришћанства на Помесном сабору у Цариграду 1872. године осуђен као јерес. Реч филетизам потиче од грчке речи филе, што значи племе. О томе пише Радмила Радић у зборнику „Српска страна рата”, који је приредио Небојша Попов и она указује на текст православног теолога Пере Слијепчевића из 1938, у коме он пише да етнологи тврде да религија настаје из култа предака. Међутим, пише Сли-

---

Повратак Српског јунака

јепчевић, хришћанство је сасвим супротно од тога, оно је свечовечанско, наднационално. Наш је патријархалац, каже даље Слијепчевић, и у том погледу остао насред пута, бар у деловима православним, где је и званична црква служила држави. Његово је хришћанство у ствари више национално него екуменско. Међутим, филетизам се, до дан данас, у многим православним црквама сматра једним од основних начела у њиховом светом и световном делању. Светосавски мит у својој суштини, насупрот делу светог Саве, и нема богзна какву културну вредност, али има идеолошко-политичку вредност.

То су неке окоснице на којима се базира ова наша врста националистичког екслузивизма.

Ако кренемо у даљу анализу, видећемо да сви национализми, није ово никаква посебност српског национализма, себи стварају митолошку основу, на, наравно, различитим претпоставкама. Јер, и идеја о рационалној основи национализма (као што је речено, у западној перспективи) је, такође, предмет „обраде” разних митомана и идеолога. И немачки национализми, и француски национализми и руски национализми... Национализам, даље, као идеологија, идеологија одбране једног колектива, једне територије, нужно производи особиту категорију непријатеља. То је оно што је инхерентно националистичкој идеологији.

Националистичка идеологија је немогућа без идеје непријатеља! Јер, чему онда национализам? Национализам је могућ само, и искључиво, као наш одбрамбени став према претњи која долази од другог. Ако није тако, чему онда „борба” за сопствене интересе? Чему онда „борба” за животни простор, чему онда, уопште, борба, ако нема непријатеља? Дакле, непријатеља – да парафразирам једног француског филозофа – и ако га нема, треба измислити! Управо у том сукобу националиста који конструишу и конституишу непријатеље, је, у ствари, један од дубоких разлога хаотичном стању у последњих 200 година на овом подручју. Када погледате тзв. историју модерне српске државности, дакле, од Првог српског устанка до данас, ви нећете наићи на периоде консолидоване друштвене ситуације, на периоде неког трајније консолидованог привредног, економског, културног успона, већ су то увек периоди сукоба, страхова и стрепње. И, наравно, периоди сталног сукобљавања са другима.

стицајем околности, овде су се сучељавале три велике империје – нити једне више нема. С једне стране отоманска империја, са друге стране аустроугарска империја, а са треће руска. Логика је великих империја да увек праве лимес. Лимес је ратна граница, правили су је и једни, и други и трећи. Правили су ратну границу тако што су од месног становништва правили крајишнике-војнике, давали им одређене привилегије: да не плаћају порезе, да лакше купују имања; али су имали обавезу да

ратују. Тако је прављена граница од Сент Андреје па до Јадранског мора, коју су насељавали Срби. То је био лимес који је правила Аустроугарска, правећи практично брану у односу на надирућу империју са истока. То је значило велико покретање становништва, али далеко бисмо отишли да ја сада причам како су Чарнојевић и Пиколомини решили да помере Србе са Косова. И овде ствари стоје другачије него што се код нас у митовима препричава, али је чињеница да је велики број српског живља практично пресељен у те крајеве.

Касније, са романтизмом, када настаје идеја стварања националне државе – романтизам је запљуснуо целу Европу у XIX веку, када настаје идеја стварања националне државе, када се Немачка коначно сетила да треба својих тридесетак државица да уједини у једну, када је Гарибалди уједињавао Италију..., створиле су се концепције и овде о томе да треба ујединити Србе у оквиру једне државе. Међутим, проблем је овде био много компликованији: Гарибалди је уједињавао Италију на оним територијама на којима су заиста живели Италијани одвајкада, Немачка се уједињавала и нарочито се под Кајзером уједињавала управо на оним подручјима где су Немци живели и где нису имали проблеме са другима осим са Пољацима и осим, донекле, са Прусима. Дакле, та подручја нису личила, ту код нас се о томе '90-тих година с правом говорило, а сада се више не говори, на леопардову кожу на многим подручјима, областима где живе људи етнички измешани – те је, према томе, Гарибалди могао бити национални јунак и да не буде злочинац (или се то није баш видело), али, када се то исто хтело преузимањем италијанског или немачког искуства у српску културу, то је нужно морало да се дешава уз злочине, т.ј. уз уништавање онога другог. Јер, је он непријатељ, а живи ту, тик уз нас, на „нашој” територији, не признајући „наше” власништво. И тако, има више различитих претендата на једно исто подручје. То се, некако, налази у основи Гарашаниновог „Начертанија”, мада не смемо Гарашанина оптуживати у једном другом смислу – Гарашанин није установио идеологију уништавања других, већ је установио идеологију хегемона, Србије као најјаче земље на Балкану, која би требало магнетном снагом да привуче друге и да заштити друге. Другим речима, то је више била идеологија етничког патернализма у односу на друге који су, ето, историјски, културно малолетни, а Србија би требало онда да их чува као своју децу. Наравно, и та идеологија припада сфери идеолошке утопије, јер тешко да ће на то пристати било који колективитет, нарочито ако је пун националистичких идеја – не треба заборавити да и Хрвати имају такође снажну националистичку идеологију. И тако, Гарашанинова теза је, у ствари, у области неостваривог од самога настанка. Али, без обзира на то, те тезе су, често, окосница националистичких идеологија у Србији и то тако да Србија треба да буде хе-

---

Повратак Српског јунака

гемон и пијемонт на Балкану. Али, ради се о непризнатом хегемону јер, знате, чак и да се оствари хегемонија, у дугорочном смислу, потребно је обезбедити пристанак, вољни или невољни, од оних над којима се врши хегемонија. Нико, у дугорочном смислу, није признао Србији право на хегемону улогу на Балкану! Чак ни Југословенски одбор, на основу чијих идеја се конституисала Југославија и са чијим представницима је Пашић ту, поред Нишаве, расправљао 1915. године о томе како треба формирати Југославију.

Даље, Други светски рат је био, између осталог, поприште националних ресантимана, нарочито између Хрвата и Срба. Чињеница је да су Срби, између два рата на подручју Југославије, већину бирократских места држали у својим рукама, чињеница је да је, рецимо, у полицијском саставу, у жандармеријском саставу, ако хоћете, на тлу Хрватске бановине, а пре тога на подручју где у већини живе Хрвати, у већини био српског етничког порекла, а не хрватског. То је оно што је стварало, додавало уље на ватру хрватском национализму. Чињеница је, такође, да је та Југославија била тврдо унитарна држава и чињеница је да је династија успоставила диктатуру 1929. године и није тачно да је та диктатура била окренута против комуниста, већ је била окренута против хрватског федерализма. Чињеница је да је 1939. године формирана хрватска бановина, али је чињеница, такође, да је 1940. године југословенска држава направила план да буде формирана и српска бановина, али је букнуо рат и ти планови су пропали.

Дакле, као што видите, национализам много тога што јесте чињеница скрива, а много онога, како бисмо рекли, што је у сфери идеолошке фантазије, одређује као непобитну чињеницу. Већ знамо, Други светски рат је био међуетнички сукоб у коме је та квислиншка, нацистичка НДХ учинила монструозне злочине и према Србима, и према Ромима, и према Јеврејима и према Хвратима који нису прихватили идеологију НДХ. То јесте била једна апсолутно монструозна творевина у сваком погледу. Али је и чињеница да је српски четнички покрет – који је био конституисан од неколико различитих, често и међусобно сукобљених четничких покрета, али је, у једном ширем смислу, чињеница је да је сматрао Босну као место свог легитимног деловања и легитимног освајања и чињеница је да је на хиљаде муслимана побијено у Босни. Има пуно извештаја четничких команданата Драже Михајловића у том погледу, како су „чистили” комплетна муслиманска села, имате у извештајима децидирано колико жена је побијено, колико стараца је побијено, колико деце је побијено.

Дакле, имали сте две, с времена на време сукобљене, а с времена на време савезничке, шовинистичке, националистичке и злочиначке формације, једну четничку и једну усташку – и то је апсолутна истина. Мо-

жемо мерити чији су злочини тежи, али њихова филозофија је била дубоко расистичко-националистичка. Имате у једној директиви Драже Михајловића упутство, између осталог, „... да се Србија има правити без етничких мањина”! То је Дража Михајловић неколико пута потписао. То значи да се ради о једној расистичкој идеологији. И по мом мишљењу, у идеолошком погледу нема значајне разлике између четничког покрета у свим варијантама. Рецимо, између Косте Пећанца који се свађао са Дражом, али су делили иста националистичка уверења. Истоветна националистичка уверења је неговао усташки покрет. Њихове идеологије су врло, врло сличне.

Кључно питање данас у Србији је, у ствари, питање кривице и питање одговорности за злочине који су учињени, како се то званично каже, у име Србије и у име српског народа. Јавна политика каже: злочин се индивидуализује, кривица се индивидуализује, народ не може бити крив. Криви су само извршиоци! Међутим, у теорији ствари не стоје баш тако, ја ћу се позвати на Карла Јасперса и на његову књигу која се зове „Питање кривице”.

Карл Јасперс дефинише четири нивоа кривице када се ради о ратном злочину: прва врста одговорности је кривична одговорност, дакле, тамо где се злочини могу доказати – инстанца је суд; друга врста подразумева политичку кривицу – званичници и грађани једне земље су политички одговорни за оне чиновне које чини њихова држава и са становишта политичке кривице нема никакве амнестије, Јасперс каже „... то су они у чијем се поретку одвија моје стварно постојање, значи, поступци државе чијим сам властима ја потчињен”; трећа врста одговорности је морална кривица. За све поступке које појединац почини сноси моралну одговорност. Међутим, поступак је и када се ћути о злочину, поступак је када се злочин оправдава и поступак је када се злочин забашурује, сви ти поступци подразумевају овај трећи тип одговорности о којима пише Карл Јасперс; четврта кривица је метафизичка кривица, сви људи на овоме свету су одговорни за све оно што се дешава на овом свету. Занимљив је податак да је Јасперсова књига објављена код нас тек 1999. године, дуго пошто се појавила у Немачкој.

Јован Живковић

Перманентно претполитичко креирање српске државе

(Поводом ишчитавања монографије „Идеологија Велике Србије у XIX и XX веку”, аутора Ив Томића)

Захваљујем се на позиву и на могућности да јавно кажем нешто поводом теме каква је национализам или о учинку великих идеологија Србије у XIX и XX веку. Најпре бих, због присутних и јавности, нагласио

Повратак Српског јунака

повод нашег разговора. Уз тумачења или образлагање шта носи савременост и на чему она почива, у смислу да се идеологија национализма одражава и на савремени живот у Србији, треба рећи да овај разговор заснивамо на ишчитавању извештаја Ива Томића под називом „Идеологија велике Србије у XIX и XX веку”.

У наведеној монографији расправа се у првом делу односи на српску националну идеологију у XIX веку – „Између српства и југословенства”. Друга глава обухвата српску националну идеологију прве Југославије 1918-1941 – „Од југословенства до великосрпства”, док трећи део разматра четнички покрет у II светском рату. Четврта глава разрађује појаву српског националног покрета '80-тих година и идеологију Велике Србије, а пета и последња даје приказ националистичке опције коју заговара Српска радикална странка, односно приказује је као странку која пристаје уз идеју о Великој Србији.

За шлагворт свог излагања искористио бих део претходне дискусије, у коме се напомиње „да ипак постоји одговорност народа, или да се о њој може говорити”. Уз напомену да постоји неразлучивост где престаје децидирана одговорност а где може бити речи и о кривици, тек, у Србији има места да се констатује да људи избегавају да преузму одговорност за поступке или некадашње гласање за актуелне политичке фаворите којима су својим гласовима дали легитимитет у вођењу ретроградне политике. То је био случај, својевремено, са политиком Слободана Милошевића, пошто је евидентно да је од 80 одсто или више од тог постотка гласало за његову опцију. С обзиром на то да готово нема оних који себе сматрају одговорним за оно што је уследило у деведесетим годинама и касније, а такође нема ни оних који експлиците оправдавају последице те политике, онда је то свакако шизофрена позиција. Да је националистички миље био присутан у назначеном периоду, говори и чињеница о реактивирању постојања непријатеља према обрасцу из некада актуелне позиције пре и за време Другог светског рата, као и стално оживљавана ситуација о положају српског национа у времену Ј. Б. Тита, када су Срби били потиснути у други план, наспрам Словенаца и Хрвата. Резиме таквих вредности које су сукцесивно подгреване, уз перманентно сумњичење тековина демократије је у томе да се и 2008. године промовише и прижељкује политичка опција која је српски национал довели до општег раскола – политика Српске радикалне странке.

Уз раније осветљен етнички национализам, поред грађанског, односно да је етнички национализам као такав имао своје реперкусије кроз конкретну негативну политику – до етничког чишћења, данас смо дошли у позицију да национализму додајемо и религијски аспект. Дакле, придруживање етничком национализму и елемената религијског, показује да је наше друштво потпуно претполитичко. Ако се, историј-

ски гледано, сматрало да је најпре радничка класа била у жижи друштвеног субјективизирања, а да је онда то место, с доласком Милошевића на власт, заузео национ, разлог за то је нађен у схватању да су Срби, у време титоизма, лоше прошли наспрам Словенаца и Хрвата. Пошто се у потоњем времену национу додаје и религијски фактор, у периоду када Коштуница креира политички живот Србије, с намером да се улога национа и религије виде аспектима супстанцијалности већинског национа и учвршћења српске државе, онда је евидентно да је реч о примордијалном друштвеном развоју, будући да ни у једном од ранијих друштвених приступа не можемо говорити кроз аспекте друштва са елементима грађанске устројености. Јер, у оба периода није изграђивана друштвеност која би имала институције које подржавају индивидуалност, рационалност, одговорност и позитиван приступ према грађанину као субјекту. Ако би се казало да смо, упркос свему, у савременој друштвеној пракси имали и демократске промене, онда су оне по много чему дошле на аутоматизован начин, сходно целини друштвеног развоја, али не и као плодносна грађанска и рационална идеја која би стајала у бити друштвеног система и која је требало да афирмише отворени друштвени амбијент. Да је то тако, потврђује и оно шта смо све морали да доживимо и преживимо у претходној деценији и више, односно, шта нас је све до сада задесило.

Сада бих хтео да вам скренем пажњу на неколико ствари које сматрам релевантним, пошто се њима потврђује доминација друштвеног концепта из XIX века, тј. да ми и данас немамо политичку заједницу равну заједници развијених демократских друштава. Пре свега бих навео пример доношења устава из 2006. године. Он је изгласан без формирања уставотворне скупштине, а то значи да ће убудуће сваки скупштински сазив моћи да мења устав јер је, по том питању, направљен преседан и ту више нема задршке. Друго, устав је донесен тако што није најпре предочен јавности, већ је једноставно „бачен” пред посланике и они су само гласали без знања шта у њему пише, али и без икакве формалне дискусије. Онда је уследила и она парадоксална ситуација, ако се сећате, око Коштуничине промоције Устава у Српској академији наука и уметности, када је објашњавао његову вредност и којом приликом су академици рекли: „Е, сад нам је јасно шта је предност овог Устава”! Нормално да је пост фестум све јасно, али је тачно и то да о њему није било јавне дискусије, да није било стручног мишљења и томе слично. На примедбу уставобранитеља да се о уставима говорило уназад пет година, подсетићу да је до усвајања актуелног Устава било 6 или 7 уставних предлога у оптицају, али и да је разговор о сваком предлогу вођен сходно тренутку или интересима одређених група које су желеле да акцентују одређен концепт као њихов друштвени пројекат. Међу-

---

Повратак Српског јунака

тим, унутар садашњег Устава одмах се дискутабилним види став који дефинише Србију државом српског народа и осталих грађана. Да не бих дужио, упућујем вас да погледате члан 1, на основу кога је овај Устав корак назад у односу на претходни, што стоји и у многим анализама, ако ни по чему другом онда по првом члану.

Такође бих скренуо пажњу, за ову прилику, и на члан 102 Устава, али бих истовремено повезао и важност члана 47 из касније донесеног Закона о локалним изборима. Шта је у Уставу Србије члан 102, то је исто у Закону о локалним изборима члан 47, јер оба члана сугеришу да партија доминира над појединцем, било да се ради о посланику или одборнику. Наглашавам да се у Закону о локалним изборима дословно каже како се између партије и одборника склапа уговор и да он (одборник) унапред потписује бланко оставку коју може партија да активира ако није задовољна његовим ангажовањем. То, другим речима, значи да грађани који бирају немају сигурне представнике ни у Народној скупштини, нити у скупштинама општина (или градским скупштинама), будући да су они претворени у службенике партије.

Одатле се може говорити и о партиократији која подржава државократију, јер је она сама себи циљ. Све у свему, опет су то елементи претполитичког уређења друштва, унутар кога нема места за однос између њега и индивидуума. Јер, држава није субјект за себе, она је институција која сходно начелима о људским и колективним правима мора да буде, како се колоквијално каже, сервис грађанима. Ако нема додатних институција којима се смањује улога државе, онда се не може говорити о превазилажењу унитарног и централистичког друштвеног устројства које и данас злоупотребљава национални аспект унутар друштвене структурисаности.

Постојећем тренду у форсирању националног елемента дигнитет дају неке националистичке организације, покрети или групе, СПЦ и, нормално, одређене политичке партије. У том контексту, ради спуштања ствари на реално тле, подсетићу вас на недавну изјаву високог функционера радикалне странке, Гордане Поп-Лазић, која је рекла: Када ми дођемо на власт, позабавићемо се трима стварима: прво – васпитањем омладине, што је и као синтагма „васпитање омладине” веома симптоматично с обзиром на то шта све може да обухвати, друго – да ће се преиспитати деловање медија који подржавају западне вредности, што ће рећи индивидуализам, слободу, индивидуална и колективна права и треће – да ће се позабавити невладиним сектором и деловањем појединих невладиних организација.

Дакле, на основу речених примера покушавам да укажем како се Србија, судећи макар према важећим документима који би требало да буду одраз њене демократске правно-политичке основе, не налази на

путу демократских промена. У Србији ни данас немамо закон о правима и слободама националних мањина, закон против дискриминације, није потпуно оформљен ни Уставни суд, нити је промењен Закон о финансирању политичких странака... Све то показује да смо и даље у фази затворености, што је одлика сваког неслободног друштва или друштва у коме унитарно-централистичка олигархија користи институцију државе у мери која јој не дозвољава да нађе пут из лавиринта и пропадања.

На крају хоћу да истакнем, још једном, да ће партиократско друштвено устројство у заштити основе без које не може – државе као ауторитарне, олигархијске и протекционистичке творевине, учинити све да опстане, макар то водило потпуном упропашћавању или урушавању етничке и људске супстанце у чије име се приказује такво деловање, а то је српски национ, његова традиција, државотворност и идентитет. Својим политичким и друштвеним опцијама из XIX века, српско друштво се увек враћа на почетак и заробљава грађане вредностима које су некада важиле, што је потпуно погубно у времену када се свеукупни односи не граде на институцији државе која је сама себи циљ. Стога, вреднујући шта је уводничар на почетку рекао, и сам сам мишљења да је састављање проевропске владе важан корак за Србију, макар то било и под окриљем или утицајем међународне заједнице, када већ сами нисмо довољно сазрели да самостално изађемо из фазе аутизма и друштвене потиснутости, јер наша парадигма не подразумева афирмацију човека, индивидуализма, рационалности и напретка.

Драгољуб Б. Ђорђевић

Српска вертикала као истрошен модел

Такозвана српска вертикала, по мом скромном суду, једна је од позадина српског национализма, шовинизма и, чак, расизма. Српска православна црква јесте њен највећи заговорник, а неке политичке странке, покрети и поткултуре имају је у својим програмима и поступају према њој. Ја ћу скицирати ову вертикалу и показати како се ње држе скинхеди: у нас маргинална а ипак обележена поткултура младих.

Српска православна црква очигледно тражи привилегован положај у друштву и држави. Она жели да буде кључна, централна институција, да буде стожер око кога би се све вртело. Међутим, она осим у немањихко доба или у средњовековној Србији никада више није имала такав статус, па и упркос покушају да га поврати за време Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, касније Краљевине Југославије. За нас је битно при одговору на ово питање да кажемо да такав захтев више није савремен и да је он у нескладу са положајем цркве и религије у западним друштвима којима ми иначе тежимо као држава и народ.

Повратак Српског јунака

Шта стоји у позадини таквог захтева за привилегованим положајем? Стоји један истрошен модел. Ради се заправо о инсистирању и промовисању такозване српске историјске, националне, културне и традицијске вертикале која се надаље своди на три нивоа. Први ниво је везан за, условно речено, небо – што значи Исус Христос на небесима; други ниво се односи на уређење државе – ко ће бити на челу државе, што је сте захтев да на челу државе буде помазани краљ и трећи ниво се своди на основну ћелију друштва, тј. на захтев да се инсистира на домаћину у кући. То није демократска формула, из простог разлога што она искључује многе, ако не и мношину. Ако узмемо у тој вертикали први ниво – Исус Христос на небу, у држави долази до двоструког искључивања. Прво подискључивање иде по опозицији: верници или они који нису верници или су неутрални. Друго подискључивање што се тиче неба, своди се на то да није свима у конкретној држави, овде нашој, на небу Бог Исус Христос, него може бити и други Бог, може бити Алах или Буда. Кад се ради о другом нивоу у српској вертикали, значи о помазаном краљу на челу државе, онда ми знамо да постоје људи који нису за монархију, за тако установљену монархију, а чак и они који би били за монархијски принцип уређења државе можда се не би сложили да суверен буде из конкретне лозе. Долазимо и до последњег, трећег нивоа – домаћин у кући, који произлази из једне старе патријархалне културе српског националног и културног идентитета. Тај део вертикале је и у најтежој позицији јер је, просто казано, необновљив: немогуће је више уредити односе међу нама, од породице до ширег друштва, по превазиђеном патријархалном моделу.

Скинхеди: бели момци

Скинхеди имају своју „Библију”, писани документ преведен и на српски, која иде од руку до руку у форми фотокопије и садржи програм и прописе о начину живота, облачењу, стилу у целини, поступању... (информатор мисли да се њихово „вјерују” не може јавно публиковати, да би се то обавезно спречило, поготово после убиства Душана Јовановића.) Па премда их кодекс чини униформним на светском плану, скиниси се гранају у више фракција, а свака од њих задобија печат конкретног друштва, државе и локалне средине. Тако би се програм (систем вредности, идеологија...) наших скинхеда, које једни деле на ОИ-јевце, православце и неонацисте, а други на класичне нацисте (националсоцијалисте), камере и националисте, свео на неколико следећих *pro et contra* тачака:

Против су криминала сваке врсте а за оштро деловање државе у тој области;

1) Против су дрога, од „тешких” до „лаких”, од кокаина до марихуане (скинхеди се не дрогирају и директно се сукобљавају са другим поткултурама младих у којима је уживање наркотика саставница стила. Отворено се боре са хипицима, металцима, дизелашима, раније шминкерима... Иако их многи поистовећују са панкерима, „улични војници” се у суштини не подносе са њима, задржали су своју самосталност захваљујући чврстој идеологији која се, насупрот идеологији анархије у панк покрету, залаже за конзистентан систем вредности, морала и уређења државе.)

2) Против су сексуалних „настраности”, прогањају трансвестите, хомосексуалце, лезбејке и проститутке (и блажу варијанту спонзоруша);

3) Против су сатанистичких, деструктивних култова и сваке врсте верских секти; (занимљиво да им је знано како међу тзв. сектама преовладавају протестантске мале верске заједнице, а на Западу су скинхеди махом протестантског порекла, посебно у САД, Канади, Британији, Немачкој и нордијским земљама. Ту нелогичност, да су противници протестантских религијских скупина, објашњавају тиме што оне нагризају српско православље. Једнако нападају и Римокатоличку цркву јер се „слизала са Јеврејима”.)

4) Против су масонерије као полутајне организације и неформалног центра моћи на глобалном и локалном, макро и микронивоу.

5) Против су Рома (расизам), Албанаца и муслимана (шовинизам) (овде комбинују расизам и шовинизам, мада српски скинси то одбијају и благо зову „национализам”, и демонстрирају анимозитет према „другом” и „друкчијем” по боји, антрополошкој, тј. расној основи и према „другим” и „друкчијим” по етничком и религијском пореклу. Очевидно је само фасада њихов мото: „Српски скинхеди никога не мрзе, они воле Српство.”)

6) Залажу се за српску националну државу централистичког типа, у чијој је позадини монархија и православље, и у којој би владала ограничена демократија („демократија са мером”).

Скинхеди и Роми: бели и гарави момци

Сетимо се, и у кратком периоду постојања СР Југославије, државне заједнице Србија и Црна Гора и Републике Србије ту и тамо збивале су се туче између белих и гаравих момака. Маса се због тога није претерано узбуђивала, многи их нису ни примећивали, ретки су их узимали озбиљно и обележавали. Јер, забога, резоновало је српско грађанство, на хиљаде младих гинуло је на ратишту, пола милиона избеглица пати, свакодневно се „лемају” уличне банде и непрестано убијају врхушке криминала (чак страдају личности попут премијера или заменика министра српске полиције). У свему је томе кап у мору по који сукоб Срба и Цигана?!

Повратак Српског јунака

Али, не лези враже, успавану грађанску свест, ионако поприлично задојену национализмом и шовинизмом (одатле велики успех странака са националистичким и шовинистичким програмом), гнусан је злочин уздрмао: домаћи улични војници, наши бели момци из краја, убили су Душана Јовановића, нашег гаравог момка из краја. По први пут се десило одузимање живота из расистичких побуда. То није могуће међу нама, мора да је неко други крив – скинхеди само, свалимо на њих кривицу; па Срби столећима „живе у љубави” са Ромима, толеришу их и пуштају да живе како им је воља! Зар Роми нису апсолутно равноправни са нама и да ли су у икојој земљи овако добро примљени?

Е није баш тако: Срби имају делимично искривљену слику и зато мљену истину о положају Рома. Иако се смањује социјална дистанца према њима, формирају и позитивни стереотипи (сналажљиви, отпорни, безбрижни и страствени), те чине добронамерни покушаји да се коренито измени њихов, људски недостојан статус, Роми су и даље дискриминисани у економској, политичкој и културној сфери, подвргнути гетоизацији и сегрегацији, изложени ксенофобији и расизму. Ако је тако, а нема разлога да није, онда за третман Рома у српској заједници одговорност сноси свет старијих – не младих, и не скинхеда, који су једино сићушна тачка на врху леденог брега и који су само распрострањени национализам и шовинизам довели до екстрема, претворили их у расизам.

Најзад, беле момке из нашег краја казнити за конкретан злочин; никако стигматизирати целу поткултуру скинса и, тако, изазвати појаву гаравих уличних војника. Порадити искрено на установљавању цивилног друштва, теоријском и практичном заживљавању интеркултуралистичких идеја, како би Срби коначно схватили да битишу у мултиетничком (и мултирасном) и вишеверском друштву. Живети са и поред расно, етнички и религијски „друкчијег” јесте предност и богатство, никако несрећа против које се бори и уништавањем живота.

Литература

- Ђорђевић, Д. Б. 2003. Есеј о скинхедима. Ниш: КСС, Свен (треће издање).
– 2005. Неколико размишљања о нашој цркви. У „Пешчаник” ФМ 3: Зашто се у цркви шапуће? Београд: Фабрика књига, стр. 120-139.
– 2006. Религијско-црквени комплекс у постоктобарском периоду. У „Пет година транзиције у Србији”, II, Београд: Фридрих Еберт, стр. 239-253.
Ђорђевић, Д. Б. Годоровић, Д. енд Ј. Милошевић 2004. „Romas and Others” – Others and Romas: Social Distance, Sofia: „Ivan Hadjiyski” Institute for Social Values and Structures.

Дискусија

Питање из публице: Када се говори о национализму људи се, углавном, питају зашто ми говоримо само о српском национализму, а врло ретко и о другим национализмима. У Хрватској је, кажу, био домовин-

ски рат. Како тамо стоје ствари са критиком национализма? Да ли и тамо постоје овакви дијалози? Ако постоје, зашто нису уочљиви у Србији? Мислим да млади људи, они који су чланови организација које су овде поменуте: Двери, Национални строј, Образ, управо то истичу и на томе највише замерају.

Павел Домоњи: Одговорићу кратко, видим да се Ђокица Јовановић јавио за реч. Шта вас легитимише као критичара национализма оних других? Ништа друго до критика властитог национализма. Да ли ти други, поменули сте Хрвате, врше критику национализма? Наравно да врше. Погледајте нпр. web site Хелсиншког одбора Хрватске, њихово истраживање и извештај поводом Олује, у коме су на рачун те операције изречене врло тешке оцене. Зашто о томе нема више информација у Србији, то је интересантно питање! Медији и власт преко медија селектирају информације. Шта је смисао те селекције? Укратко, неговање мита о властитој нацији као жртви.

Ђокица Јовановић: Зашто се о критици национализма у другим срединама овде ништа не зна? Ево вам најпростијег могућег одговора: зашто је ова просторија данас полупразна? Јавност је незаинтересована, јавност ова питања не интересују, јер ова питања, ако хоћете и психолошки да посматрате ствари, ударају на једну врсту интимног, личног интегритета. То је један од разлога зашто јавност, али не само у Србији, прави отклон према самопреиспитивању, према саморазумевању или, како се то у теорији каже, према саморефлексији. Тамо где нема саморефлексије, тамо су ствари, по правилу, зацементиране у фундаменту и неће се скоро променити. Зашто је то тако? У питању је уплив идеологија, ових моћних идеологија које су сада и овде на делу, не само политичких, него и црквених, а у оквиру тога и културних, које су преплавиле простор у коме је могућ рационални разговор, онемогућавајући рационалну дистанцу у односу према идеологијама. Знате, идеологије су на неки начин, ствари срца, оне су топле, оне изазивају љубав, оне изазивају емоције, оне су ирационалне. Рационални разговор је, по природи ствари, хладан, он се односи на чињенице, на податке. Просечан човек ће лакше приступити идеологији која му подилази, која од њега прави Марка Краљевића и Милоша Обилића, него једном рационалном приступу који каже: чекај, човече, зашто си ћутао? Зашто ниси гласао како треба? Зашто ниси видео да постоји одговорност и на овој, нашој страни?

Поменули сте домовински рат и како се то преламало у Хрватској идеологији. Са једне стране, домовински рат је важан идеолошки репер и, ако хоћете, пропагандни репер доминантне хрватске идеологије данас. Са друге стране, чињеница је да са хрватске стране ниједна бомба није бачена на Београд, ни на Ниш, ни на Нови Сад! Чињеница је да су

Повратак Српског јунака

градови разарани и у Босни, и у Хрватској. Чињеница је да је у томе свом снагом и обилато учествовала и србујушча ЈНА. Чињеница је, која мало излази из фокуса вашег питања, да је Сарајево град који је био под најдужом блокадом у XX веку! Чувена блокада Лењинграда је трајала краће него блокада Сарајева. Ми знамо за блокаду Лењинграда и за страхоте које су тамо Руси доживљавали, али не знамо да је у Сарајеву било још страшније него у Лењинграду. Неумитна је истина: Сарајево су блокирале српске наоружане формације. Тамо, у Лењинграду, барем није било таквог пуцања на децу као што га је било у Сарајеву. Дакле, све су то исувише, да тако кажем, просечном човеку тешке чињенице које би он могао да прихвати и зато их не привлаче, а плаше, овакви разговори и зато представници националистичких идеологија у људима као што смо ми сада овде виде своје главне непријатеље. С том разликом што ми никада нећемо посегнути за оружјем, а њима оружје вири из сваког џепа.

Национализми, нарочито на Балкану, имају своју погубну историју, дакле, не само српски национализам. Погледајте однос према Македонији и какве последице Македонија до дан данас трпи са становишта грчког, бугарског, албанског и српског шовинизма и национализма. Знам, живео сам у Македонији, знам сасвим поуздано људе и породице који су морали да мењају своја презимена, зависно од тога како које комите упадну у села. Од тога које комите упадну, они су тако мењали своја презимена... Дакле, Балкан је подручје крвавог и стравичног хаоса и питање је да ли ћемо и како успети да изађемо из тога хаоса, када имамо у виду да су те идеологије и да су политички носиоци тих идеологија и сада преобладају.

Морам и ово да кажем: иако се Демократска странка умива некаквим демократизмом, некаквом отвореношћу према свету, не треба заборавити не само њено националистичко наслеђе, већ један, како бих рекао, национализам у подконтексту који често можете детектовати код Демократске странке. У том смислу је Демократска странка, такође, један од фактора, не прогреса, него регреса у овој земљи. Погледајте реакције поводом Косова из Демократске странке, то је као дрвено гвожђе – и Европа и Косово. Апсолутно је јасно да је то као политичка оријентација неизводиво! Дакле, када имате један такав политичко-идеолошки исказ као конститутивни исказ једне политичке идеологије и политичке партије, онда вам је јасно, ако аналитички гледате на ствари, да се ствари у друштву неће битно мењати и померати, да ћемо остати заковани у месту као барка везана за сидра. Дакле, национализам, латентан или отворен и видљив, постоји у скоро свим политичким партијама у Србији и то је, по мом мишљењу, кључни проблем модернизације Србије.

Јован Живковић: Желим да кажем да морамо бити обазриви, без обзира колико били критични. Процес суочавања је врло комплексан и не иде тако брзо. Ми немамо такве величине као што су имали Немци, немамо Хајнриха Бела у књижевности, Гинтера Гераса, Томаса Мана, ми немамо ни у филозофији такве људе који, као што је спомињани Јасперс или, касније, Хабермас, желе да уђу у тај мучни процес. Ни у политици немамо тако јаке личности, као што је био Конрад Аденауер или Вили Брант. Из тог угла ми можемо отворено критиковати и оне који сада воде главну реч у политици, и кључне културне институције за које кажемо да су стубови Српства – од академије наука до универзитета. Али, то не значи да не постоје неки људи, неке невладине организације које раде на томе. Они раде важан посао, но јесу ли они, да употребим једну стару формулацију, савест нације?

Павел Домоњи: Када сте поменули невладине организације морам, уз извињење што поново узимам реч, рећи једну ствар. Долазим из организације, дакле из Хелсиншког одбора, која је објавила читав низ публикација. Зашто то помињем? Зато што мислим, без икаквог претеривања, да данас у Србији није могућ ниједан озбиљан разговор о распаду Југославије, а да се не консултују и не користе књиге које је објавио Хелсиншки одбор и то без обзира да ли је реч о Сребреници, Дубровнику, Вуковару, о Босни и Херцеговини или о Косову. Дакле, напросто је немогућ озбиљан разговор у коме би се сви ти наслови игнорисали.

Професор Јовановић је поставио питање зашто данас ова сала није пуна и одговорио на то питање рекавши да јавност није заинтересована и да људи не желе да се суоче са тешким чињеницама. Због чега? Кад национализам склизне у варварство, морате себи поставити питање шта сте ви учинили да тога не дође. Морате поставити питање како сте се држали у том времену и како је то, уопште, било могуће? Кад то питање поставите, онда разбијете идеалистичке представе о себи. Људи не желе да се баве тим питањем, јер им национализам, који је још увек доминатна идеологија, пружа излаз. Радије себе виде као жртву, него као неког ко није учинио ништа да се зло, ако не сузбије, а оно умањи. Национализам је, понављам, још увек доминантни концепт помоћу кога се људи оријентишу у стварности. И све док тако стоје ствари, људи неће моћи препознати стварност. Зашто грађани не препознају да је Сребреница њихов битан, кључни проблем? Зато што у оквиру националистичке идеологије Сребреница није проблем. Да имате неку другу идеологију, то би, вероватно, било другачије. Онда би се видело да је истина национализма, а не његов ексцес, „Нож, жица, Сребреница”.

Јован Живковић: Када испостављамо питање кривице, онда је она у некој вези и са одговорности грађана за успостављање одређених друштвених односа. Сматрам да грађани Србије сnose одговорност за од-

---

Повратак Српског јунака

луке којим ћемо путем да кренемо као друштво – поготово после последњих избора. Не мислим да су грађани ти који доносе конкретне одлуке, то чине политичари, они дају тон свему, али, с друге стране, ни грађани нису лишени разумевања за последице појединих одлука или увида у ком би правцу требало да се успоставља њихов однос са суседи-ма, са другим државама.

Драгољуб Ђорђевић: Тешко да може опстати твоја теза о кривици народа, то је органска теза...

Јован Живковић: Подсетићу на ситуацију када је Ле Пен био у прилици да добије већи број гласова. Онда је, одједном, цела Француска устала и вратила националистичку опцију на 5-6 одсто у бирачком телу. Значи, савест грађана је била одлучујућа. Грађани Француске су показали да знају да буду одговорни и да неће да снесу последице за оно што би се могло десити сутра уколико би Ле Пен био у позицији да управља политичким животом те државе.

Павел Домоњи: Професор Ђорђевић је мало пре приговорио да је то органски концепт. Ако некога на Косову, рецимо, боли зуб, онда би и тебе, овде у Нишу, требало да заболи зуб или, барем, глава. Ако је неко на Косову починио злочин, шта онда треба да радимо? Да ухватимо Јована Живковића и судимо му за злочин? Мени је то комично. Када је, пак, о Француској реч, то је била грађанска мобилизација.

Јован Живковић: Одакле произлази грађанска мобилизација? Када је у питању злочин, онда је несумњиво да ће одговарати починилац. Но, треба поставити и питање која је то политичка опција дала могући легитимитет потенцијалном извршењу злочина у име грађана – не треба заборавити и на тај аспект друштвене стварности, тим пре што је извесна политика најпре задобила легалитет на изборима.

Павел Домоњи: Произлази из одговорности за судбину Француске, а не из кривице, а ти си то навео као пример кривице. Дакле, у питању је одговорност грађана за судбину Француске републике.

Ђокица Јовановић: Оно што је, по мојем мишљењу, кључно место, а што се модернизације Србије тиче, је управо ово питање национализма и неразрешених дилема које је национализам направио у ових 200 година. Дозволићете ми да са неколико реченица и на примеру једне друге државе укажем на то како је она решила једно врло битно питање. Финска је до шездесетих година XX века била земља тешке кризе и проблема у сваком погледу. Шездесетих година XX века финска влада је усвојила концепцију како изаћи из те пропасти. Суштина те концепције је у следећем: раскрстити са традицијом и са прошлошћу. Традиција и прошлост не могу бити координате на основу којих ће се конституисати финско модерно друштво. Традиција и прошлост иду у науку, иду у музеје, иду у уметност, али се финско друштво конституише према принципима модерног доба.

Тек онда када Србија и српско друштво своју прошлост и своју традицију ставе тамо где им је место, у уџбенике, у историјске књиге, у архиве, у уметност... тек када се буду окренули и прихватили правила модерног света, тек тада ће Србија освојити шансу за модернизацију.

Драгољуб Ђорђевић: Ја сам то скраћено рекао – истрошен је модел „српске вертикале”!

(Округли сто. Ниш, Медија центар, 23. мај)

Медији о случају Шешел

Почетак суђења Војиславу Шешелу у Хашком трибуналу (7. новембар 2007), у већини медија у Србији најављиван је и ишчекиван пре свега као прворазредни медијски догађај, спектакл, одличан перформанс у коме главну улогу има „наш човек”, уз то правник, који ће, савим извесно, успешно да „приведе правди” хашке тужитеље.

Шешел је оптужен за злочине над муслиманима и Хрватима у Хрватској, Војводини и БиХ 1991-93, који су почињени у оквиру „заједничког злочиначког подухвата” чији је циљ било трајно уклањање несрба и стварање проширене српске државе.

Адреналин Шешела, ослобођен након 4,5 година ишчекивања суђења и потом усмерен колико на хашку судницу, толико и на српску јавност, наишао је, са ретким изузецима, на добродошлицу медија у Србији који су се (посебно таблоиди) надметали у варирању Шешелевих „досетки” и дивљењу његовој „реторици”.

Суђење Шешелу јесте, по својој природи, велики медијски догађај и није неразумљиво што му је дат велики публицитет, или што је на самом почетку тог суђења други програм РТС-а био најгледанији (чак гледанији од риалити шоа „Велики брат”), што су сви медији забележили.

Обавеза медија јесте да информише јавност, али је проблем у томе што је извештаје са суђења Шешелу велики део штампе у Србији преносио или „равно”, без објашњења и ограда од квалификација које је он износио на суђењу и без подсећања на идеологију оптуженог и његове странке (СРС), или сензационалистички, уз опремање извештаја тако да се сугерише надмоћ Шешела и инфериорност Трибунала. У домишљању наслова, таблоиди су често користили спортску терминологију у којој је Шешел, наравно, победник.

Многи медији су поводом суђења пласирали изјаве сарадника Шешела који су промовисали његове националистичке ставове и величали његове способности да се сам избори против „светске неправде”, преносећи некритички и изјаве његових сарадника да он у Хагу брани Србију. За такве медије је суђење Шешелу такође била добра прилика да извуку из фајлова старе оптужбе против Хашког трибунала као „антисрпског”, „политичког” суда, коме је само важно да пресуди још једном Србину.

Повратак Српског јунака

Ретки су медији (дневник „Данас”, недељници „Време” и „Европа”), који су поводом тог суђења покушали да подсети на националистичку идеологију Шешелја и његове странке, на њене погубне последице током 90-тих, на његово деловање и запаљиве говоре током и после ратова у бившој Југославији, на опасност од говора мржње.

Таблоид „Курир” је најавни текст (7. новембар) за почетак суђења Шешелју опремио насловом „Чувајте се, долази страшни Воја”. „Почиње”! Бавећи се најављеном стратегијом одбране Шешелја, „Курир” процењује да постоји опасност да Шешелј својим наступом судницу Хашког трибунала претвори у циркус, а потом цитира београдског адвоката Горана Петронијевића да је „Хашки трибунал сам по себи циркус, па нема потребе да их Шешелј додатно изиграва”.

„Курир” је потом коректно пренео уводну реч тужитељке Кристине Дал, текстом са насловом „Оштро по Воји”. „Курир” је углавном наставио да „извештава” о суђењу Шешелју као да је у питању спортско надметање у коме Шешелј код букмејкера сигурно побеђује (један од наслова „То, Воја”!).

„Глас” је још један београдски дневник који је о суђењу Шешелју извештавао доста пристрасно и некритички. Лист је уочи почетка суђења коректно пренео оптужницу против Шешелја, преносећи и „потресне детаље” које је изнела тужитељка, и дао генезу дешавања током чекања Шешелја на почетак тог процеса. Дан касније, у извештају о уводном говору Шешелја, под насловом „Хаг фалсификује српску историју”, лист преноси детаље Шешелјеве одбране, уз уоквирену изјаву генералног секретара Српске радикалне странке Александра Вучића да „Шешелј не брани себе, већ брани част српских добровољаца, војника, државе и народа”.

„Глас” такође преноси писање америчког недељника „Тајм” да се Шешелју суди због речи а не због дела, и да због тога може остати упамћен као јединствен случај у аналима Трибунала. У коментару под насловом „Лекције из Хага” (10. новембар), који је потпуно на фону завере Запада против Срба и Србије, „Глас” наводи да се невино оптужени Шешелј лако може преобратити у тужиоца, те да он није у Хагу да би бранио своју невиност, већ да би „из плићака подразумеване српске кривице изнео на суво сваку рибу”.

„Данас” је један од ретких дневника који је настојао да суђење Шешелју стави у контекст свега што се дешавало током 90-тих у бившој Југославији и у чему је Шешелј био активни учесник. У колумни „Случај проф. др Шешелј Војислава”, наводи се да би у „некој нормалној држави” Шешелј имао проблема са органима гоњења због много баналнијих ствари од овога чиме се бави Хашко тужилаштво. Такође се анализирају оптужба и уводна одбрана Шешелја и његово понашање у суду и за-

кључује да ће Тужилаштво изводити разне доказе, преко експерата до сведока, а да ће Шешел после тога, „пошто претходно искористи прилику, да се невиђено забави”.

„Политика” је 7. новембра најавила почетак суђења Шешелу текстом у коме су изнети бизарни наводи, потпуно непримерени оптужници која је у том тексту стала у једну подужу реченицу у једном пасусу. Подсећа се да је „хашки сужањ” добровољно отишао у Хаг, да је пред пут изјавио да ће пред (хашком тужитељком) Карлом дел Понте да лиже сладолед, те да је „искусни робијаш,, на упозорења да су хелије у Шевенингену уске а храна лоша, „самоуверено” изјавио да је у поређењу са Зеницом и Гњиланом (где је био затваран за време бивше Југославије, односно у време режима Слободана Милошевића), „Хаг бања”.

Дан касније, „Политика” је, с најавом на првој страни, у рубрици „Тема дана: Суђење ратној реторици”, доста опширно пренела оптужницу с великим насловом: „Тужилаштво: Шешел није творац велике, већ мале Србије”. У истом броју, „Политика” је објавила посебан текст: „Шешел у завери или завера против Шешела”, у коме поставља питање политичких мотива подизања оптужнице против Шешела. У тексту се констатује да је на подизање оптужнице Шешел чекао десет година, а да је она објављена „некако управо у време када је Српска радикална странка досегла свој највиши рејтинг после катастрофалних резултата са парламентарних избора 2000. и кад је почела озбиљно да угрожава владајући демократски блок. Лист наводи да ће „Тужилаштво морати да докаже непосредну везу између експлозивне, националистичке реторике и злочина који су почињени (како је то, на пример, постигнуто на суду за злочине у Руанди)”. У тексту се затим цитира више Шешелевих изјава које лист назива „запаљивим”, у које спада и она да „Хрвате не треба убијати ножем, него зарђалом кашиком”.

„Политика” је 9. новембра, такође с најавом на првој страни, објавила текст под насловом „Шешел: Осудите ме и моја идеологија биће бесмртна”, у коме је пренета уводна реч оптуженог, а у антрфилеу је пренето неколико опаски које је Шешел, како каже лист, „изнео у свом стилу”. Једна од њих је: „Срби су мали Руси на Балкану. Зато нас Запад мрзи”.

„Политика” је 22. новембра објавила интервју са Зораном Красићем, главним правним саветником Шешела, који је најављеног првог сведока оптужбе Ентонија Обершала представио као „вештака за говор мржње”, нестручног и неподобног, јер је по занимању физичар, а 20 година је проучавао племена у Африци. На питање о стратегији одбране Шешела, Красић је поред осталог рекао да ће лидер Српске радикалне странке тврдити да српска страна није имала ниједан злочиначки циљ у прошлом рату, што је лист извукао у поднаслов. Једно од питања

Повратак Српског јунака

листа било је да ли се у Европи кажњава за говор мржње. Одговор је био да је „са гледишта ставова Европског суда за људска права Војислав Шешел релаксиран, јер нема ниједне одлуке која би могла да послужи као пример за оптуживање”.

Таблоид „Правда” (8. новембра), у потпуно непрофесионалном тексту своја два „специјална дописника” из Хага, који су се фокусирали на изглед Шешела („свеж, одлучан, опуштен, самоуверен”) расположење тужитељке („мало нервозна”) и судија („озбиљни”), послуге („извештачено озбиљни”), преноси и изјаву Јадранке Шешел, супруге Војислава Шешела: „Војислав већ сада потпуно доминира судницом и процесом”.

Дан касније, почетак одбране Шешела „Правда” је „покрила” текстом под насловом „Лажи и фалсификати”, уз опширно преношење говора Шешела и уз допунски текст из Београда са наднасловом „Српски радикали поносни на Шешела”, односно изјаве генералног секретара Српске радикалне странке Александра Вучића да је Шешел већ у првом излагању пред Трибуналом „раскринкао две кључне лажи Тужилаштва: измишљено кривично дело говора мржње и бесмислену идеју удруженог злочиначког подухвата, која је чисто политичка, а не правна конструкција”.

„Правда” је убрзо по почетку суђења Шешелу објавила текст „Хашка главобоља”, у коме се тврди да је Тужилаштво „већ забринуте за своје оптужнице” и у коме неколико саговорника листа говори о „супериорности Шешела”, о „малициозном Хагу”, „исмејаном Трибуналу” итд. „Шешел испред звезда”, један је од антрфилеа тог текста у коме се преноси рекордна гледаност РТС-а на почетку суђења Шешелу. У викенд-броју (11-12. новембар), „Правда” на две стране преноси делове Шешелеве, одбране уз напомену да је Шешел „разобличио бројне ’безочне лажи и фалсификате’ из хашке оптужнице”.

„Правда” је 12. новембра целу страну, у форми колажа, посветила Шешелу, промовишући његову нову књигу „Афера Хртковци и усташка курва Наташа Кандић”, наводећи „сазнања” из Шевенингена да су му након уводне речи сви у затвору, па и Хрвати, честитали, и правећи анкету о томе да ли је Шешелев наступ у Хагу оставио позитиван утисак (пет саговорника, 86 одсто „да”). Тај лист је такође писао да Срби из дијаспоре подржавају лидера радикала у иступима у Хагу и да сматрају да Шешелеву одбрану треба ставити у уџбенике.

У сталном величању Шешела, „Правда” је стигла и до Тамаре Никезић, „оперске певачице, Српкиње из Црне Горе”, чији је интервју објавила под великим насловом „Волим Шешелеву снагу и дрчност”, мада се само трећина интервјуа, у коме интервјуисана изражава ’фасцинираност” Шешелевом одбраном у Хагу и његовом интелигенцијом, односи на суђење лидеру радикала.

Таблоид „Прес”, који је кратак извештај уводне речи хашке тушитељке Кристине Дал опремио великим насловом „Тужилаштво нагрдило Шешеља”, 9. новембра је пренео уводни говор Шешеља, цитирајући га у наслову („На смрт, к’о Садама”) и пренесећи да је оптужени затражио од Трибунала да га осуди што жешће и тако учини „бесмртном његову идеологију српског национализма”. Текст је опремљен са два антрофилеа: у једном се цитира руски експерт за Балкан Јелена Гускова, која је изразила сумњу да ће Трибунал моћи да докаже кривицу Шешеља, а у другом се цитира амерички магазин „Тајм” који пише да се Шешељу не суди због дела већ због речи, па постоји могућност да се „суђење претвори у ругање правди”. После уводне речи Шешеља, у том листу освануо је велики наслов: „Шешељ - Трибунал 1:0”.

Недељник „Сведок” је на пет страна објавио стенограм уводног излагања Шешеља, уз велики наслов: „Овде ми се суди јер је већ 2002. Американцима било јасно да моја партија и ја можемо да оборимо мафијашки, издајнички режим у Србији”.

Сведочење првог сведока одбране, Ентонија Обершала, дочекано је у појединим медијима као прилика за потцењивање сведока и ново величање Шешеља. Док је „Политика” пренела (коректан) извештај агенције Бета, „Новости” пренеле такође коректан извештај са тог сведочења, „Глас” је оценио да је Тужилаштво с првим сведоком, с којим се Шешељ „поигравао”, направило „први кикс”, а „Правда” је тврдила да је Шешељ Обершала исмејао. „Глас” на крају тог сведочења наводи да је Ентони Обершал на питања лидера српских радикала углавном одговарао са „не знам” и „не сећам се” и додаје да је последњи део испитивања Шешељ искористио за „исправљање” историјских података које је сведок навео у свом експертском извештају.

Недељник „Време” је поводом почетака суђења Шешељу у тексту „Егзибициониста на суду” опширно подсетио на деловање Шешеља током 90-тих година, на његове „сумануте идеје” и савезнике („које је мењао као чарапе”), на његова „славна војевања по београдским улицама, хушкачке говоре, посете ратиштима „на безбедној даљини”. Лист заступа тезу да Шешељ у ствари нема никакву сталну идеју, осим мржње, деструкције и жеље за публицитетом. Београдски недељник наводи да је веома важно „да Шешељев процес почиње и да ће доћи до свог краја”, констатујући да под протоком година и заборавом многим Шешељ изгледа као неко коме суд у Хагу заиста ништа не може.

„Шешељева радикалска логика у односу на Трибунал је нека врста оксиморона: небројено пута су изјавили да он одлази у Хаг да би тај трибунал поразио, и да су у његову победу убеђени. Истовремено, бар толико пута су поновили да је Трибунал србождерски, антисрпски и да у њему правде за Србију нема. Остаје питање како у таквим околностима Шешељ намерава само својом памећу да до победе дође”, пише „Време”.

Повратак Српског јунака

„Време” се пре почетка суђења бавило последицама тог процеса, односно питањем да ли ће радикали на председничким изборима имати користи од суђења Шешељу, уз прогнозу да би ефекат могао бити привремен, само на почетку суђења, а да би евентуална мобилизација симпатизера радикала и идеје о Великој Србији могла да изазове контраефекат – мобилизацију бирача демократске опције.

Недељник „Европа” такође је настојао да суђење Шешељу и његову одбрану осветли са више аспеката, консултујући социолога, правног стручњака, представнике невладиних организација, публицисте. Лист цитира социолога религије Мирка Ђорђевића, који каже да идеологија „на коју је Шешел толико поносан, није његова”, већ да с „упадљивим недостатком знања” интерпретира старе политичке теорије и банализује их. Ђорђевић сматра да ће Трибунал лако доказати да је Шешел (као и неки други политичари и идеолози) на таквим теоријама темељио насиље на етничкој основи, које увек изазива реакцију етнички мотивисаног насиља с друге стране. Другачије мишљење изнео је за „Европу” Горан Илић, професор на београдском Правном факултету, који сматра да је веома тешко доказати да је Шешел својим наступима створио у главама одређених људи решеност да иду и учествују у оружаним сукобима.

Недељник НИН је уочи суђења Шешељу, у великом тексту „Велика Србија пред малом поротом”, констатовао да Трибунал, „од Милошевићеве сахране, све више делује као провинцијална раштимована дружина, институција чији се бивши тужиоци, портпароли и судије радо денунцирају преко медија, коју држи још само нада да би Ратко Младић могао ускоро да их посети или, макар, да Вашингтон отвори своју касу за још коју сезону суђења”. Такође се наводи да пресуде из Хага „само помажу народима да се мрзе као у стара добра времена”.

Постављајући у том контексту питање шта ће суђење Шешељу значити за Србију, НИН, у краткој анализи унутрашњеполитичке сцене Србије и констатацијом да су поприлично слаби изгледи да суд докаже да су Шешелеви говори мржње довели до ратних злочина, одговара да не треба очекивати да ће Шешелева одбрана пред Трибуналом имати значајан утицај на догађања у Србији, али ће „свакако нанети штету угледу тог суда. Ако га уопште има”. Текст је уоквирен кратким интервјуом са супругом Војислава Шешеља, која је изјавила да Шешел у Хагу „не брани само себе, да у суду „доминира” и да је „супериоран”.

Медији у Србији о суђењу Војиславу Шешељу

Суђење Војиславу Шешељу, оптуженом за злочине над Хрватима и муслиманима у Хрватској, Војводини и БиХ од 1991. до 1993., медији у Србији су након пет месеци од почетка процеса пратили спорадично,

углавном сумирајући неколико дана суђења у једном извештају и преносећи детаље унакрсног испитивања сведока од стране оптуженог.

Изузетак у томе је „Правда”, таблоид близак Српској радикалној странци (СРС), који је суђење преносио редовно, одржавајући ту „тему” и у паузама процеса пласирањем изјава функционера Српске радикалне странке који као мантру понављају причу о невиности Шешелја, манипулацији Хашког суда и инструкираним сведоцима.

У такав „модел” извештавања одлично се уклопило појављивање књиге Карле дел Понте „Лов”, која је иначе изазвала велико медијско интересовање у Србији због покушаја власти у Србији да одложи објављивање те књиге, али и због низа детаља, па и пикантерија, које је бивша хашка тужитељка изнела о свом раду у Трибуналу и у том контексту и суочавању с влашћу у Београду.

Уз велики наслов „Бинђић хтео да изручи Шешелја”, „Правда” је почетком марта пренела да „сазнаје од одлично обавештеног извора из београдског дипломатског кора” да је постојао „Бинђићев списак” за Хаг, а да је у врху те листе био Војислав Шешел. Цитат из књиге, где се наводи да је Бинђић Дел Понтеовој рекао „Водите га и не враћајте га (Шешелја)”, широко је цитиран у београдским медијима.

И у новој рунди суђења, сведоци Тужилаштва Хашког трибунала, у приличној мери и због сопственог несигурног држања на суду и неодређених одговора и на питања судије и у унакрсном испитивању Шешелја, медијски су углавном представљани као некомпетентни и непоуздани. Чињеница је, међутим, да су се драматични искази појединих од њих о страдањима током ратних година нашли само у неким медијима, док је претежни тон преношења суђења „дириговао” Шешел својим питањима и, по оцени највећег броја медија, његовим „раскринкавањем” сведока као инструмената Тужилаштва.

Ни у овој рунди суђења у медијима није било никаквих коментара ни анализа суђења.

Паралела са Милошевићем

„Политика”, која углавном „скида” суђење Шешелја са телевизије и која дијалоге оптуженог са сведоцима најчешће преноси без коментара, 10. марта је објавила текст „Шешел у новој форми протеста”, у коме је, због многобројних сведока оптужбе, повучена паралела Шешелјевог процеса са суђењем Слободана Милошевића.

Наводећи да је Шешел одбио да испита сведока бр 021, првог од најављених 13 које је Тужилаштво планирало да испита на основу њихових писаних изјава, „Политика” цитира Шешелја да се таквим сведочењем, у којима се не терети лично он, већ се само доказује „база злочина”, само развлачи суђење у недоглед.

Повратак Српског јунака

„Својевремено се и Слободан Милошевић, на чијем је суђењу сведочио 300 сведока Тужилаштва, бунио због великог броја сведока који оптуженог никада лично нису ни видели, а камоли били у директној вези са њим. Чак су и судије питале тужиоца Џефрија Најса шта ће му толики сведоци. Судија Ричард Меј је једном приликом рекао да би „један добар сведок на оваквом процесу био довољан”, пише „Политика”.

„Глас” је 13. марта на пола стране објавио текст под насловом „Шешел блокирао Хашко тужилаштво”, преносећи да оптужени није хтео да заврши унакрсно испитивање Вилима Карловића, јер му је веће забранило да предочи сведоку чланак „Експрес политике” од 18. марта 1997, где је набројано 10 имена хрватских злочинаца над српским становништвом у Вуковару.

Истим поводом „Правда” је објавила извештај са суђења Шешелу под насловом „Суд на страни Тужилаштва”, уз цитирање изјаве Зорана Красића, члана тима Шешелеве одбране, да судије имају два аршина, један за Тужилаштво, а други за оптуженог.

Сведок Вилим Карловић

Вилим Карловић, осми сведок оптужбе против Шешелу, у медијима у Србији углавном је прошао као и његови претходници.

„Зенга пред судом”, представио је таблоид „Правда” 12. марта новог сведока, некадашњег припадника хрватског Збора народне гарде и учесника борби у Вуковару.

Дневник „Глас” је Карловића представио као хрватског пензионисаног „домобрана”, наводећи и да је тај сведок већ трећи пут сведочио пред Хашким трибуналом и једном у Београду. Лист је пренео већи део сведочења Карловића, укључујући сцене бруталног пребијања и убијања затвореника у Овчари.

„Политика” (13. март) је Карловића представила као човека „који је лидера радикала оптужио за конкретно дело, наводећи да је Тужилаштво први пут извело таквог сведока. Лист је пренео део дијалога Шешелу са сведоком, из кога проистиче (као и из званичног документа) да је хрватска војна обавештајна служба учествовала у припремању Карловића за сведочење против „Вуковарске тројке” и против Славка Докмановића (бивши председник општине Вуковар).

Тим поводом „Политика” пише да су „Хрвати припремали неке сведоке за лажно сведочење”, позивајући се на изјаву адвоката „вуковарске тројке” Боривоја Боровића, који тврди да су одређене хрватске службе упале у тајне фајлове Хашког тужилаштва и одатле црпили документацију коју су користили за припремање сведока за лажно сведочење и осмишљавали одбрану за хрватске генерале.

„На судијама је да одлуче да ли ће сведочење Карловића против

Шешелја бити уврштено у доказе, али Шешелј је јуче осмог сведока Тужилаштва назвао 'жртвом добровољаца Територијалне одбране из околине Вуковара, који су себе можда називали четницима, али који нису били добровољци СРС"', пише „Политика”.

Из унакрсног испитивања сведока Емила Чакалића, једног од седморице преживелих са Овчаре, медије је посебно заинтересовала Шешелјева изјава да је стрељање 200 хрватских заробљеника на Овчари наредио генерал Александар Васиљевић (некадашњи начелник војне безбедности), уз навођење да ће ту тврдњу у наставку процеса и доказати. „Стрељање наредио генерал Васиљевић” („Новости”, 20. март)

„Шешелј води са 7:0”, пренео је „Куир” у краткој информацији изјаву заменице председника Српске радикалне странке Гордане Поп Лазић, која је рекла да Тужилаштво нема доказе против њега и која је навела да је циљ Шешелја да укаже на оне који су учествовали директно у неком злочину или га организовали, попут Александра Васиљевића.

„Правда” је Чакалића кроз наслов увела као „Сведока који се ничега не сећа”, а у тексту га приказује као „старца од 74 година”, који „није могао са сигурношћу да идентификује пуковника Милета Мркишића (једног од тзв. вуковарске тројке).

Заштићени сведоци

Заштићени сведок Б.Ц.1013 је, по оцени „Правде” (26. март), „несигуран штићеник” који се „не сећа, не зна, или није сигуран”. Лист преноси део дијалога Шешелја са сведоком, у коме сведок Тужилаштва заиста неодређено одговара на питања Шешелја, углавном са „не сећам се”, „нисам сигуран..”. „Правда”, међутим, није ни слова пренела о потресном сведочењу сведока током главног испитивања тужиоца Мативаса Маркусена.

То је учинио „Глас” (26. март), који је је детаљно пренео сведочење Б.Ц.1013 о неделима војника који су га заробили у Зворнику и заједно са још четворицом других муслимана данима злостављали.

Слично је учинио „Данас” (26. март), који је пренео агенцијску информацију са тог сведочења, насловивши је са „Шешелјевици убијали, тукли и пљачкали”, наводећи да је сведок „шешелјевице” означио као оне који су у лето 1992. у Зворнику малтретирали и убијали муслимане и пљачкали њихову имовину.

„Данас” је сутрадан агенцијску вест са суђења Шешелју пренео под насловом: „Шешелј: Добровољци нису чинили злочине у Зворнику”, цитирајући Шешелја да је сведок починиоце у Зворнику погрешно идентификовао као добровољце Српске радикалне странке и да му је то сугерисала „муслиманска тајна служба АИД”.

Повратак Српског јунака

„Курир” (27. март) је истог сведока у наслову назвао „Сведок са слабим памћењем”, наводећи да је БЦ 1013 одговарао као и претходни сведок, Емил Чакалић, са „не сећам се”, „не знам”, „нисам сигуран”. Лист на крају текста пише да је Тужилаштво, „у намери да дискредитује одбрану Војислава Шешеља, у помоћ позвало” Чакалића, „седамдесетчетворогодишњег старца” који је, по оцени листа, својим сведочењем Трибуналу више одмогао него помогао.

Наводећи у наднаслову да је Шешељ оспорио сведочење сведока 1013, „Глас” (27. март) у наслову преноси „Шешељевци нису чинили злочине”, наводећи поједине изводе из унакрсног испитивања Шешеља.

Проблеми сведока са памћењем

Шешељ је, према „Правди” (28. март), „позорио још једног непоузданог сведока који је накнадно променио своју изјаву уз помоћ Тужилаштва Хашког трибунала”. Реч је о сведоку БЦ 1015 који је, према листу, „имао велике проблеме са памћењем кад су у питању догађаји у бившој Југославији”.

Опет је „Глас” на сасвим други начин приказао сведочење БЦ 1015, преносећи да је он детаљно у суду навео како су га 1992. тукли и понижавали појединци које је означио као „шешељевце”. Лист је пренео делове тог сведочења које је насловио са „Плакао на суђењу”.

„Политика” је, 28. марта, сублимирала информацију о сведочењу заштићених сведока 1013 и 1015, преносећи да је обојицу Шешељ оптужио да их за сведочење припремала обавештајна служба АИД, што су они демантовали. Лист оцењује да је због грешке Тужилаштва о години митинга који је одржан у Малом Зворнику на коме је говорио Шешељ (Шешељ каже 1990, а по оптужници је то било 1992.), „поново лебдела у ваздуху Шешељева тврдња да је оптужница против њега лажна”. У истом тексту, лист оцењује да је сведок 1013 „задао озбиљан ударац Шешељу” сведочећи о учешћу „шешељеваца” у пребијању заробљеника на пољопривредном добру „Економија” у Зворнику.

Дежурни коментатор валидности сведока против Шешеља, шеф његовог правног тима Зоран Красић и 31. марта је поновио да је оптужница против Шешеља лажна, да су сведоци „препарирани” а да Тужилаштво „манипулише”.

Нешто веће интересовање медија изазвао је заштићени сведок БЦ 033, бивши добровољац Српске радикалне странке, пошто се испоставило да је осуђиван за нападе са експлозивом на разне објекте у Београду (укључујући и београдску цамију).

„Сведок Тужилаштва бацио бомбу на београдску цамију”, насловила је 3. априла „Политика” детаље са унакрсног испитивања БЦ 003, стављајући у поднаслов оптужбу Шешеља да је тај сведок поставио

бомбу на прозор новинара „Времена” Дејана Анастасијевића. У преношењу испитивања наводи се да је Шешел рекао да је бомбу поставио у договору са Наташом Кандић, директорком Фонда за хуманитарно право, коју Шешел у Хагу у сличним контекстима није поменуо први пут.

Сведок БЦ 033 је за „Правду” (2. априла) „турбо лажни сведок”, потом „плаћеник Наташе Кандић (3. април), који је по тумачењу Зорана Красића још један „препарирани сведок” који је „слагао оног тренутка када је почео да говори”.

„Глас” је 3. априла под насловом „Слобода за лажно сведочење” пренео да је Шешел „раскринкао новог подметнутог сведока Наташе Кандић”, те да је БЦ 003 осуђени терориста. У поднаслову лист наводи да је „заштићени сведок БЦ 003 пристао да сведочи против лидера радикала јер Кандићева жели да се освети СРС и Шешелу, према коме гаји патолошку мржњу” (цитирана изјава извесног Александра Гајића коју је пренео Шешел).

Медији у Србији о суђењу Војиславу Шешелу у Хагу

Суђење Војиславу Шешелу, оптуженом за злочине над Хрватима и муслиманима у Хрватској, Војводини и БиХ од 1991. до 1993., медијски је ушло у рутину која се састојала углавном у преношењу дијалога оптуженог и сведока на унакрсном испитивању и, у појединим таблоидима посебно, непрекидном дискредитовању сведока (и Трибунала) и величању Шешелевих способности у „разобличавању” и сведока и суда.

Таквом покривању суђења, које је почело 7. новембра 2007., доста су допринели понашање Шешела на суђењу и његове „доскочице”, очигледно темпиране за медијско тржиште у Србији, доста неуверљиви сведоци или сведоци који нису умели да парирају Шешелу, дужина боравка Шешела у Хагу (пет година) и медијски „замор” од те теме, и, наравно, одсуство аналитичности и критичности у третирању хашког случаја Војислава Шешела.

О сведочењу Ива Томића

Трећи сведок оптужбе, француски магистар славистике, предавач на Сорбони и научни истраживач о Балкану Ив Томић, у почетку сведочења ’третиран’ је у медијима коректно, уз краће или дуже преношење његовог експертског извештаја „Идеологија Велике Србије у 19. и 20. веку”, чија је главна теза да је Велика Србија била главни циљ Српског четничког покрета. Убрзо, у појединим дневницима, посебно таблоидима, постао је острашћени сведок, неквалификован, без кредибилитета, чак пробисвет, кога је Шешел „надиграо”.

„Глас” (30. јануар) је уз извештај са суђења објавио антрфиле „Острашћени сведок”, у коме наводи да је „лидер радикала оспорио кредибилитет” и тог сведока, наводећи да је он „идеолошки острашћен

Повратак Српског јунака

против Српске радикалне странке. „Политика” (31. јануар) је пренела подужи дијалог сведока са судијом Жан Клод Антонетијем, наводећи на крају текста да је Ив Томић аутор многобојних чланака, есеја и извештаја који се односе на српско национално питање.

Таблоид „Правда” је 1. фебруара, кроз тумачење „свог” сталног правног експерта, Зорана Красића из Српске радикалне странке, устврдио да је „Тужилаштво против Шешелја извело још једног необавештеног сведока”, и да „кроз те сведоке фалсификује историју”. Красић је још рекао, а „Правда” пренела, да је Ив Томић „тенденциозан сведок који нема шансе”, а касније у још једном чланку устврдио да је „танак, нервозан и неквалификован”.

„Квазиексперт потучен до ногу”, тако је „Правда” насловила извештај са Шешелјевог унакрсног испитивања Томића, преносећи углавном делове испитивања где је, по мишљењу листа, Шешелј „поентирао”. Уз текст је објављена изјава књижевника Момира Лазића да је Ив Томић „експертски пробисвет”.

„Глас” се у недељном броју од 3. фебруара, у великом чланку „Пошто-пото злочин”, бавио ставом суда и Тужилаштва да Шешелј мора да испитује и сведоке од којих је Тужилаштво одустало када је скратило оптужницу против њега (8. новембра 2006). За тумачење таквог става опет је узет правни саветник Шешелја Зоран Красић, а „Глас” у уводу тог чланка, у коме се говори о непотребном „исцрпљивању окривљеног садејством хашког суда и Тужилаштва”, Хашки трибунал назива накардном правном институцијом која уноси још једну конфузију у кривично право.

Исти таблоид је дан касније пренео мишљење Славенка Терзића, научног саветника у Историјском институту САНУ, који поводом сведочења Ива Томића каже да „западни историчари у Хагу тврде да Срби практично ништа друго нису радили од средњег века, само су сањали Велику Србију и тежили да етнички очисте територије”.

„Глас” је у извештају са првог дана унакрсног Шешелјевог испитивања Томића текст насловио са „Лидер радикала надиграо сведока”, уз констатацију да је „лидер радикала, лагано, миц по миц, надигравао и оспоравао стручност овог вештака.

„Политика” је свакодневно преносила сведочење Ива Томића, углавном кроз његове дијалог са судијом и Шешелјем. „Лидер радикала је наставио да оспорава да је француски магистар славистике квалификован да тумачи идеологију Велике Србије”, наводи у поднаслову лист 7. фебруара.

Сведок 004

Сви медији су пренели Шешелјеву изјаву на почетку сведочења заштићеног сведока 004, у једном дијалогу са судијом, да га не интересује коначна пресуда суда и да му „највише одговара доживотна робија”.

Испитивање тог сведока од стране Шешелја, „Правда” је назвала „испитивањем за историју права”. Лист је цитирао Зорана Красића (ангажован у тиму одбране Шешелја), који је рекао да то испитивање треба да се одштампа и подели свим адвокатима у целом свету, а да државна телевизија треба да прикаже цео ток испитивања „због младих у Србији, који ће после тога другачије гледати на ЕУ перспективе”.

На крају унакрсног испитивања, „Правда” (14. фебруара) је поновила Красићев предлог да то испитивање уђе у уџбенике и да је то испитивање „правна лекција” (наслов).

„Политика” (8. фебруар) је поводом сведочења 004 пренела да је „свима који су суђење пратили преко Интернета било доста тешко да разумеју шта овај сведок заштићеног лика и гласа тачно говори”. Затим је пренела део у коме сведок није могао тачно да одговори на питање шта се догодило у Борову Селу, јер је био „неких 250 километара даље”. „Политика” (13. фебруар) је у наслов извукла „Сведок 004: Шешелј политичар, Аркан ратник”, такође преносећи питања Шешелја и одговоре сведока.

„Шешелј није позивао на убијање несрба”, цитирале су „Новости” (13. фебруара) у наслову сведока 004, као и његову изјаву да су хрватске власти по избијању сукоба починиле злочине над Србима.

Дан касније, „Новости” су пренеле мањи извештај са сведочења под насловом „Шешелј није крив”, у коме 004 наводи да никада није рекао да је Шешелј наредио злочине у селу Воћин како пише у његовој изјави (коју је потписао), већ да је чуо да су добровољци то урадили.

„Глас” је то сведочење представио као „неочекивани обрт на суђењу Шешелју”, наводећи да је заштићени сведок „потпуно раскринкао стравичне хрватске злочине почињене над Србима током 1990. и 1991. године”. Лист је цитирао већи део дијалога сведока и Шешелја.

„Глас” је 12. јануара објавио скоро на целој страни текст „Преводиоци псовали Шешелја”, у коме на самом почетку констатује да „Хашки трибунал наставља са манипулацијама” и у коме тврди да је тај лист дошао до „ексклузивних података који указују на безобразан и непрофесионалан однос хашких преводилаца према председнику Српске радикалне странке професору др Војиславу Шешелју”. У тексту се затим наводи да се на снимку који је правни тим Шешелја доставио Трибуналу „примећује да, док оптужени говори, преводиоци из Хрватске се смеју, чуде и вређају га”.

О сведочењу Рејноа Туненса и Милана Кулића

Унакрсним испитивањем сведока оптужбе Рејноа Туненса, експерта за војна питања, Шешелј је, у интерпретацији Зорана Красића, постао радикалски Сократ („Газета”, 28. фебруар). Претходно је Красић

Повратак Српског јунака

за „Правду” изјавио да је сведок Тужилаштва „перспективан и да може постати добар сведок одбране”.

„Глас” (28. фебруар) је у наслову констатовао да је „вештак између две ватре”, наводећи да је он „под налетом унакрсног испитивања оптуженог, уз помоћ судије Жан Клод Антонетија, несвесно оспорио сопствени извештај”.

„Политика” је 29. фебруара пренела један део дијалога са унакрсног испитивања, наводећи на почетку да је Шешел „и ове недеље, у свом препознатљивом стилу, попут професора који је незадовољан знањем студента, покушавао да сруши кредибилитет петог сведока Тужилаштва Рејноа Туненса.”. Лист се није бавио коментарисањем испитивања, а на крају је пренео, и у другим медијима цитирану Шешелеву изјаву да је он, као „четнички војвода”, „човек господских манира”.

Сам Шешел је својим изјавама на рачун сведока давао доста материјала пријемчивог за медије. „Сведок је тотална незналица” („Правда”, 27. фебруар) и „белгијски шпијун” („Данас” и „Прес”), само су неки од наслова у новинама којима је цитиран Шешел са унакрсног испитивања Туненса. Таблоид „Газета” (28. фебруар) је, преносећи неки од „бисера” Шешела, у поднаслову навео да се „суђење Војиславу Шешелу опет претворило у духовито академско решетање сведока Хашког тужилаштва”.

На крају испитивања тог сведока, поново је актуелизован фудбалски жаргон, па је Шешел против Хага, након испитивања петог сведока, „повео” са 5:0 („Правда”, 29. фебруар). У поднаслову, тај лист је написао да је „Председник СРС до ногу потукао петог сведока Тужилаштва”.

Са сведочења сведока Милана Кулића, некадашњег припадника Територијалне одбране Подравске Слатине, медијима је најинтересантнија била изјава коју је у неком тренутку изрекао Шешел да ће „умрети невин као Милошевић”, што се нашло у насловима готово свих новина.

„Брука Хашког суда”, наслов је који је „Глас” дао првог дана сведочења Кулића (6. април), наводећи да је „Тужилаштво Хашког трибунала поново потпуно омануло у избору сведока оптужбе”. Овога пута, навео је лист, и судије у процесу против др Војислава Шешела биле су принуђене да директним питањем – да ли лаже – суоче сведока са његовим контрадикторним исказом”.

Медији су подсетили на петогодишњицу одласка Шешела у Хаг, углавном преносећи изјаве генералног секретара Александра Вучића, који је поновио раније тврдње радикала да Трибунал нема никакву кривичноправну оптужницу против Шешела, да се он у Хагу бори против лажних сведока, за своја људска права и права на одбрану („Новости”, 25. фебруар).

„Курир” је тим поводом објавио кратку информацију под насловом „Пет година чами”, док је „Правда” на две стране, под насловом „1825 дана тортуре”, дала хронологију од одласка Шешеља у Хаг до 14. фебруара, а о „годинама Шешелевог тамницења” пренела изјаве његове супруге Јадранке, Зорана Красића и Оливера Антића, професора Правног факултета у Београду.

(Хелсиншки одбор за људска права у Србији)

Мердијана Садовић и Симон Ценингс

Наметање браниоца Шешељу доноси компликације?

У јулу ове године тужиоци Хашког трибунала затражили су да се лидеру српских радикала Војиславу Шешељу додијели бранилац мимо његове воље, јер, како кажу, он својом одлуком да се брани самостално, већ извјесно вријеме опструира цијело суђење.

Међутим, неки правни експерти сматрају да би наметање браниоца Шешељу могло изазвати управо супротан ефекат и умјесто да убрза, само би још више успорило овај процес.

Тужиоци Хашког трибунала су се од самог почетка суђења Војиславу Шешељу противили његовој одлуци да се брани самостално, не само због његових честих испада у судници, већ и због наводног застрашивања свједока. С обзиром да сам спрема своју одбрану, Шешел има право и на повјерљиве телефонске разговоре са својим правним савјетницима у Београду. Међутим, према ријечима главног тужиоца Хашког трибунала Сержа Брамерца, Шешел то право злоупотребљава и те разговоре користи да би преко својих савјетника наводно вршио притисак на свједоке у процесу који се води против њега.

У случају да судије Хашког трибунала одлуче да одобре захтјев Тужилаштва и наметну браниоца Шешељу иако се он томе противи, то би могло довести до нових компликација, упозорава професор Михаил Владимиров, правни савјетник бившег србијанског председника Слободана Милошевића за вријеме његовог суђења у Хагу:

„Ми једноставно не знамо шта би Шешел могао учинити у том случају. С обзиром да је он склон радикалним потезима, не би ме изненадило да каже браниоцу који му је додијељен: ’Ја имам за вас само једну инструкцију, а то је да не чините апсолутно ништа.’”

И судије Хашког трибунала боје се Шешелевих радикалних поступака, и то не без разлога. Наиме, након одлуке судског вијећа у јесен 2006. да се вођи српских радикала додијели бранилац мимо његове воље, Шешел је у знак протеста ступио у једномјесечни штрајк глађу. Тада је изгубио тридесетак килограма, али је добио битку јер су судије Жалбеног вијећа попустиле под притиском и поново му омогућиле да се брани самостално.

Повратак Српског јунака

Поучени тим искуством, у свом јулском захтјеву да се Шешелју додијели бранилац, тужиоци су затражили од судија да се не базирају на његове пријетње да ће опет штрајковати глађу, назвавши то само још једним покушајем оптуженог да преузме контролу над суђењем и блокира цијели поступак.

Иако не оспорава Шешелјево право да се брани самостално, бранилац који је био додијелен Милошевићу, Стивен Кеј, сматра да и за њега важе иста правила као и за остале хашке оптуженике.:

„Свако има право да се брани сам све док игра по правилима игре. Ако не играте по правилима, аутоматски се одричете тог права. У том случају судије вам могу додијелити браниоца јер је то у интересу правде.”

Кеј додаје да је чак и Милошевић, упркос првобитном отпору, на крају успоставио с њим добру сарадњу, тако да се процес ипак могао не сметано одвијати.

Шешелју се често пребацује да хашку судницу користи као политичку говорницу с које редовно шаље поруке својим присталицама у Србији, што не чуди Кеја:

Међутим, Шешелјеви правни савјетници у Србији негирају да је његова одлука да се брани самостално политички мотивирана и тврде да он има довољно правног знања да успјешно обави тај задатак.

Ипак, многи сматрају да Шешел не покушава толико да се брани колико да се наруга Трибуналу, те да за то користи сваку згодну прилику. Чињеница да његове присталице у Србији будно прате ово суђење захваљујући редовним ТВ пријеносима, само додатно комплицира ситуацију.

Војин Димитријевић, из београдског Центра за људска права, сматра да је један од начина да се обузда Шешелјево недолично понашање у судници укидање ТВ пријеноса његовог суђења.

„То је више проблем Шешелјевог односа према јавности него што је то правни проблем. Једна од могућих опција је да му се дозволи да се и даље брани самостално, али да србијанска телевизија више не може преносити његове наступе.

Да ли ће се судије одлучити на тако радикалан потез, тешко је рећи. Према Статуту Трибунала, окривљени има право на суђење које ће бити не само правично, већ и јавно. Осим тога, пријеноси суђења путем Интернета и телевизије омогућавају и жртвама да прате процесе који се одвијају пред овим судом, што је један од главних циљева Трибунала.

Ипак, Стивен Кеј сматра да у Шешелјевом случају можда треба направити изузетак:

„Да сам на мјесту судија Трибунала, ја бих свакако пажљиво размотрио све опције ако бих процијенио да се неко суђење претвара у телевизијски циркус. Размислио бих како да станем у крај тој врсти публи-

цитета. Не видим како неко може спријечити судију да то учини. Уосталом, у правилима Трибунала нигдје не пише да свако суђење мора бити и на телевизији.

Цео суд финале циркуса?

Наш новинар Небојша Грабеж питао је Београђане да ли прате телевизијске пријеносе суђења Војиславу Шешелју, вођи српских радикала.

– Ја не пратим толико, за мене Шешелј није особа која је вредна пажње. Зна се која је личност, то ће историја показати. Мислим да је доста уназадио српски народ том политиком, знате. Био је сарадник Милошевића, Удбе и свакога, сигурно.

– Интересује ме, пратим од почетка, кад је почело још од Слободана Милошевића, па надаље. И страшно сам бесна и љута на све нас зато што се само Срби испоручују, зато што се само Србима суди, а сви остали ослобађају, постају министри, постају премијери и не знам шта, и осуде се на годину, две. Као да смо ми једини геноцидан народ, а сви су се Срби иселили, и из Крајине, и из Босне, и са Косова. Значи да ми не можемо да будемо геноцидни ако смо се ми иселили, а сви други остају на тим огњиштима.

– Суђење мислим да је неправедно зато што само српски народ осуђују и мислим да је доста неправедно, да нема правде, у то се сви можемо уверити. Зна се да, у кога је нож, у тога је погача и то је то.

– Пратим, не стално, али с времена на време. Какав однос имам? Људима који су нешто лоше урадили треба да се суди.

– Не пратим, стварно ме не интересује толико политика, нити та дешавања.

– Мене уопште не интересује тај случај. Једноставно не волим ништа што је агресивно, волим нормалан свет.

– Он је само подстрекивач, сам се увалио у то. Не верујем да је неки злочинац баш до те мере да је наређивао стрељање људи.

– Мислим да тај човек није нормалан. Због неких других ствари, не само због рата и због свега што је било и шта смо све проживели. Ја мислим да он није како треба.

– Мало сам се искључио из политике. Ја сам иначе на Правном факултету, али у последње време мало сам разочаран ситуацијом, тако да сам се искључио из тих политичких токова.

– Он је паметан човек, желим да чујем од њега шта прича. Ја мислим да се успешно брани. Јер ја као лаик кад видим да они сведоци лажу, значи да лажу.

– Он јесте веома образован човек, веома велики научник и познавалац свих области права, међутим, оно његово понашање мени смета, тако да уопште не пратим. Рецимо оно понашање како је говорио за суд

Повратак Српског јунака

у Хагу, она псовка и остале ствари, то не доликује једном академском грађанину.

– Немам времена да пратим, а мислим да он треба да настави да се сам брани. Мислим да се та његова жеља испуни на неки начин.

– У почетку ме занимало, а после је постало један велики циркус, тако да ме више не занима. Сувише је време драгоцено да бих га трошио на то. И не разумем зашто се то преноси на телевизији, то ми никад неће бити јасно, верујте. Губљење времена само. Па цео суд је циркус у ствари, а ово је финале циркуса.

(Радио Слободна Европа, 26. октобар 2008. године)

Горан Јунгвич

Настављено суђење Шешелу

Хашко суђење вођи српских радикала Војиславу Шешелу настављено је свједочењем Еве Табо, стручњакиње за демографију, која је потврдила како је 1992. око 770 Хрвата напустило војвођанско село Хртковци, те да је етнички састав села од тада знатно промијењен.

Свједокиња Табо, као експерт хашког тужитељства, предочила је списак прогнаних Хрвата из села Хртковци који су отишли, како је рекла, због догађаја у селу у то вријеме. Према хашкој оптужби, Хрвати су присилно исељени након Шешелјевог хушкачког говора у Хртковцима 6. свибња 1992., тијekom којег је позвао на њихово протјеривање. Хртковци су управо зато узети као примјер онога што се догађало и у осталим мјестима с хрватским становништвом у Војводини. Свједокиња објашњава пад броја Хрвата у Војводини ријечима судског преводитеља:

„Овај пад се види као посљедица рата у непосредном сусједству 1991. године и везано с тим одређеним политичким снагама које су у оно вријеме биле знатно ангажиране у протјеривању хрватског становништва, посебно у оним насељеним подручјима гдје је оно представљало изразиту или релативну већину становништва, или је представљало његов значајан постотак. Дакле, Хртковци су очигледно такво мјесто. Хрвата је било 40 посто 1991., они ту нису били апсолутна већина, али су били релативна већина у селу.

По попису из 1991., у селу је живело око 1.000 Хрвата, 500 Мађара, 500 Срба и око 400 Југословена и других. Након више од десетљећа, попис из 2002. је показао да се број несрба смањило за 1.283 особе, односно за 76 посто. У исто вријеме, број Срба се повећао с 500 становника на 2.400, или за 357 посто, описала је свједокиња Табо.

Тијekom унакрсног испитивања, оптужени, који се брани сам, је утврдио како су сви Хрвати из Хртковаца претходно замијенили куће са Србима из Хрватске, да нису отјерани без ичега, те да се зато не може

о њима говорити као о избјеглицама. Шешел је покушао умањити значај протјеривања Хрвата из Војводине дајући властите статистике о броју Срба који су напустили Хрватску:

„Та разлика од пола милиона Срба на вас је морала да делује упечатљиво јер са супротне стране имате разлику од неких свега 15, 16 хиљада Хрвата, је ли тако? С једне стране пола милиона Срба и Југословени нестали, не знамо где су нестали, мада литература постоји и на ту тему, а с друге стране разлика у боју Хрвата неких 15, 16 хиљада између 1991. и 2002. године. Да ли сам у праву?”

Уз то, Шешел је устврдио да су Хрвати напустили с другим несрбима Војводину деведесетих година због неповољних економских прилика, а не због протјеривања:

„Под блокадом, у Србији нема ни хлеба, нема посла, плате су месечно по две немачке марке, плате запослених, било у државном, било у друштвеном сектору, било у приватном сектору. Све то не показује ваш експертски извештај. Друго, ми имамо негативан салдо и за Русине, и за Румуне, и за Словаке, и за Мађаре и за све остале осим Рома у Војводини. Ви сте имали те податке на располагању, има их Тужилаштво. Зашто измишљате онда да ти фактори нису деловали деведесетих година кад је социјална беда главни економски фактор тада?”

Оптужени се бранио и како је мањак становништва у Војводини настао негативним природним прираштајем због мањка рађања дјеце. Уз властите теорије о нестанку несрба из Војводине, Шешел је покушао и оспорити вјеродостојност свједокиње као стручњака за демографију, но више својим констатацијама него правим питањима:

„Из вашег експертског извештаја ја уопште не видим да сте ви неки озбиљан демограф. Ја само видим да сте ви доста невешт манипулатор бројкама. Кажете не волите игру бројкама, а све време се играте бројкама да бисте подупрли једну лажну оптужницу.

Оптужба: Приговор, часни суде. То није питање.

Суђење Шешелу се наставља идући тједан извођењем новог свједока хашке оптужбе која га терети за удружени злочиначки подухват чија је сврха била да се, чињењем злочина, већина Хрвата, муслимана и других становника несрпске националности силом трајно уклони с отприлике једне трећине Хрватске, великих дијелова Босне и Херцеговине, као и из неких дијелова Војводине, како би та подручја постала дио нове државе под доминацијом Срба.

Енис Зебић

Хрватско издање књиге Карле дел Понте

У Загребу је представљено хрватско издање аутобиографске књиге Карле дел Понте, главне тужитељице Трибунала за ратне злочине на

Повратак Српског јунака

простору бивше Југославије 1999. до 2007. године, с једноставним насловом „Госпођа тужитељица”. На представљању су биле изречене различите оцјене, од тога да је ова књига ауторичин покушај редизајнирања властите тужитељске каријере, до оцјене с којом су се сложили сви наочни, да се тек у њеном мандату Хашки трибунал почео бавити процесирањем „великих риба”.

Промоција нечије аутобиографије увијек је пригода и да се вреднује ауторов рад, а поготово је то био случај када се радило о тако значајној функцији и тако снажној особи на тој функцији као што је то дугогодишња главна хашка тужитељица Карла дел Понте.

Директорица београдског Фонда за хуманитарно право Наташа Кандић казала је како и даље остаје отворено питање је ли хашко тужитељство имало неку артикулирану стратегију или политику одабира поступака који ће се покретати, који су били критерији и приоритети:

„Оно што једино остаје и после њеног рада, то је да је у њено време дошло до тог одређивања о томе да ће се Хаг бавити крупним рибама, а да ће оне ситне оставити националним тужилаштвима и судовима. И тако се и догодило. У последње време ми у Хагу имамо суђења углавном са позиције командне одговорности, што је врло добро одређење и једна стратегија зато што ти предмети откривају једно обиље доказа, информација који могу послужити националним судовима.”

Госпођа Кандић подсетила је на, како је казала, готово опсједнутост Карле дел Понте прикупљањем доказа за ратне злочине које су починили припадници Ослободилачке војске Косова. Сваки контингент полиције и КФОР-а који одлази са Косова односи нове и нове доказе, обичавала је рећи. Међутим, тај њен начелни став није се довољно примјењивао у конкретним случајевима које је тужитељство слало пред суд, упозорава госпођа Кандић:

„У два предмета која су била посвећена утврђивању одговорности припадника Ослободилачке војске Косова судије су потврдиле да су се ти злочини догодили, али када су у питању била утврђивања одговорности оптужених, онда су судије доносиле ослобађајуће пресуде због недостатка доказа. И ту је, чини ми се, изостајало њено питање зашто се подижу неке оптужнице које коначно нису могле бити доказане и да се то понављало.”

Бранитељ босанског Хрвата Тихомира Блашкића, Анто Нобило, цитирао је признање госпође Дел Понте како је обарање првоступањске пресуде Блашкићу било највећи пораз у њеној каријери у Хагу. На темељу њеног писања о том случају, Нобило је донио врло неповољан суд о књизи:

„Могу, дакле, рећи да је Карла дел Понте написала ову књигу како би редизајнирала свој лик и дјело, како би оправдала ситуацију, и кад гово-

ри о случају генерала Блашкића она каже да је то 'значило најлошије раздобље мојих година као главне тужитељице'.

Донедавна тужитељица тврди да су за обарање пресуде Блашкићу криви, редом: скривање докумената од стране хрватских власти, једно сумњиво извијешће хрватске полиције и скандалозни суци који у поновљеном поступку нису саслушавали свједоке него су само читали исказе. Нобило каже како су хашки истражитељи имали пуни приступ хрватским архивима, а да су проблеме имали бранитељи, да је „сумњиво” извијешће полиције ирелевантно јер је настало седам година након злочина, а да суци читањем исказа нису направили ништа необично. Дапаче, тврди Нобило, Тужитељству је, да би се избјегло вишегодишње трајање поновљеног поступка и додатне трошкове, нуђена нагодба по којој би Блашкићу казна била смањена на 10 година. Међутим Карла дел Понте је то одбила.

Ова књига није дио заједничког злочиначког подухвата против Хашког трибунала, нашалила се донедавна гласноговорница Хашког тужитељства Флоренс Артман, већ покушај да се помогне излијечити дјечје болести међународне правде:

Модератор представљања ове књиге, бивши дугогодишњи предсједник хрватског Хелсиншког одбора Иван Звонимир Чичак изразио је, као и други судионици представљања, жаљење што у књизи нема ничега о опструкцијама свјетских политичара у лову на Карацића и Младића:

„Напросто, оно што је требало рећи, то није рекла зато што није могла, ни смјела с обзиром на односе снага у свијету данас и што већина тих политичара и моћника, поготово у обавјештајним службама и даље покривају те функције, не у постјугославенским државама, него у свијету. Према томе, то је нешто што још очекујем од ње кад јој дипломатија скине брњицу са уста. Нама преостаје само чекати да она можда доиста проговори. Ја вјерујем да хоће, зато што она говори како је као млада ловила змије отровнице да би појачали свој кућни буџет. Али она тај детаљ наводи и на крају књиге, тако да она саму себе доживљава као ловца на змије. Дакле, њена књига је биографија особе која описује како она цијели живот лови змије.”

Програм Пред лицем правде – Суђења за ратне злочине на простору бивше Југославије, припрема Радио Слободна Еуропа. Сваке недјеље од 18.30 до 19.00 и од 22.30 до 23.00 сата, само у нашем радијском програму и на интернет страници

„Мислим да је важније од свих тих трачева и глупости, ако се могу тако изразити, слободно кретање, слободна реч. Треба множити перспективе јер не може се имати само једно виђење рада Трибунала. Мислим да је битно да људи сведоче, да имају различите перспективе, па да један дан када се буде писала од почетка историја међународног права,

---

Повратак Српског јунака

онда историчари и остали могу сакупити те разне перспективе, те разне детаље да створе неко комплетније, комплексније и објективније виђење свега тога.”

„Шешел жели да заступа сам себе онако како он сматра да је најбоље за његову одбрану. Сматрам да он не вјерује да би иједан други адвокат то обавио на прави начин. Али не заборавите да је он политичар, а сама њихова егзистенција и статус овисе о њиховој могућности да се појављују у јавности и износе своје ставове. А судница им некад за то пружа исте могућности као и парламент.”

(Лист „Национал”)

Морални пораз Хага Шешел пред ослобађањем

Војислав Шешел могао би ускоро бити ослобођен јер је успио срушити свједочења и доказе оптужбе.

Побједа за војводу

Образован, интелегентан, циничан, покварен и зао Шешелев ум био је превелики изазов за слабашну екипу хашког тужитељства. Војислав Шешел, предсједник Српске радикалне странке, оптужен пред хашким Међународним казним судом за ратне злочине почињене на тлу бивше Југославије, повукао је поновно неочекивани потез, којим је направио велики обрат у својем суђењу. Шешел је добровољно отишао у Хаг у вељачи 2003., што значи да се у затвору у Шевенингену налази шест година. Суђење му је након много перипетија и натезања почело тек у студеноме 2007, када је тужитељство почело износити оптужницу и доказе, а сада, 14 мјесеци касније, тужитељство је при крају својег посла. За довршетак доказног поступка тужитељство има још само 18 радних дана, што значи да би оно свој посао требало довршити за отприлике шест тједана. Тада би на сцену требао ступити сам Шешел са својом обраном. Но, објавио је да не намјерава износити своју одбрану јер жели да суђење заврши што прије.

Као што је познато, Шешел се успио изборити да се сам брани. Доказивао је судском вијећу да је за то квалифициран, будући да је по струци правник, те да је интелектуално и ментално способан. Када су тужитељство и судско вијеће то покушали оспорити, те наметнути службеног одвјетника, започео је штрајк глађу. Стога су судци попустили, јер иначе суђења не би ни било.

Већ тијekom досадашњег суђења могло се видјети да Шешел спретно и одлучно сам себе заступа, да је супериоран у судници неспретним, неспремним и слабашним тужитељима, те је био агресиван према свје-

доцима оптужбе, па се очекивало и да ће у још агресивнијем тону започети своју одбрану. Но, он је одједном прије неколико дана обзнанио да се неће бранити, него је од својег правног сурадника Зорана Красића, иначе истакнутог члана његове Српске радикалне странке, затражио да му напише концепт завршног говора, који Шешељ још једино намјерава прочитати пред суцима, те им препустити да донесу и напишу пресуду, што би требало потрајати само неколико мјесеци.

Зашто је Шешељ донио такву изненађујућу одлуку, очито је. Сигуран је да ће, након што пресуда буде изречена, изићи из Шевенингена и тријумфално се вратити у Београд. Он, наиме, процјењује да је унакрним испитивањем свједока оптужбе, али и оспоравањем приложене документације потпуно разбио оптужницу, те да, чак и ако буде по неким тачкама оптужнице проглашен кривим, не може добити тешку казну, никако не дугогодишњи затвор. Буде ли осуђен на мање од девет година затвора, по обичајима хашког суда стварно би могао очекивати да се одмах нађе на слободи. Наиме, у његову затворску казну било би урачунато и шестогодишње раздобље које је провео у Шевенингену, а како хашки осуђеници уобичајено служе само двије трећине казне, он би то испунио.

Карла дел Понте написала је лошу оптужницу против Војислава Шешеља и бит ће особно одговорна ако он за неколико мјесеци буде пуштен на слободу. Шешељ може рачунати на овакав исход зато јер је хашко тужитељство у његову случају поступило сасвим погрешно, објавило је оптужницу коју није могло доказати. Оптужен је за тешке злочине, за прогањање људи на политичким, расним и вјерским основама, за нељудска недјела, убојства, мучења, окрутно понашање и разарање, што су све тешке оптужбе. Тужитељство је погријешило што је потцијенило Шешеља, сматрајући да је он политички примитивац и клаун, па је на тај случај саставило потпуно неадекватан тим тужитеља састављен од људи који нису били правнички довољно професионални, од којих неки тек врло површно познају прилике на просторима бивше Југославије, а неки нису чак нити интелектуално били на потребној разини. За разлику од ранијег суђења Слободану Милошевићу, гдје је тужитељски тим водио изузетно способан британски тужитељ Џефри Најс, у Шешељевоу суђењу то није био случај. Шешељева тужитељска екипа није имала право вођу и праву концепцију оптужбе, ни довољно лукавости и умијећа да се бори с непредвидивим, упорним, циничним, прецизним, исквареним умом Војислава Шешеља.

Неки правни стручњаци сматрају да ће за вјеројатни колапс Шешељева суђења најодговорнија бити бивша главна хашка тужитељица Карла дел Понте, која је написала врло неспретну оптужницу против Шешеља. Он је био главни ратни хушкач и распририватељ српског агре-

---

Повратак Српског јунака

сивног национализма, те творац атмосфере у којој су створени увјети за масовне злочине. Постоје многи аудио и видео документи који Шешеља показују у тој улози, постоје бројни списи у којима је сам разрађивао тезе како Србија има право ратним средствима остварити своје интересе.

Тешко да, изузме ли се Слободан Милошевић, постоји особа која је одговорнија од Шешеља за крвопролиће и трагедију који су пратили распад Југославије. Но, Карла дел Понте није се у оптужници усредоточила на то, него је инзистирала на стварима које једноставно није било могуће доказати.

У оптужници Шешел, додуше, јесте оптужен и за то што је „говором мржње” потицао на рат, али је главни дио оптужнице био усредоточен на нешто сасвим друго. У оптужници се тврдило да је опремањем и слањем на ратишта добровољаца Српске радикалне странке, које је наводно контролирао, судјеловао у прогону, истребљењу, вишеструким убојствима, затварању, мучењу и окрутном поступању, разарању и пљачки Хрвата и муслимана у Хрватској и БиХ. Такођер, оптужен је и за депортацију и присилно премјештање Хрвата из војвођанског села Хртковци 1992.

Ратни дани – Шешел у Далмацији с Драганом Васиљковићем, осумњиченим за ратне злочине. Шешел је управо у том дијелу оптужнице видио шансу да је обори. Тужитељи су у судницу довели велики број свједока, жртва тешког злостављања које су починиле српске снаге и ЈНА, али и паравојне постројбе, од којих су неки тврдили да су међу онима који су их малтретирали били и тзв. шешелевци, односно четници, што су била имена за добровољце Српске радикалне странке. Шешел је у судници увијек врло агресивно протуиспитивао свједоке тужитељства а већина свједока оптужбе, укључујући и жртве тешког злостављања у судници није могла, а често није ни покушавала успоставити јасну везу, а још мање командни однос између српских паравојника, починитеља злочина, и самог Шешеља. Шешел у судници није порицао да су ови свједоци тијеком рата тешко страдали, али је негирао било какву своју одговорност. Признао је да је његова Српска радикална странка регрутирала међу својим члановима добровољце за рат у Хрватској и Босни, али они нису одлазили на ратишта у склопу посебних постројби под заповједништвом Српске радикалне странке, него их је странка упућивала у регрутне центре ЈНА, те су они одлазили на ратишта у постројбама ЈНА и под командом часника ЈНА. Чак и неке локалне постројбе присталица Српске радикалне странке, које су настале од добровољаца Срба у Босни или Хрватској биле су под командом ЈНА, па је и одговорност за оно што су добровољци радили на бојиштима била на ЈНА, а не на њему, доказивао Шешел.

Нису само тужитељи били потпуно неспремни да се суоче са Шешељом, него су то у највећем броју случајева били и свједоци. Тужитељи су за свједоке у судницу доводили људе које би Шешељ у протуиспитивању знао потпуно збунити, понизити, приказати лажљивцима, иако они то нису били, али нису имали нити знања, нити интелектуалних способности да се супротставе његовом агресивном начину испитивања. Било је ту јако много људи слаба образовања, који су жељели поштено испричати страхоте својег страдања, а онда би их Шешељ често неким софизмима или тражењем недоследности у њиховим претходним исказима збуњивао.

Шешељево радикале сада воде безлични људи, али ако се он ускоро врати из Хага, преокренут ће се политичка сцена у Србији. Типично је било свједочење данас 39-годишњег Сафета Сејдића, Рома муслиманске вјероисповијести из мјеста Свраке недалеко од Сарајева, који је свједочио како је од 1992. до 1995. године био присиљен радити помоћне мануалне послове за једну српску постројбу из Илијаша, те описивао што је тамо видио. Главни дио његова свједочења односио се на долазак тзв. шешељеваца из Србије. На крају свједочења, док га је испитивао тужитељ, свједок је изјавио како је на бојишту недалеко Сарајева, док је обављао послове за ту постројбу Војске Републике Српске, видио заједно, на црти бојишта, Војислава Шешеља, председника Републике Српске Радована Караџића и заповједника Војске Републике Српске генерала Ратка Младића.

Потом је дошао ред да Шешељ испита тог свједока, а он је то почео чинити врло оштро. Прилично је збунио свједока, који је слабо образован, а данас живи у Сарајеву, гдје ради на чишћењу трамвајских пруга. Он се слабо сналазио када га је спретни и упорни Шешељ почео суочавати с неким недоследностима у исказима које је Сејдић давао тијekom година у разним приликама. Шешељ је желио показати како Сејдић на суђењу лажно свједочи, како је неточно приказао своју улогу у рату, јер је, тврдио је Шешељ, добровољно приступио Војсци Републике Српске, те чак био митраљезац и судјеловао у борбама на страни Срба, те убијао муслимане. Шешељ је желио доказати како је Сејдић, након што је подручје гдје је живио по одредбама Дејтонског споразума припало Федерацији Босне и Херцеговине, био због тога што је био припадник Војске Републике Српске ухапшен, брутално претучен и малтретиран од бошњачких власти, па је зато под притиском свједочио против њега. Сејдић је све то нијекао.

Иако се у судници брани сам, Шешељ има јако добар тим правних помагача и разних неслужбених истражитеља. Његова екипа врло спретно ради и у овом је случају Шешељу прослиједила којекакве документе, чак и једну фотографију на којој се Сејдић види како весело по-

---

Повратак Српског јунака

зира с групом српских бораца чете из Илијаша. У рукама држи оружје, али није одјевен у војну униформу као сви остали на слици, него има гумене чизме и старе траперице.

Шешел се тијekom унакрсног испитивања посебно бавио оним што је њега у свједочанству највише теретило, а то је била Сејдићева тврдња како га је на бојишту видио с Караџићем и Младићем, јер би то био доказ да је и Шешел судјеловао у планирању ратних операција и освајања у Босни. Признао је да је тијekom рата био у Илијашу, те у посјету јединици у којој је био Сејдић, чак је провоцирао Сејдића тврдећи да га се сјећа, те да се с њим руковао, што је Сејдић занијекао. Но, Шешел је одбацио Сејдићеве тврдње да су тамо били Караџић и Младић, те оспорио и датум када се то све догађало. Сејдић је тврдио да је то било 9. студенoга 1993. године, а Шешел је у судници објавио да то не може бити тачно јер је тог дана Караџић био у Београду, гдје је дао телевизијски интервју агенцији Ројтерс, што је и доказао исјечцима из тадашњих новина.

Можда је једно од најважнијих свједочења било оно босанског политичара Сулејмана Тихића, председника Странке демократске акције. Он је на почетку рата у Босни био одвјетник и председник СДА у Босанском Шамцу. Када су Срби окупирали Шамац, он је ухићен, малтретиран, понижаван, брутално премлаћиван, те пребациван из затвора у затвор прво у Босни, а потом и у ондашњој СР Југославији, да би на крају био ослобођен у замјени заробљеника у Хрватској. На суђењу Шешелу детаљно је описао своја страдања, бројне ружне детаље, како су га силлили да пјева четничке пјесме и љуби слику четничког вође Драже Михајловића.

Тијekom протуиспитивања Шешел није оспоравао његово свједочење када је ријеч о ономе што је преживио. Шешел је Тихића питао да ли је у тој „тешкој и трагичној судбини икада срео људе који су се представљали као добровољци Српске радикалне странке или 'шешелевци'". На то је Тихић одговорио: „Сретао сам људе који су се представљали и изгледали као четници... Али, нитко се од њих није представљао као 'шешелевац'." Тада је Шешел Тихићу поставио кључно питање: „Сматрате ли мене одговорним за оно што вам се дешавало?" Тихић је на то одговорио: „Одговорна је била политика националне искључивости и подјеле Југославије и БиХ коју сте ви, између осталих, промовирали." Но Тихић није могао рећи да Шешел непосредно има било што с његовим страдавањем.

Тако су се редали многи свједоци, а сва свједочења којима су тужитељи жељели доказати Шешелеву изравну везу са злочинима завршила су мање-више исто као ово Тихићево. Изравна одговорност му се није могла доказати, једино идејна, што је тужитељство мање занимало, иако је то требало бити кључно.

Самоувјерени Шешел се у вељачи 2003. године одлучио добровољно предати суду, изјавивши да иде у Хаг „да растури тај антисрпски суд”, те да му, ако му то успије, неће бити жао што ће у затвору провести низ година. Сада је сигуран да је свој задатак испунио, барем што се његова суђења тиче. Он процјењује да му тужитељство најозбиљније оптужбе није успјело доказати, те да нема сврхе да продуљује суђење с обраном, јер се довољно обранио тијekom извођења доказа тужитељства. Жели да се цијело суђење што прије доврши како би се за неколико мјесеци вратио у Београд, те наставио непосредно вођење своје политичке странке. Уосталом, он је и досад странку водио из Хага.

Ако се Шешел врати већ за неколико мјесеци, цијелокупна динамика политичке сцене Србије потпуно ће се промијенити. Предсједник Борис Тадић и његова Демократска странка немају у овом тренутку правог опонента, јер се Српска радикална странка недавно расцијепила након што је из ње изишао заједно с присталицама Шешелев донедањи замјеник Томислав Николић, те основао нову, Српску напредну странку. Сада у скупштини Србије Шешелеву Српску радикалну странку воде неки безлични људи, но, појави ли се тамо Шешел, он ће све раздрмати, као што је то урадио и у Хагу. Тужитељство покушава овакав сценариј спријечити, па је сада обзнанило дизање нове оптужнице против Шешела због непоштовања суда, и то зато што је Шешел, наводно, са својим присталицама разоткривао идентитет заштићених свједока. За то се може добити казна до седам година затвора. Питање је, међутим, хоће ли судско вијеће на челу с Французом Жан Клод Антонетијем прихватити тај захтјев. Неке сличне раније захтјеве тужитељства, да се суђење прекине због притиска Шешела на свједоке, те да му се наметне одвјетник, судско је вијеће одбило.

Јелена Гускова

Оптужница без и једног доказа

На Институту за Славистику РАН у Москви, 22. и 23. априла 2009. године, у оквиру Руске академије наука и уз сарадњу Фонда „Историјски пројекат Сребреница” (Холандија), била је одржана међународна конференција на тему: „Делатност Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију (МКТЈ): садржај, резултати, ефикасност.” У раду конференције учествовало је више од 30 научника из Русије, Србије, Републике Српске (Босна и Херцеговина), Бугарске, Велике Британије, Холандије и САД. По први пут, правници, историчари, патолози, демографи и истраживачи из других области подвргли су анализи правне норме на којима се заснива рад Трибунала, и ефикасност и објективност његове делатности. Поред тога, спроведена је анализа већ завршених судских процеса и оних који су још увек у току, и то по етничкој при-

---

Повратак Српског јунака

падности оптужених, по изреченој казни, по примењивању правних норми, итд. Покренуто је и питање Сребренице, једне од епизода рата у Босни и Херцеговини (БиХ) која лежи у основи многих оптужби МКТЈ против Срба.

На конференцији су били предочени нови подаци који приказују необјективност и једностраност МКТЈ. Научници су показали необјективност Трибунала и по низу параметара: у примени правних норми, у нарушавању начела процесног права, у испитивању сведока и вештака, у припремању и коришћењу лажних сведока, у пристрасном избору и коришћењу докумената, у злоупотреби појма геноцид, у игнорисању чињенице постојања тероризма на Косову и Метохији и делатности муцахедина у БиХ, у одбијању да се истраже злочини почињени током агресије НАТО против Југославије 1999. г. итд. Анализа низа процеса показује да је МКТЈ био коришћен као једно од оружја у оквиру те агресије (предмет С. Милошевић) и да се упустио у отворено мешање у унутрашње ствари Србије (предмет Војислав Шешељ). У оба случаја, МКТЈ је покренуо кривични поступак, а да није имао доказе кривице ни за Слободана Милошевића ни за Војислава Шешеља. На конференцији је било посебно подвучено да је оптужба против вође главне проруске странке у Србији, Војислава Шешеља, највећим делом усмерена не против њега лично, колико против оријентисања Србије на Русију, дакле, уперено је против Русије.

Били су обнародовани подаци према којима су Срби од стране Трибунала били осуђени на укупно 904 године затвора, Хрвати на 171, муслимани на 39, а косовски Албанци на 19. На конференцији су, између осталог, били предочени нови материјали који се односе на демографску анализу становништва Сребренице, судско-медицинска истраживања муслиманских жртава Сребренице, која се упечатљиво разликују од цифре коју истиче Трибунал, као и нова документација везана за проучавање повлачења из Сребренице 28. муслиманске дивизије.

Учесници конференције су дошли до следећих закључака:

1. Незаконитост формирања МКТЈ

Оснивање Међународног трибунала за бившу Југославију представља прекршај постојећих норми међународног права. На конференцији су била анализирана сва документа која се користе у сврху доказивања правне утемељености МКТЈ и било је показано да она не могу да послуже као ваљани основ за формирање једног међународног правосудног органа.

2. Нарушавање норми међународног права у делатности МКТЈ

Закључено је да је ефикасност Трибунала била занемарљива, с обзиром на чињеницу да је Трибунал у свом раду и приликом доношења пресуда показао очевидну пристрасност. Анализа решења МКТЈ, по-

себно у предметима Р. Крстић, С. Милошевић, С. Галић, М. Крајишник, В. Шешељ, Д. Милошевић и други, показује да трибунал грубо крши норме међународног права, прихвата лажне информације као валидне доказе и да сам фалсификује доказе. Таква решења се не могу признати као правоваљана ни са правног ни са фактичког становишта. Трибунал је давно изгубио ауторитет као објективни орган међународног права.

3. Штета нанета систему међународног права

Трибунал се показао као инструмент одређених политичких снага из епохе униполарног уређења света. Резултат делатности Трибунала представља огромну штету систему међународног права и опасан преседан који прети да даљи развој међународног права преусмери у правцу самовоље.

Препоруке конференције

Учесници на конференцији су закључили да је неопходно да МКТЈ, без одлагања, буде укинут, а да његова делатност буде подвргнута озбиљној критичкој анализи. Поред грубих кршења међународног права и сопствених правних начела, и принцип Ребус Сиц Стантибус је довољан да послужи као разлог за укидање МКТЈ.

Неопходна је радикална ревизија свих аката МКТЈ у складу са општеприхваћеним нормама правне процедуре.

Неопходни су суштинска ревизија и преиспитивање свих изречених пресуда, како осуђујућих тако и ослобађајућих (на пример, у односу на припаднике тзв. Ослободилачке војске Косова), узимајући у обзир дискриминаторску политику коју води Тужилаштво МКТЈ везано за неподизање оптужнице против главних криваца за кршење међународног хуманитарног права, као и доказана кршења процесних норми, кривотворење доказа и кршење права оптужених, посебно у предметима В. Шешељ, Р. Крстић, С. Галић, М. Крајишник, Д. Милошевић, М. Мартић и остали.

Треба покренути питање о одговорности судија и других сарадника МКТЈ за кршење норми међународног права и правних начела самога Трибунала.

Питање Сребренице и такозваног геноцида муслиманског становништва и припадника војних снага мора се подвргнути свестраној и исцрпној анализи у светлу нових података и свих доказних материјала који се налазе на располагању.

Посебна пажња треба да се посвети предмету генерала Р. Крстића, где је МКТЈ, потпуно неосновано, догађаје из јула 1995. године у Сребреници окарактерисао као „геноцид.“ Такав закључак био је донет у супротности са доказима који су се налазили на располагању суда.

Повратак Српског јунака

Истовремено, управо је та пресуда послужила као основа за низ других кривичних гоњења пред МКТЈ, као и за неутемељено решење Међународног суда правде, донето у фебруару 2007, везано за наводну кривицу Србије услед неиспуњавања одредби Конвенције о геноциду (1948).

Озбиљној анализи треба такође да буде подвргнут жалбени поступак пред МКТЈ: свим Србима се, по правилу, казне повећавају, а муслиманима и Хрватима – смањују или чак бивају ослобађани.

Треба наставити са озбиљним научним проучавањем свих епизода војних сукоба на територији бивше Југославије између 1991. и 1999. године, као што су, на пример, напад на колону ЈНА у Добровољачкој улици, експлозије у улици Васе Мискина и на пијаци Маркале, итд, а делатност МКТЈ подвргнути озбиљној научној експертизи.

(Извор: kim.sr.gov.yu)

Милован Балабан

Политички живот Српски напредњаци и српско питање

Прошло је више од пола године од издвајања главних перјаница „у Отаџбини” СРС-а Томислава Николића и Александра Вучића од изворне радикалске политичке опције и формирања нове странке на српском политичком спектру, те је сада могуће сумирати досадашњи учинак њихове политике и перспектива у будућности. У тексту „Неверно реални Тома”, написаном месец дана по оснивању СНС-а, смо као основну особину те нове политичке опције навели да она аморфно лебди у безваздушном простору, неприхваћена од опозиције (поготово радикала), али да би евентуална сарадња и брз улазак у коалицију са ДС-ом били исувише ризични. Та позиција „ни ’вамо ни тамо” има негативне последице по рејтинг и формирање идентитета нове политичке опције. Да ли је странка успела да нађе „аеродром за атерирање”, покушаћемо одговорити у овом тексту.

Баласти напредњака

Српски напредњаци су морали да изврше одређене промене да би им „транзиција” прошла што мање болно, а по могућству продуктивно. Прво је дошло до корекције политичке оријентације (по могућству без суштинског удаљавања од изворних националистичких идеја које дају идентитет њиховим првацима) која је почела Шешелевим одласком у Хаг, а приметна је кроз генезу Николићеве и Вучићеве политике, све до коначног разлаза „две фракције” са супротстављеним погледима на будућност народа. У складу с тим, напредњачки прваци су се одрекли „класичног” радикалског дискурса и уопштено парадигме и стила шешелевског политичког деловања, које их је везало за ограничену

структуру бирача на унутрашњем плану, а на спољашњем чинило непожељним преговарачем са кључним међународним факторима (САД, ЕУ и Русија).

Следеће што се наметнуло као примарно за дефинисање и позиционирање напредњачке политичке опције, произашло је из различитих интерпретација мотива који су проузроковали распад најјаче, до тада, опозиционе странке. Због спекулација о умешаности власти и тајкуна у демонтирање радикала, затим присутности страних фактора у целој причи, Николић и Вучић су били принуђени да (што делатно, што вербално) оказују своју опозициону и патриотску оријентацију. На њихову срећу, то им нико, осим СРС, није озбиљно оспорио, а и радикали су се парничарски фокусирали на „крађу мандата у Скупштини”. Чини се да се опозициона оријентација, уз почетно неповерење и сумње народњачког блока (које се темељило на Николићевом почетном вокабулару спрам могућности коалиција са ДС-ом, али се могу разумети и као опрезност због Дачићевог претрчавања демократама при формирању садашње владе), постепено помера из скептичног сумњичења ка коректном и позитивном односу. Додуше, јасно је да су напредњаци својим позиционирањем постали конкуренти народњака за умерено патриотско бирачко тело.

Но, све то, ипак, напредњаке, по нашем мишљењу, као флексибилније и примереније тренутку и међународним околностима препоручује Коштуници и Илићу, у већој мери него инацијске и међународно изоловане радикале, као реалног и озбиљног партнера у опозиционом деловању. Такође, повремена подршка Тадићу и влади по неким питањима (нарочито обећана подршка влади при продаји НИС-а Русима уколико Динкић откаже), иако је у почетку имала негативну конотацију у опозиционом суверенистичком миљеу, чини нам се, сада делује као рационалан политички, па чак и државотворни став, јер је „енергетски споразум са Русијом” наш витални и стратешки национални интерес. Благи пораст рејтинга ове странке после вишемесечног стагнирања, знатан број оних који наводе напредњаке као своју другу опцију, чак и из редова гласача демократа, рад на инфраструктури у унутрашњости кроз формирање и делатност општинских одбора и све већа агилност поводом најављене кампање за локалне изборе (уз нескривене амбиције и наду да ће до краја године доћи и до парламентарних) даје један мотивациони фактор странци, те је представља бирачима као реалан и озбиљан скуп у који треба инвестирати своје гласове.

Српско питање кроз историју

Ипак, оно што је највише у старту денунцирало напредњаке била је њихова „нова национална и проевропска оријентација”, што их је у радикалском миљеу окарактерисало као „издајнике” док је у народњач-

---

Повратак Српског јунака

ком (али и на анационалном политичком спектру) изазвало подозрење и сумњу у њихову политичку доследност. Питање националног става је комплексно и изазива последњих двадесет година, на српској политичкој и уопште јавној сцени, јаке страсти које се преносе на јавно мњење и често постају предмет манипулације исфрустрираним становништвом. Услед тога, треба рећи нешто о српском питању постављаном у последња два века да бисмо јасније сагледали и одговоре који се нуде на овај хронични народни и државни проблем.

Од Карађорђевог устанка до Гарашаниновог „Начертанија”, српско питање се поставља као државно, те се проблем његовог решења види у уједињавању целокупног српског националног става у једну државу, ослањајући се на истовремена стремљења великих европских нација, првенствено Немаца и Италијана, које у то време истичу своје националне програме. Сматрало се, помало наивно, да ће исто право од стране Европе бити признато и балканским народима који су били у вишевековном турском ропству. Специфичност вазда узаврелог Балкана, где су се сударали интереси великих сила (првенствено Британије и Русије) у другој половини деветнаестог века, донело је нова гледишта на проблем решења српског националног питања. (Највише услед подршке Британије Турском царству да не би дошло до формирања јаке српске православне државе која би, сматрало се у Британији, а и данас на Западу, била руски експонент на Балкану).

Као први упечатљиви опонент Гарашанина јавља се Светозар Марковић који, негирајући „Велику Србију”, сматра да је балканска федерација, уз револуционарни преврат и демократију, која би нашла ослонац у српској традиционалној задрузи темељ решења социјалног, а самим тим и националног питања балканских, али и српског народа. Дакле, он српско питање види као демократско и револуционарно, а мање етничко (слично као деведесетих Добрица Ћосић).

Из Марковићевог програма, уз извесне корекције и еволутивну доградњу, произићи ће и ставови радикалских првака (на челу са Пашићем) који су на почетку своје политичке делатности били његови следбеници. Радикалски став ће на почетку бити балканска федерација којој би кичма била Српско-бугарски савез, да би после балканских ратова, своје усмерење потражили у државном јединству југословенских народа, што је већ имало деценијско утемељење у српској, али и малом делу хрватске интелигенције. Погрешно је рећи да радикали српско питање, за разлику од Светозара Марковића, нису видели као државно, али због интернационалног значаја Балкана кроз јак утицај страног фактора, те расутости Срба на овим просторима, они његово решење траже у заједничкој држави са, по тадашњем мишљењу великог дела српске елите, сродним Хрватима и Словенцима.

Данас је оваква конструкција решавања националног питања после крвавог распада Југославије искључена у свим политичким партијама, те и у напредњачкој. Но, отворило се питање интегрисања српског народа у реално могућем облику. Чини се да напредњачка позиција даје акценат на реалнијем економском и културном обједињавању српских земаља без, у овом тренутку онемогућене, државне компоненте, и помињања западних српских граница чије инсистирања Шешелеве радикале потпуно искључује као партнере читавог Запада на челу са Америком. Осим што то инаћење конфронтира са Западом, оно је у сукобу и са реалним могућностима на терену. И то је један од идеолошких разлога разлаза фракције Николић-Вучић са Шешелевим „старорадикалима”.

Српско питање данас

Када је у питању српско питање данас, можемо констатовати да је комбинаторика око разних типова балканских федерација (сем у некој широј европској перспективи) потиснута услед негативног историјског искуства. Исто тако, што се тиче односа америчког и уопште западног фактора према српском националном питању, ситуација је и данас слична, углавном из старих разлога и старих навика, те стереотипа који су вековима усвајани. Али савремени тренутак, за разлику од прошлости, резултирао је, по први пут, уједињењем западног света на челу са Америком, коме после распада социјалистичког лагера нико није могао да се супротстави. Због тога је делатност овладавања Запада балканским простором била први пут синхронизована, па су Срби протерани са својих огњишта из Хрватске, уз обилату помоћ НАТО-а и међународне заједнице, Република Српска не може да се уједини са Србијом, а као кулминација антисрпске геостратегије била је агресија НАТО-а 1999. и потом наставак исте политике, али сада политичким притисцима, при чему се светски моћници нису либили кршења међународног права да би финализовали свој циљ који је резултирао одузимањем Косова (вероватно то није крајњи циљ, имајући у виду кампању за нови статут Војводине).

Када сагледамо читаву историјско-културолошко-геостратегијску ситуацију (поготово искуства из прошлости са Хрватима, Словенцима, па и скоро свим осталим балканским народима), Шешелева прича о „Великој Србији”, а нарочито о мисији Срба православаца да врате у окриље српске нације браћу католике и муслимане, као идеолошка основа формирања српске државе у будућности, звучи најблаже нерерално и аисторично, те јој је тешко наћи место у реалполитици.

С друге стране, напредњачко маргинализовање државотворног решавања српског питања са оне стране Дрине делује, бар у први мах, као

Повратак Српског јунака

дефетистичко. Ово што се десило са Николићем и Вучићем се може поредити са транзицијом коју је СПО доживео током деведесетих (од четничког ка грађанском, и од националног ка глобалистичком). Но, једино у случају ако напредњаци (и остале политичке партије и уопштено све националне српске институције) српско питање поставе као идентитетско, у чијем је темељу светосавска традиција, које позитивно решено у догледној будућности може решити и државно уједињење, ствара се могућност мудријег односа према Србима и ван Србије, где су евидентно угрожени. Исто тако се омогућује „елегантна” основа за избегавање глобалистичке идеологије која даје акценат на протежирању људских права (са центрима у иностранству са којима оркестрирано дуже време воде антисрпску кампању), чијим аминовањем и апологојим су Срби и протерани са својих вековних огњишта.

Само духовна интеграција утемељена на историји, традицији и дуговековном националном искуству спречава генерисање раскола којима су Срби склони и омогућује културолошко уједињење народа, ма на ком делу планете се он налазио. Ако прваци напредне странке тако проактивно и идентитетски поставе питање решавања српског националног питања, а чини се да су у прилици да га тако артикулишу, могу очекивати подршку великог дела патриотски оријентисане јавности. Нација је данас у ситуацији да је рад и успех на том пољу, чини се, најреалније остварљив, наравно не искључујући борбу на свим другим фронтovima.

У том контексту, може се са сигурношћу констатовати да се не смеју обесмишљавати ратови и одбрана (што напредњаци и не раде, за разлику од СПО-а, неких других антимилошевићевских странака и НВО сектора) Срба на свим просторима бивше државе, јер би тиме изгубили као нација право да вредност слободе истичемо као врховни идеал, чиме би иступили из историјске реалности без наде у историјски, али и биолошки опстанак. Штавише, сви ратови, а поготово рат за Косово 1999, би „могли и морали бити идентитетски камен темељац окупљања нације у ери свеопште глобализације и укидања националних и других посебности” (Бранко Радун). Политика напредњака, али и свих осталих странака које желе да имају префикс патриотске, морала би овакву реалност уважити (нама делује да то јесте блиско оном што заступа СНС) и у складу са њом усмерити здраву националну политику.

Перспективе напредњака

Перспективе СНС-а као моста између европских интеграција и очувања минимума националног достојанства (у овим приликама чини се више не можемо очекивати, јер је минимум тренутно за нас максимум) нису безначајне. Инаћење и сервилност су доминантне парадигме

нашег дипломатског дискурса према Западу (изузев Војислава Коштунице и вероватно, донекле, садашњег министра Јеремића). Но, како оба приступа не решавају наше нагомилане проблеме и не олакшавају међународни положај, потребан је нови приступ који би могао да се позиционира као, ако ништа друго, достојанствен патриотски став са спремношћу на дијалог.

Напредњацима је ово, као што је већ напоменуто, управо био један од мотива иступања из СРС-а, пошто су сматрали да је комуникација са Западом неостварљива, док радикали износе ставове острашћеним, ригидним и антизападним дискурсом. Са пристојнијим и софистициранијим вокабуларом почели су још у оквиру СРС-а, што је такође случај и са њиховом политичком оријентацијом. Наиме, за неколико година Николић-Вучић су прешли пут од антизападњака, преко евроскептика до странке, барем начелно, национално-проевропске оријентације која своју политику детерминише територијалним интегритетом Републике Србије, што је, уосталом, став и народњачке коалиције и ДС-а. Дакле, постали су поборници европских интеграција, уз очување минимума националног достојанства кроз одбрану Косова и Метохије као неоспорно српске земље. Генеза овакве оријентације би била сигурно заустављена да су Николић-Вучић остали у Шешељевом СРС-у.

Но, странка у настајању има много „дечијих болести” које треба прележати. Осим организационих проблема, то је непотпуна идеолошка и политичка профилисаност која носи са собом значајне ризике, али је, с друге стране, и шанса за структуре националних, и мање националних, социјално угрожених и уопште економском кризом упропашћених људи, те их чини још увек могућим стожером неопредељених бирача. Потенцијално, таква позиција представља магнет за оне разочаране како радикалском тако и народњачком политиком, тако и разочаране, симпатизере владајућих демократа. У простор између ксенофобичних радикала, ригидних народњака и незадовољника политиком демократа се могу лако „убацити напредњаци”, чега су и они свесни.

Такође, покушај симбиозе националног става и усвајања европских вредности, уз потребну дозу агилности, за разлику од Коштуничиног ДСС-а који одаје утисак инертности, ствара шансе за предводничку, па и ујединитељску улогу у српској опозицији патриотске оријентације. Исто тако двојац на кормилу, Николић-Вучић, представља солидну комбинацију искуства (Николић) са дугорочном позитивном перспективом и млађег и агилнијег Вучића као политичара са значајним искуством који тек улази у најбоље године за бављење политиком.

Конкретни политички потези, чини се, показују да су Николић и Вучић ову шансу која им се нуди добро схватили. Понуде народњацима, које су постале учестале у последње време (при чему се по Вучићевој

Повратак Српског јунака

изјави политици од 3.3.2009. из опозиционог фронта искључују радикали), то потврђују, али такође говоре о покушају формирања озбиљне алтернативе владајућој олигархији и о преласку са одбрамбене ка проактивној политици, што је више него потребно у данас разједињеном опозиционом блоку. То се чине (не)скривеним намерама преузимања лидерства међу снагама које се представљају и промовишу као патриотска алтернатива актуелном режиму која је прихватљива кључним међународним играчима.

Чини се да су се стекли многи услови за профилисање („атерирање“) напредњачке политичке опције. Неколико наредних месеци судбоносно да одреди будућност странке која, чини се, за разлику од првог утиска, има реалну политичку будућност. Својим програмом и ставовима (који у историјском контексту имају паралелу са самосталним радикалима одвојеним од Пашићевих „старорадикала“ 1904) дотакла је све структуре бирача у држави: Европејце и патриоте, десничаре и левичаре, интегрите и суверенисте. Колико ће ту шансу искористити, умногоме зависи од околности у којима се буде нашла Србија (кад ће бити избори), те политичког умећа њеног вођства да се на озбиљан, народу јасан и међународној заједници прихватљив, али и достојанствен начин представи. Србији је потребна умерено национална, а опет не и ксенофобична политичка опција, која би партнерством са домаћим проевропским блоком и кључним играчима светске политике (САД, ЕУ и Русија) остварила реалан договор око уласка у структуре власти и на тај начин укључила и маргинализовану „патриотску Србију“. Да ли ће то бити двојац Николић-Вучић, зависи највише од њих.

Ђорђе Вукадиновић

Кратак преглед распадања

„Све што знам о политици, научио сам од доктора Војислава Шешеља“

(Томислав Николић, јануар 2008)

Догађај године

Никада нећемо тачно сазнати када се тачно у глави Томислава Николића родила идеја да се одвоји од Шешеља и крене својим путем. Да ли је на њу дошао сам – и да ли му је неко у том погледу отворио очи? У сваком случају, пажљивији новинари и аналитичари (а вероватно и надлежне службе) већ дуже време су могли да примете како много тога шкрипи унутар некад импресивне радикалске машинерије, на којој су им политички противници годинама завидели.

Иако су радикали упорно демантовали све гласине о нејединству, проглашавајући их пуким жељама и подметањима „жуте“ штампе, би-

ле су све уочљивије напрслине на радикалском монолиту. Но, брзина којом се све распало када је коначно почело да пуца, ипак је све изненадила. Али тако је то кад пуца камен – или кад се одвија нека добро режирана представа.

У сваком случају, када се крајем 2008. правио салдо догађаја који су политички обележили протеклу годину, распад Српске радикалне странке готово да је засенио и проглашење независности Косова и хапшење Радована Караџића и Тадићев политички тријумф. И свакако представља највећи, такорећи, и једини прави успех ове „демократске власти”, иако она можда у читавој тој операцији – што је вероватно и један од разлога успешности исте – и није имала неку одлучујућу улогу. Не само што је убедљиво најјача опозициона странка темељно подељена и поцепана, него су за дуги рок стављени ад акта и сви пројекти јединственог опозиционог наступа и свега што на то личи. Већи поклон влади на самом почетку њеног мандата тешко да се могао и замислити. Мада је питање да ли ће им и то помоћи.

Тихи убица

Николић је био „број 2” каквог нико други није имао. Бескрајно лојалан, потпуно различит од виолентног и егзибиционистички настројеног Шешеља, а опет потпуно компатибилан с њим. Динарска еуфорија и шумадијска смиреност (а у средини Вучић!?). Два тела, а једна душа. Ниједна друга странка то није имала. У свим српским (демократским) странкама, чим се појави, односно издвоји неко ко би својим ауторитетом могао макар издалека да се приближи лидеру, одмах би почињао побуну, или би га опрезни лидер још пре тога превентивно елиминисао.

Заправо, кад боље погледамо, веће је чудо што су Николић и Шешељ уопште толико дуго остали заједно, него што су се разишли. А да није било Шешељевог, ево већ шестогодишњег боравка на хашком „службеном путу”, вероватно да до разлаза никада не би ни дошло. Као што га вероватно не би било ни да је Николић успео да направи тај последњи корак – освајање власти – за који се стално чинило да је на дохват руке, али који му је у последњем тренутку увек некако измицао. Николић као да је био предодређен да буде други. Други у партији, други у држави, други у влади. Зато га је ваљда Тадић толико и волео и фаворизовао као свог „највећег противника”.

Први до Шешеља, први до Тадића, први до Коштунице... Далеко да је то мало и да то није фасцинантан успех за свакога, а поготово за човека који је имао његов животни пут. Али Николић је очито желео да бар једном буде први и главни – што је психолошки разумљиво, али не увек и политички мудро. Али како год се окончао тај његов „напредњачки” пројект, још од стварања и распада ДОС-а није било важнијег догађаја у српском партијском животу.

Идентификација са агресором

Николић је највероватније искрен када говори о односима у врху радикала, те шикани и притиску којем је био изложен. Међутим, тешко да је Шешељ баш сада, последњих година и месеци, открио неко своје непознато лице, које је свих ових година и деценија било скривено Николићу и његовим сарадницима. И поставља се питање – како им то раније није сметало? У сваком случају, после свега што је са и под Шешељем прошао и проживео на српској политичкој сцени, за Николића вероватно није било часнијег, а можда чак ни политички исплативијег исхода од резигнираног и достојанственог повлачења.

Да је змогао снаге да се господски повуче, Николић би, пре свега, био поштеђен мрцварења од стране бивших странаčkih колега и на његовој страни би биле симпатије – и то искрене симпатије, а не наручене – читаве српске јавности. А поврх свега, уопште није искључено да би му кроз пар месеци читава странка – или бар њен највећи део – сама пала у руке. Но, питање је колико се Николић ту уопште питао и да ли је баш могао много да бира. Ипак, ако се пажљивије прате Николићеве наступе, постаје очигледно да се он није дистанцирао само од Војислава Шешеља и његовог диктаторског начина вођења странке. Да се не лажемо, Тома је направио велики заокрет, да не кажемо, салто мортале у односу на све оно што је годинама уназад био и говорио. Чак ни његова несумњива вештина, као ни благонаклоност медија који нису показали много амбиције да превише („истраживачки“) чачкају по мотивима и позадини Николићеве метаморфозе, нису могли да прикрију чињеницу да Тома данас ипак другачије говори не само о Шешељу, него и о Европи, Русији, ССП-у, а нарочито о Борису Тадићу и Демократској странци. А када се сада филм врати мало уназад, може се приметити да тај процес није отпочео јуче, нити тек после парламентарних избора.

Има, додуше, неке истине у Николићевим речима како се, заправо, није он толико променио и политички приближио демократама, него је то Борис Тадић „дошао у његово двориште“, тј. од „Европа-или-смрт“ приче, прешао на умеренију и сложенију „исток-запад-север-југ“ реторику, која је у основи била Николићева, како у његовој првој, тако и у другој кампањи против Тадића. На сличан начин је својевремено и Вук Драшковић објашњавао своје приближавање Милошевићу у другој половини деведесетих година. И без обзира што, као што рекох, у томе има извесне истине, у ту интерпретацију – сем Тадићевих љутих ЛДП противника – мало ће ко заиста поверовати. Као што је, уосталом, својевремено мало ко поверовао Драшковићу.

Све тече – све се мења

Нема више никакве дилеме да је најкасније од јесени 2007. Николић успоставио неки контакт са Борисом Тадићем и његовим окружењем,

и да је као резултат тог контакта уследила одлука о расписивању председничких избора. Могуће да је на то отопљавање утицало Коштунично двоструко „вероломство” из маја исте године приликом преговора о формирању владе, као и незадовољство Николића и Вучића због процеса „решешелџизације” СРС-а за време и након Шешелјевог штрајка глађу. Да Николић није пристао да иде на те председничке изборе у предвечерје проглашења косовске независности, њих не би ни било, односно не би имали никакав легитимитет.

Оставимо ли тренутно по страни традиционалне српске спекулације о парама и издаји, на Николићеву вишеструко проблематичну одлуку да се на председничким изборима појави вероватно су утицале две процене. Прва, да на изборима може победити – није искључено да му је неко потурио и истраживање које је ишло у том правцу – што је било апсолутно погрешно, иако је на крају заиста освојио невероватно много гласова. И друга, да ће, ма како се избори завршили, он из њих изаћи ојачан, а ДСС и Коштуница ослабљени – што је било делимично тачно.

Сада, ретроактивно гледано, и неке друге ствари из председничке и парламентарне кампање радикала током 2008. добијају мало другачији смисао. А поготово упадљиво одсуство антизападне, антиамеричке и анти-НАТО реторике, као и још необичније одустајање од тврђе националне, па чак и од било какве озбиљније косовске приче – што је у већинском делу српске аналитике било поздрављено, али и (дис)квалификовано као пуки маркетиншки трик под утицајем, наводно, „америчких саветника. А што се Русије тиче, остало је само једно магловито неодређено русофилство – и онај чувени гаф са „жељом да постанемо руска губернија” из времена Николићевог тродневног мандата на челу Скупштине, гаф који је нанео страховиту штету како руској, тако и српској ствари у Србији, и који је месецима био омиљени шлагворт и предмет сеирења у свим другосрбијанским наступима и полемикама.

Све у свему, да ли сам од себе, или под Вучићевим или неким трећим утицајем, Николић се мењао, а да то, на његову несрећу, или нико није приметио, или у то нико није веровао. Сем пословично опрезног, да не кажемо, пословично параноичног Шешелја. У том смислу, Николићеви „заменички” дани су били одбројани још пре званичне објаве сукоба, само је у питању било узајамно тактизирање и трагање за најбољим тренутком и поводом.

Невиност без заштите

Недавна смена Николића са места председника Административног одбора Скупштине Србије, иако сама по себи не би завређивала нарочиту пажњу, добар је повод за анализу играказа који Николић и напредњаци већ месецима играју на српској политичкој сцени.

Разумљива је Николићева жеља да максимално политички профитира од једне, заправо, рутинске и само формалне смене са функције коју већ месецима није ни обављао. Разумљива је и намера да се медијском халабуком прикрије чињеница да је његов посланички статус, као и статус његовог посланичког клуба у Скупштини прилично нејасан и дискутабилан. Али је мање разумљива готово апсолутна склоност буквално свих српских медија да му се у тој игри нађу на услузи. А најмање је прихватљиво што се Николић и дружина понашају као да то не виде и као да то није случај, те иду околу и даље изигравајући жртве – овај пут – неке, наводно, страшне радикално-демократске уроте.

Помињу се „милиони евра,” „стратешки договор Шешеља и Тадића”, „незапамћени скандал”, „трговина” и слично. Овде се, заправо, ради о два одвојена питања. Прво, да ли је било договора демократа и радикала поводом усвајања буџета? Друго, да ли је оправдана Николићева смена са места председника једног од два најважнија скупштинска одбора? И одговор на оба питања је, по свој прилици, потврдан. Наиме, последњих дана децембра, када је истицао рок за усвајање буџета, сигурно је било неког договора између владајуће коалиције и Шешељевих радикала. То је готово извесно. Али напредњачки покушај да из тога извуку велики политички капитал и изврше неку врсту самоамнестије за сопствено политичко конвертитство комичан је и неуверљив.

Евентуални договор СРС и демократа, уколико га је било – а, као што рекосмо, по свему судећи, јесте – једнократан је и тактички. С друге стране, дил који су са Тадићем и ко зна с ким још направили Николић и Вучић – стратешки је и дубински. И то се напосто – барем засад – не може поредити. Е, сад, друга је ствар то што љубави на српској политичкој сцени кратко трају и што се теоретски може замислити сценарио по коме Николић више неће бити „омиљени опозиционар”. Али је тај дан још далеко – а питање да ли ће икада и доћи.

Они који су Николића подржавали и они који макар нису били склони да га априори демонизују и вређају нису то чинили због тога што су били опчињени његовим политичким профилем, нити његовим изразима захвалности и дивљења „доктору Војиславу Шешељу”, већ зато што су били згађени количином негативне кампање, провокација, напада и увреда којима је био изложен и када је за то давао неког повода и када није. Николић и његова странка су у међувремену постали миљеници управо оних медија који су их највише нападали и вређали (Блиц, Б92), „Правда” их обожава до имбецилности, а готиве их и на РТС-у, Пинку, „Куриру”, „Политици”, „Пресу”... Све у свему, да се не лажемо, у Србији – а и шире – такве опозиције, тј. са сличним третманом, нити је било, нити ће скоро бити. А чињеница да је Николићев медијски статус у овом тренутку бољи чак и од Тадићевог, говори много већ само по себи.

„Где су новци?“

Грмљавина о неком страховитом дилу, такорећи савезу „Шешеља и Тадића”, додуше из напредњачког угла, има смисла утолико што мало релативизује радикалске оптужбе на рачун „оних који се тајно састају и преговарају са Тадићем”. Галамом о томе они желе да обесмисле гнев и клетве својих дојучерашњих колега, поручујући им нешто у стилу: „Ето, и ви преговарате и договарате се са Тадићем. Видите да је принцип исти – а све остало су нијансе”.

А што се тиче напредњачке оптужбе о „два милиона евра”, колико је, наводно, плаћено радикалска конструктивност приликом доношена буџета, у њу је тешко поверовати. Не зато што имам илузија о српској политичкој класи, нити зато што мислим да сличних плаћања и других форми купопродаје нема, већ напросто зато што сматрам да изгласавање буџета у законом предвиђеном року за владајућу коалицију напросто није било толико значајна ствар да би се због ње завлачила рука у црне партијске фондове. Наравно, била би то извесна политичка непријатност за њих, али би зато, с друге стране, са становишта државне касе, и привремено финансирање имало својих предности. Уосталом, ако пуко одустајање од амандмана – радикали нису гласали за буџет, нити су том гласању дали кворум – вреди огромних два милиона евра, тешко је не запитати се колико би онда тек морало да кошта разбијање најјаче опозиционе странке!? Зато је можда Николићу и Вучићу паметније да, барем неко време, не говоре о парама.

Рат до истребљења

Николић тренутно, додуше, јесте миљеник домаћих медија и страних амбасадора, али му нипошто не треба завидети. Сви аплаузи и сви комплименти које је последњих месеци добио вероватно застају у грлу пред оним што му, јавно и тајно, свакодневно приређују његови бивши партијски другови. А и то је вероватно тек дечја игра у односу на оно што га чека у случају да се Војислав Шешељ заиста ускоро врати из Хага.

Не треба сумњати да је овде у питању рат до истребљења. Чак и међу кафанским, медијским и аналитичким експертима, познатим по томе што сматрају да су невероватност и бесмисленост неке теорије најсигурнији доказ њене истинитости, дакле, чак и међу таквима све је теже наћи неког ко би био спреман да тврди како је све ово само још једна радикалска ујдурма, и како су се Воја и Тома све то договорили да би преузели део народњачких и демократских гласова и да ће, чим се Шешељ врати из Хага, један другом кумовски пасти у заглај, измирити се и изљубити – и „опет их све зајевати”. Не. Напредњаци и шешељевци ће се до последњег тући око радикалског политичког наслеђа. Нема ту места никаквом маштању о уласку у било чије бирачко тело, а чак и ка-

---

Повратак Српског јунака

да се саставе њихови гласови, њихов збир је знатно мањи од онога што су имали док су били заједно.

Квантитативно гледано, Николићеви напредњаци су у овом тренутку готово дупло јачи, тј. бројнији од радикалских ортодокса, који су преко ноћи остали без оперативног вођства, без новца, без идеје и без логистике. И уколико се Шешел у најскорије време не врати, тај тренд ће се само још појачати. Али, треба рећи, чак ни са Шешелем радикали више никада неће бити оно што су били, и у том смислу, ма каква му била политичка судбина, Николић је своју (не)свесну мисију „радикалског гробара” веома добро обавио. Није, додуше, успео да формално преузме саму странку – што му је, наводно, била превасходна намера – али им је задао тежи и гори ударац него што су то успели Милошевић, Ђинђић и сви ранији радикалски дисиденти заједно. Уосталом, можда је преузимање странке био само његов лични циљ, али не нужно и оних који су му у томе помагали и којима је можда – са читавом странком иза себе Николић би вероватно био захтевнији партнер и опаснији ривал – управо ово најповољнији исход.

А перспективе?! Рекли смо да је, на неки начин, већ самим својим формирањем Николићев СНС испунио своју основну сврху. А што се тиче непосредне политичке будућности, напредњаци ће још неко време моћи да живе од старе Николићеве славе и ефеката летошњег медијско-политичког катапултирања. СНС је тренутно храст пресађен у саксију. Бујна крошња и снажно стабло, али ишчупани из корена и са прекинутом везом са извором из којег су црпели енергију и снагу. Зато, не укорени ли се благовремено и не утемељи на неким релативно скорим ванредним парламентарним изборима, или брзим уласком у власт, читав тај издичкљали напредњачки организам почеће да вене – што се на Николићу, уосталом, већ помало и види.

(Извор: Нова српска политичка мисао)

Љубиша Спасојевић

Влак без возног реда

„Све спекулације о томе која ће земља и када ући на белу шенген листу су преурађене”.

Пјер Мирел, функционер ЕУ. (Глас јавности, 14. 5. 2009)

„Било би јако добро да се престане са лицитирањем око датума када ће грађани бити ослобођени виза”.

Борис Тадић, председник Србије. (исто)

Пре неколико година јапански министар саобраћаја је извршио хакакири јер је један воз у Јапану закаснио један минут.

У Србији сви возови касне, а онај који води у ЕУ стоји. Семафор на коме стално гори црвено светло је у Хагу – бар тако нас обавештавају

креатори ЕУ возног реда. Међутим, овдашњи народ који се тиска на перону (тријажу путника пре уласка у вагоне врше НВО кондуктери истражујући учешће предака тих путника, почев од боја на Косову, Првом и Другом српском устанку, све до новије прошлости) упорно обмањују српски најављивачи, хотећи да прикажу да воз по возном реду тутњи ка обећаној земљи.

Говоре да после једностране примене ССП, у следећу станицу – белу Шенген, српски европски воз стиже најкасније до краја ове године. Чудно је у овим причама да са оне друге стране, од које и зависи доласак воза у ту станицу, стижу сасвим супротне изјаве.

Треба ли то да поверујемо да су српски најављивачи српског европског воза боље обавештени о европском реду вожње и доласку у станице на прузи која нема алтернативу, од стваралаца тог возног реда и европских најављивача тог воза?

Поверовао бих у то када би само један од домаћих најављивача доласка српског европског воза у белу Шенген станицу поднео оставку или био смењен због вишекратне лажне најаве. Ритуално самоубиство није потребно јер би изазвало помор међу њима.

Помислио бих да је то могуће да је возовођа српског европског воза опоменуо најављиваче да не лицитирају са временом доласка воза у белу Шенген станицу макар дан раније пре него што је то чуо од једног европског кочничара. Тако би ме, без сумње, уверио да он зна, може, хоће и уме да воз са све путницима одвезе до европске станице.

А овако...

Овако мислим да ће српски европски воз моћи једнострано да путује само од једне до друге станице коју ће имати сваки регион у Србији, али не даље.

И усуђујем се да предвидим да ће европски, а поготово српски најављивачи скорог доласка српског европског воза у белу Шенген станицу, најаве тог доласка многоструко појачати пред следеће парламентарне изборе, а и да ће најаве остати само најаве, када ти избори прођу.

Сумњам да су најављивачи, у ствари, кочничари.

Интуиција ми то говори и за возовођу.

Размишљај чак да отпрајници залуд машу црвеним фењерима Закона против дискриминације мањина, једностране примене ССП, пријема у НАТО, добродошлице Еулексу...

И што је најгоре, убеђен сам да се српски европски воз налази на слепом колосеку.

Јаофоризми

- „Ово је пљачка”, рече радник и упери пиштољ себи у главу.
- Срби се претварају у кокице. Пуцају од муке.
- Риба на сувом – Срби под водом, има ли ту сличности?

Повратак Српског јунака

- Срби масовно држе дијету због животних разлога.
- Србији се дијета зове приватизација. Неки су много смршали, а неки се много угојили.
- Из жутих обећања о белом Шенгену се добија – мућак.
- Дефиниција мита: Ми вама то, ви нама мито.
- Дефиниција приватизације: Носимо дроњке, једемо брабоњке.
- Једини прави земљаци су костури. Међу Србима је све више земљака.
- Небески народ се све више сели под земљу.
- Наркобамија се преноси медијским путем.
- Српски политичари су доказ да је амнезија заразна болест.
- Богати су нам даровали осиромашени уранијум.
- Социјално одговорна влада је донела одлуку да се увећају новчане накнаде за сахране. Дечији додатак се неће мењати.
- Ликвидирани су на једном, а убијени на другом месту. (Ово је стварно саопштење извора из МУП које су новине пренеле дословце).
- ЕУ већ примењује безвизни режим – на Србе који путују у Хаг.
- У транзицији су се обогатили они на доброј позицији.
- Нуле имају на банковним рачунима цифре са много нула.
- Хаг на врбе – правда за Србе.
- Пут који нема алтернативу је кружни пут.
- Пут који нема алтернативу се завршава у Хагу.
- Што је ситуација црња, наши политичари више обећавају бели Шенген.
- И суд у Хагу доноси погрешне пресуде. Неке Србе је ослободио.
- Добар глас се далеко чује, а хашке пресуде још даље.
- Рај на небу, Хаг на земљи, Срби под земљом.
- Српска клетва: „Дабогда ти Хаг судио”:
- Мртво слово на папиру је састављено од шест тачака.
- Српско кривоклетство: „Хага ми”.
- Ко ће судити суду у Хагу?
- Милосрдни анђеол је слетео у Хаг.
- Ако је влада све ово урадила за годину дана, шта ли нас чека за још три?
- Србија у црном се фарба белим Шенгеном.
- И Звезда има своје гробаре.
- После осиромашеног уранијума се прешло на хуманије методе. Сада се користи сузавац.
- У Крагујевцу је наша прошлост, садашњост и будућност.
- Штрајкаче глађу не штити закон. Они нису угрожена мањина.
- Последица празних обећања су празни стомаци.
- На путу за Европу Србија је пала у Крагујевцу.
- На путу који нема алтернативу умиру људи који немају алтернативу.

- „Глад се лечи регионализацијом”, поручио је градоначелник Крагујевца.
- Они који су претили повратком у деведесете на путу су (који нема алтернативу) да ту претњу и остваре.
(Извор: vidovdan.org, 22. 5. 2009.)

Миодраг Жарковић

Ни седма сила није што је била

Србин и Клаудија Шифер једини преживели бродолом и, плутајући океаном у чамцу за спасавање, докопали се неког пустог острва. Кад су истражили своје ново окружење и подмирили основне биолошке потребе – храна, пиће, станиште – почели су да размишљају и о томе како да се изборе са посттрауматским стресом. А сами су, лето је, плажа свуда око њих! Србин проспе неку духовитост, Клаудија се насмеје. Србин каже нешто романтично, Клаудија га нежно погледа. Он је пољуби, она га страсно загрли. Воде љубав. Па још једном. Па опет. Па поново... Србин пресрећан, Клаудија распемена. Милина! Кад одједном, после неколико дана врхунског секса, Србин се сневесели и изгуби жељу за даљим интимизирањем. „Шта ти је, драги, што си тужан”, запита га Клаудија, сва брижна и забринута, несебично му нудећи сваку могућу помоћ. „Стварно хоћеш да ми помогнеш?! Хајде онда, обуци ову моју кошуљу”, каже јој Србин. Она се збунује, али ипак га послуша. „А сада навуци и ове моје чакшире”, настави он, „па опанке, па шајкачу, па јелек, па сад нацртај себи бркове”. Кад је она све то урадила, Србин јој стави руку на раме и обрати јој се: „Комшија, сад ћу да ти испричам шта сам све радио Клаудији Шифер!”

Овај сјајан виц, прастар али увек актуелан, колико је смешан толико је и поучан. Чак и ми који никада нисмо заглавили на пустом острву са врхунском светском манекенком, можемо да препознамо невољу главног јунака: цаба вам врела авантура са Клаудијом Шифер, ако нико не сазна за ваш подвиг!

У савременом друштву, проблем попут овог с којим се суочава Србин бродоломник решавају медији. Они су ти који обавештавају јавност о свему што има икакву друштвену важност. Како сазнајемо ко је победио у финалу Лиге шампиона, шта су причали Тадић и Бајден, за када је Динкић најавио крај економске кризе? Тако што читамо новине, гледамо ТВ, слушамо радио и, у последње време све више, крстаримо интернетом. У развијеним демократским државама – шта год значило оно „развијеним” – медијима се чак приписује одлучујућа улога у стварању, тачније, одржавању јавног мњења, које и јесте стуб демократије.

Повратак Српског јунака

Виц о Србину и Клаудији, дакле, поред тога што ће слатко да вас засмеје, подсетиће вас на суштинску улогу медија. Насупрот томе, ситуација у српским медијском простору одавно не може никога да засмеје, а и све мање има везе са суштином постојања гласила. Једина сличност са вицом је то што се већина новинара и уредника у Србији, малтене сваког дана, осећа као да је усред бродолома. Али без Клаудије Шифер.

Сит гладном не верује, а и не плаћа га

Морам овде да истакнем да, док пишем ове редове, неизмерно завидим заштићеним сведоцима у Хагу. Колико су ми раније ишли на живце, толико бих сада волео да сам у њиховој кожи: да могу под неком фантомском ознаком, са скривеним идентитетом и гарантованим имунитетом, да испричам шта сам све видео и доживео за 13 година рада у новинарству, а да после нико не може да ме криви ни за шта од тога. Али, нисам те „среће” и онда је боље да одмах признам – свесно сам, у више наврата, склапао споразум са ђаволом и прихватао да радим за људе сумњивог морала и још сумњивијег капитала, који су пожелели да се играју издаваштва јер су, зато што су имали успеха у некој другој области, сматрали да ће врло лако и без озбиљног улагања постати медијски магнати.

Не пишем ово да би текст који читате прерастао у исповест типа „Црни бисери”, далеко било. Не, већ само не желим да ико помисли како о колегама причам са незаслуженим осећајем моралне супериорности.

Елем, не постоји још нека професија у Србији у којој се толико гуще права запослених као у новинарству. Редовно исплаћивање плата и хонорара је, изгледа, неки пагански обичај од којег власници овдашњих медија беже главом без обзира, па можда и не би било претерано рећи да је свако ко је протеклих десетак година радио у Србији као новинар у просеку закинут за примања за годину дана. Оне силне новине које су се угасиле остале су, све до једне, дужне својим запосленима најмање последњих неколико месечних зарада, па и сами можете да израчунате колико је то неисплаћених, а зарађених пара. Код електронских медија није било толико случајева гашења колико промене власништва – фреквенција је цењен „луксуз” који увек има купца – али су приликом већине тих купопродаја највећу цену плаћали запослени, којима нови газда никада неће подмирити оно што им је његов претходник остао дужан.

Па шта, зачудиће се неко. Зар су новинари једини у Србији који су закинути за паре које су поштено зарадили?! Нажалост, уопште нису једини. Али, овде не тврдим да је њихов случај јединствен, већ наглашавам размере таквог, економског понижавања запослених у медијима. Редакције су, углавном, велики колективи, са десетинама, па и стотинама чланова. Кад саберете све новине и часописе који су се угасили (или

који и даље излазе, али свеједно не плаћају уредно своје људство), као и све ТВ и радио станице које су мењале власничку структуру, и узмете у обзир да су приликом огромне већине тих гашења и трансакција запослени остајали закинути за плату, две, три, добијате армију преварених новинара, фоторепортера, камермана, сниматеља, тонаца, монтажера, уредника... Тешко да још нека професија може да се „похвали” толиком количином злоупотребе.

Шампион таквог понашања према запосленима свакако је Радисав Раја Родић, власник „Гласа јавности” и „Курира”. Кроз редакцију „Гласа” је, за 11 година постојања, прошло на стотине, ако не и хиљаде, новинара, фоторепортера и преламача, али нико није успео да од Родићеве фирме, која је издавач овог листа, наплати све оно што му припада. Штавише, не само да је свакоме ко је икада радио у „Гласу” Родић остао дужан барем једну целу плату, већ се не памти да је икада измирио обавезе према држави које има на рачун запослених (социјално, пензијско, здравствено...) При том, плате и хонораре исплаћује не на текући рачун, како је по закону обавезан, него „на руке”, у ковертама. Човек онда мора да се запита како је могуће да небројене инспекције Млађана Динкића, које су просто опседале редакције „Гласа” и „Курира” пре неколико година, нису пронашле никакву незаконитост у Родићевом медијском пословању кад у тој кући, како се шале запослени, ни степенице нису легалне. Може само да се нагађа да ли је Родићев и Динкићев сукоб стваран, или тек параван за далеко „компликованије” односе.

Цензура је мртва, живела цензура

Нормално, делимична кривица за такво стање у медијима пада и на терет самих новинара, који пристају (као што сам и ја пристајао – сходно горњем покајничком признању) да, само да би њихови текстови излазили, буду потпуно зависни од милости и расположења власника медија. Али, здрава самокритика не може у овом случају нити да појасни нити да реши свеопшту егзистенцијалну угроженост новинара.

Оно где, међутим, искључива одговорност припада самим новинарима, јесте једноумље овдашњих медија. Очигледно једноумље. Није потребан већи доказ за истренирану униформисаност српских гласила од извештавања о недавној посети Џозефа Бајдена Београду: скоро сви су потрчали да истакну, најчешће у насловима, да је потпредседник САД рекао да се Србији неће постављати признавање Косова као услов за пријем у Европску унију!

Позната тврдња да тамо где сви мисле исто нико не мисли ништа, не мора да буде тачна у сваком случају. Рецимо, ако конзилијум лекара једногласно закључи да пацијент мора на операцију, то никако не значи да нико од њих није размишљао само зато што су се сложили. Али,

---

Повратак Српског јунака

у случају медијске „крвне слике” одређеног друштва, поменута изрека је одлично мерило. Заиста, вратимо се поново на Бајдена: ако потпредседник државе која је изнела процес отимања Космета из Србије каже да Србија не мора да призна Космет како би наставила евроатлантске интеграције, потпуно је нереално да сви медији то дочекају као сјајну вест. Прво, ваљда би неко требало да се запита зар није логичније да Србија од Америке очекује да повуче признање Космета, а не да Америка од Србије не очекује да призна Космет (не улазим сада у процену „реалности” једне или друге опције). Друго, ваљда би неко требало да се забрине што је баш Бајден, један од главних заговорника независности јужне српске покрајине, оваквом изјавом практично похвалио држање и понашање Београда, а свакако и обесмислио наше дипломатске активности (у стилу – није ни битно да ли ће Србија признати „Косово” ако и убудуће не буде правила проблеме).

Ко би требало да се запита? Ко би морао да се забрине? Медији! Да ли су се забринули или запитали? Таман посла! Неко ко је прочитао данашња издања српске шампе, односно испратио све јучерашње ТВ и радио извештаје овдашњих станица, могао је само да закључи да је српска власт однела неку малу дипломатску победу у обрачуна са Бајденом, који је, ето, признао да Србија није ни у каквој обавези да следи Америку по питању Космета.

Због чега су српски медији овом приликом, али и безброј пута пре тога, наступили као манекени горепоменуте теорије о неразвијаности? Одговор да су такво једноумље увеле моћне стране издавачке и медијске компаније (на челу са Џорџом Сорошем) које су загосподариле нашим јавним простором, био би романтичан, али само делимично тачан. Истина је да директори – тзв. „паблишери” – тих кућа, махом странци, врло ревносно сугеришу уредницима и новинарима својих издања да избегавају све могуће изливе „национализма”, „шовинизма”, „ксенофобије”, а да под тим изразима подразумевају било какво заступање националних интереса. Исто тако, запослени у тим кућама немају финансијских и легалних проблема попут њихових колега који раде у медијима чији су власници каубојски настројени домаћи тајкуни, па је посао у некој страни издавачкој или ТВ компанији нешто што сваки тамошњи новинар из петних жила покушава да задржи. Али, то је објашњење, не и оправдање.

Новинарска етика неумољиво налаже да се свака појава од друштвеног и државног значаја сагледа са више страна, а да се јавности понуди довољно аналитичких аргумената. Укратко, од медијских посленика очекује се да својој публици понуде став, тачније, што више логичних ставова о некој теми. Што је посебно важно, ставови у развијенијим медијским срединама никако нису резервисани за колумне. Напротив, у већини извештаја америчких или британских новина о било којој зна-

чајнијој теми, наћи ћете врло јасне аналитичке делове – некад су похвални, некад иронични, а некад и врло критични. (Нормално, ово не значи да су западни медији имуни на једноумље, Срби, нажалост, и даље осећају колико смртоносна може да буде униформисаност њихових гласила). Српски медији, међутим, последњих година упорно избегавају било какве ставове (осим у колумнама), а посебно ставове који се ко-се са прокламованом политиком евроатлантских интеграција (дакле, тамо где ставова и има, врло често су изразито подругливи према политичким струјама које се супротстављају званичном курсу – одличан пример је текст „Бајден долази у миру”, објављен у „Политици” од уторка 19. маја, где се аутор исмева странкама које ће разговоре са Бајденом прогласити за издају, а саму посету потпредседника САД представља, без убедљивих аргумената, као неку сјајну прилику за Србију).

Већина новинара и уредника у Србији, радо или не, пристаје на такву цензуру, односно аутоцензуру, што је у најмању руку једнако опасно као и економско понижавање описано у претходном делу. Можда је и разумљиво кад неки новинар, иако му плата касни већ три месеца, остаје у тим новинама јер жели да објављује извештаје, интервјуе и репортаже које саставља „из душе”. Али, ако новинар сваки свој текст пише водећи рачуна шта сме да стави у њега, а шта никако не сме да не би наљутио уредника, финансијера, директора или политичког моћника који је „близак” том гласилу, понижавање поприма и професионалне намере. А сама сврха медија бива озбиљно доведена у питање.

Истини за вољу, цензура и аутоцензура вазда су биле присутне у новинарском послу. У Титово време биле су општеприхваћене. У Милошевићево доба биле су врло изражене у режимским медијима, мада су и нека „опозициона” гласила била подложна таквој контроли (чувен је случај из новембра 1996. године када је тадашњи власник „Блица” Петер Келбел забранио редакцији да извештава о уличним демонстрацијама, а само се мали део запослених побунио против такве директиве и одметнуо у „Демократију”). Али, Титова држава била је једнопартијска диктатура, а Милошевићев систем био је тоталитаран. Ово у чему сада живимо начелно би требало да допушта далеко више слободе медијама. Па, зашто онда сви извештаји о Бајдену толико међусобно личе?!

Оглашивачи свих земаља, уједините се

Трећа велика тешкоћа с којом се свакодневно сусрећу српски медији јесте финансијска зависност самих кућа од оглашивача. Платежна моћ српског становништва једва може да испрати и садашње цене штампе, а цене по којима се продају српске новине, ни овакве какве су, нису економске. Дневни листови и периодични часописи зато су принуђени да неопходну зараду остварују продајом огласног простора, јер оно што зараде продатим тиражом, макар он био и преко 100.000 при-

---

Повратак Српског јунака

мерака, не може да покрије све трошкове. У преводу: медији постају зависни од маркетиншких агенција које, не би ли своје клијенте упутиле да се оглашавају у неком листу, од уредништва тог листа очекују слепу послушност. Та послушност је иритирајућа кад се тиче неких уско-стручних ствари. На пример, кад банка која је велики оглашивач захтева од медија да прећуте скандал везан за њено пословање.

Или у следећој, баналној ситуацији, са којом се сусрео сваки овдашњи уредник: PR служба (за односе са јавношћу) неког трговинског ланца пошаље вам саопштење о отварању свог новог објекта; ем тај догађај ничим не заслужује да буде испраћен у вашем медију, ем је саопштење које су вам послали писао неко ко нити зна баш сва слова, нити влада баш са свих седам падежа, нити верује да свака реченица мора да буде логичка целина; ви прочитате саопштење и, уздржавајући се да не исказете згроженост истим, љубазно објасните PR менаџеру трговинског ланца да немате где да пустите вест о њиховом новом објекту, јер сте целу рубрику већ попунили; PR менаџер ће вас тада, врло директно, подсетити да је његова компанија увек издвајала велике паре за кампању у вашем листу, да је најмање што они очекују од вас то да испратите активности које су им значајне, а и да он, ако баш инсистирате, може одмах да позове главног уредника па да њега пита како то да нема места за њихову нову продавницу... Сад вам је ваљда јасније одакле у овдашњим новинама онолико аматерски скрпљених „сервисних вести”, које иначе ничим не заслужују да се нађу на страницама угледног дневног листа.

Али, кад је ваша „омиљена” маркетиншка агенција наклоњена одређеним политичким круговима или другим центрима моћи – а све до једне управо јесу под неким таквим домаћим или страним патронатом – онда оваква врста притиска на медије не производи више само иритирајуће, него често и опасне текстове. Неретки су случајеви да се одређеном политичару не допадне, рецимо, наслов неког текста који је видео у првом, вечерњем издању, па да онда зове свог пријатеља, власника маркетиншке агенције, који моментално налаже уредништву да промени споран садржај.

ТВ и радио станице, што је још погубније, уопште и немају директан приход од своје слушаности или гледаности, као што новине имају од тиража. Дакле, оне су у још већој зависности од маркетиншких агенција и њихов положај само је још незгоднији од оног у којем се налазе штампана издања.

Да би слика зависности медија од оглашивача била потпунија, навећу само још да је Драган Ђилас власник „Дајрект медије”, маркетиншке компаније која истиче да је највећи „медија бајер” (закупац огласног простора) у региону, и да је Срђан Шапер директор и сувласник

„Мекен Ериксона”, најугицајније PR агенције у Србији чији су клијенти многи овдашњи привредни гиганти. И Ђилас и Шапер су истакнути чланови Демократске странке. Да ме не би дежурни душебрижници малтретирани по судовима, истичем да никада нисам био сведок неког оваквог притиска на гласила од стране „Дајрект медије” или „Мекен Ериксона”, али можда то што су обојица важни сарадници Бориса Тадића унеколико може да објасни приметну наклоност коју овдашњи медији негују према ДС-у. (Уосталом, сетите се два потпуно различита наслова у два различита издања на иначе идентичној првој страни „Блица”, које је јавно показивао Александар Вучић, оптужујући управо Шапера да је наредио корекцију.)

Сека као шлаг на торти

Кад сагледате ова три проблема са којима се новинари суочавају у свом свакодневном раду, лако ћете доћи до закључка да исповест оног Србина заводника из вица о његовој лудој авантури са Клаудијом Шифер, уколико он или она нису по укусу господара из сенке овдашњих медија, не би објавиле ниједне новине, нити нека ТВ или радио станица.

Шалу на страну, стање у овдашњим медијима толико је лоше да чак и они који су најодговорнији за њега не споре колике су размере катастрофе. А да је заиста реч о катастрофи, и то оној најгоре врсте – која саму себе даље шири – јасно је било коме ко и даље сваког јутра купује новине на киоску, или не пропушта вечерње термине информативних емисија. А још више онима који су се одвикли од штампе и дигли руке од разних „дневника” и „вести у 7”. Таквих је, показују многа истраживања, све више, и то не само због светске економске кризе која је, да невоља буде већа, на целој планети погодила највише медије.

Држава би вероватно могла лако да реши те проблеме. Многи, међутим, нимало неосновано сумњају да је управо држава, тачније владајућа гарнитура, узрочник проблема, а да јој у томе помажу и неке друге државе. Ако је тако, онда ће са невољама морати да се избори сама струка. Али, колико је реално да новинари, који сваког дана трпе свакојаке врсте набројаних понижавања, смогну снаге да се изборе за часнији и достојнији положај? Из садашње перспективе, из које израз „седма сила” делује само као патетично подсећање на то како би ствари требало да функционишу, одговор на ово питање нужно би био пун дефетизма.

Ипак, само ако медији у Србији постану истински слободни, независни, савесни и храбри, имаћемо јавност која зна шта хоће и како то да оствари. А онда ћемо већ подсећати и на озбиљну државу.

(Извор: Нова српска политичка мисао)

Љиљана Смајловић и Ивана Јанковић:

Фијаско суђења српском национализму

Идућег уторка, 24. фебруара, навршиће се тачно шест година како се председник Српске радикалне странке Војислав Шешељ добровољно предао Хашком трибуналу, пред којим је оптужен за злочине против човечности и кршење закона и обичаја рата. Његов случај није јединствен само по дужини његовог боравка иза решетака пре него што је процес отпочео он је и једини оптужени чије је суђење званично почињало два пута. После штрајка глађу, судије су му признале право да се брани сам. Уједно је и једини окривљени у Хагу ког углавном терете због подстицања других на злочине, што је и разлог да његови симпатизери тврде како се Шешељу у Хагу суди због „вербалног деликта”, то јест „говора мржње” (у оптужници се, наиме, Шешељ терети „да је својим говорима, изјавама, радњама и/или пропустима допринео да се код извршилаца створи одлука да почине кривична дела”).

Откако је суђење Шешељу прошле среде по ко зна који пут прекинуто, нико више не може да зна када ће пасти пресуда српском политичару ког у Хагу сматрају отеловљењем „агресивног српског национализма” (због ког су, по мишљењу тужилаца и твораца овог суда, и избили сви ратови на тлу бивше Југославије). Српска политичка чаршија већ барем шест месеци бруји о томе како ће се Шешељев потенцијално тријумфални повратак у Београд одразити на рејтинг Српске радикалне странке и однос снага на овдашњој политичкој сцени. Исто толико дуго у стручним и политичким круговима на Западу, наиме, влада уверење да Хашко тужилаштво није доказало најважније тачке оптужнице против Шешеља, пре свега због тога што се немали број сведока (од 71, колико је до сада Тужилаштво извело) на клупи у хашкој судници током унакрсног испитивања претворио у сведоке одбране уместо оптужбе (што је сценариј о ком сањају све одбране на свим судовима света).

Неки су сведоци променили првобитне исказе и отворено стали у одбрану Шешеља, попут бившег генералног секретара Српске радикалне странке Александра Стефановића који је у суду рекао да је изјаве против Шешеља Тужилаштву давао „против своје воље”. Други су се показали као невешти лажови или некомпетентни експерти, попут америчког социолога Ентонија Обершала, који је као наводни експерт за Шешељев „говор мржње” био гротескно неефикасан, да би му судије накнадно ускратиле статус вештака. Један број сведока је Шешељ ухватио у лажи: тако је било са несретником који је пре десетак дана тврдио да је Шешељ у марту 1992. држао митинг у Малом Зворнику, да би оптужени помоћу новинских извештаја и фотографија лако доказао да се тај митинг збио две године раније, у августу 1990, и да на њему нису изговорене спорне запаљиве реченице („Очистићемо Босну од пагана”).

По Рамушевом рецепту, Шешел се већ сада у тамници налази дуже него што може да буде осуђен за подстрекавање на злочине, те ће највероватнији исход процеса бити пуштање на слободу оптуженог одмах по изрицању пресуде због времена које је већ провео у затвору. Баш као што се десило са Рамушем Харадинајем, чији су адвокати после завршне речи оптужбе одустали од својих сведока, будући да су се сведоци Тужилаштва на клупи редом претварали у сведоке одбране и адвокати су закључили да немају од чега да бране клијента, јер му Тужилаштво није доказало кривицу.

Шешелев табор, разумљиво, не воли поређења између лидера радикала и команданта вође УЧК, али откако је Шешел прошлог месеца обелоданио намеру да поступи по Харадинајевом рецепту (са том разликом што се вођа радикала не би одрекао прилике да у хашкој судници одржи завршну реч, којој се по свој прилици унапред весели), на његов се релативно скори повратак у Београд почело озбиљно рачунати по домаћим и међународним политичким кухињама.

Процене се веома разликују, од оне да Шешел толико дуго одсуствује са домаће сцене да је политички „дезорјентисан” и да неће умети да се снађе у новим приликама (те да ће његов повратак „докусурити” његову ионако већ разбијену странку), до тога да би његов долазак у Београд, у тренутку када Србија буде на врхунцу кризе, незапослености, беспарице и незнања, могао да „раздрма” нокаутирану опозицију и изведе на улице побеснели лумпенпролетаријат.

Првој варијанти су склонили они међународни кругови који политички живот Србије виде као процес који води неминовној победи либералне демократије тадићевског типа (и који су на последњим изборима нашли потврду за свој оптимизам). Њима склони домаћи аналитичари и политичари, као и новинари блиски странкама на власти, уверавају их да ће Шешел у Тадићевој Србији бити попут слона у стакларској радњи. Та теорија пада на плодно тле, утолико пре што домаћини у западним амбасадама и испоставама међународних организација нису имали прилику да 2003. године слушају како ти исти аналитичари објашњавају да ће Шешелевим одласком у Хаг бити „решен” проблем нових демократских власти са српским радикалима (Шешелева тврдња да је Београд 2002. наручио оптужницу против њега свакако се, међутим, не може доказати на основу оне једне реченице из књиге Карле дел Понте, по којој је Зоран Ђинђић седам дана пре Шешелјевог одласка у Хаг тужитељски рекао: „Води га и не враћај га више”).

Уочи Шешелеве предаје Хагу логика је, наиме, била да ће Шешел у затвору бити заборављен, што ће се негативно одразити на рејтинг његове странке која је у јесен 2002. први пут после 5. октобра показала да може на биралишта да изведе милион бирача. Аналитичар листа

Повратак Српског јунака

„Време” тако је 25. фебруара 2003. године за „Лос Анђелес тајмс” рекао да ће вођа радикала „нестати у Хагу” и да ће његова странка „изгубити велики део подршке коју има”).

Када се те прогнозе нису обистиниле и када су радикали удвостручили изборне резултате, завладала је теорија да је Томислав Николић заправо увек био тајна радикалског успеха и да он може оно што Шешељ, који му је у политичкој каријери увек и само сметао, никад не би могао.

Све до пре неколико дана чинило се да та теорија пије воду, а онда су објављени резултати истраживања јавног мњења по којима Николићеве политичке акције падају, док на другој страни расте подршка новом Шешељевом заменику Драгану Тодоровићу.

Тужиоци и застрашивање. Отприлике у исто време, али потпуно одвојено, у Хагу се водио очајнички маневар Тужилаштва да се, пре коначног фијаска оптужбе, прекине процес Војиславу Шешељу и да се барем део одговорности за неуспех пребаци на судско веће.

Тужиоци су у среду, 11. фебруара, успели у својој намери и суђење је на неодређено време прекинуто, под не до краја расветљеним околностима. Захтев су образложили бригом за безбедност десетак сведока, колико су планирали да испитају пре него што истекне оних шест сати колико им је, по ранијој одлуци суда, остало да докажу оптужницу против Шешеља. Одлука је донесена прегласавањем председавајућег судије Жана Клода Антонетија, који је демонстративно посаветовао оптуженог да намах уложи жалбу, а затим написао издвојено мишљење у ком жестоко критикује већинску одлуку судија Фредерика Хархофа из Данске и Флавије Латанци из Италије.

Текста те одлуке још нема на сајту Трибунала, али је хашка пресслужба НИН-у у уторак доставила француску верзију из које се види да Хархоф и Латанци страхују како би саслушавање преосталих сведока, који се према тврдњи Тужилаштва налазе под притиском оптуженог и његових сарадника, могло да угрози и безбедност сведока и интегритет судског процеса; њихови искази су важни па се без њих не може, али се не сме угрожавати ни њихова лична безбедност, ни „интегритет њиховог сведочења”. Када су одвагнули ту бојазан у односу на право оптуженог на разумну дужину поступка, судије су одлучиле да су околности толико изузетне да оправдавају прекид суђења без обзира на то што је оптужени у затвору већ шест година. Прекид ће трајати све док се не створе услови да сведоци о којим је реч „слободно” сведоче на суђењу против Шешеља, али нема објашњења како би ти услови могли бити створени, само напомена да је до тог закључка суд дошао након саслушања сведока ВС-1035, ВС-1066, ВС-1010, ВС-1104 и ВС-1029...

Антонети пак упозорава да већина ризикује „потпуну парализу процеса” јер „истрага” недефинисаних и засад недоказаних притисака може потрајати. Он се чуди што његове колеге са судијске клупе нису макар поставиле питање Тужилаштву како је уопште намеравало да све те угрожене сведоке испита у преосталих шест сати. Враћајући лопту Тужилаштву, Француз поставља питање зашто тужиоци нису раније упозоравали суд да постоје притисци на тих десетак сведока, и зашто нису благовремено тражили решење. Он подсећа да се нешто слично десило у једном другом процесу (Благоју Симићу): суђење је одложено на годину дана, време је изгубљено, а никакви притисци и увреде суда никад нису доказани. За право му, рекло би се, даје и директор канцеларије Националног савета за сарадњу са Трибуналом Душан Игњатовић, који је у Београду овог уторка рекао да је „можда било застрашивања сведока” али да о томе нико није обавестио Београд, и да његова канцеларија за последњих годину дана није добила нове захтеве за заштиту сведока.

Тужилаштво и његови домаћи симпатизери се већ дуго вајкају да сведоци на суду мењају исказе које су пре почетка процеса дали Тужилаштву због страха од оптуженог, односно од његових помагача у Србији. Француски судија у издвојеном мишљењу пак поставља питање колико је уопште могуће „слободно” сведочење сведока оптужбе у Хагу, будући да сведоци по повратку кући морају да рачунају на непријатељски став домаће јавности према суду који у Србији не важи за праведан и кредибилан.

Другоразредни и трећеразредни правници. Но како је уопште дошло до тога да се судије, тужиоци и правни експерти у Хагу препиру ко сноси већу кривицу што ће се оптуженик из Србије ускоро, можда, наћи на слободи? Француског судију подржаваоци Тужилаштва од почетка сматрају превише попустљивим према Шешељу, али и судија Ричард Меј је у процесу Милошевић имао окршаје са Џефријем Најсом, који су се управо тицали „обичаја” неких сведока да не говоре истину у судници. И Меја је, као и Антонетија, нервирало што тужиоци позивају стотине сведока како би доказали нешто што би се дало доказати „са једним добрим сведоком”, како је једном приликом изнервирани Меј рекао Најсу, сугеришући ваљда да Најс ни тог једног доброг сведока није успео да нађе.

Нико пре Антонетија, међутим, није био предмет оволике критике, не само гунђања тужилаца, већ и домаћих активиста за људска права. Марко Милановић, некадашњи сарадник Београдског центра за људска права, сада докторант на Кембриџу, прошле седмице је на блогу Европског журнала за међународно право (ЕЈИЛ) написао да је Шешељево суђење „најгоре вођен поступак” у Хагу, да се претворило у „ру-

гло”, да је Антонети „невероватно неспособан” и да ће се Шешел вероватно релативно скоро наћи у Београду. Милановић је у „Пешчанику” јесенас још рекао да је за Хаг Шешел „трећеразредни случај”, да је Антонети „трећеразредни судија” („човек је потпуни кретен, и то суђење је у распаду”). Додао је и да „пола људи који тамо раде појма немају, то су другоразредни правници, тужиоци” који „много троше”, до сада су потрошили милијарду долара на истражитеље, на превођење... а пошто је то суд Уједињених нација, тамо све земље „уваљују” своје „разноразне људе” ...Милановић још каже: „Да се Шешелу суди у Француској, да му се суди у Србији, он би морао да има адвоката”. Његова тврдња није неоснована – у Београду би Шешел вероватно већ давно био осуђен. Али истина је још нешто: у Америци би, на пример, за ових шест година вероватно већ одлежао казну да је неког својеручно убио. Да и не говоримо о томе да би у Америци суд вероватно у старту одбио да прихвати оптужницу која се заснива на сведочењима из друге руке, о заштићеним идентитетима сведока да и не говоримо.

Суд тешко може да се жали на негативни публицитет ове врсте, јер управо службеници суда (Дел Понте и Најс, те портпарол Флоранс Артман) о трибуналу данас говоре далеко лошије него новинари и посматрачи. О томе би имали шта да кажу српски новинари на које су домаће невладине организације својевремено осуле дрвље и камење (види полемику у „Времену” 2002. године), бесне што процес Милошевићу у извештајима тих новинара није изгледао бајковито већ само – веродостојно.

Тужилаштво је у Србији изгубило чак и симпатије редакције „Времена”, која је дала чак два сведока оптужбе, Дејана Анастасијевића и Јована Дуловића. Потоњи сада више не жели да сведочи против Шешелја, иако је снабдео Тужилаштво сведочанством из прве руке о једној од кључних реченица из оптужнице (Шешелјева изјава да „ниједан усташа не сме жив да изађе из Вуковара”, што је Тужилаштво протумачило као „подстицање на убијање Хрвата”). А у последњем броју овог листа новинарка „Времена” као да је изгубила наду да ће Шешел бити осуђен: она у насловној сторији вели да Тужилаштво „војводи може одмах да плати авионску карту за отаџбину, ако му је Јован Дуловић најважнији аргумент у процесу”. Збуњујуће је и то што тврди да је Дуловић – некадашњи извештач „Политике експрес” са ратишта у Хрватској, чији извештаји у то време нису указивали на његово неодобравање српског ратног напора – први контакт са хашким истражитељима успоставио још 1992. године. (Трибунал је, наиме, основан тек 1993, а Дуловић је први исказ тужиоцима дао 1996.) „Време” се срди на хашки суд и због тога што је Тужилаштво применило другачије аршине у односу на новинара „Вашингтон поста” Џонатана Рендала (чије је принципијелно од-

бијање да макар и један пут сведочи у Хагу прихватило) и на новинара „Времена” Јована Дуловића, ком ни болест није примљена као оправдање. Наравно, једна је од невоља са Хагом управо то што примењује двоструке аршине, не само у односу на новинаре различитих нација, него и у односу на ратне злочинце из различитих нација. Тужилаштво се тако никад није усудило чак ни да поведе рутинску истрагу о евентуалним злочинима НАТО почињеним на територији бивше Југославије током бомбардовања 1999. године.

У хашким мемоарима Карле дел Понте „Лов” остало је забележено да је бивши српски премијер Зоран Ђинђић правовремено упозоравао тужитељку да ће јој Шешел у хашкој судници бити кудикамо тежи противник од Слободана Милошевића. Шешелја западни новинари, политичари и правници радо и лако потцењују: његове безобзирне провокације, вулгарности и сексуалне инсинуације, његово игнорисање друштвених правила наводили су их да мисле да је реч о малтене клоновској фигури. Треба рећи да је Шешел био као поручен свим српским противницима, као неко кога би, да га нема, ваљало измислити. Сјајно се уклапао у све најгоре предрасуде против Срба: претио је и изазивао, лагао и урлао, потезао пиштољ на улици, разметао се расистичким изјавама... Последње што су западни правници и дипломате очекивали било је да ће управо Шешел до краја руглу извргнути Хашки трибунал, установу која је смишљена да би се западна морална супериорност претворила у делотворно правно и политичко оруђе против ексцеса српског национализма.

Хашки је суд започео са фанфарама о суочавању са историјском истином и помирењу народа, а примиче се крају у пијачним свађама професионалних „тезгароша” око тога ко је крив што Тужилаштво не уме да за шест година докаже оптужницу против осведоченог српског националисте и „говорника мржње”.

И тако ће трибунал, да парафразирамо песника Т. С. Елиота, „завршити, уместо праска, цвиљењем”.

Највећи промашаји Тужилаштва

Ентони Обершал, најављен као стручњак за говор мржње и ратну пропаганду, који је требало да покаже да је Шешел говором мржње подстицао добровољце Српске радикалне странке да почине тешке злочине, Обершал је током испитивања изјавио да он „никако није вештак за питања историје и питања дефиниције говора мржње” и да је вештачио методе пропаганде, а затим и да није пронашао да се Шешел залагао или подстрекивао на мучења, убијање ратних заробљеника, жена, деце, узимање талаца, силовања, уништавања сакралних или образовних објеката и пљачкање имовине.

Повратак Српског јунака

Сведок ВС-033. Овај добровољац Српске радикалне странке отишао је 1991. године у западну Славонију. Већи део сведочења био је затворен за јавност, али у оном делу који није, није било много речи о ратишту. Испоставило се да је, пошто је напустио Српску радикалну странку (зато што је схватио да они „нису за монархију”), 1992. бацио бомбу на Бајракли џамију, поставио експлозив у двориште католичке цркве Св. Анте, као и испод прозора и аутомобила муслимана и других Београђана због чега је осуђен на затворску казну. Шешел је у судници приказао и решење МУП-а Србије којим је овом сведоку 1996. пре него што је полиција схватила да је он бацио бомбу на Бајракли џамију, био одређен притвор због сумње да је извршио кривично дело неовлашћеног набављања и држања експлозивних материја и муниције.

ВС-033 је потврдио и да је бацио бомбу на џамију, али је објаснио да му је његов друг Влада на самрти то саопштио као своју последњу жељу. Осим тога, сматрао је сведок, било је боље да он прави контролисане експлозије у џамији и католичкој цркви и да нико не буде повређен, него да то ради неко ко то не зна, па да дође до погибије.

Сведок ВС-1028. Тврдња да је у марту 1992. у Бијељини у кафићу „Србија” чуо Шешелја како позива на убијање и протеривање муслимана, оборена је када се испоставило да је Шешел држао предавање у Бијељини у децембру 1990, а у марту 1993. године одржао митинг у центру града. Али, оно што је било још погубније по сведока је писмо које је показао оптужени, којим главни истражитељ Тужилаштва Патрик-Лопез Терес позива власти западне земље у којој сведок борави да га „иззму из репатријације на две године”. Иако је сведок тврдио да то није разлог због чега се пријавио да сведочи, веома лоше је звучала подударност да је понудио Тужилаштву сарадњу баш у тренутку када му је претила репатријација из једне западне земље у БиХ.

Сафет Сејдић. Сведок је тврдио да је у новембру 1993. године видео Шешелја са Радованом Караџићем и Ратком Младићем на Нишићкој висоравни у БиХ, како припремају војску за напад. Шешел је, наравно, ово искористио да направи мали скандал. Прво је доказао да је у то време у жеку кампање давао интервју у Србији, а затим и да је био у контакту с Радованом Караџићем и сазнао да је он тада такође био у Београду и дао интервју Ројтерсу. Изазивајући суд овом изјавом, додао је да ће контактирати и с Младићем, после чега је седница затворена.

На питање зашто ни у једној од претходних пет изјава никада није споменуо да је видео Шешелја, сведок је одговорио: „Зато што се нисам сетио тебе... Разговор није био о теби... Нисам знао да ћу разговарати са тобом, о теби... Да ћу са тобом бити у судници.”

Ева Табо: Позвана да би потврдила да је 722 Хрвата протерано из Хртковаца, изјавила је да је саставила списак на основу евиденције ме-

сне католичке цркве и о издатим крштеницама и попису 8.280 исељених „глава породица” из књиге петроварадинског жупника Марка Кљајића. Методу да се „главама” које су тражиле крштенице додају и чланови породице и прогласе прогнанима, бранила је изјавом да то није учинила она, већ хрватске власти. А онда се испоставило и да на списку има људи који се уопште нису исељавали и који су умрли у Хртковцима после рата, да има оних који су се иселили у западне земље, а и оних који и данас живе у Србији. Ева Табо бранила је свој списак речима: „Нисам имала те податке.”

Недозвољени контакти

У мери у којој се могуће снаћи у документу о прекиду суђења, који је из разлога поверљивости на више места затамњен, стиче се утисак да судија Антонети алудира на инцидент са сведоком оптужбе с којим је Наташа Кандић својевремено контактирала током сведочења (директорка Фонда за хуманитарно право послала је некадашњем припаднику „Шкорпиона” Горану Стопарићу СМС телефонску поруку из Београда да „радикали праве хаос”, што је Шешељ после тумачио као њен „притисак” на сведока са којим је била тако блиска да је поседовао кључеве њеног стана).

Тај део издвојеног мишљења судије Антонетија вреди директно цитирати. Он прво подсећа да је судско веће још јесенас одбило један захтев да се суђење прекине, у чему га је подржало Апелационо веће, и додаје:

„Чињеница која је довела до подношења новог усменог захтева за обуставу суђења вероватно је повезана са недавним инцидентима (затамњено).

Необично је да се судско веће раније нашло у истој ситуацији. Тада је Тужилаштво сматрало нормалним да та особа утиче на сведока под заклетвом, али сада, када се ради о позиву једног од сарадника оптуженог, Тужилаштво исту ту ситуацију са једним другим сведоком (затамњено) не сматра нормалном. Ценим да не могу постојати двострука мерила у погледу сведока који је положио заклетву пред судом (затамњено)”.

Подсећамо да се инцидент са СМС-ом Наташе Кандић збио 15. јануара прошле године, првог дана сведочења Горана Стопарића против Шешеља. Стопарић је 24. јануара, приликом Шешељевог унакрсног испитивања (после краткотрајног прекида суђења до ког је дошло када се открило да је сведок после полагања заклетве комуницирао са Београдом о свом сведочењу, што је забрањено), рекао да је поруку госпође Кандић како „радикали праве хаос у Србији” схватио „у смислу притиска на будуће сведоке”.

Застрашивање по Харадинају

У случају Рамуша Харадинаја и двојице његових потчињених, оптужених за злочине против човечности и кршење закона и обичаја ратовања, Хашко тужилаштво је извело 81 сведока за 113 судских дана. Одбрана није извела ниједног сведока, уз образложење да сматра да Тужилаштво није доказало кривицу оптужених.

Девет сведока је убијено. Кујтин Бериша, Ром који је био очевидац Харадинајевих злочина, прегажен је ципом у Црној Гори фебруара 2007. године. Илир Сељмај је избоден ножем. Беким Мустафа и Ауни Ељезај су убијени из ватреног оружја.

Заштићени сведоци Џејдин Муста, Садрик Мурићи и Весел Мурићи убијени су у професионално организованим атентатима. Сведоци Сабахета Тава и Исук Хакљај, припадници косовске полиције, такође су убијени у атентату, а аутомобил са њиховим телима је запаљен.

Рамир Мурићи је, после рањавања, одбио да сведочи.

Више сведока одбило је да сведочи и због тога је оптужено у Хагу. Шефхет Кабаши, један од њих, пошто се такође предомислио, то је објаснио речима да заштитне мере Трибунала „важе само у судници”, јер неки од сведока са суђења Фатмиру Љимају, на којем је и он сведочио, „нису више живи” (Љимај је такође ослобођен оптужби).

Карла дел Понте више пута је упозоравала да је на Косову раширено систематско застрашивање сведока. Ослобађајућа пресуда изречена је 3. априла 2008. Претресно веће је том приликом нагласило да је „стекло снажан утисак да се суђење одвијало у атмосфери у којој се сведоци нису осећали безбедно”.

(Извор: Српска дијаспора)

Софија Типалду, Универзитетски институт за европске студије, Аутономни универзитет Барселона

Међународна интервенција у Србији и њени ефекти на демократизацију земље

Апстракт.

Циљ ове презентације је да се осветле ефекти међународне интервенције, а нарочито улога ЕУ у процесу демократизације Србије. Моја хипотеза је да је међународна интервенција у Србији била један од основних разлога успона радикалне деснице будући да је довела до огромних економских проблема и да је повредила српски национални понос. Оба ова фактора су утицала на друштво и учинила га склоним ка националистичкој пропаганди. Поред међународне интервенције, други фактори који су утицали на успех радикалне деснице биле су повољне

околности, то јест политичке структуре Србије и фрагментација страначког система. Нарочито политичка култура Србије нуди плодно тло за ширење ултранационалистичких идеја, док је снажна фрагментација српског политичког система запечатилa победу радикалне деснице. Моја анализа има за циљ да допринесе демистификацији „исконске мржње” коју Срби наводно осећају према свим својим суседима. Мој одговор је да снаге радикалне деснице у Србији дугују свој успех чињеници да су се сви ови фактори стекли истовремено. Што се тиче улоге међународне заједнице, она може да буде кључна за пад радикалне деснице, као што је била кључна за успон Српске радикалне странке 2003. године. Моја сугестија је да међународна заједница може активно да мења текуће стање ствари тако што ће пружити економску подршку Србији и преокренути негативну климу према њој.

Садржај:

I. Увод

I. 1 Преглед литературе и терминолошки аспекти

II. Међународна интервенција

II. 1 Циљ међународне интервенције

II. 2 Ефекти међународне интервенције на успон СРС

II. 2 1 Економски проблеми

II. 2 2 Понижавање државе

III. Други фактори који доприносе успону радикалне деснице

III. 1 Политичка култура Србије

III. 2 Фрагментација страначког система

IV. Закључак – Концентрисана доза дипломатије и демократије

V. Библиографија

I. Увод

Од Милошевићевог пада 2001. године, Србија је три пута имала парламентарне изборе и пет пута председничке, од чега је троје последња избора проглашено неважећим због слабог изласка бирача. Само ова чињеница је довољан индикатор фрустрације и дезоријентације српског бирачког тела. Међутим, ако се боље погледа, примећује се континуитет успона радикалне деснице. Почев од њене изненађујуће победе на парламентарним изборима 2003, Српска радикална странка Војислава Шешеља остаје неуздрана на српској политичкој сцени, на супрот многим другим странкама. Не морајући да промени ни име ни лидера, који је познат по ултранационалистичкој реторици и коме се суди у Хашком трибуналу за ратне злочине и злочине против човечности, Српска радикална странка је неспорно једна од две највеће силе у политичком животу Србије. Једна показује на Запад, на европеизацију земље, с великим обећањима да то доноси економски просперитет и де-

---

Повратак Српског јунака

мократизацију. Друга показује натраг, почињући од славне прошлости српског царства до просперитета Југославије и отворености према западном блоку у односу на друге социјалистичке земље. Главно упориште овог назадног идеала је представа о српском царству које почива на два камена темељца: на централизованој ауторитарној влади и православној религији.

Српска радикална странка је неререформисана екстремистичка националистичка партија, чијих је неколико чланова актуелног вођства било укључено у паравојне активности деведесетих година, нарочито у Хрватској. Формирана је у фебруару 1991. године спајањем Четничког покрета на челу са Шешељем и дела Народне радикалне странке који је предводио Томислав Николић. Српска радикална странка себе сматра правним и легитимним наследником старе Радикалне партије (НРС) из XIX и XX века, при чему се разликује од ње што прихвата коришћење војних, герилских група као средства спољне политике (Ирвајн 2007:115). Шешељ се залаже за идеал Велике Србије, која је, за разлику од СР Југославије, централистичка, монокултурална и не укључује ниједног Хрвата, док је другим мањинама дозвољено да остану, само под условом да прихватају српску власт (Мад 2000:18). Штавише, Шешељ верује у супериорност српске расе и жели да је брани од прогона, мешања (углавном с Хрватима) и исламизације (од стране Босанаца). Пријатељи Србије су друге православне државе, као што је Русија, док је Запад империјалистички и непријатељски према Србима (Мад 2000:18). Српска радикална странка је, подсећајући на изгубљену прошлост коју су украли комунисти, Албанци, Хрвати или западњаци, позивала Србе да обнове своју праву суштину постајући ратници, враћајући се цркви и обнављајући изгубљену срчаност, постајући поново господари сопствених кућа (Ирвајн 2007:102).

Шешељева странка се у последње време престојила у популистичку партију побуне против елите и у браниоца губитника транзиције (Бат 2005:56). Ова странка је у почетку добијала подршку међу мануелним радницима, од којих је већина живела у предграђима и градовима који су брзо економски пропадали. Године 2000. Српска радикална странка је добијала подршку од свих сегмената становништва, укључујући чиновнике и студенте, проширујући своју базу на сеоска подручја која су раније била лојална Милошевићевој партији, СПС-у (Ирвајн 2007:102). Знатан проценат становништва подржава ставове радикала. На изборима 2003, Српска радикална странка, предвођена замеником председника Томиславом Николићем, али увек са Шешељем на кормилу, добила је 27.61 одсто гласова и 82 места у Скупштини Србије од укупно 250 места (Милошевић 2003:21). Демократска странка (ДС) Бориса Тадића добила је мање од половине у односу на Српску радикалну

странку, 12.58 одсто, и успела је да добије 37 места у парламенту. Следећи избори, одржани 2007. године, показали су благо повећање подршке радикалима, скоро за 1 одсто, али су они изгубили једно место у парламенту, док је Тадићева странка направила скок од 10 одсто гласова и добила је 41 место у Скупштини Србије. На последњим изборима, у мају 2008, Тадићева странка избила је на прво место са 38,42 одсто и 102 посланичка мандата. Ипак, Српска радикална странка је подигла свој проценат за скоро 1 одсто, иако је изгубила још три посланичка места. С друге стране, Коштуничина Демократска странка Србије (ДСС) доживљава пад са 17.72 одсто 2003. на 16.55 одсто 2007, те на 11,62 одсто 2008. године.

Узимајући изборне резултате као полазиште, сврха овог рада је да анализира превласт Српске радикалне странке у политичком животу Србије. Партије радикалне деснице представљају отворену претњу демократској консолидацији с обзиром да је најсуровији индикатор легитимности партијског система учешће гласова антисистемских и системских странака (фон Бајме 1985:366). Главно питање мог рада гласи: који су главни фактори који објашњавају успех радикалне деснице на изборима у Србији од 2003. године? Важно је разумети разлоге који су довели до настанка српског феномена радикалне деснице, јер ћемо тек тада моћи да боље објаснимо разлоге устоличења Српске радикалне странке на српској политичкој сцени.

Неки научници заступају тезу да је Српска радикална странка победивала не као национална странка, него као партија жртва транзиције (Милошевић 2003:37). С друге стране, много се пише о српском национализму као поводу који стоји иза ратова у бившој Југославији. Циљ моје анализе је да допринесе демистификацији „исконске мржње” коју Срби наводно осећају према свим својим суседима. Ја сматрам да су главни фактори који објашњавају успех радикалне деснице на изборима друштвено-економски проблеми земље, који су углавном резултат међународног одговора на ратове које је водила Србија. Ефекти ове варијабле на успех радикалне деснице на изборима умножавају се са два друга фактора: културним карактеристикама Срба и фрагментацијом политичког система. Моја теза је да се успон радикалне деснице заснива на чињеници да су се сви ови фактори стекли у правом тренутку.

I. 1 Преглед литературе и термилошких аспеката

Пре свега се мора анализирати карактеризација Српске радикалне странке као странке радикалне деснице.¹⁾ Када говорим о радикалној десници, схватам је као политичку идеологију²⁾ засновану на миту у облику романтичног ултранационализма који се снажно супротставља либералној демократији и њеним основним вредностима слободе, као и

категоријама индивидуализма и универзализма (Минкенберг 1998:33). Карактеристика размишљања радикалне деснице јесте нагласак на друштвеној хомогенизацији, па отуда се залаже за стварање хомогене државе која има предност у односу на појединце и њихова грађанска права.

Национални мит састоји се од идеје припадања једној нацији услед етничких, религијских, језичких, културних и политичких критеријума. Овде се држава схвата као замишљена и суштински ограничена и суверена политичка заједница (Андерсон 1983:6). Национализам, према Дојчу, представља фаворизовање конкурентних интереса једне нације и њених припадника у односу на аутсајдере (мој превод, Нолен/Шулце 1995:355). Смит тврди да је национализам идеолошки покрет за постизање и очување аутономије, јединства и идентитета једне заједнице народа која се сматра актуелном или потенцијалном државом сопствених припадника (Смит 2001:9). За Брубакера, национализам не стварају нације, већ се он уводи преко политичких, културних и економских области свих врста (Брубакер 1996:17). Према Сабрини Раме, радикална десница се користи неизменично са терминима ултрадесница и екстремна десница за отелотворење организоване нетолеранције XX века. Организована нетолеранција представља онај сегмент политичког пејзажа који је историјски настао као димензија културног „ирационализма” и који је инспирисан нетолеранцијом (према свима који се дефинишу као „аутсајдери”) и непријатељством према представама народног суверенитета и народне владавине. Када нетолеранција (нетрпељивост) настаје из онога што је од времена Француске револуције познато као „десница”, такође је карактерише идеолошко и програмско наглашавање „обнављања” наводно традиционалних вредности нације или заједнице, које се намећу целој нацији или заједници, али ове традиционалне вредности заснивају се на обнављању прошлости (Раме 1999:4). Организована нетолеранција, која подразумева непризнавање постојања алтернативних идеја, разликује радикалну десницу од умерене деснице (Раме 1999:13). Ова нетолеранција (нетрпељивост) поприма облик рата против самог друштва. Зато насиље постаје интегрални део политике радикалне деснице и добија легитимитет када је усмерено према означеним „аутсаједрима” (Раме 1999:13). Надаље, радикалну десницу карактерише непријатељство према народном суверенитету или, другим речима, ауторитарност, која има три аспекта (Раме:15). Први је популизам и значи афирмацију веровања у вредност припадања групи или култури. Други је опседнутост заверама против нације, што представља политику која служи као најбржи механизам за подстицање мржње. Трећи аспект представља конструисање заједнице као државе, а не као колективитета грађана и сталних резидената, што национализму радикалне деснице даје провинцијални и искључиви карактер (Раме 1999:16ф).

Према Касу Маду, Српска радикална странка је јасан и успешан пример посткомунистичких десничарских партија, зато што је идеологија Српске радикалне странке највећим делом обликована распадом југословенске републике (Мад 2000:18). Иако је Шешел карактеристичан случај радикалног десничарског вође, исти термин није адекватан за Милошевића зато што такви политичари немају никаквих традиционалних политичких идеја и чак се ни не труде да развију „стварне аргументе” да би оправдали подршку народа. Следећи Тамашову аргументацију, пре бисмо употребили термин „етнархија”, што значи захтев за социјално хомогеним друштвима. Етнархија одбацује либералне тврдње да власт треба да припада друштву и тврди да власт треба да припада расно или етнички доминантној већини унутар одређене територије која може али не мора да припада држави, која може али не мора да буде под легално изабраном владом. Апсолутна неспорна власт етнархије је аполитична и антиполитична. Дакле, иако етнарси деле неке политичке идеје и методе са десним радикалима, разлика је у томе што су они идеолошки празни (Рапе 1999:25).

Да бих изнела тумачење успеха на изборима радикалне деснице у Србији, почећу анализом међународне реакције на ратове које су водили Срби и њихових ефеката на успон радикалне деснице. Овај део моје анализе заснива се на Пејновом делу *Историја фашизма, 1914-1945*. Пејн даје адекватан оквир о варијаблама које подстичу фашистичке групе и дели их на пет категорија: културну, политичку, социјалну, економску и међународну (Пејн 1995:487ф). Моја анализа ће се заснивати на последње две. Посебно, међународни контекст значи проблем понижавања државе, жељу за вишим статусом, постојање неразвијености и постојање фашистичког модела, било изнутра или споља. Економска варијабла садржи проблеме кризе која настаје услед поремећаја, рата, пораза или стране доминације. У овом контексту, Пејн тврди да је кључан однос између фашизма и модернизације (Вилијамс 1999:37)³. Фашисти настоје да буду антимодедни у својим вредностима и крајње критични према процесима модернизације, што подразумева индустријализацију, урбанизацију, секуларизацију и рационализацију (Вилијамс 1999:37). У случају бивших социјалистичких земаља, а нарочито Србије, можемо да применимо исту теорију, анализирајући их у контексту модернизације. Диркем тврди да модернизација није (или је само ретко) процес методички планског и контролисаног преокрета (Будон/Бурико 1992:349; сопствени превод). Дакле, у случају планских економија, паралела са западноевропском модернизацијом је трансформација њихових друштвено-политичких система. Трансформација система је термин за све облике промене режима⁴, системског преокрета (почетак промене основних функционалних и структурних елемената система⁵), промене система (процеси који дефинитивно воде ка новом типу систе-

ма) и транзиције (из аутократских у демократске системе) (Меркел 1999:74-75; сопствени превод). Транзицијски период Србије није почео распадом бившег система 1989. године зато што је, пре свега, вођство Србије остало комунистичко, и друго, због југословенских ратова⁶⁾. У ствари, трансформација Србије је почела после парламентарних избора 23. децембра 2000, када је, после масовних вишемесечних демонстрација, Милошевић био присиљен да се повуче и када су га заменили чланови Демократске опозиције Србије (ДОС), Ђинђић као премијер и Коштуница као нови председник. У другом делу рада анализираћу политичке околности које доприносе успону радикалне деснице у Србији. Према дефиницији коју даје Тероу, повољне околности су „конзистентне – али нису нужно формалне или сталне – димензије политичког окружења које народу дају подстицај да предузме колективну акцију испољавајући своја очекивања успеха или неуспеха” (Тероу 1994:85). Кризи усваја шире тумачење овог концепта, укључујући културу сваке земље, линије конфликта и понашање елите.

„Повољне политичке околности састоје се од четири компоненте: околности националног раскола, институционалних околности, преовлађујућих стратегија и коалиционих околности” (Кризи и други, 1995:xiii).

Према Кризију, мобилишући капацитет друштвених покрета у великој мери је одређен карактеристичним околностима политичког раскола одређене земље, које су са своје стране укорењене у друштвене и културне расколе датог друштва.

Политичке институције не само да подразумевају формална правила владајуће политике у дотичној земљи, него исто тако подразумевају неформалне процедуре и оперативну праксу, које могу да варирају савим независно у различитим земљама.

Коалиционе околности су мање стабилни елементи мобилишућих покрета у политичком контексту, као политички услови тренутка, краткотрајне промене у политичким приликама које могу да поспеше политички протест и да допринесу његовом слабљењу, отварање приступа учествовању, померања у владајућим сврставањима, расположивост утицајних савезника и расколи унутар елита и међу њима (Кризи и други, 1995: xiv).

Клаус фон Бајме, у свом фундаменталном истраживању система политичких партија, анализира кризу легитимитета партијских система у западним демократијама. Он сматра да преносна парадигма, која сматра партије организационим изразом класа и тежи да фаворизује радикалне демократске концепте на бази идентитета владара и поданика, признаје више индикатора кризе легитимитета партијских система. Он нарочито разликује главне функције странака у следеће четири функције: формулација циља, артикулација интереса, мобилизација и соци-

јализација и формирање елите и регрутовање (фон Бајме 1985:362). Ја посвећујем пажњу трећој функцији, мобилизацији и социјализацији, која се може мерити индикаторима као што су: (i) сразмера гласова анти-системских партија, (ii) колебаљивост гласова, (iii) фрагментација страначких система, (iv) излазност бирачког тела, (v) збијеност чланства и (vi) социјализација и медији. Осим успона екстремистичких антисистемских партија, као што су комунистичке и неофашистичке, индикатори кризе су све већа фрагментација страначких система и све већа колебаљивост гласова. Колебаљивост је само могући индикатор промене, док фрагментација партијских система може бити једна од последица колебаљивости (фон Бајме). Моја анализа српских политичких структура концентрисаће се на политичку културу и фрагментацију политичког система.

II. Међународна интервенција

На територији бивше СФР Југославије, од распада 1991. године, догодило се пет ратова. Први је био кратка и успешна борба за независност коју је водила Република Словенија против ЈНА, 26. јуна 1991. Затим је следила Хрватска са својим проглашењем независности 25. јуна 1991. Напори Хрватске трајали су много дуже, али су на крају били успешни.

Трећи је био покушај Срба из хрватског округа познатог као Крајина, где су они представљали локалну већину, да своје земље прикључе Србији. Овај сукоб је почео када је хрватска војска напала Крајину августа 1995, са последицом да је већина Срба избегла (око 170 000). Четврти рат је опустошио Републику Босну и Херцеговину у марту-априлу 1992. Босански Срби, који су чинили 31 одсто становништва, желели су да своје округе припоје Србији и одбацили су алтернативу да постану део обједињене независне државе којом доминирају муслимани, који су чинили већину од 44 одсто (Улман 1996:1ф). Последњи рат водио се на Косову⁷⁾, где живи највећи број етничке албанске мањине. непријатељство између Срба и косовских Албанаца често се испољавало у прошлости, али је овај сукоб достигао врхунац 1998, када се Ослободилачка војска Косова (ОВК) укључила у борбу против српских војних снага (Белама 2002:12). Други талас сукоба уследио је на Косову 17-18. марта 2004, у којем је учествовало 50 000 људи у 33 окршаја широм покрајине (Бат 2005:38).

II. 1 Циљ међународне интервенције

Међународна заједница имала је различите реакције у односу на босански и косовски рат. Први координирани међународни одговор на босански сукоб попримио је облик санкција УН против Србије. Пре све-

---

Повратак Српског јунака

га, УН су наметнуле општи и потпуни ембарго на све испоруке наоружања и војне опреме Југославији у септембру 1991. Дана 3. маја 1992, наметнуте су економске и друге санкције СР Југославији (Србији и Црној Гори), укључујући потпуни трговински ембарго, забрану летова и спречавање учешћа СРЈ у спортским и културним догађајима⁸⁾. У новембру исте године био је забрањен сваки превоз нафте, угља, челика и других производа кроз СРЈ уколико га, од случаја до случаја, не одобри комитет за санкције, а у априлу 1993. санкције су додатно појачане⁹⁾, све до њиховог укидања у октобру 1994. Примедбе на санкције су долазиле само од других балканских земаља, док им се Русија није супротстављала. Иако су санкције давале међународној заједници извесну предност у дипломатским односима с Београдом, оне су исто тако подстицале економски пад у целом региону (Глени 1999:639). Ембарго на оружје укинут је 1995, да би био поново наметнут у марту 1998. због ситуације на Косову. Ембарго је укинут у септембру 2001.¹⁰⁾

Међународна заједница, осим наметања санкција, основала је Међународни кривични трибунал за бившу Југославију (МКТЈ) Резолуцијом 827 Савета безбедности од 25. маја 1993. МКТЈ има јурисдикцију над одређеним врстама злочина који су почињени на територији бивше Југославије од 1991. године: тешке повреде Женевских конвенција из 1949, кршења закона или обичаја рата, геноцид и злочини против човечности. Он не може да суди организацијама или владама, већ само појединцима.¹¹⁾ Милошевића је ухапсила и изручила МКТЈ влада која га је наследила 2001. и он је умро пет година касније у ћелији у Хагу од срчаног удара током судског поступка.¹²⁾ Шешел се предао 2003, по оптужници од „осам тачака за злочине против човечности и шест тачака за кршења закона или обичаја рата због наводног учешћа у удруженом злочиначком подухвату” и суди му се од 2007.¹³⁾

Радован Караџић, оптужен због улоге у вођењу опсаде Сарајева од 1992. до 1996. и у масакру у Сребреници, ухапшен је 21. јула 2008. и изручен Хашком суду неколико дана касније.¹⁴⁾

Најзад, да би се окончала косовска криза, светска заједница се умешала војно. НАТО је отпочео бомбардовање Србије 24. марта 1999, с циљем да присили Милошевића да прихвати Париски мировни споразум са косовским Албанцима, а да би се спречила хуманитарна катастрофа на Косову, да би се понизила и уништила Војска Југославије, да би се ослабила Милошевићева власт и да би се зауставило ширење сукоба ван Косова (Глени 1999:658). Бомбардовање је нанело велику штету Србији и Косову, док су њихови суседи трпели колатералну економску штету (Глени 1999:660).

II. 2 Ефекти међународне интервенције на успон Српске радикалне странке

II. 2. 1 Економски проблеми

Први и директан ефекат међународне интервенције био је економског карактера. Економске санкције УН од 1992. до 1994. појачале су дуго пропадање привреде Србије, које је почело 1989. године.¹⁵⁾ Реални БДП доживео је драматичан пад од 27.9 одсто 1992. године и од 30.8 одсто 1993. године у односу на 1989. годину. Привреда је почела да се полако опоравља од 1994, с повећањем од 2.5 одсто у поређењу са 1989. годином, али НАТО бомбардовање, 1999, основних инфраструктура земље и многих фабрика, те обновљени ембарго, нанели су губитке Србији између 7 и 10 милијарди долара, док се само обнова Србије и Косова процењивала на 10 милијарди долара у трогодишњем периоду (Глени 1999:660).

Године 2000, када се у Србији променила влада, доходак по глави становника попео се само на око 1 000 долара, стопа инфлације износила је 115 одсто, а учешће сиве економије у друштвеном производу било је скоро 50 одсто. Две трећине основних средстава у индустрији уништено је или оштећено. Курс стране валуте на црном тржишту био је пет пута виши од званичног, унутрашњи и спољни дугови владе износили су укупно 185 одсто друштвеног производа (БДП), а фискални дефицит је износио више од 10 одсто друштвеног производа. У време избора, септембра 2000, исплаћиване пензије су у просеку износиле 31 евро, што је било седам пута мање него 1990, а плате су износиле просечно 55 евра или око 7.7 пута мање него десет година раније. Трећина становништва живела је испод границе сиромаштва (Министарство за социјална питања Србије 2003:53).

Важан индикатор економске ситуације једне земље јесте стопа сиромаштва. Године 1994, број сиромашних у Србији достигао је 36 процената, док је 1978. износио 17 процената. Током 1996, тај број се повећао, при чему је трећина становништва гладовала, трећина била врло близу томе, а остатак је успевао да испуњава своје основне потребе (Кузмановић/Жарков 2001:4). Године 2002, у Србији је било 800 000 сиромашних, а око 1.6 милиона људи било је недовољно финансијски оспособљено. Од тога је 10.3 одсто домаћинстава живело у сиромаштву (Министарство за социјална питања Србије 2003:55). Избеглице и интерно расељена лица, који су била угроженији од сталног становништва, још више су погоршавали ситуацију у Србији. Сиромаштво је постало рурални феномен и постало је готово двоструко веће него у урбаним подручјима (Министарство за социјална питања Србије 2003:55). Што се тиче стварног личног дохотка, у периоду 1990-1995, он је опао за 32 одсто у односу на период 1978-1987 (Кузмановић/Жарков 2001:4).

Повратак Српског јунака

Други фактор који бисмо морали узети у обзир јесте стопа незапослености, која у Србији бележи непрестани раст још од 1968. године. Следећи дијаграм, узет из Статистичког завода Србије и Црне Горе, показује развој незапослености и његову расподелу међу мушкарцима и женама. Висок ниво незапослености запажа се у периоду 1992-1993, у 1997. и 1999. години. Од 2001. незапосленост нагло расте, достигавши врхунац 2003. године.

Извор: Статистички завод Србије и Црне Горе (2004): Статистички годишњак¹⁶. Из економске анализе закључујемо да су санкције које је међународна заједница наметнула Србији погоршале њену економску ситуацију. Економски проблеми терају људе да буду подложни националистичкој пропаганди (упоредите такође Пејн 1995:494, Бајхелт/Минкенберг 2002:258). Пејн иде корак даље сугеришући да је, што је шира перцепција да је постојећа економска криза проистекла из војног пораза и/или стране експлоатације, вероватнији развој фашистичких покрета (Пејн 1995:494). Због тога је Српска радикална странка истичала економска и социјална питања у својој изборној кампањи. Социјално незадовољство губитника транзиције више је одговарало радикалима него социјалистима, који су лако могли бити оптужени да су донели опште сиромаштво (Милошевић 2003:37).

II. 2. 2 Понижавање државе

Веза између понижавања државе и успона радикалне деснице сред рата заснива се на Пејну, који сугерише да су национална фрустрација и/или амбиција или, у неким случајевима спој обе, били узроци значајних фашистичких покрета. Као класичне примере он даје немачки и мађарски случај (Пејн 1995:492). Следећи Пејнову теорију, подржавам став да Срби, осећајући да је њихова држава понижена у међународној заједници, дају подршку оним фракцијама које им обећавају васкрсавање поноса Србије и које их подсећају на „славну” прошлост Србије.

Понижавање Србије у очима њеног народа проистиче из више разлога. Морамо имати на уму да се ФНР Југославија, после раскида са Стаљином 1948. године, трансформисала у једног од најпоштованијих актера ван два моћна блока. После „нормализације” односа са Совјетским Савезом, Југославија је била једина комунистичка земља која је имала тако топле односе са Западом, а ипак је била призната као пуноправна, а независна чланица „социјалистичког лагера” (Глени 1999:570). Овај статус давао је Југославији неочекиване бенефиције, јер било им је дозвољено да прелазе без виза више граница у свету него било ко други. Американци и западноевропљани су повољно гледали на молбе Југославије за помоћ и позајмице, нарочито у Западној Немачкој (Глени 1999:570). Још увек се већина Срба старијих од 35 година сећа времена

када су се много више осећали делом „Европе” него што се осећају данас и када су источноевропљани у комунистичком периоду били срећни да посете Југославију с њеном опуштеном атмосфером, са добро снабденим продавницама и „западњачким” стилем живота (Бат 2005:68).

Када је умро Тито, најмоћнија домаћа институција која је држала земљу на окупу била је савезна војска, у којој су доминирали Срби као официрски кадар, мада још није била заражена српским национализмом (Глени 1999:623). Сецесија Словеније и Хрватске довела је у питање водећу улогу Србије у федерацији. Поред тога, пропала је свемоћ армије, што је повредило српски понос, ако имамо у виду да је војска, скупа с Православном црквом¹⁷⁾, била институција којој се највише веровало 2002. године (Томсон 2002:7). Уследио је рат у Босни, затим се јавило питање Косова, све већи економски пад и најзад, бомбардовање. Срби су били очевици пропадања своје земље и нарочито некад славне престонице. Шире подручје Београда, најразвијенија област и највећи индустријски центар у социјалистичкој Југославији, познат по потрошачкој роби и сектору прераде хране (Томас 1999:27), налазио се, 1999, у тачки гладовања.

Осим понижавања услед коренитих промена у унутрашњости Југославије, Срби су такође морали да се рву са спољним светом. Србија ће бити окривљена за све балканске трагедије и зато је била изолована од светске заједнице. Бомбардовање је уследило да потврди негативан став света према политици Србије. Једне од највећих и најугицајнијих грчких новина, „Катимерини”, изнеле су у уводнику 24. марта 1999. да начин на који Запад води ствари до те тачке показује да он не тражи повољно компромисно решење, него понижење Србије.¹⁸⁾ Штавише, разне акције и изјаве које су долазиле из ЕУ још више су отежале осећање понижења које се осећало у целој Србији. Често су другоразредни и трећеразредни европски функционери, присуствујући политичким састанцима у Београду, показивали ароганцију и превентивно моралисање, које се граничило с презиром према српским саговорницима. Овакво држање само је доприносило слабљењу најумеренијих елемената у Србији.¹⁹⁾

Други понижавајући фактор за српско друштво је МКТЈ. Према анкети јавног мњења из 2002, коју је спровела СЕЕ, мање од 5 одсто Срба је веровало Хашком трибуналу, док је 90 одсто изразило свесност о њему.²⁰⁾ Председник Коштуница је изјавио 2001. да је Трибунал „одвећ узак да би се бавио ратовима у бившој Југославији” (Кандић 2001:110). Многе личности из владе јасно су дале до знања да штите бивше политичаре и полицијске команданте, чија је дужност за време оружаних сукоба била, наводно, да спречавају и кажњавају ратне злочине (Кандић

Повратак Српског јунака

2001:110). На пример, Радован Караџић је избегавао хапшење 13 година зато што га је штитила влада у Београду.²¹⁾ Ратко Младић, који је још увек избегавао хапшење док је овај текст писан, имао је званичну заштиту српских служби безбедности и уживао је војну пензију.²²⁾

Према Кандићки, било би нереално очекивати да било која национална влада на територији бивше Југославије започне процес демитологизације својих националних хероја или својих циљева и интереса (Кандић 2001:110). Због тога, нису чак ни реформисти подржавали МКТЈ, а они који су јавно бранили потребу да сарађују с Трибуналом заносили су своје аргументе на повиновању међународном праву.²³⁾ Резултат је био да је друштво постало дубоко подељено. Неки су се надали да ће екстрадиције омогућити Србији да „побољша рејтинг” у свету и да се ослободи жига злочинаца. Други нису желели сарадњу с Хагом по цену даљег губитка националног поноса зато што су веровали да су претрпели довољно понижења и да је „размена” бивших српских вођа за шаку долара донела више срамоте него користи за државу.²⁴⁾

Индикативан је масовни протест који је организовала СРС после хапшења Караџића, на којем су биле присутне Караџићеве присталице из Босне и Херцеговине. Александар Вучић, генерални секретар СРС, изјавио је да је митинг против „издајничког и диктаторског режима Бориса Тадића”.²⁵⁾ МКТЈ је имао још један директан ефекат на успон радикалне деснице. Милошевић и Шешељ су постали легенде откад су оптужени у Хагу. Испоставило се да је МКТЈ најбоља платформа за ширење политичке пропаганде. Овај суд им је такође дозволио да воде своје изборне кампање из затворских ћелија.

Још више од тога, Милошевић се у судници више обраћао својим следбеницима него суду када се бранио на претресима који су преношени у најудаљенијим деловима Србије (Гардан 2004). Морамо да подвучемо да је Шешељ стекао политичке симпатије не због јавних марифетлука, демагошког стила или фашистичких лица свог програма, него пре захваљујући представљању себе као поштеносца националисте, кандидата закона и реда, који би могао да докрајчи корупцију, насиље и моралну пропаст, који су ендемични у српском друштву.²⁶⁾ Због тога, чињеница да се Шешељ предао суду, док је Милошевића изручио премијер Ђинђић, учинила је Шешеља храбрим, постојаним, неисквареним српским родољубом.

Индикативни за српску ксенофобију 2002. године су подаци анкете Међународног института за демократију и за помоћ на изборима. Према овој анкети, поверење у међународне лидере и институције налази се на веома ниском нивоу. На врху листе налазе се ЕУ, Светска банка и ММФ, све организације које представљају „новац”, док су МКТЈ и НАТО институције којима се најмање верује (Томсон 2002:6). Нова српска политичка мисао

Овакво опредељење слаже се са циљем придруживања ЕУ, али по могућности без уласка у НАТО. Нарочито када су питани да ли Србија треба да се придружи ЕУ, око 72-76 одсто Срба каже „да”, а не слаже се само 8-13 одсто. За приступање ЕУ су присталице свих странака, укључујући Српску радикалну странку и Милошевићев СПС (Бат 2005:66). Штавише, из редова страних лидера, на првом месту се налази Владимир Путин, али без много ентузијазма, док су најомиљеније земље за сарадњу Грчка и Република Српска. Најмање пожељна за сарадњу је Црна Гора, што указује, као и друге анкете 2002. године, на успон тежњи за српском независношћу. Исти образац се понавља у Републици Српској, ентитету Босне и Херцеговине који контролишу Срби, где само 14 одсто анкетираних жели придруживање ЕУ, а четири најпожељније земље за сарадњу су Србија, Русија, Грчка и Црна Гора. Република Српска бележи најнижи ниво поверења у међународне организације и стране лидере, са изузетком Владимира Путина, који је четири пута популарнији од западних лидера; то не представља велико изненађење. На челу националних личности којима се највише верује налазе се Ратко Младић и Радован Караџић, обојица оптужени за ратне злочине, док је Караџићева СДС била два пута популарнија од најближег ривала (Томсон 2002:6).

Ови резултати откривају имплицитну контрадикцију код становништва које жели економски напредак, што значи материјалну корист, али без примене демократских стандарда и преузимања одговорности према међународној заједници. Томсон закључује да је Република Српска највећи неуспех међународне заједнице у региону, а ја бих додала да се она надмеће са Србијом у смислу промашаја. Мој закључак је да су „сатанизација” Србије и релативна изолација Србије током последње деценије допринеле јачању национализма и ултранационализма у Србији. Разлог је да су ова политичка култура и ситуациони контекст допринели одржавању или јачању ксенофобије у српском друштву, као и ауторитарни ставови, који су такође укорењени у српској политичкој култури²⁷), а које ћу касније анализирати.

III. Други фактори који доприносе успону радикалне деснице

У претходним поглављима анализирала сам економске проблеме које је у Србији узроковала међународна интервенција и сходно томе реакцију Срба према међународној заједници. То су била два главна фактора на којима се заснивала пропаганда Српске радикалне странке, а што се показало успешним. Ипак, ови фактори могу само да објасне тежњу српског друштва, али не могу довољно да објасне успех радикалне деснице на изборима. Зато морамо да узмемо у обзир додатне факторе, наиме, политичку културу и политички систем, који садејствују са економским проблемима и националним понижењем и својим ефектима утичу на успон Шешелеве партије.

III. 1 Политичка култура Србије

Политичка култура једне земље дефинише се као низ друштвених карактеристика које могу да утичу на изборно понашање њених саставних делова у корист или против политичких актера са специфичном идеологијом. Наравно, политички актери формирају своју идеологију у оквиру ове политичке културе. Ја ћу истраживати српску политичку културу у њеној демократској прошлости, на нивоу ауторитарности и традиционализма друштва, у понашању Срба према суседним земљама и у улози Православне цркве у политичком животу.

Пре свега, Србија има преткомунистичко демократско наслеђе, које спречава демократизацију или барем је одлаже, у поређењу са другим земљама у транзицији. Њена традиција се може окарактерисати пре као ауторитарна него демократска и као таква представља све до данас објективну препреку демократској транзицији. Феномен објективно тешког ауторитарног наслеђа постаје још гори зато што је праћен субјективним „похвалама” таквој традицији, која настоји да га окамени и да га успостави као популистички потенцијал који ће се надметати с „новим светским поретком” у облику српског поретка. До Тадићеве победе на председничким изборима 2004, политичка елита у Србији и народ у Србији одбијали су да прихвате демократску транзицију, објављујући, уместо тога, неку врсту сопственог пута. Отуда је неуспех Србије са демократском транзицијом више општег карактера (Инић 2000). Индикативни су подаци из анкете Фридом Хауса која је мерила политичка права и грађанске слободе на годишњем нивоу. У скали у којој је потпуна демократија означена са 1, а потпуна диктатура са 7, Србија је постигла резултат 3.75 за 2005. годину, а 3.71 за 2006. годину, што се сматра значајним напретком ако се узме у обзир 1972. година, када је она сврставана као недемократска. Међутим, проблем је био што су основни елементи који се опиру демократској транзицији били присутни и 2006. године. Нарочито је Радикална странка остала јака и није показивала битне знакове стишавања, а странке су покушавале да повећају број посланика у Скупштини сумњивим средствима, док је постојао општи недостатак напретка у вези са побољшањем уставне повеље и других оквира изборног процеса. Штавише, влада, медији и друштво остали су непријатељски расположени према цивилном друштву, које је жестоко нападнуто 2005. године. Нису се добро котирали ни независни медији зато што закон о декриминализацији клевете, донет 2005, није био праћен променом у политици, а реформе у сектору електронских медија текле су споро. Локална демократска управа показивала је недостатак напретка у фискалној децентрализацији, а постојао је и застој у општинама после избора 2004. Ипак, проблематичнији је био судски систем и његова независност, јер упркос бољој сарадњи са МКТЈ, укупан оквир је остао политизован и склон корупцији и злоупотреби од стране орга-

низованог криминала. Најзад, највећи проблем у Србији била је корупција, иако су побољшања у судству донела позитивне резултате.

Шокантан је ниво скептицизма у вези са самом демократијом. Само 42 одсто сматра да је демократија боља од свих других облика владавине, док 20 одсто прихвата да „у извесним приликама недемократска владавина може бити боља од демократске”; 14 одсто је изјавило да „за људе као што сам ја нема разлике између демократског и недемократског режима”, а 24 одсто није могло да каже мишљење. Надаље, веровање Срба парламенту, политичким странкама и влади било је крајње ниско (Бат 2005:58).

Штавише, подаци из анкете о вредносним оријентацијама становника Србије су веома поучни. Једно емпиријско истраживање из 2001. године, на узорку од 1.550 људи, покушало је да утврди степен ауторитарности и традиционализма у Србији. Ауторитарност се дефинише као некритички став према власти и хијерархији у друштвеним односима и изражава се у облику потчињавања, доминације и агресивности. Изрека: „Човек без вође је човек без главе” прихваћена је од 60 одсто испитаника, док веровање да „свако друштво треба да има власт коју треба следити без поговора” дели 40 одсто испитаника. Традиционализам се схвата као некритички став према традицији. Његов извор је рурална култура Србије и он се појављује у облику патријархалних вредности. Обухвата три елемента: религију, однос међу половима и колективизам. Затим, 93 одсто становништва прихвата да је „потребно поштовати обичаје који повезују човека с културом његовог народа”, а 92 одсто да је „дужност појединца да се жртвује за добробит своје породице”. Надаље, мишљење да „држава треба да делује чвршће да би завела ред у земљи” изразило је 75 одсто становништва. Ово истраживање наводи нас на закључак да је тзв. синдром ауторитаризам-са-традиционализмом српског друштва посебно наглашен у нижим слојевима и међу припадницима старијих генерација. Друштвене карактеристике носилаца овог синдрома су следеће: сељаци, неквалификовани и полуквалификовани радници, необразовани или делимично образовани који живе у селима и малим градовима, а у већини су мушкарци, иако има и домаћица и пензионера (Кузмановић/Жарков 1998:3ф).

Друго истраживање, које је извршио Гредел, имало је за циљ да утврди разлику између социјалистичких вредности и либералне оријентације, упоређујући традиционализам и либерализам са социјалистичким вредносним системима. За њега је традиционализам модификован и нарочит облик конзервативизма у ширем смислу, док либерализам представља израз прихватања класичне либералне идеологије. Његово истраживање дошло је до изненађујућег закључка да су се за већину људи ове различите врсте друштвене свести међусобно преплитале, показујући да је традиционализам најдубља база свести и најјача системска

Повратак Српског јунака

вредност у Србији. Ово је навело Гределџа на закључак да синдром ауторитарност-са-традиционализмом може довести до формирања ауторитарних влада, чак и када су многе либералне идеје веома присутне међу становништвом, док се либерализам може лако побркати са либералном реториком аутократских или чак тоталитарних група (Кузмановић/Жарков 1998:6ф).

Још једна анкета, која је проверавала степен „етничких мржњи” које карактеришу становништво Србије, објављена је у београдском недељнику „Време” (Горди 1999:3). На питање: „Са припадницима које националности из бивше Југославије бисте врло радо живели као комшија?”, дати су следећи одговори:

Врло радо	Процент
Комшилук:	
С Македонцима	16.4
Са Словенцима	6.7
Са Хрватима	0.3
С муслиманима	0.8
Ни са ким од њих	25.0
Са било ким од њих	48.6
Не знам	2.1

Табела 4: Етничка мржња у Србији

Извор: Горди (1999:3)

Прва опсервација се односи на страшно низак проценат за Хрвате и муслимане и на велики број људи који не воле никога од суседа. Међутим, такође висок проценат оних који су одбили да одаберу неки етничитет указује на општу културну оријентацију Срба, који су затворени према другима. У складу са овим закључцима су подаци из Томсонове анкете да се 60 одсто испитаника осећа угроженим од Албанаца, а 19 одсто од Хрвата (Томсон 2002:6).

Свему овоме морамо додати улогу Православне цркве. Године 2003, барем 95 одсто становника изјаснило се као религиозно, а 80 одсто су припадници православне вере (Хелсиншки одбор за људска права у Србији 2003:5). Српска православна црква себе одавно сматра заштитником националног и духовног идентитета. Овај идентитет је чврсто повезан са географијом, историјом и митологијом онога што црква назива Косово и Метохија, што значи Косово и црквена земља. Велики део свештенства остаје привржен идеји Велике Србије, па се зато традиционално поистовећује са ултранационализмом. Индикативно је да се Црква разишла с Милошевићем поводом Дејтонског мировног споразума. После пада Милошевића, Црква је нашла алтернативног заштитника у Коштуници, који је био идеалан зато што је отворено религиозан човек. У знак захвалности њеној подршци, он је омогућио Цр-

кви да прошири утицај у друштву.²⁸⁾ Црква се наметнула као врховни морални и идеолошки арбитар у питањима у распону од образовања деце до укупних културних и цивилизацијских вредности друштва као целине. Свештенство је добило простор у медијима, специјалне привилегије, а њихови увредљиви ставови према свим „неправославцима” били су толерисани. Идеје које свештенство пропагира обележене су архаичношћу, колективизмом, ксенофобијом и непријатељством према Западу (Хелсиншки одбор за људска права у Србији 2003:5). Црква је у прошлости такође критикована зато што се не огласи против оптужених ратних злочинаца.²⁹⁾ Политичка култура у Србији одражава прилично песимистички став према демократским вредностима и помаже нам да схватимо сагласност јавности с реториком СРС. Немојмо да заборавимо да је СРС постала главна ултранационалистичка партија која се залагала за стварање Велике Србије и да је била једна од неколико српских странака са организационом мрежом у целој СР Југославији (Бугајски 2002:416). Њен лидер Шешел отворено је изражавао ултранационалистичку идеологију своје партије и своје расистичке ставове против мањина (Бугајски 2002:416).

III. 2 Фрагментација партијског система

Сви фактори које смо истраживали представљају нужне предуслове за успех на изборима радикалне деснице у Србији, али не можемо бити сигурни да ли би радикали добили такву подршку да српски партијски систем није био уситњен.

Године 2003. одржани су председнички и парламентарни избори у Србији. Председнички избори који су одржани 16. новембра 2003. можда су пропали због ниског изласка бирача, али је Томислав Николић, из Српске радикалне странке, добио више гласова од свог противника Драгољуба Мићуновића у све три велике регије Србије и у 25 од 30 постојећих округа (Милошевић 2003:33). Странке које су номиновале кандидате позивале су народ да изађе да гласа. Странке ДСС, Г17, СПО и СПС позивале су на бојкот избора (Милошевић 2003:33). Српска радикална странка имала је за противника крњи ДОС, док је привукла део присталица СПС-а (Милошевић 2003:37).³⁰⁾ Дакле, Српска радикална странка је, у ствари, упала у празан простор који је настао политичким маневрима вођеним у корист одржавања превремених парламентарних избора, после веома дугог трајања политичке кризе у владајућој коалицији (Милошевић 2003:34). Резултат бојкота избора значио је отварање пута радикалима, који по правилу постижу најбоље резултате када други бојкотују изборе. Био је то случај и 1992, када је опозиција бојкотовала прве парламентарне изборе у новоформираној СР Југославији, као и случај са парламентарним и председничким изборима 1997, када је део опозиције неуспешно бојкотовао изборе (Милошевић 2003:34).

Неуспели председнички избори и следећи превремени парламентарни избори одржавани су у лошим политичким приликама, које су биле последица парламентарне, уставне и председничке кризе. Што се тиче парламентарне кризе, она је избила у Србији недуго после инаугурације Скупштине Србије, 22. јануара 2002. На изборима одржаним 23. децембра 2000, Демократска опозиција Србије (ДОС) добила је 176 од 250 посланичких места, СПС је добио 37, Српска радикална странка 23, а Странка српског јединства (ССЈ) 14. После ове инаугурације, структура Народне скупштине се често мењала због раскидања коалиција, цепања неких странака, преласка посланика из једне у другу странку, избацивања посланика из странака и њихове замене другим посланицима. Сукоби између Демократске странке Србије (ДСС) и ДОС-а почели су у вези с питањем да ли кандидат за премијера треба да се именује пре или после избора, а појачали су се после хапшења и изручења Милошевића Хашком трибуналу (Милошевић 2003:25). После убиства премијера Зорана Ђинђића, уследила су велика политичка и социјална превирања (Милошевић 2003:27). Свако мало долазило је до нових свађа и расправа, а Српска радикална странка је користила многе скандале у сврху вођења изборне кампање.

На изборима 2003. године демократске снаге су биле подељене на четири групе: ДСС, која је била прва странка која је напустила ДОС; Г17 плус, која је напустила ДОС после разочарења претходним председничким изборима; Нова Србија Велимира Илића, која беше почела да гласа против владе годину дана пре избора и чији се посланички клуб у Скупштини распао на два дела, и остатак ДОС-а, који је био ослабљен одлуком Социјалдемократске партије да гласа против владе. На парламентарне изборе утицали су и пропали председнички избори. Радикали су добили највећи број гласова и посланичких места на парламентарним изборима упркос чињеници да је владајућа коалиција упозоравала на опасност коју представљају радикали (Милошевић 2003:38). Долазимо до закључка да је снажно уситњавање политичког система Србије допринело успеху радикала.

IV. Закључак – концентрисана доза дипломатије и демократије

Горња анализа је осветлила факторе који су довели до успона радикалне деснице на парламентарним изборима у Србији 2003. године. На овом месту морам да подвучем да је Србија изузетан случај за проучавање у ширем домену земаља у трансформацији зато што је њена транзиција из социјалистичког режима у отворену тржишну економију, са свим променама које ова транзиција изискује у политичкој и друштвеној сфери, била праћена дугим периодом грађанског рата. Зато сам своје истраживање радикалне деснице базирала на нарочитим карактеристикама српског друштва. Желела сам, пре свега, да покажем значај ко-

ји на развој деснице има међународни фактор. У случају Србије, међународна реакција на југословенске ратове резултирала је огромним економским проблемима и повредила је српски национални понос. Оба ова фактора утичу на друштво и чине га склоним националистичкој пропаганди. Затим сам показала да српска политичка култура представља плодно тло за ширење ултранационалистичких идеја. Најзад, висока фрагментација српског политичког система запечатилa је победу радикала.

Закључујем своју анализу сугестијом да би међународна заједница могла одиграти једну од кључних улога у слабљењу радикалне деснице, насупрот ситуацији из 2003, када је допринела успону СРС. За остваривање овог циља од виталног је значаја улога ЕУ, с обзиром да је ЕУ перспектива мотивишући фактор за скоро 60 одсто Срба, јер они схватају да њихова земља нема праву алтернативу (Бат 2005:68). ЕУ представља главну мотивацију за регионалну сарадњу на западном Балкану путем склапања регионалних споразума о слободној трговини, чији камен темељац је Уговор о стабилизацији и придруживању. Примена Уговора о стабилизацији и придруживању заснива се на постепеном увођењу области слободне трговине и на реформама чији је циљ усвајање ЕУ стандарда у сврху приближавања ЕУ (Кушић/ Групе 2007:122). Овај приступ се заснива на две централне претпоставке; наиме, да сарадња превазиђе национализам и да она донесе економске предности (Кушић/ Групе 2007:145). Ипак, за стварни утицај ЕУ на свакодневни живот српских грађана мораће да прође много времена.

Нажалост, главне „шаргарепе” ЕУ у односу на Србију, што значи Уговор о стабилизацији и придруживању и могућност напредовања у статус кандидата, за сада су постигле само ограничене ефекте. Због тога ЕУ треба да ради на повећању њихове ефикасности. Како постићи овај циљ? ЕУ, пре свега, мора да јасно и доследно покаже да остаје отворена према Србији, кад год Србија буде спремна. Најуверљивији начин да ЕУ покаже своју заинтересованост српским грађанима јесте могућност укидања визног режима, што треба вешто експлоатисати да би Србија заузврат усвојила јасне техничке стандарде. Од једнаког значаја за ЕУ је да почне разговоре с радикалима да би се припремила за евентуалну радикалску владу прикупљањем информација о њима. У међувремену, ЕУ треба да појача свој политички ангажман у Србији и да успостави, чим српска влада покаже интересовање, „специјалну мисију” са задатком да помогне Србији да се повинује условима ЕУ. Најзад, ЕУ треба да развије ефикаснију стратегију комуникације за Србију да би предочила информације о себи и обновила сарадњу са српским друштвом.³¹⁾

Треба се надати да ће ЕУ перспектива имати више привлачности за екстремну националистичку Српску радикалну странку, која изгледа да препознаје недостатак алтернативног програма који би се супротставио програму ЕУ. Нема сумње да би нека будућа влада, с радикалима на власти, представљала озбиљан проблем за европски пут Србије. Можда ЕУ перспектива неће бити довољна да задржи радикале ван власти, али ће се барем показати као моћно обуздавање тих партија. Зато ЕУ треба да развије промишљену стратегију усмерену на смањење штете коју би даље одлагање ЕУ интеграција могло узроковати у српском друштву, што се више не може постићи силом, него „концентрисаном дозом дипломатије и демократије”.³²⁾

V. Библиографија

- Anderson, Benedict (1991): *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Batt, Judy (2005): *Chaillot Paper no 81: The Question of Serbia*. France: EU Institute for Security Studies.
- Beichelt, Timm/ Minkenberg, Michael (2002): „Rechtsradikalismus in Transformationsgesellschaften: Entstehungsbedingungen und Erklärungsmodell“.
- In: *Osteuropa*, Vol. 52, 3: 247-262.
- Bellamy, Alex J. (2002): *Kosovo and International Society*. Great Britain: Palgrave Macmillan.
- Beyme, Klaus von (1985): *Political Parties in Western Democracies*. Aldershot, England: Gower.
- Bugajsky, Janusz (2002): *Political Parties of Eastern Europe: A Guide to Politics in the Post-Communist Era*. New York: M.E Sharpe.
- EBRD (2002): *Transition Report 2002: Agriculture and Rural Transition*. London: European Bank for Reconstruction and Development.
- Glenny, Misha (1999): *The Balkans: 1804-1999. Nationalism, War and the Great Powers*. London: Granta Books.
- Gligorov, Vladimir (2002): „South-eastern Europe Policy Brief“.
- At: http://archive.idea.int/balkans/policy_brief_balkans.pdf April 8, 2005.
- Gordy, Eric D. (1999): *The Culture of Power in Serbia: Nationalism and the Destruction of Alternatives*. United States of America: The Pennsylvania State University.
- Helsinki Committee for Human Rights in Serbia (2003): *Serbia in the Vicious Circle of Nationalism*, at: <http://www.glypx.com/BalkanWitness/helsinki2.htm> January 10, 2005.
- Irvine, Jill A. (2007): „Boys Must be Boys: Gender and the Serbian Radical Party, 1991-2000“. In: *Nationalities Papers*, Vol. 35, 1: 93-120.
- Inic, Slobodan (2000): „Serbia – a Closed Society: Insufficiency of Transitional Potentials“, at: www.helsinki.org.yu/authors/singletext.php? April 8, 2005.
- Kandic, Natasa (2001): „War Crimes and Civil Society“. In: *East European Constitutional Review*, Vol.10, 2/3: pp.110-117.
- Kriesi, Hanspeter/ Koopmans, Ruud/ Duyvendak, Jan Willem and Giugni, Marco G. (1995): *New Social Movements in Western Europe: A Comparative Analysis*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Kuzmanovic (Djuric), Tawa/ Zarkov, Dubravka (2001): „Poverty and Directed Non-Development in Serbia“, at: <http://condor.depaul.edu/~crrotenbe/aeer/v17n2/Kuzmanovic.pdf> January 19, 2005.

- Merkel, Wolfgang (1999): *Systemtransformation: Eine Einführung in die Theorie und Empirie der Transformationsforschung*. Opladen: Leske+Budrich.
- Milosevic, Milan (2003): „2003. Elections in Serbia”. In: *Survey Serbia and Montenegro*, Vol. XLIV, 4: 21-58.
- Ministry of Social Issues of Serbia (2003): „Poverty in Serbia”. In: *Survey Serbia and Montenegro*, Vol. XLIV, 2.
- Minkenber, Michael (1998): *Die Neue Radikale Rechte im Vergleich. USA, Frankreich, Deutschland*. Opladen/Wiesbaden: Westdeutscher Verlag GmbH.
- Mudde, Cas (2000): „Extreme-right Parties in Eastern Europe”. In: *Patterns of Prejudice*, Vol. 34, 1: 5-27.
- Nohlen, Dieter (Hrsg.) (2001): *Kleines Lexikon der Politik*. München: Verlag C.H. Beck.
- Nohlen, Dieter/ Schultze, Rainer-Olaf (1995): *Lexikon der Politik: Band I Politische Theorien*. München: C.H.Beck Verlag.
- Palaret, Michael (2001): „The Economic Consequences of Slobodan Milosevic”. In: *Europe-Asian Studies*, Vol. 53, 6: 903-919.
- Payne, Stanley G. (1995): *A History of Fascism, 1914-1945*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Pribicevic, Ognjen (1999): „Changing Fortunes of the Serbian Radical Right”. In: Ramet, Sabrina P. (edt.): *The Radical Right in Central and Eastern Europe since 1989*. USA: The Pennsylvania State University Press.
- Ramet, Sabrina P. (1999): „Defining the Radical Right: The Values and Behaviours of Organized Intolerance”. In: Ramet, Sabrina P. (edt.): *The Radical Right in Central and Eastern Europe since 1989*. USA: The Pennsylvania State University Press.
- Smith, Anthony D. (2001): *Nationalism: Theory, Ideology, History*. Cambridge: Polity Press.
- Tarrow, Sidney (1995): *Power in Movement*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thomas, Robert (1999): *Serbia under Milosevic: Politics in the 1990s*. London: Hurst & Company.
- Thomson, Mark (2002): „South Eastern Europe: New Means for Regional Analysis. Policy Brief No. 2”, at: <http://archive.idea.int> (30 July 2008).
- Ullman, Richard H. (1996): „The world and Yugoslavia's Wars”. In: Ullman, Richard H. (edt.): *The world and Yugoslavia's Wars*. USA: Council on Foreign Relations, Inc.
- Williams, Christopher (1999): „Problems of Transition and the Ride of the Radical Right”. In: Ramet, Sabrina P. (edt.): *The Radical Right in Central and Eastern Europe since 1989*. USA: The Pennsylvania State University Press.
- Časopis za srednjoevropske političke studije, Svezak X, Deo 2-3, str. 95-112

Вера Стојарова, Хана Викопилова³³⁾

Популизам на Балкану

Случај Србије³⁴⁾

Овај прилог је писан као део истраживачког пројекта „Политичке странке и представљање интереса у савременим европским демократијама” (шифра МСМ0021622407).

Апстракт: Циљ прилога је да коментарише и тестира примењивост приступа Пола Тагарта реалностима српске политике. Текст ће се кон-

---

Повратак Српског јунака

центрисати на оне политичке странке које су основане почетком деведесетих година, а које су задржале своју позицију у страначком систему до данас (Српска радикална странка, Социјалистичка партија Србије, Демократска странка Србије, Демократска странка и Српски покрет обнове). Аутори закључују да концепт популизма остаје нејасан и да се може применити само уз тешкоће.

Кључне речи: Демократска странка, Демократска странка Србије, популизам, Србија, Српска радикална странка, Српски покрет обнове, Социјалистичка партија Србије.

Увод

Популизам је феномен који се може разумети на много начина. Он повлачи за собом разне концепте и приступе, при чему различити аутори истичу разне факторе који су повезани с популизмом. Могли бисмо се запитати да ли постоји нека заједничка база на којој се заснивају разноврсни концепти популизма. Треба приметити да термин популизам не мора нужно да се схвата како се обично сугерише и да може да се користи за опис политичке ситуације на неутралан начин. Популизам је интензивно истраживан на подручју западне Европе, док су се истраживања у централној и источној Европи углавном фокусирала на Русију и централну Европу, занемарујући остале. Зато су аутори одлучили да своју пажњу усмере на популизам на Балкану, и то на једног од главних играча у балканској арени – Србију. Што се тиче српске политичке сцене, већина релевантних политичких партија основана је у периоду 1989-1992. Најважнија партија током деведесетих била је Социјалистичка партија Србије (СПС), коју је током целог тог периода, од оснивања у јулу 1990,³⁵ водио Слободан Милошевић. После његове смрти, за председника је изабран Ивица Дачић. Тренутно најјача странка, која је у неким периодима била коалициони партнер СПС-а у влади, је Српска радикална странка (СРС). Ову странку, од оснивања 1992, води Војислав Шешел; од подизања оптужнице пред Међународним трибуналом за бившу Југославију (МКТЈ) странку формално води Томислав Николић. Једна од главних политичких странака која се супротстављала Милошевићевом режиму била је Демократска странка (ДС), коју је од 1994. водио прозападни политичар Зоран Ђинђић. Разлике у личним ставовима у вези са будућношћу Србије довеле су до одвајања националистичког крила од ДС-а, 1992, и до стварања Демократске странке Србије (ДСС), коју од тада предводи Војислав Коштуница. Друга важна опозициона партија за време Милошевићевог режима био је Српски покрет обнове (СПО) Вука Драшковића. Ова странка жели повратак монархије и често користи националистичку реторику. Једна фракција СПО-а, предвођена Велимиром Илићем, одвојила се 1997. и формира-

ла Нову Србију (НС). Ова странка је била у коалицији са СПО-ом и у новије време са ДСС-ом. Једна странка која је сасвим нова је Г17+, која је настала од економског труста мозгова 2002. године. На крају, али не и по значају, треба поменути мање политичке странке које су постигле успех на изборима 2007. и 2008: Грађански савез Србије (ГСС)³⁶, Либерално-демократска партија (ЛДП), Социјалдемократска унија (СДУ) и Лига социјалдемократа Војводине (ЛСВ).

За потребе овог текста, у обзир ће бити узете странке основане почетком деведесетих које су задржале своју позицију у страначком систему све до данас. Зато ће се текст концентрисати на програме ових политичких странака: СПС, СРС, СПО, ДСС и ДС. Политички програми странака биће коришћени као примарни извори, уз страначке публикације, промотивне брошуре и интервјуе дате медијима. Циљ овог прилога је да предочи популистички концепт Пола Тагарта (Тагарт 2002) и да га истражи у реалности српског партијског система. Политички посматрачи често етикетирају већину српских политичких странака као „популистичке”. Међутим, може ли се то стварно рећи за све политичке странке у спектру или то представља поједностављивање садашњег света, што ствари чини двосмисленим? Која средства користе српске политичке странке да би придобиле подршку? Да ли је могуће наћи прихватљив концепт популизма? Да ли је Тагартов концепт популизма примењив? У овом прилогу ћемо покушати да нађемо одговоре на ова питања, усредсређени на српске политичке странке.

1. Популизам – главне карактеристике

Популизам је постао модеран концепт и као такав чини суштину великог дела истраживања. И то упркос чињеници да концепт као целина није још потпуно разрађен или, да кажемо тачније, не постоји консензус у вези с овим концептом. Он остаје мутан и нејасан. У основи постоје два главна приступа концептуализацији популизма, како су то резимирали Де Рат, Холандерс и Крувел (2004). Под првим, популизам се сматра политичком тактиком или стратегијом; под другим, популизам се схвата као идеологија. Де Рат, Холандерс и Крувел истичу други приступ; они сматрају популизам идеологијом која се заснива на „непријатељству” према представничким демократијама. Разумевање популизма као политичког стила или тактике значи признавање да се све политичке странке могу „понекад” понашати на популистички начин (Мад 2002, базирано на Де Рату и другима, 1998). Степен популизма може се анализирати погодним избором „популистичких карактеристика”.

Канованова (1999) користи минималистичку дефиницију да би описала популизам као неку врсту побуне против успостављених структура (елита) у име народа. Врста побуне зависи од тога који циљ има. Пре-

ма Кановановој, побуна се води не само против оних на власти, него и против вредности тих елита. Популизам карактерише један ауторитет, а то је народ; зависи од ситуације популистичке реторике о „уједињеном народу” или само о „нашем народу”. Описујући политички стил популизма, Канованова говори о једноставном, непосредном стилу. Популисти формулишу проблеме и питања врло једноставно, а њихова решења су такође веома једноставна и врло разумљива „свима”. Канован затим користи врло важан термин, „популистичко расположење”, чији садржај подразумева емоције, популистички ентузијазам, популистичка настојања да се укључе не само они који су заинтересовани за политику, него и они који нису укључени у политику своје земље, освешћујући акценат и, наравно, значај харизматског вође. Популисти веома много полажу на личности у вођству, а вођа је канал комуникације са јавношћу. Пол Тагарт је нашао друге карактеристике које се везују за популизам и створио је концепт који се заснива на шест карактеристика. Његов први индикатор популизма је непријатељство према репрезентативној политици, против успостављених структура, елита и њихових вредности (Тагарт 2004:66). Ова карактеристика је присутна код већине концептуализација популизма – Канованова, на пример, укључује медије и интелектуалце у успостављене структуре (Канован 1999). Други разлог да се буде „против” јесте што популисти успостављају снажну разлику између „чистог народа” и „корумпиране елите” (успостављених структура). Ово је једини „расцеп” који популисти виде унутар друштва (Мад 2002, 2004). На основу овог непријатељства, популисти се залажу за облике непосредне демократије: референдуми, непосредни избори, консултације, итд. (Де Рат, Холандерс, Крувел 2004).

Други индикатор, како га представља Пол Тагарт, је отаџбина и народ, где „отаџбина представља идеализовану замисао заједнице којој служе” (Тагарт 2004:67). Ова карактеристика се непрестано запажа у истраживањима других политиколога – популисти говоре у име „народа”, они делују у име „народа” и доносе одлуке у име „народа”. „Народ” је највиши ауторитет којем се обраћају популисти. „Народ” се сматра хомогенизованом масом „обичних људи” (Де Рат, Холандерс и Крувел 2004).

Као трећу карактеристику, Тагарт издваја недостатак суштинских вредности „који проистиче из важности отаџбине, одакле суштинске вредности потичу”. Тагарт тврди да популизам реагује против елита и институција, а како карактер истих варира, пропагиране вредности потичу из других извора које нису популизам. (Тагарт 2004:68).

Четврта тема је реакција на значење крајње кризе. „Популизам није политика стабилног, сређеног друштва, него се појављује као пратња промене, кризе и изазова.” (Тагарт 2004:69). Што су политичка превировања већа, то се појављује већи популизам.

Пета тема је неполитички карактер популистичких покрета и улога харизматског вође. Улога харизматског вође значи да се формација (странка, или боље покрет) гради око харизме ове личности. Харизматски вођа је човек који артикулише захтеве и „непосредно” их преноси „народу”. Снажна водећа улога подразумева озбиљне проблеме када дође до смене на месту вође. Проблем наследника означава фактор захваљујући којем можемо да говоримо о, како каже Тагарт (2004), „епизодном карактеру” популизма или популистичког покрета.

Коначни индикатор популизма је његова камелеонска природа, будући да се популисти мењају у зависности од контекста и реалности у којима егзистирају. Контекстуални атрибути популизма настоје да се прелију у форму коју популизам поприма. То не значи да они скривају „стварну” природу популизма, него да је популизам де факто ограничен својим контекстом. (Тагарт 2004:71).

2. Популизам у програмима српских странака

2.1 Непријатељство према репрезентативној политици, побуна против успостављених структура

Побуна против успостављених структура у Србији има две димензије: унутрашњу и спољну. До краја Милошевићеве ере, спољна димензија била је далеко важнија. Вођа СПС-а, бивши председник Србије и бивши председник Југославије, користио је популистичка средства против међународних успостављених структура – ЕУ, НАТО-а, ОЕБС-а, које су представљане као непријатељи српског народа: „Међународне организације мешају се у унутрашње послове. Нови светски поредак има империјалистички карактер, а његов принцип је доминација Запада над Истоком. Главни аргумент је сила и Југославија је једна од првих жртава новог светског поретка”.

(Социјалистичка партија Србије 1992: чл. 9.2). Унутрашњу димензију, за време Милошевићеве ере, повремено је актуелизовала СРС – зависно од тога да ли је Шешељева странка била део еспеесовске владе или опозиције, и, наравно, демократска опозиција.

Ситуација после 2000. године врло је слична; спољну димензију представља однос према спољном свету, или прецизније, према НАТО пакту и МКТЈ, док је унутрашња димензија побуна против нових унутрашњих структура. Односи према спољном свету не користе се само на популистички начин, него се може рећи да они стварају расцеп у српском друштву: „за” и „против” сарадње са међународном заједницом.³⁷⁾

Српска радикална странка не помиње МКТЈ у свом програму; међутим, њен став према МКТЈ је сасвим јасан. Једна од најновијих публикација ове странке зове се „Или Карлин сведок или смрт”, која у суштини покушава да увери читаоца да људе оптужене пред МКТЈ муче у за-

---

Повратак Српског јунака

твору да би говорили „истину”. На корици ове књиге налази се фотографија бившег главног тужиоца МКТЈ, гђе Карле дел Понте, на којој је приказана као вампир. Други мото који се обично користи у овом смислу је „Све што вреди у Хагу седи”.

Социјалистичка партија Србије види МКТЈ као „политичку и независну институцију која је основана с циљем да казни и сатанизује српски народ. Сарадња са МКТЈ представља велики терет и морамо водити рачуна о државном и националном достојанству. Злочини се морају индивидуализовати и мора се обезбедити да се народ и држава не етикетирају манипулацијом и фалсификатима као протагонисти геноцида. Суђење Слободану Милошевићу показује неравноправност, селективну истину и кршење међународног права, па се кредибилитет ове институције доводи у питање.” (Социјалистичка партија Србије 2006:11-12). Програмска декларација IV конгреса СПС-а напада партије европске левице које су подржале „геноцидну НАТО агресију. Мисије КФОР-а и УНМИК-а су пуки инструменти за вршење етничког чишћења Косова од Срба, Црногораца и других неалбанаца.” (Социјалистичка партија Србије 2000: чл. 15).

Српски покрет обнове бори се за будућност Србије, а не за копање по прошлости зато што постоји опасност да „поново направимо грешке претходног режима, које би довеле до сукоба и оставиле Србију у најужим границама на периферији Европе и Балкана” (Српски покрет обнове 2001:7).

Демократска странка Србије је веома критична према МКТЈ и наводи да „иако је МКТЈ пре политичка него правна институција и лако га је претворити у инструмент политичких сила, сарадња с Трибуналом представља обавезу коју морамо испунити.”

Међутим, ДСС наводи да сарадњу с Хагом треба законски регулисати и да то треба учинити с националним достојанством (Демократска странка Србије 2005:6).

Демократска странка жели пуну сарадњу са МКТЈ и спремна је да се суочи са злочинима из прошлости. Њен програм се углавном бави интеграцијом у ЕУ, али помиње евроатлантске структуре као целину и потребу за компромисом по питању Косова. Унутрашња димензија се очито актуелизује код опозиционих партија. У свом програму, Социјалистичка партија Србије напада постмилошевићевски режим, тврдећи да режим представља спој политике и мафије. „Ми смо држали на оку српску транзицију десет година, а они који су дошли после нас само су успели да за шест година створе велике социјалне разлике, незапосленост и сиромаштво... Армија сиромашних и незапослених живи у страху и без наде.” (Социјалистичка партија Србије 2006:3).

Српска радикална странка не напада, у ствари, актуелни режим у

свом програму. Међутим, страначко месечно гласило „Велика Србија” редовно напада актуелну владу и приказује њене чланове као издајнике који сарађују са спољним непријатељем, продајући српско достојанство, српске земље, и слушајући спољне сугестије. Као што се може видети, карактеристика непријатељства према успостављеним структурама ве-ома је специфична у случају Србије. Унутрашња димензија српског популизма није примењива до краја Милошевићеве ере, дакле до преврата 2000. године. Од тада, опозиционе странке користе антиелитну логику ради привлачења гласача. Спољна димензија је преовлађујућа у партијским документима. Питање је да ли се ово може стварно назвати популизмом у специфичном случају Србије или је то резултат ратних сукоба из деведесетих година и губитка територија. Зар не би била иста ситуација у свакој другој земљи после сукоба у којима је изгубила све ратове?³⁸⁾ Због тога, изгледа да је једина релевантна димензија унутрашња. Ипак, странке које показују неки степен непријатељства према репрезентативним структурама јесу оне у опозицији. Да ли то значи да опозиционе странке теже да користе популистичка средства?

2. 2 Отаџбина и народ

За Социјалистичку партију Србије народ значи не само Срби и њихови савезници, него углавном обични људи – радници и сељаци. СПС се није потрудио да се прилагоди новој постхладноратовској ситуацији и није уопште променио речник. Зато пролетаријат, буржоазија, хероизам становништва и као ново, наравно, заштита народа од новог мафијашког режима, све то налази места у његовом програму: „Ми смо партија народа који ради да би живео, ми смо партија народа који воли своју земљу, ми смо антиглобалистичка партија, ми смо антифашистичка партија и ми смо Социјалистичка партија Србије!” (Социјалистичка партија Србије 2006:9). За разлику од других случајева, народ није експлицитно везан за нацију, него више за ниво друштвених слојева.

Синоним за народ, у програму Српске радикалне странке, могао би бити српски народ. СРС се бори за уједињење свих српских територија и за заштиту свих Срба, па отуда уједињење Србије, Републике Српске³⁹⁾, Републике Српске Крајине,⁴⁰⁾ Црне Горе (СРС не говори о постојању црногорске нације), наравно Косова, па и Македоније ако би желела да буде део (Македонска нација је призната од српске стране тек после II светског рата; пре тога, Македонце је српска страна сматрала Србима). Једна од најновијих књига СРС има назив „Срби римокатолици такозвани Хрвати”, где се негира постојање хрватске нације. Зато не би било никакво чудо ако би СРС једном пожелела да се уједини са целом Хрватском.⁴¹⁾ Неки радикали иду чак и даље и тврде да су Срби некад живели на територији Румуније, па би Велика Србија требало да

Повратак Српског јунака

обухвата и Румунију.⁴²⁾ Веома леп пример (од више хиљада) може се наћи у Шешелјевој књизи „Хајка на јеретика”, где Шешелј каже да Словенци немају право на сецесију због чињенице да у историји не постоји преседан за суверену независну словеначку државу, окривљује их за рат са Србима и наставља: „Елем, нека Словенци иду, биће боље за њих, боље за нас. А за нас Србе то значи мање милион и по љутих противника унутар националних граница.” (Шешелј 2000:917)

Реторика Српског покрета обнове није више радикална као што је била у последњој деценији XX века. Једина ствар која би могла да се нађе у програму је изјава да је СПО „национална странка која верује у српску традицију и веру која је штитила српски народ када је био угрожен у историји” (Српски покрет обнове 2001:3)

Националистичко осећање може се видети из статуса СПО-а када се СПО дефинише као рука са три прста, а амблем СПО-а садржи три речи на српској застави: С симболизује оцила на националном грбу, П симболизује шајкачу (типичну четничку капу) и О симболизује срце и сузе. Вук Драшковић такође тражи рехабилитацију Драже Михајловића, четничког вође из II светског рата. Заштита отаџбине могла би се приказати у специјалном делу програма који је посвећен територијалном интегритету који је повезан с питањем Косова. (Српски покрет обнове 1998:1)

Програм Демократске странке Србије помиње суверенитет и интегритет територије Србије: „Ниједан део државне територије не може да се одвоји од целине, нити се може заменити са било којом другом државом без пристанка становника са целокупне територије Србије.”

(Демократска странка Србије 2005). Леп пример популизма ДСС-а може се наћи у интервјуу са Војиславом Коштуницом из августа 2000, када је одговорио на питање о изгледу своје изборне кампање: „Део кампање биће тзв. пешачка кампања – директни сусрети, разговори са обичним светом. . . После десет година морамо да покажемо да заиста постоје људи који слушају обичан свет и долазе да виде обичне људе.” („Време” 2000)

Једина ствар која се може наћи у програму Демократске странке у вези са обичним народом била је тврдња да после распада Аустроугарског царства није било могуће створити демократску мултиетничку државу и „због тога је Балкан био најтрагичнији европски регион током целог XX века, а српски народ један од најтрагичнијих европских народа”.

(Демократска странка 2001:6). Иначе, програми више говоре о потреби за променама у српском друштву и не постоје ми и они, а нема ни речи о Косову или о државном интегритету (уп. Демократска странка 2007).

Као што смо видели, једина чисто популистичка странка била би вероватно Социјалистичка партија Србије. Можемо ли, међутим, приказивати њихове аргументе као популистичке или има ли ставова који су типични само за социјализам? Или, да ли су ставови социјалиста по самој својој природи популистички по дефиницији? Појављује се још један проблем када сагледавамо друге странке у којима се отаџбина и народ преклапају са национализмом. Да ли је то, дакле, национализам или популизам? Да ли је национализам по својој природи популистички?

2.3 Недостатак суштинских вредности и негативизам

Сагледавајући српску политичку сцену, човек мора да закључи да већина политичких странака заиста има суштинске вредности и да се странке разликују по својој идеологији. Социјалистичка партија Србије отворено се залаже за оно што назива демократским социјализмом, интензивном социјалном и радничком политиком. Суштинске вредности, ипак, прати снажан негативизам. Актуелна реторика Социјалистичке партије Србије уперена је на МКТЈ, оптужује актуелну владу и њену борбу против људи који су блиски Социјалистичкој партији, супротставља се глобализацији, доминацији међународног права које није одобрено у Скупштини, противи се фашизму, НАТО агресији и свима који понижавају српски народ. (Социјалистичка партија Србије 2006).

Суштинску идеологију Српске радикалне странке представља снажан национализам и борба за уједињење српских територија. Што се тиче привреде, СРС би хтела да има интензиван социјални програм који би обезбедио најсиромашније и који би им нашао посао. Снажан негативизам је део национализма и шовинизма ове странке, која напада Албанце који врше геноцид над српским народом, међународну заједницу која им у томе помаже и која жели да уништи српски народ, актуелну владу – квислинге који сарађују са међународном заједницом итд.

Демократска странка Србије има веома разрађен програм који се бави привредом и другим питањима. (Демократска странка Србије 2005б). Негативизам је уперен против косовских политичара, политике САД или политизације МКТЈ. Суштина идеологије Српског покрета обнове је успостављање парламентарне монархије, јаких традиционалних и конзервативних вредности. Како је ова странка у слабљењу, сада се не примећује негативизам. Један од циљева Демократске странке је интеграција Србије у Европску унију, успешна трансформација привреде итд. У програму ове странке не би се могао наћи негативизам.

Као што смо видели, све политичке странке имају суштинске вредности; једина проблематична међу њима је Српска радикална странка, чије се суштинске вредности састоје углавном од национализма. Можемо ли, дакле, рећи да је национализам једнако популизам? Следећи про-

блем се појављује са Социјалистичком партијом Србије, која повезује социјалистичку демократију и антиелитизам директно с народом против елите. Да ли је, дакле, и социјализам једнак популизму?

2. 4 Значење крајње кризе – балкански ратови и емоције, једноставност, отвореност

Значење крајње кризе праћене емоцијама, једноставношћу и отвореношћу било је типично за цео период Милошевићевог режима. Социјалистичка партија Србије није елиминисала ове карактеристике и њене декларације остају веома емотивне, једноставне и отворене. Пример за то може се видети у најновијој програмској декларацији: „Космет је постао етнички најчистија територија у Европи после сталног терора и прогона којима су изложени Срби, Црногорци и други неалбанци, а повратак избеглица и интерно расељених лица спречен... СПС подржава највишу аутономију Косова унутар граница Србије као могуће решење...” Програм иде даље и напада: „СПС се снажно супротставља ширењу дефетизма и стварању слике да је већ пронађено коначно решење за Косово, да је једина опција независност и да је Косово изгубљено 1999, итд. Косово је одбрањено од агресије албанских терориста и НАТО-а и сви који у Србији подржавају предају Косова албанским сепаратистима подржавају и велеиздају.” (Социјалистичка партија Србије 2006:11-12)

Велика прилика за буђење емоција била је смрт и сахрана Слободана Милошевића. Говорници су говорили о свом покојном вођи као о народном хероју и означавали су представнике западних земаља и владе као злочинце и издајнике, док је почасна стража била, зачудо, састављена од деце (до 13 година старости) у српској народној ношњи. Једноставна решења могу се видети у политици СПС-а према високој стопи незапослености – политика пуне запослености. (Социјалистичка партија Србије 1992:чл. 5.1)

Српска радикална странка користи значење кризе и емоција веома често. Типичан пример било би приказивање филма „Истина”⁴³ у Центру „Сава” и позивање породица убијених жртава на представу, те аплаудирање њима уз гледање суза у њиховим очима. Једноставна решења за проблеме могу се видети у захтеву за укидање аутономије Војводине и Косова и Метохије (Српска радикална странка, чл. 7). Српска радикална странка је вероватно најотворенија странка у погледу ставова у вези са било чим. Типични примери могу се видети у записима МКТЈ о Шешељевом суђењу. Емотиван и отворен стил може се наћи и у програму Српског покрета обнове у вези са повратком српских војника и српског народа на Косово: „Протерани Срби ће се вратити за војском.” (Српски покрет обнове 2001:6). Једноставно решење Демократске странке Србије у вези с питањем Косова представља захтев за пуном применом Резолуције 1244 СБ УН. „Косово и Метохија, које се тренут-

но налази под непожељним протекторатом УН, чини недељив и интегрални део наше земље... Захтевамо од СБ да уместо декларација тражи од УНМИК-а и КФОР-а да предузму конкретне кораке за заустављање албанског терора.” (Демократска странка Србије 2005б:3). И Војислав Коштуница зна да буде отворен: „САД имају право да подржавају државе и народе као део својих националних интереса, али немају право да дају нешто као поклон што није њихово власништво. Америка мора да нађе други начин да покаже подршку Албанцима, него што им даје српску територију.”

(Демократска странка Србије 2007). Емоције у Демократској странци могле би се наћи само у контексту убиства Зорана Ђинђића, али ова странка заиста не користи емоције када говори о српској прошлости и не употребљава метафору злочинци-жртве. Посматрајући Србију после 2000. године, човек би могао да закључи да се ова земља налази у перманентној кризи – бескрајна прича о Косову, Милошевић и оптужница против њега, оптужени Младић који се наводно налази у Србији, убиство Ђинђића, итд. Емоције се обично користе када се говори о прошлим ратовима и Срби се приказују као жртве које су пропатиле, као мученици који су убијани, мучени, док су други народи чинили геноцид против српског народа. Једноставност се обично повезује са решењем нерешивих проблема као што је Косово, док се отвореност чује у говорима који се односе на међународну заједницу или на актуелни политички естаблишмент. Да ли би, дакле, ово бескрајно значење крајње кризе подразумевало да су све политичке странке популистичке (с обзиром да опозиција осећа крајњу кризу наспрам међународне заједнице, а не наспрам унутрашње владе)?

2. 5 Неполитички карактер и харизматски вођа

Феномен Слободана Милошевића је познат и не треба га детаљно описивати. С обзиром да је имао комунистичку позадину,⁴⁴ Милошевић је, 1990. године, изабран за председника Социјалистичке партије Србије (СПС), оставши на том месту до смрти 2001.⁴⁵ Од 1989. године био је председник Републике Србије и председник СР Југославије. После пораза на председничким изборима СР Југославије, септембра 2000, Милошевић је напустио ту дужност 6. октобра 2000, а пола године касније, 28. јуна 2001, послат је у Хаг. Актуелни лидер СПС-а, Ивица Дачић, стоји иза успеха Социјалистичке партије на изборима 2008. СПС је добио изборну трку и може да бира којој ће се страни приклонити (националистичкој или проевропској). Дачић је постао познат по изјавама да Милошевић није умро, него да је убијен у затвору у Хагу.

Нема никакве сумње у вези с харизмом лидера Српске радикалне странке, Војислава Шешеља. Симптоматично је да људи око њега саку-

---

Повратак Српског јунака

пљају и објављују све што говори јавно, у његово име, па зато биографија Војислава Шешелја садржи огроман број публикација. Слично Милошевићу, Шешел има правничку позадину и предводи своју странку од оснивања до данас. Од одласка у Хаг, странка је изабрала другог лидера који замењује Шешелја – Томислава Николића. Харизма лидера Српске радикалне странке јасно се види када се погледају извештаји са суђења у МКТЈ.

Војислав Коштуница, лидер Демократске странке Србије, такође са правничком позадином, исто тако води ДСС од самог оснивања. Године 2000. Коштуница је изабран за председника Републике Србије, а од 2003. је премијер Србије. Вероватно је најјача личност у владиној коалицији и може да добије све што жели. Од убиства Зорана Ђинђића⁴⁶⁾ нема стварног харизматског и релевантног опонента на демократској страни који би могао да га критикује.

Лидер Српског покрета обнове Вук Драшковић је правник, писац и такође води своју странку од самог почетка. Током Милошевићеве ере, Драшковић и његова харизматска супруга су много пута затварани, а он је неколико пута био предмет покушаја атентата.⁴⁷⁾

Национализам Вука Драшковића није више јак као што је био у последњој деценији XX века. СПО у почетку није основао само Драшковић, него и један од његових најбољих пријатеља, Војислав Шешел. Међутим, како две јаке личности не могу да воде једну партију, Шешел је отишао и основао Српску радикалну странку годину дана касније. Њихово пријатељство је било сачувано, што можемо да закључимо из чињенице да Драшковић понекад пише рецензије за Шешелеве књиге.⁴⁸⁾

Када говоримо о харизматским вођама у вези са Демократском странком, не смемо заборавити најизузетнију личност у њеном вођству од 1994. године. Зоран Ђинђић је имао веома јаку личност и целог живота се борио да се модерна Србија реинтегрише у Европу.⁴⁹⁾ Он је убијен 2003, после двогодишњег периода проведеног на месту премијера.⁵⁰⁾ Његов наследник, Борис Тадић, заменио је места с Војиславом Коштуницом и изабран је за председника Србије, док је Коштуница постао премијер. Као што смо већ поменули, Борис Тадић је јака личност унутар своје партије, али његов компромисни карактер спречава га да се надмеће с Коштуничиним политиком.

У смислу неполитичког карактера и харизматског вође, све назначене странке су политичке целине које се не дефинишу ван политичке арене. Сви они су релевантни играчи на страначкој сцени и не истичу своју аполитичну природу. Све странке сматрају да је врло важно да лидер буде јака личност. Уосталом, зар харизматски вођа није потребан за успех странке? Зар ова карактеристика не подразумева централизацију странака, персоналност и значај имица председника странке?

2. 6 Камелеонска природа

Како се Социјалистичка партија Србије налазила у опозицији од 2000, није било много примера камелеонске природе. После избора 2008, ова партија може да бира да ли ће правити коалицију са проевропском демократском коалицијом или са националистичком Српском радикалном странком. Камелеонска природа Српске радикалне странке могла се видети само делимично, када је за владавине Милошевића прешла из (не)формалне коалиције са СПС-ом у опозицију. Ово маневрисање је створило простор за странку да критикује одлуке и деловање Слободана Милошевића, а да не буде одговорна за њих. Међутим, посматрано из шире перспективе, ова странка није променила свој дискурс од оснивања. Програм остаје углавном исти – реч је о антипрограму против свих који наносе штету српском народу. У периоду 1992-1995. непријатељи су били Хрвати, муслимани и међународна заједница, док је 1998-1999. антагонизам био усмерен на Албанце и НАТО.

Чини се да једна друга странка има прилично камелеонски карактер – Српски покрет обнове. Током деведесетих година, Драшковић је себе приказивао као мученика и жртву Милошевићевог режима, док није изненада, у јануару 1999, прихватио место министра у Милошевићевој влади – изванредан Милошевићев трик да покаже међународној заједници демократске особине режима. Међутим, 29. априла 1999. он је истеран из владе. Иако је био велики националиста током деведесетих, на месту министра спољних послова у новој демократској влади почео је да подржава сарадњу са МКТЈ и да се клања међународној заједници.

Не постоји ништа што би се стварно могло звати камелеонском природом у политици

Демократске странке и Демократске странке Србије. Обе странке су сасвим доследне у својим програмима; прва је јасно прогресивна и прозападњачка, друга је традиционална и помало националистичка. Ипак, политика је обично нешто сасвим друго у односу на писани програм, што нас доводи до другог питања: није ли камелеонска природа природа свих политичара у данашњем свету.

Популизам у Србији – закључне примедбе

У овом раду смо анализирали шест карактеристика популизма које је разрадио Пол Тагарт и истражили смо његово присуство у програмима српских странака. Концентрисали смо се на референце о непријатељству према репрезентативној политици, о отаџбини и народу, о недостатку суштинских вредности и негативизму, о значењу крајње кризе, о неполитичком карактеру и харизматском вођи и камелеонској природи ових странака. Истраживали смо партије основане почетком деведесетих година које су задржале своју позицију у страначком систе-

---

Повратак Српског јунака

му све до сада. То су Социјалистичка партија Србије (СПС), Српска радикална странка (СРС), Српски покрет обнове (СПО), Демократска странка Србије (ДСС) и Демократска странка (ДС).

Прва карактеристика – непријатељство према репрезентативној политици и успостављеним структурама, веома је специфична у српском случају зато што је међународна димензија блиско повезана са ангажовањем Србије у балканским ратовима. Унутрашња димензија одражава логику владајућих странака насупрот опозицији, што би значило да опозиционе странке (у српском случају радикали, и вероватно само до 2008, социјалисти) настоје да буду популистичке. Отаџбина и народ је фактор за СРС, СПО и ДСС, повезан са српском нацијом, док се у случају СПС-а „народ” изједначава са нижим слојевима друштва. Документи Демократске странке не одражавају ову карактеристику. Када посматрамо суштинске вредности, странке се разликују по својим идеолошким позицијама. Док се СПО залаже за традиционалне, конзервативне вредности и промовише обнову монархије, СПС се бори за демократски социјализам, за социјалну државу и снажан утицај државе на привреду. Суштина програма Српске радикалне странке је национализам и јака држава. Демократска странка подржава либералне вредности, а један од главних циљева је интеграција Србије у Европску унију, док се Демократска странка Србије налази негде у средини овог лево-десног континуума. Како се чини да постоји стална крајња криза у Србији, странке је непрестано наглашавају. Странке које најчешће истичу нека питања су СПС, СРС, СПО и ДСС, док се за ДС ово вероватно односи само на период када је била у опозицији. У вези са неполитичким карактером, анализирание странке су све релевантни играчи у политичкој арени, иако је ово јако субјективна ствар. Српска политичка сцена показује снажан персонализам, при чему је страначка централизација најјача код СРС и СПС.

Концепт Пола Тагарта, који смо применили, оставио нас је без одговора на нека питања. Карактеристике непријатељства према репрезентативној политици и побуне против успостављених структура приказане су кроз две димензије, спољну и унутрашњу. Спољна димензија је блиско повезана с чињеницом да је земља прошла кроз оружане сукобе и да је практично била у рату с НАТО-ом. Унутрашња димензија би нас оставила само са опозиционим странкама, што нас доводи до питања да ли само опозиционе странке теже ка популизму. Друга карактеристика, отаџбина и народ, блиско је повезана с национализмом и социјализмом. То нас наводи на питање да ли су национализам и социјализам једнаки популизму. Када сагледавамо суштинске вредности странака, запажамо да све имају суштинске вредности, иако је суштинска идеологија СРС национализам. Да ли је национализам суштинска вред-

ност популизма или тачније, да ли је национализам популистички по самој природи? Значење крајње кризе представља константу у Србији, не само после 2000. године. Да ли би то требало да значи да све странке у Србији нужно теже ка популизму? Све политичке странке у Србији пуне су играча у политичкој арени и не постављају границе у односу на друге странке, све имају харизматске вође. Зар то не подразумева снажан персонализам и значај вође за странку пре него популизам? Може ли странка без харизматског вође бити успешна у данашњем свету? Исто би се могло казати и за завршну карактеристику – да ли је камелеонска природа симптоматична за политичаре?

Иако је детаљно разрађен, Тагартов концепт нас је оставио са много неодаговорених питања. Чини се да се кључне карактеристике преклапају углавном са национализмом (отаџбина) и социјализмом (народ). Да ли то значи да су национализам и социјализам, по Тагартовом приступу, популистички по својој природи? Или је популистички концепт можда излишан, не би ли требало да ове партије пре називамо националистичким и социјалистичким, као што смо то некад чинили? Да ли је могуће створити ишта што би представљало прецизну дефиницију популизма?

Библиографија и извори

B92 (2003): *Interview with Vojislav Koštunica for TV B92*, 27. 3. 2003, transcript of the interview, available at www.b92.net/intervju/2003/kostunica.php accessed 19 February 2002

Balkan report, 21. 10. 1998, N. 41, available at www.rferl.org/balkan-report/1998/10/41-211098.html. accessed 19 February 2002

Britske listy (1999): *Tiskova konference Vuka Draškovića v Bratislav 1999* (Press conference of Vuk Drašković in Bratislava 1999), *Tlačove konferencie politických strán a hnutí*, Monitor, 30. 9. 1999, available at www.blisty.cz/files/isarc/9909/199-90930a.html. accessed 19 February 2002.

Canovan, Margaret (1999): Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy, *Political Studies*, Vol. XLVII, No. 2, pp. 2-16.

De Raadt, Jasper – Hollanders, David – Krouwel, Andre (2004): *Varieties of Populism: An Analysis of the Programmatic Character of Six European Parties*, Working Papers Political Science, No. 2004/04, Vrije Universiteit Amsterdam.

Demokratska stranka (2001): *Program Demokratske stranke. Osposobiti Srbiju za šance i izazove 21 veka* (Programme of DS), 5. 10. 2001, Beograd.

Demokratska stranka (2006): *Strategija promena* (Strategy for change), Politički savet, Beograd.

Demokratska stranka (2007): *Za boji život! Izborni program Demokratske stranke 2007* For better life/ Electoral programme of DS 2007, available at [www.ds.org.yu/sr/dokumenti/program ds za boji zivot 2007.pdf](http://www.ds.org.yu/sr/dokumenti/program_ds_za_boji_zivot_2007.pdf). accessed 19 February 2002

Demokratska stranka Srbije (2005a): *Deklaracija o osudi ratnih zločina na prostoru nekadašje Jugoslavije 2005. Srebrenica-Deklaracija DSS iz juna 2005* Declaration about the war crimes on the area of ex-Yugoslavia. Srebrenicadeclaration of DSS from June 2005, 15. 6. 2005, available at www.dss.org.yu/vesti/vest.php accessed 19 February 2002

Повратак Српског јунака

Demokratska stranka Srbije (2005b): *Program Demokratske stranke Srbije*, Programme of DSS, Beograd.

Demokratska stranka Srbije (2007): *Koštica povodom stava SAD o nezavisnosti Kosmeta. Zašto da Amerika poklanja srpske teritorije*, 11. 6. 2007, available at www.dss.org.yu/vesti 19 February 2002.

Djindjić, Zoran (2007): *Put Srbije u Evropu* Serbian way to Europe, *Tekstove priredio Života Ivanović*, Beograd.

Dražković, Danica (2002): *Neću da lutim*, I do not want to get angry, Beograd, available at [www.spo.org.yu file/necu da cutim.pdf](http://www.spo.org.yu/file/necu_da_cutim.pdf). accessed 19 February 2002

Mudde, Cas (2002): In the Name of the Peasantry, the Proletariat, and the People: Populisms in Eastern Europe, in: Meny, Yves – Surel Yves (eds.): *Democracies and the Populist Challenge*, Palgrave Macmillan.

Mudde, Cas (2004): The Populist Zeitgeist, *Government and Opposition*, Vol. XXXIX, No.3, pp. 542-563.

Nova Srbija (2005): *Program stranke Nova Srbija*, Programme of Nova Srbija, Čačak.

Šešelj, Vojislav (2000): *Hajka na jeretika* Hunt for heretic, Beograd, Srpska radikalna stranka.

Šešelj, Vojislav (2007): *Ili Karlin svedok ili smrt* (Either Carla's witness or death), Beograd.

Socialistička partija Srbije (1990): *Osnove programa Socialističke partije Srbije* Foundation programme of SPS, I. Kongres

SPS Beograd, available at www.sps.org.yu/uploads/1kprogosnove.pdf. accessed 19 February 2002

Staedoeropske politicke studie Ročnik X, Čislo 2-3, s. 95-112 Central European Political Studies Review Volume X, Part 2-3, pp. 95-112 Mezinardni politologicky ustav Masarykovy univerzity ISSN 1212-7817 111

Socialistička partija Srbije (1992): *Osnove programa Socialističke partije Srbije* Basic programme of SPS, II. Kongres SPS

Beograd, 23.–24. 10. 1992, available at www.sps.org.yu/uploads/2kprogosn.pdf. accessed 19 February 2002.

Socialistička partija Srbije (2000): *SPS Mart 1996 – Februar 2000 godine* SPS from March 1996 – February 2000,

IV. Kongres SPS Beograd, 17. 2. 2000, available at www.sps.org.yu/uploads/4konizv.pdf. accessed 19 February 2002.

Socialistička partija Srbije (2006): *Programska deklaracija Sedmog kongresa Socialističke partije Srbije* Programme declaration of 7th congress of Socialistic party of Serbia, Beograd, available at www.sps.org.yu/uploads/progdekl7.pdf. accessed 19 February 2002

Srpska radikalna stranka: *Program Srpske radikalne stranke*, Programme of SRS, word document from SRS, not dated.

Srpski pokret obnove (1998): *Statut Srpskog pokreta obnove*, Status of SPO, Beograd.

Srpski pokret obnove (2001): *Program Srpskog pokreta obnove*, Programme of SPO, Beograd.

Štepanek, Vaclav (2005): Nikdo vas nesmi bit... Nobody can beat you, in: Mainuš, Petr (ed.): *Slavista s duši basnika*.

Sbornik k sedmdesatinam Ivana Dorovskeho, Brno, Albert, p. 214.

Taggart, Paul (2000): *Populism*, Buckingham – Philadelphia, Open University Press.

Taggart, Paul (2002): Populism and the Pathology of Representative Politics, in: Meny, Yves – Surel Yves (eds.):

Democracies and the Populist Challenge, Palgrave Macmillan.

Taggart, Paul (2004): Populism and Representative Politics in Contemporary Europe, *Journal of Political Ideologies*, Vol.

IX, No. 3, pp. 269-288.

Tanjug: *Predlog plana predsednika Republike Srbije Borisa Tadića o formiranju dva entiteta, srpskog i albanskog entiteta, na prostoru*

Kosovu i Metohije Proposal of the plan of president of Republic of Serbia Boris Tadić about the formation of two entities – Serbian and Albanian entity on Kosovo and Metohija, available at www.tanjug.co.yu/Predlog/default.aspx. accessed 19 February 2002.

Vreme (2000): *Intervju: dr. Vojislav Koštunica, predsednički kandidat* (Interview with Dr. Vojislav Koštunica, presidential candidate), Vreme broj 501, 12. 8. 2000, available at www.vreme.com/arhiva/html/501/02.Š accessed 19 February 2002)

Извори са интернета

Antiglob, available at www.anti-glob.ru.

Antiglobalistička politika, available at www.antiglobalizam.com.

Demokratska stranka Srbije Democratic Party of Serbia, DSS, available at www.dss.org.yu.

Demokratska stranka, Democratic Party, DS, available at www.ds.org.yu.

G17 plus, available at www.g17plus.org.yu.

Liberalno demokratska partija, Liberal Democratic Party, LDP, available at www.ldp.org.yu.

Liga socijaldemokrata Vojvodine, League of Social Democrats of Vojvodina, LDV, available at www.lsv.org.yu.

Nova Srbija, New Serbia, NS, available at www.ns.org.yu.

Socialistička Partija Srbije, Socialist Party of Serbia, SPS, available at www.sps.org.yu.

Srpska radikalna stranka, Serbian Radical Party, SRS, available at www.srs.org.yu.

Staedoevropske politicke studie Ročnik X, Číslo 2-3, s. 95-112

Central European Political Studies Review Volume X, Part 2-3, pp. 95-112

Mezinardni politologicky ustav Masarykovy univerzity ISSN 1212-7817

Srpski nacionalisti Serbian nationalists, available at www.srpskinacionalisti.com.

Srpski pokret obnove Serbian Renewal Movement, SPO, available at www.spo.org.yu.

Vojislav Šešelj, available at www.vojislavseseq.org.yu.

Напомене:

- 1) Термин странка овде се користи као опис групе људи чији је циљ наметање заједничких политичких идеја (мој превод, Нолен 2001:350).
- 2) Идеологије се разумевају као „системи масовних уверења” (Минкенберг 1998:32).
- 3) Уп. такође Бајхелт/Минкенберг 2002:248.
- 4) Режији су формалне и неформалне организације политичког административног центра, с једне стране, и односа који они сваки пут формирају са друштвом, с друге стране (Меркел 1999:71).
- 5) „Политички систем” обухвата управу, режим и државу (Меркел 1999:73).
- 6) Милошевић је, све време од доласка на власт, мешао комунизам с национализмом и у теорији и у пракси. Због тога, према Касу Маду, Милошевић остаје комуниста (ако не опортуниста) који игра на „националистичку карту” да би остао на власти. Мад сврстава Милошевићев СПС у партије екстремне комунистичке деснице (Мад 2000:17).
- 7) Назив Косово користи се за јужну српску покрајину Косово и Метохију.

Повратак Српског јунака

- 8) Видети „Употреба санкција по Поглављу VII Повеље УН: бивша Југославија”, на <http://www.un.org/News/oss/fy.htm> (6. април 2005).
- 9) Исто.
- 10) Исто.
- 11) Међународни кривични трибунал за бившу Југославију, на <http://www.un.org/icty/> (30. јул 2008)
- 12) Иан Трејнор „Читуља Слободану Милошевићу”, на <http://www.guardian.co.uk/print.html> (29. јул 2008)
- 13) Међународни кривични трибунал за бившу Југославију, на <http://www.un.org/icty/> (30. јул 2008).
- 14) Чарлс Холи: „Србија је уморна од своје беде” (Serbia is Tired of Its Misery), на <http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518,567547,00.html> (6. август 2008)
- 15) У экс-Југославији се, у ствари, није ни догодила транзиција од државне привреде на привреду слободног тржишта. Уместо тога, постојао је наставак претходног економског режима до уклањања Милошевића. Милошевићева влада није само одбацила прелазак на тржишну привреду, него је против ње водила и медијску кампању. Карактеристика ове кампање била је похвала „мудрости режима који одолева таквим искушењима”, што је створило много проблема у другим земљама у транзицији, док је постојећи систем у Србији пружао преимућство, према српској влади (Кузмановић/Жарков 2001:3). Ова политика је, 1991, резултирала поновном национализацијом предузећа која су приватизована према закону из 1998. Држава је била власник капитала јавних предузећа и утицала је на одлуке тих предузећа. Административна контрола тржишта роба и цена производа била је наглашена, а тржиште рада и новца практично није ни постојало (Кузмановић/Жарков 2001:3ф). Може се закључити да су, између 1978. године и пада Милошевићевог режима, Србија и Црна Гора доживљавале продужено секуларно пропадање, које је после тога појачано, са необузданим завештањем ерозије људског капитала (Палере 2001:903, 917).
- 16) На <http://www.szs.sv.gov.yu> (2. фебруар 2005).
- 17) Војска и Српска православна црква биле су умешане у ратне злочине, било чинећи их или прикривајући их (Томсон 2002:7).
- 18) Димитрас, Панајотис: „Реалистичка спољна политика Грчке поново збуњена повратком на антизападну србофилију”, на <http://www.aimpress.ch/> (8. Април 2005)
- 19) Гардан, Игнази: „Преиспитивање европске политике према Србији”, на <http://www.worldpress.org/Europe/1777.cfm> (8. април 2005)
- 20) Подаци узети из Анкете јавног мњења СЕЕ (јануар-фебруар 2002), коју су организовале International IDEA i SEEDS Network, на <http://archive.idea.int/balkans/powerpoint/SEE-survey-findings.ppt> (8. април 2005)
- 21) Чарлс Холи: „Србија је уморна од своје беде” (Serbia is Tired of Its Misery), на <http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518,567547,00html> (6. август 2008).
- 22) Тим Џуда: „Понос и прагматизам” (Pride and Pragmatism), на <http://www.guardian.co.uk/world/2008/jul/31/serbia>. Radovan Karadzic (31. јул 2008).
- 23) Гардан, Игнази: „Преиспитивање европске политике према Србији”, на <http://www.worldpress.org/Europe/1777.cfm> (8. април 2008).
- 24) Исто.
- 25) Информација преузета са грчког онлајн прес дајцеста, на <http://www.in.gr/news/> (29. јул 2008).
- 26) Коен, Леонард S. „Национализам, косовска криза и политичке промене у Ср-

- бији” (Nationalism, the Kosovo Crisis, and Political Change in Serbia”) на <http://www.wics.si.edu/index.cfm?> (8. април 2005).
- 27) Коен, Леонард Х. Исто.
  - 28) Бјалајац Бранко: „Србија: Црква негира ратне злочине” (Serbia: Church in Denial over War Crimes), на <http://www.iwpr.net/index>. (12. април 2005).
  - 29) Liti, Džejn: „Српска црква: Променљива времена” (Serbia’s Church: Changing Times), на <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/380268.stm> (12. април 2005).
  - 30) До избора 2000. године, СПС и СРС су имале око два и по милиона гласача, а око 40 одсто је било неодлучно између ове две партије. У периоду транзиције радикали су пролазили боље од СПС-а зато што је Милошевић представљао већи губитак за своју партију него Шешељ за СРС.
  - 31) Vat, Xudi, март 2008: „Шта да се ради са Србијом?” (What is to be done with Serbia?), на <http://iss.europa.eu/i>
  - 32) Рондос, Алекс: „Прошли и будући статус Косова” (Past and Future Status of Kosovo) на <http://www.house.gov/international-relations/fullhear.htm> (6. август 2008).
  - 33) Овај рад је развијена верзија реферата који је предочен на конференцији у Пизи 2007. године.
  - 34) Контакт: Институт за компаративна политичка истраживања, Факултет друштвених наука, Масариков универзитет, Јоштова 10, 602 00, Чешка Република; и-мејлови: stojarovafss.muni.cz, vykoupilovayahoo.com.
  - 35) Савез комуниста Србије и Социјалистички савез радног народа Србије ујединили су се и створили СПС.
  - 36) Ова странка се, априла 2007, спојила са ЛДП-ом.
  - 37) СПС и СРС су против сарадње са МКТЈ. СПО, НС и ДСС су негде у средини, говорећи с једне стране о МКТЈ као политичкој институцији, а с друге стране о потреби за сарадњом. Умерена група (ДС, Г17+, ЛДП, ЛДВ и СДУ) говори о националном помирењу, о потреби да се сагледа прошлост и о потреби сарадње са МКТЈ. Највећи заговорник сарадње са МКТЈ је ЛДП, странка која отворено говори о геноциду који су починили Срби.
  - 38) Странке које се не противе међународно успостављеним структурама (нпр. Грађански савез Србије који се спојио са Либерално-демократском партијом) присутне су у систему, али не представљају већину.
  - 39) Република Српска је, скупа са Федерацијом Босне и Херцеговине, ентитет у Босни и Херцеговини.
  - 40) Република Српска Крајина била је самопроглашена држава, коју није признала ниједна друга држава, на територији Хрватске у току рата почетком деведесетих година.
  - 41) Кривица се обично ставља на Католичку цркву, што се види из наслова друге Шешељеве књиге, *Римокаатолички злочиначки пројекат стварања хрватске нације*.
  - 42) Разговор са представником Владе Републике Српске Крајине, Слободаном Јарчевићем, 3. маја 2007, у Београду. Једна од последњих књига г. Јарчевића, под насловом *Бивши Срби. Римокаатолици, муслимани, Румуни, Црногорци*, даје историјске разлоге за постојање Велике Србије и објашњава да су Хрвати, Бошњаци, Румуни и Црногорци некад били Срби који су управљали древном Илиријом.
  - 43) Овај филм наводно даје „истину” о злочинима у балканским ратовима.
  - 44) Године 1959. Милошевић се учланио у Савез комуниста Југославије, а 1986. био је изабран за председника Председништва Централног комитета Савеза комуниста Србије, а поново је изабран 1988.

Повратак Српског јунака

- 45) Изузев у периоду од 24. маја 1991. до 24. октобра 1992.
- 46) Ђинђић (лидер ДС-а) инсистирао је на изручењу Милошевића Хагу, док је Коштуница био против.
- 47) Деведесетих година Драшковића су звали „краљ тргова”.
- 48) Међу осталима, Драшковић је написао рецензију за књигу *Хајка на јеретику*.
- 49) Зачуђујуће је да српски националиста Добрица Ђосић, један од аутора Меморандума САНУ, хвали Ђинђића на корици књиге која садржи Ђинђићеве радове. Видети Ђинђић 2007.
- 50) У суштини постоје две верзије Ђинђићевог убиства. Прва верзија тврди да је убијен зато што је изручио Милошевића Хагу и зато што је био превише модеран, превише проевропски, што се превише залагао за сарадњу са МКТЈ и што је превише био против организованог криминала. Друга верзија говори о његовој повезаности са организованим криминалом и о сређивању рачуна између две мафијашке групе. Међутим, када разговарате са обичним људима, већина њих говори са уздахом: „Да је Ђинђић жив, све би било другачије.”
- 51) Године 1992. СРС у неформалној коалицији са СПС-ом; 1993. СРС у формалној опозицији; 1998. коалиција СРС и СПС; 1999. СРС је напустила коалицију.

Уметници о др Војиславу Шешељу

Јирген Елзесер

Бастиља се љуља

Један криминалац, према опису из књиге: У једној јединој години његови разбојници побили су 1.027 људи и отели 945 других. Исте те године смо добро запамтили да су током једне мирне године, без војних сукоба, његове специјалне јединице протерале најмање 180.000 људи – према наводима Црвеног крста. Хаг располаже актом који показује да су његове убице уклониле шест његових политичких ривала. У његовом главном граду нестало је током једног јединог месеца 100 младих жена и девојчица – нових сексуалних робова на тржишту белог робља.

Добро је да се таквом криминалцу напакон суди, рекли бисте. Било би лепо. Ради се о Хашиму Тачију, вођи косовско-шиптарске гериле назване ОВК. Поменуто злочине починио је након што је једна НАТО „робусна мировна трупа” са 40.000 војника у јуну 1999. преузела Косово. У главном граду, Приштини, његови револвераши су контролисали све. „Од сваке шницле коју овде поједем, Тачи добија 50 фенинга”, изјавио је немачки УН полицајац за вечерњи лист „Хамбургер” (нем. Hamburger Abendblatt) у марту 2000. године.

Ништа не може боље да илуструје политизованост Трибунала за ратне злочине у Хагу од чињенице да је исти овај Тачи још увек на слободи и да има јаку реч на Косову. Ни друге разбојничке вође нису никад биле ухапшене; хрватски председник Фрањо Туђман и његов босанско-муслимански колега, Алија Изетбеговић, као и њихови војни чиновници. Насупрот овоме, истовремено је са српске стране Хагу испоручено

четворо бивших државника: босанско-српска председница Биљана Плавшић, српски председник Милан Милутиновић, југословенски председник Слободан Милошевић, закључно са Плавшићкиним претходником Радованом Караџићем. Један од њих је из високообезбеђеног затворског крила изнесен „с ногама напред”. Други је ослобођен, након шест година правног мучења. Треба ли човек због тога да се радује или да плаче?

На крају, др Војислав Шешељ. У Немачкој су могле да се чују само лажи о њему, а о процесу није било ни речи. То што се добровољно предао Хашком трибуналу му је вероватно спасило живот: убрзо након тога убијен је Зоран Ђинђић, и у владавини полицијског режима би храброг човека попут њега током следећих недеља засигурно „преким судом убили”. Да живимо у бољим временима, засигурно би један стари левичар попут мене повео свађу са човеком попут Шешеља. Парола Велике Србије, на пример, је једна антисрпска измишљотина к.у.к. монархије (краљевске и царске монархије, пример: Аустроугарска монархија), тако нешто човек не би требало да пише по плакатима.

Али поред свега што би се у Шешељевим говорима од почетка двадесетих година могло критиковати, три ствари су неспорне. Прво, човек није починио никакав злочин. Друго, човек је одважан и веома интелегентан. И треће, човек своје сараднике и бираче још никада није слагао. Ове три ствари, саме за себе, га чине изузетним. Такође нема сумње да партија коју је формирао, на гласове српског народа може да рачуна више од било које друге политичке струје. Треба ли се надати да поделом ове партије на две нове ова предност није прокоцкана.

Брзи повратак Шешеља у Београд би свакако ојачао српски отпор окупацији њихове земље, као и са сваког аспекта оправдано полагање права на Косово. Управо због тога се Шешељу спрема да буде бачен лавовима у Циркусу Максимусу, као што је то био и Милошевић. Постоји ли моћ која ово може спречити?

До скоро би се на ово питање морало одговорити са не, и против најмрачније депресије нам не би помогли никакви лекови. Напротив, у међувремену је почела да се измиче основа на којој стоји атлантска империја – економија. Америци и Европи прете потреси, који се могу породити само са онима током тридесетих година двадесетог века. Долар и евро могу потпасти под хиперинфлацију. САД могу да се распадне као СССР. Масовна глад у Паризу и Берлину? Тенк у Лондону? Уранијумске бомбе над Мадридом? Сви паклени пси, које је Запад пустио на Југославију и друге „разбојничке државе” се сада повлаче назад, у богате метрополе.

Да ли ће Бастиља у Хагу издржати овај земљотрес? Ако је народ не разруши, ускоро ће нестати новца за плаћенике, који је одржавају. Дан слободе се ближи, такође за Шешеља!

Повратак Српског јунака

Јирген Елзесер је објавио око 20 књига о геополитици, лажној застави тероризма и о балканским ратовима. Неке од њих су преведене на српски, француски, италијански, турски, пољски и јапански језик (нажалост, не и на енглески језик ...). Чланци изнад представљају актуелизовану верзију, издвојену из његове књиге „Ратне лажи. НАТО напад на Југославију” (Берлин, 2008).

На српском: Јирген Елзесер, Ратне лажи, Издавачка кућа ЈАСЕН, Београд, и Јирген Елзесер, Цихад на Балкану, Издавачка кућа ЈАСЕН, Београд.

(www.juergen-elsaesser.de; info@juergen-elsaesser.de)

Јелица Сретеновић, глумица

Ценим његов напор да се истина докаже

„Рат је најпре нада да ће једноме ићи боље, потом ишчекивање да ће другоме бити лошије, па задовољштина да ни другоме не иде боље и, најзад, изненађење да и једном и другом иде све лошије”. (Карл Краус)

Ова мисао је проистекла из искуства. Рат је највећа глупост човекова. И за рат и због рата се мора одговарати. Али, ко зна где је истина? На чијој страни. И истину треба знати пласирати.

Са политиком господина Шешеља се не слажем, али ценим његов напор да свим својим постојањем истину докаже. Од свег срца му желим да у томе и успе. Желим му то због себе и због своје деце. Нико не жели да се осећа као злочинац без икакве кривице.

И знам да оном истом мером којом човек суди, и њему ће бити суђено.

Милош Гроздановић

Суђење ће ући у анале

Суђење др Војиславу Шешељу у Хагу у светлу Берлинског конгреса из 1878. године, мира од 9. маја 1945. године и рушења Берлинског зида 1989. године.

Да ли су Срби геноцидан народ?

Шта све болестан људски ум може да измисли? Може све оно што нормални људи не могу нити да схвате нити да помисле – све лажи и преваре овога света, било политичког или религиозног карактера, своде се само на гомилање новца и управљање људима ван њихове воље и искоришћавање истих у своје сврхе. Почевши од прве огромне акумулације капитала која је почела појавом Фараона Ехнатона у Египту 1375. године старе ере и измишљањем једнога Бога именованог ОН (АТ – ОН), почело је лудило монотеизма. Опљачкани су храмови широм Египта и све је скупљено на једно место ради лакшег управљања њиме. То исто се ради и данас преко успостављене нове линије демократије

која заступа став о дуалистичкој подели света на оне које имају и немају новца. Нови усавршенији метод ради другачије – свела се на нови тип поделе – на чисте и геноцидне народе.

Чисти народи зато морају управљати геноцидним народима и намењати им своју вољу, јер се одатле црпу и људски и материјални ресурси.

Суђење Србима у Хагу је зато „херојски успех” нове светске демократије, јер тако показују да постоје не само затвори за појединце, него и за читаве народе, али у оквиру својих граница. Ово је нови „потпуни светски успех”, јер се само појединци изолују, као у Хагу – и они својим гресима треба да баце анатему на остатак свог народа, који чами унутар својих граница.

Сви они који су имали прилике да посматрају суђења Србима затвореницима у Хагу, могли су да виде све оно што чини нови западни демократски поредак – лажне сведоке, сведоке из друге руке, заштићене сведоке, сведоке који уопште не познају материју због које су позвани, као на пример вештаке, или сведоке који нису ни дали пристанак да то буду.

Суђења председнику Србије Слободану Милошевићу и др Војиславу Шешељу ће тако ући у анале свих анала не само суда у Хагу, него и свих судова на свету. Док су Слободану Милошевићу судили, испоставило се да то Хаг заправо сам себи суди и налази да се од срамоте може сакрити једино ако се председник Слободан Милошевић – убије.

То се, нажалост, и десило, те је тако ослобађајућа пресуда, која је била неминовна, коначно ослободила Хаг тог чињења.

Но, сада се нешто слично дешава у процесу против др Војислава Шешеља. Дефилију сведоци свих фела и фарби, а супериорност др Војислава Шешеља не осећа се само на њима и њиховим смешним и лакрдијашким изјавама, већ и на Тужилаштву које добија исцрпне правне упуте туженика како се води поступак, па се поставља питање – да ли Тужилаштво уопште зна шта ради. Но, Тужилаштво зна шта ради и зато и даље тера по своме, али главни судија Антонети, који изгледа једини од званичника схвата да са овим судом ништа није у реду, некако успева да се чак и извини др Војиславу Шешељу за поједине глупости Тужилаштва, што у појединим случајевима изгледа и симпатично.

Зашто се суди др Војиславу Шешељу и Србима у Хагу? Сам назив текста указује да ово није обично суђење.

Историја Хашког суда је чудна. Дали су себи за право да суде свима и свакоме, али сами себи не суде – то је суд за друге народе.

Жалосно је да су демократе Запада себи дале право пресудиоца свима, али када се требало судити НАТО-у за бомбардовање Срба – то за њих није био злочин. Сви смо сведоци ужасне и огромне трагедије свих народа бивше Југославије. Али само су Срби испали жртвени јарци, јер је то план који се протура доста још пре Хага.

Берлински конгрес из 1878. године је направио нове границе Србије, али на том конгресу је урађено нешто врло чудно. Наиме, стоји (прича се) да је Стојан Новаковић, министар у влади, потписао тада један чудан документ који се односи на историчара Милоша С. Милојевића, првог Србина који се латио идеје доказивања старости српског народа. Пре тога је Павел Јосиф Шафарик књигом „О пореклу Словена”, из 1828. године, отворено почео говорити о старости Словена. Наиме, Немци су тражили да се Србија одрекне овог човека и његовог учења следећих двестотине година. То је доста озбиљно схваћено, и рад овог великог српског генија остаје у тами све до последњих година прошлог века, када су коначно објављени „Одломци из историје Срба”. Та иста књига је објављена 1872. године и направила је велику пометњу у тадашњој јавности. Али, утицао је да се појави један Сима Лукин Лазић, који у Загребу пише, далеке 1894. године, своје књиге „Срби у давнини” и „Кратка повесница Срба”. Он у Милошу С. Милојевићу налази управо покретачку мисао која га наводи на своја открића, али први употребљава једну изреку – србождери. То мисли на све оне који без милости фалсификују, прекрајају и распродају српску историју без милости. То прекрајање српске праве историје почиње са чувеним и непостојећим делом „Како управљати Империјом” („De Administrando Imperio”) Константина VII Порфирогенита. По њему, Срби су дошли упадом Словена на Балкан, нормално извршили геноциде, и заузели земљу Илира.

Чак и Анђелија Станчић Спајићева у својој књизи из 1929. године, „Најстарији језик Библије”, налази да су многе речи из Библије и дан данас живе међу Србима. Али, чудно је да неке њене мисли преузима Сигмунд Фројд, који своје дело „Мојсије и монотеизам” пише у Холандији 1939. године. Нормално, ни говора о нашој ауторки.

Олга Луковић Пјановић докторира на Сорбони, у Паризу, Француска, са темом „Дика, порекло и развој идеје код Есхила и Софоклеа”. Од свог професора Пјера Шартена добија чисту десетку, уз коментар: „Ја се са вама не слажем, али немам начина да вас побијем”.

Др Јован И. Деретић пише књигу „Срби, народ и раса”, где документовано показује да су Срби пореклом са ових простора.

Мр Драгољуб Антић, магистар техничких наука из Винче, показује како се изводе велика миграциона кретања у складу са процесима у физици, и долази до доказа да је то немогуће урадити по описима долакса Словена на Балкан.

Ја показујем да постоји математичка метода која спајањем знања из астрономије, математике, географије, митологије, историје и лингвистике даје математички приказ стварања света и да су Срби народ центра, који је кретао одавде у свим правцима и разносио то знање.

Ја сам показао да су српски богови били ствараоци света, и да је наш православни систем – ортодоксија, заправо систем на бази звезде Сиријус и његовог система.

Но, све те чињенице, као и радови низа других аутора, показују да је потпис Стојана Новаковића на потписани документ требао да заправо значи да се Срби терају да мисле по туђим историјским списима и да права српска историја мора пошто-пото да се заборави.

На сцену ступа бечко-берлинска школа која потпуно ненаучно тера Србе да буду дођоши на својој рођеној земљи, да су дошли у седмом веку, да су побили староседеоце – Илире, и населили Балкан, али и то да су наследници Илира, ни мање ни више, него данашњи Албанци.

То значи да су Срби доласком на Балкан починили геноцид и да смо сви ми данас, као и сви наши будући потомци, геноцидни. То је, заправо, порекло целе идеје о Србима као геноцидном народу.

Први и Други светски рат су својим рушилаштвом превазишли све што је до сада постојало. Међутим, уза све оно што је до сада виђено, коначно су и Руси почели да схватају да са њиховом историјом нешто није у реду, када су коначно на својој ТВ, у серијалу „Империја”, показали кућу у Лондону одакле је Лењин кренуо у рушење Русије. То је заправо била казна Романовима за помоћ Србији и објаву рата Аустро-Угарској након убиства Фердинанда.

Деветог маја 1945. године потписан је мир који се данас слави као Дан победе, али и Дан Европе. Одмах након тога почиње суђење нацистичким злочинцима. Многи беже, Хитлеру ни трага ни гласа, нестаје огромно благо које је опљачкано, а Америка постаје њихово главно уточиште.

Крајем 1989. године почиње рушење Берлинског зида, са благословом руског председника Михаила Горбачова.

Где је ту др Војислав Шешел?

На њему се управо завршава процес где се спајају геноцидност српског народа својим доласком на Балкан, спојено са геноцидом који су извршили Ватикан, Немачка и НДХ, и са тоталним уништењем последњег великог српског царства – Источном Немачком као некадашњом Лужичком Србијом.

Оног момента када је порушен Берлински зид, Немачка и НАТО добијају нову снагу и шансу да све оно што су радили бива анулирано следећим потезом – рушењем СФР Југославије. Тиме се постиже следеће:

1. Америка и НАТО добијају могућност да у свим бившим републикама добију своје базе и стационирањем побољшају свој геостратешки положај у односу на Русију и цео свет. Тиме се исправља грешка коју је начинио Двајт Ајзенхауер, председник САД, приликом потписивања мира 9. маја 1945. године. Ово је први пут речено у изјави Вилија Вимера за „Вечерње новости”.

Повратак Српског јунака

---

2. Уништава се последња српска царевина – Лужичка Србија, као бивша Источна Немачка, и брише се читава популација лужичких Срба без милости – путем асимилације или културног геноцида.

3. Брише се геноцид који су извршили Ватикан, Немачка и НДХ из Другог светског рата, и на њихово место долазе докази о наводној геноцидности Срба над Хрватима, Словенцима, муслиманима и Шиптарима. Релативизују се Јасеновац, Маутхаузен, Дахау, Аушвиц и сви остали логори и злочини где су страдали Срби, а на њихово место долазе Хртковци, Вуковар, Книн, Рачак и сви остали нови догађаји, јер се њима жели заправо одузети Србима било какво право на одбрану и све то назвати геноцидом.

4. Прави се аутохтона творевина Косово као генетски основано право Шиптара као наследнике Илира. Тиме се додатно подцртава геноцидност Срба.

5. Над Србима се спроводи из свега тога наука звана „Еугеника”, коју је формирао Енглез Френцис Галтон, а на идеју свога рођака Чарлса Дарвина, који је своју теорију о еволуцији створио доктринарно, а све у сврху својој протестантској цркви. Они су све народе који су стари – Србе, Индијце, Кинезе, Индијанце, Црнце, Латиноамериканце и Азијате претворили у генетско неразвијене и заостале, те као такве их треба држати у резерватима, и само онима који се издвоје – еволуирају, треба прихватити к себи.

6. Српска академија наука стога не сме да говори о старости Срба, о њиховом пореклу, о нашој култури, јер је Балкан црна рупа света. Чак и сада када су Албанци јавно изrekli став да су сви српски манастири на Косову албанско национално наслеђе, став САНУ је само мукло и сервилно ћутање.

Шта је истина?

1. Истина је да Срби нису дођоши, они су овде на овим просторима као аутохтон народ најмање 27.000 година. То је утврдио проф. др Драган Алавантић, генетичар из Института у Винчи. Енглези су направили мапу.

2. То се поклапа са мојим мапама где се види да су Србија, Ниш и Београд основи одакле су кренули Срби у разношењу знања о Богу Срба. О томе су писали и Ломоносов, Страбон итд.

3. Дело Константина VII Порфирогенита је измишљено од стране Ватикана.

4. Племена Илира које је било на широком простору Србије и бивше СФРЈ, заправо су била српска племена.

5. Хрватска је пре Другог светског рата имала скоро 52 одсто српског становништва. Сада се тај проценат свео на око 3 одсто Срба.

6. Албанци потичу са Кавказа где су имали своју државу Албанију.

Одатле су у седмом и осмом веку расељавани, и то као православни народ.

7. Примили су ислам, прешли на Сицилију, и одатле прелазили постепено у данашњу Албанију која је била српско власништво.

8. Сада на Косову живи само око 3 одсто Срба.

9. Истина је да Срби имају најстарији календар и да он броји 5508 година старе ере, плус садашњих 2009 година, што даје 7517 година. То су године које показују почетак разношења знања са ових простора. Доказ за то је и да не постоји данас нити иједан народ који има старији календар.

10. Уништењем православља коначно се уништава оригинални систем стварања и на његово место долази лажни бог.

11. Склапање мира 9. маја 1945. године било је заправо увођење моторијума на рат, где су САД извршиле прегруписавање снага, превеле су Немачку и Јапан на своју страну, а све у циљу новог трећег светског рата, који је требао да отпочне 1. септембра 1957. године. Зато су Американци обрисали све грехе Немачкој и Јапану, а да би њихову геноцидност сакрили, сав терет геноцидности су пребацили на Словене – на Србе и Русе.

Зато је уништена документација о злочинима – нарочито Немачке, Ватикана и НДХ, јер су они требали да буду ударна песница новог светског поретка – када су напади на Србе у питању. А сада и Русију преко Грузије и Украјине – и то православних земаља – због система унијаћења које спроводи Ватикан.

Имајући у виду све наведене разлоге, оправдан је страх да је манипулација суђењем др Војиславу Шешељу заправо обрачун ткзв. чистих народа са геноцидним народима, и да се сценарио који се спроводи треба схватити – да је истина да се преко њега суди целом српском народу!

Стога сматрам да се одбрана мора базирати на досад изнесеним чињеницама и апсолутно негирати све геноцидне циљеве које је Хаг себи задао. Мора се непрестано потенцирати стварање чистих етничких држава, као Словеније, Хрватске и Косова, које сада претендују на демократизацију и мултиетичност.

Мора се у јавности излазити са свим наведеним доказима и ставовима свих релевантних аутора када се говори о старости и аутентичности Срба на овим просторима.

На крају, указао бих на ставове Билдерберг групе која је сада имала свој скуп у Атини. „Вечерње новости” су донеле пар изузетних чланака где је наша јавност имала прилике да чује шта се смера Србији. Регионализација и гушење сваког утицаја Русије су основе њиховог деловања. То је све у складу са свиме што сам написао.

П.С. Нисам веровао да сам толико утицајна и значајна личност, и да се моје књиге читају у целом свету. Будући да се све што се тиче историје Срба у светским размерама брише и прекраја, тако је и обрисана

Повратак Српског јунака

планина Гебел Сербал – Српска Гора на Синају са светске мапе, висина 2070 м. Избрисани су, такође, и Гебел Игма(н), Гебел Рас и Гебел Сарабит.

Пре мене су са мапа Синаја избрисани Гебел Банат и Гебел Душан.

Из астрономских атласа су избрисани и троуглови на небу – све се то десило након објављивања мојих књига под називом „Срби јесу народ најстарији” 1-4.

На Гебел Сербалу је Мојсије донео 10 Божијих заповести. У Библији та гора носи име Гора Хорив. Право име Горе Хорив, или Гебел Сербал, је Сува планина.

Велибор Миљковић (Tonny Montano)

„Моја земља је увек у праву”

*„Тад њадоше куле моћне Ајлланџиде
срушише се бедеми сѣрашине Арџемиде
несѣадоше зидови древноџ Јерихона
задрхѣаше ѣемељи сѣароџ Вавилона”*

* * *

А Хашки трибунал? Нормално, нестаће и он! Као звезде падалице, постојали су, прошли и нестали Александар Македонски, Цезар, Џингис Кан, Наполеон. Међутим, о њима се барем снимају филмови, производе ТВ серије, играју позоришне представе! Хашки трибунал ће остати само једна велика тамна мрља и срамота за читав слободарски и правдољубив свет.

Када су својевремено Пољска и Аустрија отеле од Данске области Шлазинг и Холштајн, шеф тадашње британске дипломатије цинично је рекао: „Мале земље немају право да истрајавају ни у ономе у чему су у праву” (???). Рече то и остаде жив! Никад ту изјаву није повукао, нити се осећао одговорним за такве речи. Али преузимање одговорности за такву опасну и увредљиву изјаву разликује разумног човека – од будале!

Има ли Србија право да истрајава у борби за оно што се зове истина? Итекако има!

Својевремено су Србија и Аустрија потписале уговор где се Аустрија обавезује да за једну добро „ужирену” (утовљену свињу) испоручи Србији једно дрвено рало за орање земље. Уговор се поштовао, све док Аустрија није, дрско и осино, почела да захтева да за једно дрвено рало Србија треба да испоручи две свиње!? Мудри Милош Обреновић им је кратко и једноставно одговорио: „Ми ћемо наше свиње да хранимо и чувамо, а ви једите дрвено рало”! Ефектан и прави одговор. Аустрија је занемела и још молила да при снази остане онај стари уговор!

* * *

Случајно, али случајно, немој да је овај пример неко погрешно и увредљиво схватио, то јест протумачио, јер тај уговор је био, што би се данас рекло, пољопривредно-прехрамбени. Него, само размишљај, кад ће неко са ових наших простора одсечно да поручи Хашком трибуналу: „Испоручићемо ми вама нашег, само кад ви нама испоручите неког вашег”. Јесмо ли ми заборавили 1999. годину? То не смемо!

* * *

Морамо да знамо прво, једино и основно правило патриотизма: „Моја (наша) земља је увек у праву”. Читају ли ти, из Хашком трибунала, Шопенхауера који каже: „Кад ти истину каже онај ко те воли, реци хвала, кад ти истину намеће онај ко те не воли, сматрај то за безобразлук”. Да ли нас Хашки трибунал воли, процените сами. Али, „истина је интерпретација догађаја оног (оних) ко је на власти”! Хашким трибуналом владају судије, тужиоци, тужитељке, сведоци сумњивог морала, заштићени сведоци, инсајдери – они су истина! Себе су сами прогласили истином или трагачима за истином, али Хајделберг управо такве и упозорава, па им поручује: „Сам чин трагања за истином – мења истину”!

Да ли ти „временски” хашки тужиоци, тужитељке и судије знају ко је био Лаоце? Кад је тај мудрац рекао (а живео је пре њих): „Не дозволи да ти језик грми док снага шапуће” – као да је њих гледао! Једном од тих судија снага је одшапутала. Остали некако „бледуњавао делују”.

Има ли Србија право да истрајава у борби за оно што се зове правда? Нормално да има!

* * *

„Ко не кажњава зло, тај заповеда да се оно чини” – изјавио је Леонардо да Винчи. Док се једним оптуженицима изричу драконске казне, други се пуштају на слободу! Зато није ни чудо што сва истраживања показују да српски народ одавно, одавно више ништа не верује Хашком трибуналу! Влада велико незадовољство, а одбојност према тој институцији је огромна.

„Људи који начине грешку и не исправе је, направите другу грешку” – говорили су мудри људи. Докле више тих грешака и докле да их толеришемо? Неки циник би нам рекао: „Кад те неко једном пређе – крив је он; кад те два пута пређе – криви сте и ти и он; кад те трећи пут пређе – крив си само ти”. Пошто тај циник очигледно мисли да имамо слабо памћење и да је само један народ крив, онда би мој (наш) народ могао да му поручи ону стару изреку од праискона: „Не осуђуј, јер ћеш бити осуђен; не суди јер ће ти се судити; опрости и биће ти опроштено”.

Само, ми не тражимо опроштај, него правду и истину! Правду и истину која ће кад-тад ући у блиставу књигу историје, на коју ће наша покољења бити поносна.

* * *

Али, зато ови из Хашког трибунала сигурно знају ко је био Џејмс Монро (некадашњи амерички председник) и напамет су научили „Монроову доктрину” која гласи: „Америка припада Американцима, и све ванамеричке земље немају право да се мешају у унутрашње ствари Америке”. Ја само прижељкујем да неко са ових наших простора одсечно каже: „Србија припада свим људима који у њој живе, и друге земље лоших намера нека престану да нам доле памет”! Само оштро и мудро!

* * *

Све ми се чини да се овима из Хашког трибунала поприлично допада Цезарова реченица: „Оно што је дозвољено Јупитеру, није дозвољено – вољу”! Има ли право Србија да истрајава у борби за оно што се зове „дијалог на равноправној основи”? Свакако да има, јер Јупитера као обожања више нема, а ми као народ – нисмо волови! То што нас проглашавају и сматрају (а то вређа сваког честитог и поштеног становника Србије) „црном рупом Балкана” – њихова је срамота, јер изгледа ни Анштајна не разумеју добро, а овај је некад изјавио: „Лакше је разбити атомско језгро него предрасуде”.

* * *

А наши? Власт прошла, садашња, будућа, људи, народ, увек морају имати на уму ону стару: „Не веруј Данајцима кад дарове носе” и да се од сваке њихове похвале – како је сарадња напредовала – у ствари треба замислити: „Ко ти тражи прст – узеће ти и руку – размишљао је тако некад Темучин, то јест Џингис Кан. А он је, какав да је био, ипак познатији од оних судија, истражитеља, тужилаца и тужитељки.

* * *

„Речи су фијук на ветру – важна су дела”. Е, јесте мудар био тај Конфуције! А шта ми да радимо, која дела да чинимо? Па, да радимо на моралу, поносу, да памтимо прошлост и поштујемо садашњост, јер ко то посвађа, изгубио је будућност! А на губљењу наше будућности неко је итекако радио! Да ли се неко из тог трибунала диви изјави Рамзеса Великог, који није ни трепнуо кад је рекао: „Јуче ме је створило, данас је данас, а ја стварам сутра”. Какву нам то сутрашњицу пуну притисака, уцена и застрашивања неко нуди? Има ли Србија право да истрајава у борби за неку лепшу, бољу, срећнију будућност (сутрашњицу) од њихове провидно-неискрене? Разуме се да има, али прво сама мора за то да се избори, и уз помоћ пријатељски настројених земаља. Да, Србија има право на то, јер иако немамо све што волимо, треба да волимо све што имамо! Највише своју државу – јер другу немамо, и зато што је моја (наша) земља увек у праву!

* * *

На то правило (прво и једино) патриотизма једна седокоса тужитељка, са цвикерима, долазећи често у нашу земљу, дословце се оглу-

шила. А некако и не схвата Аристотела који је рекао: „Драг ми је Платон, али ми је истина дража”. Вероватно је њен мото био: „Драга ми је правда, али ми је Хашки трибунал (поготово за Србију) још дражи”! Није разумела ни Конфучија, ни његове речи: „Реци ми с ким се дружиш – рећи ћу ти ко си; реци ми чиме се бавиш – рећи ћу ти како ћеш завршити”. Као што ниједно дрво не треба да расте до неба, тако ни Хашки трибунал не сме мислити да је бог-богова и да је вечан. Нестаће као Вавилон, Јерихон, Артемида, временом (надамо се што пре), јер „време је велики и најбољи учитељ, несрећа је у томе што оно убија своје ученике” – Хектор Берлиоз.

* * *

Једном је велики Демостен дошао у парк и почео да прича са споменицима! После два сата приче питају га људи: „Демостене, па зашто причаш са споменицима”? А овај одговори: „Учим да причам узалуд”! Ја нисам Демостен, нисам политичар, нисам новинар, писац, књижевник, али се надам да нисам писао узалуд! Ако јесам, није важно. Моја (наша) земља је увек у праву!

П. С. Када је Винстон Черчил изговорио реченицу: „Међу народима не постоји љубав – већ интерес”, надовезала се Норма Џин Бејкер, познатија као Мерилин Мондро, па је јадиковала: „У Холивуду вам за тело дају 500 долара, а за душу 50 центи”!?

Очигледно су обоје мислили на „профитерске земље”. Али, постоји једна мудра источњачка изрека која сваког саветује: „Кап љубазности врати блиставим потоком”.

Ови из Хашког трибунала сигурно знају ко је Роберт де Ниро. Он је из садашњег времена. Е, тај Роберт де Ниро је некад путовао кроз Србију, где је наишао на људскост, доброту, љубазност, срдачност! У знак захвалности због људске топлоте и велике наше душе, дао је својој кћерки име Дрина! Замолио бих га да, ако хоће и може (а учиниће он то), нешто поручи Хашком трибуналу, а он би сигурно рекао: „Остави-те Србију на миру, та земља је увек у праву”!

Тома Курузовић, глумац

За трпезом смрти

*„Ви, шћо сће само неми ѿосмајрачи
Овог чина... ѿричајте о нама и нашој
сћвари ѿраведно”.*

(„Хамлет”, В. Шекспир)

*Која су вам ѿо, ѿосѿодо, мерила? Цео народ судиће.
Све његове муке, све жрѿве, раѿове, ѿлѿоће,
Јаме, Јасеновце, Јадовна, Голубњаче,*

Недужну децу, жене и старице,
 И даље убијајте. Паћенички народ,
 Жељан правде, слободе и истине.
 У оштријужницу савијши, осудиши.
 Девет стотина година Србима
 А нашој разбраћи нејуне две стотине.
 Због истога нам раја исте нам расукле домовине.
 То је зов, на неки нови лов, на неке још нерођене
 Српске главе. Нећеће побегну суду времена.
 Оно вас сусиже. Сусиже вас јак са расијеном крви.
 Открива се улога нових целита. Хајка.
 Хајка. Али лаж вам јењава.
 Свети сазнаје ваше тајне.
 Вашу нову кухињу, нова јела, нову послугу.
 А све за празним столом смрти.
 Ви, без стида, ви, једнооки,
 Ви наједени, судије, радујете се, славије!
 А Срби и даље сижу по своју истину,
 Пред вашу правду.
 Долазимо добровољно, знамо где долазимо.
 Оштријужбе вам зајале, погрешно вам дојавили.
 Сви су пред ваиом правдом, господо.
 Сви господо, а не увек исти.
 Товарије нам на плећа и Бљесак, и Олују,
 Не видије, не знаје, одобраваје.
 Црним словима се у историју свети уписујете.
 Ојете ваиа нова кухиња.
 Нова јела, а Срби и даље сижу за вашу триезу смрти.
 За триезом ћете и ви и ваии господари завршити.
 Злом ћете се својим нахраниши.
 Не ронећи суза, горди, с подмехом холим,
 Ми Срби ћемо осећати време које нас прекрива,
 Јер знамо да свака суза значи једно молим,
 А да сам у свом болу човек Богом бива.
 Све што сте извежбали на нама,
 Применићете на себи.
 Презирањем, оштрирањем сами ћете себе осудиши.
 Несијати, у црне књије свети се уписати.
 Тако ће бити, јер мораје иако несијати.
 Биће судова и после вас.
 Триеза ваиа, неће нам савладаши дух,

*Он још живи као сведок истине
Пред лицем српског рода. Мишинг̃ њоводом шест̃ година
зайочеништва*

Лидија Вукићевић, глумица

Хаг – Међународни кривични суд за бившу Југославију

Хашки трибунал, хашка тамница, хашки затвор. Сва зла која се у њему дешавају, све пресуде, сва убијања и слања на робију, као да су измишљена онда када је први Србин стигао у тај мрачни казамат и када је почело иживљавање над српским родољубима, патриотама, председницима и генералима.

Мото Хага је – криви сте што сте рођени као Срби, нема невиних међу Србима, правда је за друге народе, за друге нације.

Хашки трибунал – политички суд и судиће онима који су бранили своју земљу, свој народ, који нису продали свој понос, своју душу, себе. Честе поруке које су доминирале Балканом да је међународно право неприкосновено, сада се говори да се међународно право не мора поштовати и да је сила једини аргумент.

Хиљаду година робије за Србе. За генерала Лазаревића, генерала Павковића, за генерала Ојданића, генерала Лукића, за Мркшића, за Шљиванчанина, Мартића, Шаиновића и за мртвог слободана Милошевића.

А онда неко, ко је врх оптужених за злочиначко удруживање. Др Војислав Шешељ, председник Српске радикалне странке. Хаг је добио на угледу. Судити једном таквом диву, неком ко им је показао свој ум, храброст, елоквентност, коме се сви диве, и они који признају и они који не признају, човек који не само да познаје до сржи међународно право, већ и сва права овога света, изазвао је дивљење и поштовање свих оних који су слушали његову одбрану, његово експлозивно и бриљантно знање.

Признали то или не, али др Војислав Шешељ је задивио и хашко судство и Хашко тужилаштво.

Његова правничка реторика, познавање материје правних наука, показује највећег интелектуалца кога Србија има.

И све ово даје на важности не само Србима и српском народу, него, признаћете, и Хашком трибуналу коме треба да је част што разговара, да не кажем суди, једном таквом ерудити.

Вапи Хаг и за Младићем и за Хаџићем, али имати једног Шешеља у својим мрачним одајама и судити му као у Кафкином „Процесу”, то је врх што је Хашки суд могао да доживи.

Повратак Српског јунака

Једном у хиљаду година може да се чује одбрана, као што је одбрана др Војислава Шешеља. Да се чује у суду који је антисрпски и чији је крајњи циљ да се Срби прогласе геноцидним народом, да се ућуткају ти балкански Срби, сломе, истребе, јер једино они још дижу главу, пркосе, не дају се и још увек Србују.

Садржај

Сведок истине	3
Писмо Војислава Шешеља грађанима Вождовца	6
Владика Филарет, епископ Милешевски Бог ће судити суду у Хагу	20
Протојереј мр Велибор Цомић Свједок непоклека	22
Бошко Обрадовић, секретар Управног одбора Српског сабора „Двери” Хашки контранапад	25
Бранимир Нешић, оснивач и главни и одговорни уредник часописа „Двери Српске” Српски победник	30
Владан Глишић Хашки трибунал је пао само им то још увек нико није рекао	31
Марко Живковић, дипломирани историчар и члан редакције часописа „Двери Српске”. Историјска димензија хашког суђења Војиславу Шешељу	34
Радован Тврдишић, председавајући Удружења грађана „Српски сабор Двери” Хашки судија	42
Борис Алексић, правни саветник др Војислава Шешеља Међународна научна конференција „Делатност Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију (МКТБЈ): сардџај, резултати, ефикасност”	45
Мезјајев А. Б. Главни правни проблеми оснивања и делатности Међународног трибунала за бившу Југославију	53
Избрани текстови: Хрвоје Симићевић Посљедње исмијавање Хага	68
Human rights watch „Једно је злочин, друго је вербални деликт”	70
Хелсиншки одбор за људска права у Србији Да ли ће се наметање браниоца Шешељу показати као контрапродуктивно?	73
Павел Домоњи Округли сто: Национализам од идеологије до варварства	79

Повратак Српског јунака

Ђокица Јовановић О злој нарави национализма	81
Јован Живковић Перманентно претполитичко креирање српске државе	89
Драгољуб Б. Ђорђевић Српска вертикала као истрошен модел	93
Мердијана Садовић и Симон Ценинг Наметање браниоца Шешељу доноси компликације?	115
Горан Јунгвич Настављено суђење Шешељу	118
Енис Зебић Хрватско издање књиге Карле дел Понте	119
„Национал” Морални пораз Хага Шешељ пред ослобађањем	122
Јелена Гускова Оптужница без иједног доказа	127
Милован Балабан Политички живот Српски напредњаци и српско питање	130
Ђорђе Вукадиновић Кратак преглед распадања	136
Љубиша Спасојевић Влак без возног реда	142
Миодраг Жарковић Ни седма сила није што је била	145
Љиљана Смајловић и Ивана Јанковић: Фијаско суђења српском национализму	152
Софија Типалду, Универзитетски институт за европске студије, Аутономни универзитет Барселона Међународна интервенција у Србији и њени ефекти на демократизацију земље	160
Вера Стојарова, Хана Викопилова Популизам на Балкану – Случај Србије	181
Уметници о др Војиславу Шешељу:	
Јирген Елзесер Бастиља се љуља	200
Јелица Сретеновић, глумица Ценим његов напор да се истина докаже	202
Милош Гроздановић Суђење ће ући у анале	202

Велибор Миљковић (Tonny Montano)	
„Моја земља је увек у праву”	208
Тома Курузовић, глумац	
За трезом смрти	211
Лидија Вукићевић, глумица	
Хаг – Међународни кривични суд за бившу Југославију	213